ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
SUBSECŢIA DE ŞTIINŢE ISTORICE ŞI INSTITUTUL DE ISTORIE DIN BUCUREŞTI

studii

REVISTĂ DE ISTORIE

DIN SUMAR

ÎNCEPUTUL ACTIVITĂŢII GUVERNULUI DEMOCRAT (6 MARTIE 1945 — 9 MAI 1945) de B. BĂLTEANU

CONTRADICŢIILE DE CLASĂ ÎN DESFĂŞURAREA REVOLUŢIEI MUNTENE DIN 1848 de DAN BERINDEI

FRĂMÎNTĂRI SOCIAL-POLITICE PREMERGĂTOARE MIŞCĂRII REVOLUŢIONARE DIN 1848 ÎN MOLDOVA de GH. UNGUREANU (Iaşi)

VALOAREA DOCUMENTARĂ A MEMORIILOR LUI I. P. LIPRANDI de A. OTETEA

EXPLOATAREA MUNCII COPIILOR ÎN MINELE STATULUI DIN TRANSILVANIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-lea de ILEANA BOZAC (Cluj)

CONTRIBUŢII LA ISTORIA ORGANIZAŢIILOR MUNCITOREŞTI DE TINERET DIN ROMÎNIA (1908-1912) de SILVIAN COSTIN

ANUL XI — 1958

3

www.dacoromanica.ro

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
SUBSECŢIA DE ŞTIINŢE ISTORICE ŞI INSTITUTUL DE ISTORIE DIN BUCUREŞTI

studii

REVISTĂ DE ISTORIE

3

ANUL XI
1 9 5 8

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

www.dacoromanica.ro

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE
APARE DE 6 ORI PE AN

COLEGIUL DE REDACȚIE

Acad. P. CONSTANTINESCU-IAȘI (directorul Colegiului de redacție); EUGEN STĂNESCU (redactor șef adjunct); acad. A. OȚETEA; T. BUGNARIU, membru corespondent al Academiei R. P. R.; B. BĂLTEANU; L. BÁNYAI; M. BERZA; B. CÎMPINA; V. CHERESTEȘIU; V. MACIU; GH. MATEI.

Redacția: București, B-dul Generalissimul Stalin nr. 1
Telefon: 11.50.81

www.dacoromanica.ro

SUMAR

STUDII

Pag.

B. BĂLTEANU, Începutul activităţii guvernului democrat (6 martie 1945 — 9 mai 1945) 5

110 ANI DE LA REVOLUŢIA DIN 1848

DAN BERINDEI, Contradicţiile de clasă în desfăşurarea revoluţiei muntene din 1848 27

GH. UNGUREANU (Iaşi), Frămîntări social-politice premergătoare mişcării revoluţionare din 1848 în Moldova 51

NOTE ŞI COMUNICĂRI

A. OŢETEA, Valoarea documentară a memoriilor lui I. P. Liprandi. 77

DIN ISTORIA TINERETULUI DIN ŢARA NOASTRĂ

ILEANA BOZAC (Cluj), Exploatarea muncii copiilor în minele statului din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea 93

SILVIAN COSTIN, Contribuţii la istoria organizaţiilor muncitoreşti de tineret din Romînia (1908—1912) 111

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Şedinţa de constituire a noului colegiu de redacţie al revistei *Studii*. — Sesiunea comună a istoricilor romîni şi sovietici. — Sesiunea ştiinţifică a cadrelor didactice de la Facultatea de istorie din Bucureşti din aprilie 1958. 125

RECENZII

VÁCLÁW KRÁL, A csehszlovák burzsoázia intervencios háborúja a Magyar Tanácsköztárság ellen 1919-ben, Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó. Slovenské vydatel'stvo Krasnoi Literatúry. 1956, 25 p. (*M. Kertesz*) . . 135

A. F. MILLER, Мустафа Паша Байрактар, Moscova-Leningrad, 1947, 504 p. (*Al. Vianu*) 139

* * *, Иоасафовская Летопись. Academia de ştiinţe a U.R.S.S., Moscova, 1957, 200 p. (*Tr. Ionescu-Nişcov*) 142

www.dacoromanica.ro

REVISTA REVISTELOR Pag.

* * * Studii şi materiale de istorie medie, vol. II, Ed. Acad. R.P.R., 1957, 540 p. (*Şt. Ştefănescu, H. Chircă*) 145

ÎNSEMNĂRI BIBLIOGRAFICE

Istoria Romîniei. — I. IONAŞCU, Lupta vrîncenilor pentru apărarea munţilor de cotropirea habsburgilor în sec. XVIII, în *Analele Univ. C.I. Parhon*, Bucureşti, nr. 9/1957, p. 61 — 120 (*Şt. O.*). — * * * Răscoala ţăranilor din 1907 în reg. Ploieşti. Acte inedite, Ploieşti, 1958, 154 p. (*C. Ş.*). — Ş. GOLDENBERG, ing. ST. KOVÁCS, Contribuţie la istoria elaborării şi prelucrării oţelului în Transilvania în perioada evului mediu, în *Metalurgia şi construcţia de maşini*, nr. 11/1957, p. 2 — 7, nr. 12/957, p. 13 — 18 (*O. V.*). — **Istoria U.R.S.S.** * * Борьба за победу социалистической революции в Молдавии (Сборник статьей) (*N. C.*). — * * * Борьба за власть Советов в Молдавии (Март 1917 — Март 1918 гг.) (Сборник документов и материалов). (*N. C.*). — **Istorie universală.** — GASTONE MANACORDA, Il movimento operaio italiano attraverso i suoi congressi (1853—1892), Ed. Rinascita, Roma, 402 p. (*A. I.*). — * * * Documents diplomatiques français (1871—1914), I-ère série (1871—1900), Alfred Costes, Paris, 1957, LX + 957 p. (*P. S.*). — J. BLUM, The Rise of Serfdom in Eastern Europe, The American Historical Review, vol. LVII, 1957, p. 807—836 (*D. C.*). — **Bizantinologie.** — FRANZ DÖLGER şi A. M. SCHNEIDER, Byzanz, A. Franck Verlag, Berna, 1952, 328 p. (*Al. D.*) — H. DITTEN, Laonikos Chalkokondyles und die Sprache der Rumänen, în *Aus der byzantinistischen Arbeit der Deutschen Demokratischen Republik*, vol. I, Berlin, Akademie Verlag, 1957, p. 93—105 (*D. C.*). — **Biblioteconomie, muzeografie, ştiinţe anxiliare ale istoriei.** — MARTA ANINEANU, Catalogul corespondenţei lui V. Alecsandri, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1957 (*D. B.*). — * * * Biblioteca Bathyáneum din Alba Iulia, Ed. de stat did. şi ped., Buc., 1957, 57 p. + 13 f. (*D. B.*). — * * * Biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu, Ed. de stat did. şi ped., Buc., 1957, 39 p. + 12 f. (*A. I.*). — * * * Biblioteca Bethlen din Aiud, Ed. de stat did. şi ped., Buc., 1957, p. 48 + 13 f. (*A. I.*). — * * * Probleme de muzeografie, 1—4 (1955 — 1957), Cluj (*C. V.*) 150

Mihail Roller 159

www.dacoromanica.ro

S T U D I I

ÎNCEPUTUL ACTIVITĂȚII GUVERNULUI DEMOCRAT
(6 martie 1945 — 9 mai 1945)

DE

B. BĂLTEANU

Instaurarea regimului democrat-popular la 6 martie 1945 a constituit o mare victorie a maselor populare conduse de partid. Prin smulgerea puterii din mîinile principalelor forțe ale burgheziei și moșierimii s-au creat condițiile pentru desfășurarea mai departe a revoluției populare, începute la 23 August 1944 prin răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste de către forțele patriotice, conduse de P.C.R.

Victoria de la 6 martie 1945 permitea folosirea puterii de stat — în care acum rolul hotărîtor aparținea clasei muncitoare — în interesul rezolvării sarcinilor revoluției populare, în scopul adîncirii și consolidării transformărilor revoluționare pentru care lupta poporul nostru.

Dintr-un instrument de frînare și represiune a maselor populare, aparatul de stat a cărui democratizare începuse încă înainte de 6 martie 1945, se transforma tot mai mult într-un instrument de reprimare a activității antipopulare și a sabotajului, desfășurate de forțele reacționare, într-un instrument de satisfacere a cerințelor legitime ale oamenilor muncii.

Masele populare strîns unite în jurul P.C.R. luptaseră și învinseseră în bătălia pentru instaurarea regimului democrat-popular. Partidului Comunist îi revenea sarcina de a conduce și mai departe lupta maselor pentru realizarea și traducerea în viață a programului de transformări revoluționare.

În prima ei etapă, revoluția populară din țara noastră avea un caracter agrar, antifeudal și antiimperialist. În noile condiții, activitatea noului guvern trebuia să se îndrepte spre rezolvarea sarcinilor imediate ale revoluției noastre populare.

Aceste sarcini puteau fi rezolvate prin mobilizarea maselor populare la înlăturarea tuturor piedicilor ce le stăteau în cale, prin ascuțirea vigilenței maselor populare împotriva tuturor încercărilor de a le distrage de la activitatea folositoare țării și întăririi regimului democrat-popular.

www.dacoromanica.ro

Guvernul democrat, venit la putere în urma luptei maselor populare, conduse de P. C. R. își începe activitatea în condiții grele.

Multe probleme de importanță vitală, ca: mobilizarea tuturor forțelor pentru participarea la războiul antihitlerist, restabilirea ordinii interne, democratizarea vieții politice a țării, refacerea economiei naționale distruse de război și de jaful trupelor hitleriste, ușurarea, în măsura posibilităților, a condițiilor de viață ale maselor populare, toate probleme neglijate în mod conștient de majoritatea reacționară a guvernelor de după 23 August 1944 așteptau să fie rezolvate.

Soluționarea acestor probleme putea fi înfăptuită numai în cadrul îndeplinirii unui program de guvernare, care să cuprindă sarcinile cele mai urgente și mai importante ale guvernului. Acest program exista, deoarece încă la 28 ianuarie 1945 fusese elaborat programul de guvernare al F.N.D., care căpătase adeziunea entuziastă a celor mai largi mase populare.

În prima ședință, care a avut loc în dimineața zilei de 7 martie 1945[1], au fost stabilite cele mai urgente sarcini ale noului guvern. Președintele Consiliului de Miniștri, dr. P. Groza, a arătat că guvernul trebuie, în primul rînd: *a*) să restabilească ordinea în țară, grav încălcată în urma provocărilor elementelor reacționare; *b*) să legifereze reforma agrară, la înfăptuirea căreia trecuseră masele largi țărănești; *c*) să ducă o luptă energică pentru ieftinirea traiului și înghețarea prețurilor; *d*) să epureze aparatul de stat de elementele fasciste și colaboraționiste, sancționînd în același timp pe criminalii de război[2].

În cuvîntul său la acea ședință, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej declarîndu-se de acord cu programul de activitate al guvernului expus de președintele Consiliului de Miniștri s-a ocupat în mod deosebit de problema armatei și de politica externă. Subliniind importanța acordării unei atenții deosebite armatei combatante, reprezentantul partidului a arătat că trebuie făcut totul, ca „armata noastră să simtă întreaga căldură a poporului, întregul sprijin al poporului"[3].

Datorită atitudinii guvernelor cu majoritate reacționară dinainte de 6 martie 1945, care vedeau în armată un instrument pentru atingerea țelurilor hrăpărețe ale burgheziei și moșierimii și căutau să saboteze participarea țării noastre la războiul antihitlerist, satisfacerea nevoilor trupelor romîne de pe front era adeseori, cu toate declarațiile fățarnice ale diferiților demnitari, neglijată în mod conștient.

Partidul Comunist vedea în armata, care lupta alături de Armata Sovietică, împotriva hitlerismului, armata poporului, întruchiparea voinței ferme a maselor populare de a contribui la făurirea unei lumi în care să nu mai fie posibile barbaria fascistă și noi războaie cotropitoare.

Prin reprezentantul său, Partidul Comunist cerea ca efective proaspete, bine echipate și bine îmbrăcate să înlocuiască o parte din trupele noastre, care se aflau de mult timp pe front[4].

---

[1] În după amiaza aceleiași zile a avut loc o nouă ședință a guvernului.

[2] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet. 2, dos. 8/1945, ședința Consiliului de Miniștri de la 7 martie 1945 (dimineața), f. 4—5.

[3] Ibidem, f. 19—20.

[4] Ibidem, f. 20.

www.dacoromanica.ro

Referindu-se la politica externă pe care trebuia s-o ducă noul guvern, vorbitorul a subliniat că stabilirea unor relații sincere de prietenie cu Uniunea Sovietică va contribui într-o largă măsură la refacerea noastră economică. Aruncînd o privire în viitor, tov. Gh. Gheorghiu-Dej arăta că aceste relații vor crea condițiile pentru încheierea unui tratat de asistență mutuală cu marele stat socialist, ceea ce va constitui garanția securității și independenței noastre naționale[1].

Așadar, Partidul Comunist preconiza prietenia cu Uniunea Sovietică ca o trăsătură fundamentală a politicii noastre externe, prietenie care trebuia să se întărească din ce în ce mai mult, transformîndu-se într-o alianță, chezășie a securității statului nostru.

Arătînd că problema anulării dictatului de la Viena și reîntoarcerea Transilvaniei de nord la patrie constituie un drept al nostru, care nici nu poate fi pus în discuție, tov. Gh. Gheorghiu-Dej accentua că prin politica sa democrată guvernul va satisface cererile populației din întreaga țară, indiferent de naționalitate.

Programul de activitate expus în prima ședință a Consiliului de Miniștri exprima dorința sinceră a forțelor democratice de a canaliza toate energiile pentru rezolvarea problemelor serioase care stăteau în fața țării.

În activitatea sa, guvernul democrat a obținut din primele zile succese importante. Masele populare din țara noastră năzuiau cu ardoare restabilirea administrației românești democrate în ținuturile eliberate de sub ocupația horthystă. Activitatea guvernelor cu majoritate reacționară a dovedit că ele nu voiau să mențină ordinea și dimpotrivă, unelteau pentru răsturnarea ei. În legătură cu crimele comise de bandele fasciste „I. Maniu" în spatele frontului Armatelor Sovietice și Romîne, Comandamentul Armatelor Sovietice fusese nevoit, în noiembrie 1944, să ceară evacuarea din nordul Transilvaniei a administrației maniste instaurate acolo de guvernele Sănătescu și Rădescu.

Măsurile luate de Comandamentul Sovietic au restabilit ordinea în spatele frontului și au pus capăt provocărilor fasciste, salvînd populația de noi masacre.

O dată cu instaurarea regimului democrat-popular se creaseră premisele pentru stabilirea administrației românești în Transilvania de nord.

La 8 marie 1945, Guvernul Romîn s-a adresat printr-o scrisoare Guvernului Sovietic, cu rugămintea de a fi instaurată administrația română în nordul Transilvaniei. Guvernul Romîn se angaja „să vegheze la apărarea drepturilor naționalităților conlocuitoare și să se inspire în metodele sale de principii de egalitate față de întreaga populație"[2]. El se obliga de asemenea să mențină ordinea în spatele frontului, pentru ca activitatea organelor de deservire a frontului să nu fie cu nimic stînjenită.

---

[1] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet. 2, dosar 8/1945, ședința Consiliului de Miniștri de la 7 martie 1945 (dimineața), f. 21.

[2] *Scînteia*, 11 martie 1945, p. 1.

www.dacoromanica.ro

A doua zi, la 9 martie 1945, guvernul romîn a primit răspuns de la guvernul U.R.S.S. Guvernul Sovietic își dădea consimțămîntul la stabilirea administrației românești în nordul Transilvaniei, exprimîndu-și astfel încrederea în Guvernul Romîn și în dorința lui sinceră de a stabili un regim democrat în toată țara.

Acest mare succes al guvernului a întărit situația tînărului regim democrat-popular și a constituit o lovitură serioasă pentru forțele reacționare.

Devenise și mai clar, că numai o politică democrată și relații de prietenie cu Uniunea Sovietică pot asigura existența și integritatea statului romîn.

Problema cea mai importantă, care cerea o rezolvare neîntîrziată, era legiferarea reformei agrare.

Masele țărănești, urmînd îndemnul P.C.R., trecuseră pe scară largă încă din februarie 1945 la confiscarea și împărțirea pămîntului moșieresc.

Clasa muncitoare acordase un sprijin mare țărănimii, trimițînd la sate sute de echipe care, împreună cu masele țărănești, luau parte activă la înfăptuirea acestei reforme.

Confiscarea și împărțirea pămîntului moșieresc aveau loc în conformitate cu prevederile programului de guvernare a F.N.D. Închegarea alianței dintre clasa muncitoare și masele țărănești în cursul înfăptuirii acestei reforme constituise premisa cea mai de seamă a instaurării regimului democrat-popular.

Țărănimea trebuia însă să capete siguranța că pămîntul smuls de la moșieri îi aparține definitiv, să se convingă că noul regim este un regim care într-adevăr sprijină dorințele ei și că autoritatea de stat consfințește confiscarea pămîntului moșieresc și împroprietărirea țăranilor fără pămînt și a celor cu pămînt puțin. Pentru aceasta, era nevoie ca reforma agrară să fie legiferată. Legiferarea reformei agrare, ce fusese înfăptuită pînă atunci de jos în sus, contribuia și la atragerea maselor mai înapoiate ale țărănimii la înfăptuirea reformei agrare, crea posibilități pentru desăvîrșirea acestei importante transformări revoluționare, întărea alianța dintre clasa muncitoare și masele de bază ale țărănimii.

Totuși, elaborarea decretului-lege al reformei agrare n-a fost un act ușor de înfăptuit[1]. În afară de reprezentanții partidelor democratice, care făceau parte din F.N.D., în guvernul de concentrare democratică era reprezentat și partidul național-liberal, condus de Gh. Tătărescu.

Spre deosebire de partidul național-liberal al lui Dinu Brătianu, această grupare disidentă se declarase în principiu pentru reforma agrară, cerînd însă amînarea ei pînă la sfîrșitul războiului[2]. De fapt, această declarație era menită să ascundă că Tătărescu și prietenii săi politici erau adversari

[1] Literatura noastră istorică nu reflectă lupta activă care s-a dat în guvern în jurul adoptării acestui decret-lege, mărginindu-se în general la constatarea faptului că una din primele măsuri ale guvernului democrat a fost legiferarea reformei agrare.

[2] Vezi *Drapelul*, 19 ianuarie 1945, p. 1.

www.dacoromanica.ro

ai exproprierii pămîntului moșieresc[1]. Declarația aceasta evita să lămu rească însă și felul cum își închipuia partidul național-liberal condus de Tătărescu realizarea și caracterul reformei agrare.

Nu este întîmplător faptul că la început Tătărescu s-a ferit de a preciza programul agrar al grupării reprezentate de el. Sub presiunea mișcării revoluționare, în continuă creștere, acest partid a fost nevoit să-și formuleze punctul de vedere în problema reformei agrare, enunțîndu-l într-o adunare la Ploiești la 25 februarie 1945. Conform acestui punct de vedere, moșierilor urma să li se lase pînă la 150 hectare de pămînt, iar pentru pămîntul expropriat, ei trebuiau să primească o compensație egală cu valoarea lui.

În propunerile enunțate era menținută cererea ca reforma agrară să aibă loc abia după terminarea războiului[2]. Așadar programul agrar al partidului național-liberal prevedea menținerea proprietății moșierești, amînarea înfăptuirii reformei agrare, ceea ce trebuia să provoace scăderea avîntului revoluționar de care erau cuprinse masele țărănești și să permită claselor dominante să transforme reforma agrară revoluționară, insistent cerută, într-o măsură de consolidare a regimului burghezo-moșieresc.

Declarîndu-se formal pentru înfăptuirea reformei agrare, liberalii lui Tătărescu sperau că vor reuși să facă țărănimea să renunțe la lupta revoluționară pentru pămînt și să aștepte pînă ce clasele exploatatoare vor consimți să i-l dea.

Intrînd în componența guvernului de concentrare democratică, în care clasa muncitoare și partidul ei aveau un rol hotărîtor, gruparea liberală n-a renunțat la intențiile ei de a limita, pe cît posibil, caracterul revoluționar al reformei agrare, a cărei înfăptuire nu mai putea fi oprită prin nici un fel de manevre.

În prima ședință a noului guvern din 7 martie 1945, s-a indicat că la înfăptuirea reformei agrare trebuie să fie respectate normele stabilite prin programul de guvernare al F.N.D. Aceasta însemna că pămîntul moșieresc de la 50 ha în sus urma să fie confiscat și împărțit țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. Președintele Consiliului de Miniștri a comunicat că Gh. Tătărescu și alți reprezentanți din guvern ai partidului condus de el exprimă dorința ca lotul de pămînt lăsat moșierilor să fie mărit, dar că această dorință nu poate fi satisfăcută[3].

Atacurile reprezentanților partidului național-liberal împotriva proiectului de decret-lege pentru reforma agrară au reînceput cu o deosebită vigoare după ce textul proiectului legii a fost expus Consiliului de Miniștri la 12 martie 1945[4].

Gh. Tătărescu a declarat că în principiu partidul condus de el își dă adeziunea la proiectul prezentat Consiliului de Miniștri. Propunerile

---

[1] *Drapelul*, 3 februarie 1945, p. 1.
[2] *Ibidem*, 27 februarie 1945, p. 1.
[3] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet. 2, dos. 8/1945, f. 33.
[4] Ibidem, pachet. 3, dos. 11/1945, f. 3—4. Din cauza festivităților prilejuite de reîncadrarea Transilvaniei de nord, discuția în jurul decretului-lege a început abia în ședința de la 19 martie 1945.

www.dacoromanica.ro

și cererile concrete făcute de el au arătat însă că sforțările partidului național-liberal sînt îndreptate spre anihilarea caracterului revoluționar al reformei agrare. Acceptarea acestor propuneri, în situația concretă de atunci, trebuia să ducă, în mod inevitabil, la urmări dezastruoase pentru țară, la slăbirea alianței dintre clasa muncitoare și masele țărănimii.

Șeful partidului național-liberal se declara împotriva principiului confiscării pămîntului moșieresc, cerînd ca moșierii să fie „despăgubiți pentru pămîntul expropriat de la dînșii"[1]. Așadar era atacată însăși baza revoluționară a reformei, principiul confiscării pămîntului moșieresc și se propunea înlocuirea lui prin principiul despăgubirii moșierilor.

Pentru a masca caracterul net reacționar al acestei propuneri, Tătărescu declara că sumele necesare pentru despăgubirea moșierilor urmau să fie procurate prin impunerea altor clase înstărite, care trebuiau și ele să se „sacrifice" pentru înfăptuirea reformei.

Analiza argumentelor invocate de Gh. Tătărescu în susținerea propunerii sale este extrem de concludentă pentru înțelegerea întregii activități de mai departe a reprezentanților partidului național-liberal în guvern. Primul și cel mai puternic motiv invocat împotriva confiscării pămîntului moșieresc era că după război, pentru refacerea economiei naționale, statul romîn va avea nevoie de credite străine. Pornind de la această teză indiscutabilă pentru el, Gh. Tătărescu căuta să sperie guvernul cu perspectiva de a nu putea căpăta credite, întrucît prestigiul și încrederea în țara noastră vor fi puternic zdruncinate dacă se va confisca pămîntul moșieresc[2]. Această declarație reflecta tendințele partidului național-liberal de a se orienta spre înfeudarea țării față de capitalul monopolist străin, în special față de cel american[3].

Conducerea partidului național-liberal ataca și alte principii de bază ale decretului-lege. Caracteristică pentru atitudinea partidului național-liberal și a acelei părți din burghezie pe care el o reprezenta, era poziția față de prevederile proiectului de decret cu privire la crearea unor rezerve de stat, reprezentînd 5% din totalul pămîntului moșieresc confiscat.

Văzînd în crearea acestor rezerve o aplicare a principiului etatizării, partidul național-liberal a expus punctul său de vedere, conform căruia rolul statului în refacerea și dezvoltarea economiei naționale trebuie să fie diminuat. De aici era trasă concluzia că formarea rezervelor nu este oportună și necesară.

De fapt această declarație era îndreptată împotriva creșterii rolului statului democrat-popular în economia țării și constituia o încercare de a împiedica intervenția autorității de stat în rezolvarea diferitelor probleme economice în favoarea maselor populare.

În legătură cu aceasta, Gh. Tătărescu a expus de fapt speranțele ascunse ale acelei părți a burgheziei, reprezentată de partidul său. Faptul

[1] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, dos. 13/1945, f. 6.

[2] Ibidem, f. 8.

[3] Declarația lui Gh. Tătărescu scoate în evidență rolul reacționar al capitalului monopolist străin în țara noastră, care se baza pe regimul burghezo-moșieresc, sprijinindu-l la rîndul său.

www.dacoromanica.ro

că din programul de guvernare al F.N.D., elaborat la sfîrșitul lunii ianuarie 1945, lipseau punctele privitoare la naționalizarea sistemului bancar și a industriilor de bază[1], era interpretat de Gh. Tătărescu ca o renunțare a forțelor democratice, conduse de Partidul Comunist, la principiul naționalizării în general, de unde el trăgea concluzia că trebuie să se renunțe și la naționalizarea în agricultură[2].

În telul acesta partidul lui Gh. Tătărescu — acționînd dinăuntrul guvernului — făcea front comun cu maniștii și brătienștii care acționau dinafară pentru sabotarea îndeplinirii programului de guvernare democrată[3].

Excluderea punctului cu privire la naționalizarea sistemului bancar și a industriilor de bază din programul de guvernare al F.N.D. nu era o dovadă a slăbiciunii forțelor democratice, conduse de partid, ci o dovadă a maturității lor politice, o înțelegere justă a sarcinilor principale ale primei etape a revoluției populare.

Aceasta nu însemna nicidecum renunțarea la principiul naționalizării, după cum avea să o dovedească viitorul.

De altfel, în textul decretului-lege pentru reforma agrară nici nu se vorbea despre naționalizarea vreunei părți a pămîntului expropriat de la moșieri. În text se prevedea ca o cotă din pămîntul expropriat să se afle sub administrația statului pentru a se putea constitui ferme-model și școli agricole.

Și alte propuneri ale partidului național-liberal aveau același scop, de a știrbi pe cît posibil caracterul revoluționar al reformei agrare.

Așa, de pildă, Tătărescu declara că nu este de acord ca moșiile aparținînd soțului și soției să fie considerate o singură entitate expropriabilă. Și aceasta sub pretext că în acest fel ar fi încălcată egalitatea dintre bărbat și femeie. Aceeași poziție era manifestată față de prevederea de a fi unificată și considerată o singură entitate pămîntul aparținînd părinților și copiilor minori[4].

Este ușor de înțeles că dacă aceste „amendamente" ale liberalilor ar fi fost acceptate, reforma agrară ar fi pierdut caracterul său revoluționar, iar moșierii n-ar fi fost lichidați ca clasă.

Dîndu-și seama că propunerile făcute de ei vor fi înțelese în mod just ca o apărare a moșierimii și un atentat grav la interesele țărănimii fără pămînt sau cu pămînt puțin, conducătorii partidului național-liberal afirmau că reducerea posibilităților de împroprietărire a maselor țărănești nu reprezintă niciun inconvenient, căci „... trebuie să luăm țărănimea de la glie și s-o ducem în fabrici — și aceasta nu este o pierdere pentru neamul romînesc"[5].

---

[1] Vezi în legătură cu această problemă, articolul nostru *Lupta P.C.R. pentru instaurarea regimului democrat-popular*, în *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, nr. 4/1957.

[2] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet. 3, dos. 13/1945, f. 12.

[3] Asupra acestei importante probleme vom reveni în viitor.

[4] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet. 3, dos. 13/1945, f. 12 și 13.

[5] Ibidem, f. 15.

www.dacoromanica.ro

Ţelul politic al acestor manevre era clar : reprezentanţii burgheziei trebuiau să convingă masele populare că forţele democratice, în frunte cu Partidul Comunist, fac anumite promisiuni în perioada cînd luptă pentru cucerirea puterii şi renunţă la înfăptuirea lor imediat după ce au cucerit puterea de stat. Aceasta ar fi provocat în rîndurile maselor derută şi deziluzie, de care sperau să se poată folosi burghezia şi moşierimea pentru a răsturna regimul democrat-popular.

Trebuie subliniat că gruparea liberală căuta să submineze caracterul revoluţionar al reformei agrare într-un moment care i se părea extrem de favorabil pentru astfel de acţiuni. Guvernul de concentrare democratică se afla la putere numai de două săptămîni, timp în care regimul democrat-popular n-avusese încă timp să se consolideze. Totodată, presiunile cercurilor imperialiste din străinătate se împleteau cu încercările disperate ale reacţiunii interne de a răsturna noul regim. Forţele democratice, conduse de Partidul Comunist, au respins însă toate încercările partidului naţional-liberal de a schimba caracterul revoluţionar al reformei agrare şi de a abate revoluţia populară de la rezolvarea sarcinilor sale antifeudale.

După cum remarca tov. Gh. Gheorghiu-Dej la 9 decembrie 1947 — cînd colaborarea cu gruparea liberală a lui Tătărescu intrase în domeniul trecutului — realizările puterii populare au fost obţinute fără nici un fel de concesiuni principiale din partea forţelor democratice, ele au fost înfăptuite,,... tocmai prin luptă consecventă şi dacă a fost vorba de concesiuni principiale, apoi nu noi am fost aceia care le-am făcut, ci reprezentanţii clasei burgheze cu care noi am colaborat un timp"[1].

Una din primele afirmări ale acestei linii ferme adoptate de Partidul Comunist a fost tocmai poziţia adoptată în problema elaborării decretului-lege pentru reforma agrară. Această atitudine principială şi fermă avea deplina adeziune a maselor ţărăneşti.

Într-adevăr, imediat după 6 martie 1945, confiscarea şi împărţirea pămîntului moşieresc continuă într-un ritm accelerat. Mişcarea ţărănească se lărgeşte în judeţele : Ilfov, Vlaşca, Hunedoara, Tutova, Arad, Bacău, Ialomiţa, Gorj, Teleorman etc.[2]. Atitudinea fermă a majorităţii democratice a guvernului se împletea cu dorinţa de a colabora cu minoritatea burgheză, colaborare care permitea concentrarea loviturilor împotriva principalelor forţe ale burgheziei şi moşierimii. În elaborarea acestei tactici, Partidul Comunist pornea de la aprecierea că guvernul de concentrare democratică, după cum arată tov. Gh. Gheorghiu-Dej,,... nu este un guvern de scurtă durată şi trebuie să asigurăm colaborarea din punct de vedere material şi spiritual a forţelor din guvern"[3].

În cursul discuţiei care a urmat după expunerea lui Gh. Tătărescu, reprezentanţii din guvern ai partidelor şi organizaţiilor democratice au dovedit netemeinicia şi falsitatea argumentelor folosite de gruparea

[1] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dosar 282, fila 27—28.

[2] Vezi *Scînteia* din 14, 15, 16, 18, 21, 23 martie 1945.

[3] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond 2, dos. 3, f. 68.

www.dacoromanica.ro

burgheză. Totodată, aceşti reprezentanţi se declarau de acord cu acele propuneri făcute de naţional-liberali care nu atacau fondul şi caracterul revoluţionar al reformei agrare, dînd în acest fel dovadă de spirit de colaborare cu toate forţele politice din guvern.

Ministrul comunicaţiilor, tov. Gh. Gheorghiu-Dej, şi-a exprimat părerea că propunerea cu privire la includerea unui magistrat în comisiile judeţene de reformă agrară trebuie să fie luată în considerare[1].

Consiliul de Miniştri s-a exprimat categoric împotriva acordării de despăgubiri moşierilor pentru pămîntul confiscat de la ei[2].

În alte două chestiuni, de importanţă secundară, s-a hotărît să se ţină seama de dorinţele exprimate de partidul naţional-liberal[3].

În urma discuţiilor avute, guvernul a adoptat decretul-lege care a fost prezentat spre aprobare regelui. Acesta era un adversar al reformei agrare. El ceruse Preşedintelui Consiliului de Miniştri să facă „ordine" la sate, adică să oprească împărţirea pămîntului moşieresc de către ţărani. Prin aceasta, el voia să împingă guvernul pe calea unei „sinucideri politice", după cum a caracterizat-o dr. Petru Groza. Guvernul a respins însă aceste „propuneri"[4].

În aceste condiţii, monarhia s-a gîndit la salvgardarea propriilor sale interese, insistînd ca domeniile regale şi cele aparţinînd membrilor familiei regale să fie exceptate de la reforma agrară. Această prevedere, fără să modifice caracterul revoluţionar al reformei agrare, scotea în evidenţă esenţa reacţionară şi anacronismul sistemului monarhic.

Publicarea decretului-lege pentru reforma agrară la 23 martie 1945, n-a pus capăt însă discuţiilor în jurul acestei transformări revoluţionare, unele probleme importante fiind rezolvate în şedinţele ulterioare ale Consiliului de Miniştri.

În şedinţa de la 4 aprilie a fost discutat şi aprobat de Consiliul de Miniştri regulamentul legii pentru înfăptuirea reformei agrare. Redactarea acestui regulament prezenta o importanţă deosebită, fiindcă el urma să interpreteze legea, să tălmăcească unele articole mai însemnate ale ei.

În jurul formulării unui articol, în special, existau discuţii. Punctul „f" al articolului 3 din lege prevedea că urmează a fi expropriate proprietăţile mai mari de 10 ha pe care proprietarii lor le-au exploatat în alt mod decît în regie proprie. Această prevedere a legii stîrnea o anumită stare de nelinişte între acele pături ale ţărănimii care aveau proprietăţi mai mici de 50 ha, dar nu le exploatau în regie proprie, ci în dijmă. Întrucît nu exista nici un fel de explicaţie a textului legii, în unele părţi ale ţării, ţăranii trecuseră la confiscarea şi împărţirea pămînturilor unor

---

[1] Arhiva Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, dos. 14/1945, stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 19 martie 1945 (p.m.), f. 44.

[2] Ibidem, f. 56.

[3] Ibidem, f. 56. Aceste probleme erau : conacurile de pe moşii să rămînă fostului moşier şi propunerea în legătură cu proprietăţile aparţinînd soţului şi soţiei. În regulamentul cu privire la aplicarea decretului-lege pentru reforma agrară se prevedea că soţul şi soţia, ambii proprietari de moşii, să poată dispune de 10 ha pămînt mai mult (în total 60 ha). *Scînteia*, 9 aprilie 1945, p. 4.

[4] Arhiva Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, dos. 14/1945. Stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri de la 19 martie 1945 (după masă), f. 54.

www.dacoromanica.ro

astfel de proprietari. O asemenea acțiune în situația de atunci nu contribuia la rezolvarea problemelor care stăteau în fața guvernului democrat. Din contră, ea putea aduce prejudicii alianței clasei muncitoare cu masele de bază ale țărănimii, provoca confuzii în rîndurile maselor populare asupra sarcinilor imediate.

Discuția ce s-a desfășurat în jurul acestui punct din textul legii despre reforma agrară este semnificativă și concludentă pentru punctul de vedere al reprezentanților maselor populare din guvern, în frunte cu P.C.R., și țelurile urmărite de gruparea burgheză.

Declarînd că după votarea legii de reformă agrară, el nu se mai interesează, chipurile, de soarta clasei moșierești, Gh. Tătărescu a început să arate că, după părerea lui, este necesar să existe o chiaburime puternică[1].

Așadar reprezentanții grupării național-liberale din guvern, după desființarea moșierimii ca clasă, se orientau în politica lor la sate și mai mult decît înainte spre sprijinirea și întărirea chiaburimii pentru care vedeau un pericol de deposedare, în cazul cînd darea în dijmă a pămîntului va fi asimilată cu arenda în bani.

La ședința Consiliului de Miniștri din 4 aprilie 1945, tov. Gh. Gheorghiu-Dej a declarat, în numele Partidului Comunist, că este de acord ca dijma să fie considerată ca o formă de exploatare în regie proprie[2], ceea ce înseamnă că proprietățile agricole exploatate pînă acum în dijmă nu aveau să fie confiscate în întregime.

Poziția adoptată de reprezentantul Partidului Comunist în guvern corespundea pe deplin sarcinilor momentului, întărea alianța dintre clasa muncitoare și masele de bază ale țărănimii, contribuind în același timp și la întărirea colaborării în guvern dintre reprezentanții F.N.D. și ai partidului național-liberal. Ea înlesnea lupta împotriva forțelor principale ale reacțiunii.

În ședința de la 4 aprilie 1945 a fost adoptat noul regulament al legii pentru înfăptuirea reformei agrare în care se prevedea că dacă o proprietate mai mare de 10 ha a fost exploatată de proprietar „în alt mod decît în regie proprie în ultimii șapte ani — adică în arendă — aceasta va fi expropriată în întregime dimpreună cu toate bunurile agricole aparținînd acelui proprietar, în afară de păduri și de vii"[3]. Aceasta nu însemna însă adoptarea unei atitudini neutre față de exploatarea semifeudală a țărănimii fără de pămînt.

Partidul Comunist și celelalte forțe democratice și-au precizat clar, fără putință de echivoc, ferma lor hotărîre de a nimici formele semifeudale de exploatare a țărănimii.

Într-un comunicat al Ministerului Agriculturii se arăta că, începînd de la data apariției legii și regulamentului pentru înfăptuirea reformei agrare, „dijma va fi considerată arendă și asimilată arenzii în bani"[4].

[1] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, dos. 20/925, f. 47.
[2] Ibidem 20/945, f. 52.
[3] *Scînteia*, 9 aprilie 1945, p. 4.
[4] *Ibidem*, 23 aprilie 1945, p. 4.

www.dacoromanica.ro

În legătură cu aceasta, Ministerul Agriculturii atrăgea atenția asupra faptului că dijma este o ultimă rămășiță a feudalității.

Această luare de poziție a guvernului reflecta politica lui consecventă de dezrădăcinare a rămășițelor feudale din agricultura țării, și de îngrădire a exploatării maselor țărănești de către chiaburime și foștii moșieri, rămași proprietari ai unor terenuri agricole de 50 ha.

Această poziție contribuia la întărirea și creșterea conștiinței de clasă a proletariatului agricol și a țărănimii sărace.

O importanță capitală pentru succesul reformei agrare și situația economică a țării a prezentat bătălia însămînțărilor din primăvara anului 1945. De cîștigarea acestei bătălii depindea obținerea unei recolte bogate, care să permită îmbunătățirea condițiilor de trai ale poporului. Subliniind însemnătatea campaniei pentru însămînțări, tov. Gh. Gheorghiu-Dej spunea în ședința Consiliului de Miniștri din 4 aprilie 1945 : „Campania agricolă trebuie privită ca o mare problemă de stat de o mare importanță pentru statul nostru. Soliditatea țării și a acestui guvern depinde de felul cum se va rezolva această problemă [1].

Campania însămînțărilor se desfășura în împrejurări grele. Numărul de unelte agricole era foarte redus, iar o bună parte din cele existente necesita reparații serioase. La aceasta se adăuga sabotajul foștilor moșieri, care doseau inventarul agricol disponibil sau îl deteriorau în mod intenționat. Țărănimea însă n-a fost lăsată singură. La chemarea Partidului Comunist clasa muncitoare a acordat un puternic sprijin în cîștigarea bătăliei însămînțărilor. În mai multe centre din țară au fost organizate numeroase echipe de muncitori, care au plecat la sate pentru a transmite țăranilor unelte în dar din partea clasei muncitoare sau a le repara pe cele existente. Din București au pornit 150 de echipe, care au cutreierat satele din jurul Capitalei, au reparat numeroase unelte agricole și au dăruit țăranilor 7 tractoare, peste 1 600 pluguri, 480 prășitoare, 3 500 sape.

Muncitorii din Arad au trimis 75 echipe la țară, care au reparat 279 tractoare, 604 pluguri etc. și au făcut donații de unelte în valoare de peste 50 milioane lei.

Din orașul Bacău au fost trimise 12 echipe, care au reparat 13 tractoare și alte unelte și au donat unelte, în valoare de 2 700 000 lei[2].

Echipe similare au plecat și din Brașov, Ploiești , Craiova, Constanța, Turnu-Severin și alte orașe.

În această importantă campanie, poporul nostru s-a bucurat de mare sprijin din partea Guvernului Sovietic. U.R.S.S. a pus la dispoziția Romîniei, în vederea însămînțărilor de primăvară, mașini agricole, tractoare, unelte și o mare cantitate de cereale și cartofi pentru însămînțare[3].

Din inițiativa Partidului Comunist, guvernul a adoptat o serie de măsuri pentru epurarea aparatului de stat și pedepsirea criminalilor de război.

---

[1] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, dos. 20/1945, f. 44.
[2] *Scînteia*, 29 iunie 1945.
[3] *Ibidem*, 8 aprilie 1945, p. 1.

www.dacoromanica.ro

La sfîrșitul lunii martie 1945, a fost adoptat decretul-lege pentru purificarea administrațiilor publice, care prevedea epurarea rapidă a elementelor fasciste din administrație[1].

O altă lege permitea arestarea și judecarea de către o instanță specială a criminalilor de război, care se bucurase de protecția majorității reacționare a guvernelor dinainte de 6 martie 1945.

Guvernul a desfășurat o vie activitate pentru a înconjura cu toată dragostea armata care lupta pe frontul antihitlerist alături de glorioasa Armată Sovietică. O dată cu reintegrarea în toate drepturile a grupului de ofițeri patrioți care își exprimase dezaprobarea față de politica reacționară a majorității guvernului Rădescu, au fost îndepărtate din cadrele armatei o serie de ofițeri fasciști.

Un pas important în opera de democratizare a armatei l-a constituit integrarea în cadrele armatei romîne, la 21 aprilie 1945, a diviziei de voluntari „Tudor Vladimirescu-Debrețin". Formată pe teritoriul Uniunii Sovietice din foști prizonieri romîni, care se convinseseră că eliberarea și înflorirea patriei pot fi obținute numai în urma zdrobirii definitive a hitlerismului, educată de comuniști, divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin" a înscris numeroase pagini de glorie în istoria participării țării noastre la războiul antihitlerist.

Guvernele cu majoritate reacționară nu s-au interesat de soarta soldaților de pe front, demonstrînd și în acest fel ostilitatea lor față de războiul antihitlerist. Guvernul democrat a încurajat inițiativa Confederației Generale a Muncii, care a chemat clasa muncitoare să contribuie în fiecare zi, timp de o săptămînă, cu contravaloarea unei ore de lucru pentru sprijinirea frontului[2].

De același sprijin s-a bucurat și inițiativa „Apărării Patriotice" de a trimite caravane pe front cu daruri ale oamenilor muncii pentru ostași, una din aceste caravane fiind însoțită de doi membri ai guvernului. În cadrul caravanelor au fost trimise pe front 100 000 de pachete pentru ostași, 18 biblioteci de campanie, 200 000 de cărți poștale, 2 000 000 de țigări, precum și alte daruri[3].

Guvernul democratic a acordat cea mai mare atenție problemei refacerii economiei naționale a țării, sleită cu desăvîrșire în anii regimului fascist și ai războiului antisovietic. „Pentru a continua lupta cu succes — spunea tov. Gh. Gheorghiu-Dej la 8 aprilie 1945 într-o adunare a tehnicienilor din țară — trebuie mobilizate toate puterile economice, toate posibilitățile de producție ale țării, în scopul susținerii frontului și al întăririi moralului în interiorul țării"[4].

După instaurarea regimului democrat-popular, refacerea economiei naționale devenise problema centrală, de care depindea în cea mai mare măsură întărirea noului regim și posibilitățile de a trece la înfăptuirea

[1] Vezi textul legii în *Monitorul oficial*, din 30 martie 1945, an. CXIII, nr. 74, p. 2433—2434 (legea nr. 217 din 29 martie 1945).

[2] *Scînteia*, 18 martie 1945, p. 3.

[3] *Buletinul Apărării Patriotice*, seria II, an. I (1945), nr. 2 (15 aprilie) și nr. 3, din 1 mai 1945.

[4] Gh. Gheorghiu-Dej — *O politică romînească de realizări democratice*, Ed. P.C.R., 1946, p. 97.

www.dacoromanica.ro

unor noi transformări revoluționare. Munca uriașă de mobilizare a oamenilor muncii și a tuturor resurselor țării, pentru îndeplinirea acestei sarcini de importanță capitală, revenea clasei muncitoare și forței sale conducătoare, Partidul Comunist. „Refacerea economică — sublinia tov. Gh. Gheorghiu-Dej — reprezintă piatra de încercare a slăbirii sau întăririi poziției partidului nostru"[1]. Tocmai din această cauză, forțele reacționare își îndreptau toate eforturile pentru a submina și mai mult economia țării, pentru a crea noi piedici în aprovizionarea frontului antihitlerist, sperînd în acest fel să surpe autoritatea guvernului, să obțină căderea lui și izolarea politică a Partidului Comunist. În această privință, ele se foloseau și de împrejurarea că înlăturarea principalelor forțe reacționare de la putere și trecerea puterii în mîinile maselor populare, în frunte cu clasa muncitoare, n-au fost însoțite de pierderea de către marea burghezie a puternicelor poziții economice pe care le deținea.

Obiectivele revoluției populare în această perioadă, condițiile concrete în care s-a desfășurat lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular în țara noastră, au făcut ca puterea economică propriu-zisă a burgheziei să nu fie atinsă. Forțele reacționare au hotărît să folosească pozițiile cheie din economie, de care dispuneau, pentru a submina tînărul regim democratic.

„Din primul moment, s-a văzut clar că reacțiunea care pierduse o bătălie pe teren politic, își va concentra toate forțele și va folosi toate resursele pentru a înfrînge guvernul pe plan economic"[2].

Una din cele mai importante probleme, legată de refacerea economică, era problema transportului feroviar. De refacerea transportului feroviar depindea atît aprovizionarea la timp a unităților de pe front, cît și circulația materiei prime și a mărfurilor în interiorul țării. Ea constituia o condiție absolut indispensabilă pentru ridicarea economiei naționale.

Guvernele cu majoritate reacționară refuzaseră cu încăpățînare să aprobe programul prezentat în acest sens de ministrul comunicațiilor. În ședința din 24 martie 1945 a Consiliului de Miniștri, ministrul comunicațiilor, tov. Gh. Gheorghiu-Dej, a prezentat spre aprobare două proiecte de legi, din care unul cuprindea programul de lucrări în vederea refacerii materialului rulant de la căile ferate și de definitivare a unor construcții feroviare, iar celălalt — finanțarea acestor lucrări.

În expunerea făcută cu această ocazie, ministrul comunicațiilor a arătat că chiar în condițiile de pînă atunci, prin munca entuziastă a personalului ceferist s-a ajuns să se mărească volumul transporturilor noastre[3]. Această creștere a fost obținută cu prețul unor eforturi și sacrificii neînchipuit de mari[4].

---

[1] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, fond. 2, dos. 3, f. 68.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. IV, p. 37.

[3] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, dos 16/1945, f. 5.

[4] În raportul care însoțea decretul-lege pentru deschiderea unui credit extraordinar special, în sumă de 96 701 milioane lei, pe seama regiei autonome C.F.R., din 29 martie 1945, se arăta: „Din cauza distrugerilor provocate prin bombardament sau în timpul retragerii inamicului și din cauza uzurii materialului rulant a liniilor, instalațiilor etc.... C.F.R.

www.dacoromanica.ro

Dată fiind situația economică grea a țării, programul de lucrări alcătuit prevedea numai lucrările ce trebuiau neapărat executate în cursul unui an de zile. Consiliul de Miniștri a aprobat creditele cerute de Ministerul Construcțiilor, în sumă de 96 de miliarde lei.

Deși guvernul democrat le asigura obținerea unor beneficii pentru capitalul investit, marii industriași și bancheri căutau să profite de greutățile mari prin care trecea economia țării pentru a se îmbogăți cît mai mult și pentru a submina puterea democrat-populară. Forțele reacționare au recurs la o tactică nouă, nefolosită pînă atunci de ele. U.G.I.R.-ul, statul major al marilor capitaliști din țară, s-a arătat dintr-o dată foarte îngrijorat de soarta maselor muncitoare și gata să mărească salariile muncitorilor. Scopul era următorul : mărirea salariilor va fi urmată de o creștere și mai mare a prețurilor, ceea ce va provoca, în ultimă instanță, un dezastru al economiei naționale. În acest fel se puteau realiza țelurile forțelor reacționare : nu numai că marii capitaliști s-ar fi îmbogățit, dar „vina" pentru starea de lucruri se putea atribui guvernului democratic, care ar fi fost declarat incapabil să înfăptuiască sarcinile care îi stăteau în față.

În aceste împrejurări, Partidul Comunist a mobilizat toate forțele democratice ale țării pentru a înfrînge pe speculanți și sabotori și a contribui la îmbunătățirea situației economice.

Partidul Comunist a arătat că unica soluție rezidă în înghețarea salariilor, concomitent cu înghețarea prețurilor, pentru ca apoi, după ridicarea producției, să se treacă la o politică de coborîre a prețurilor.

Conștiința clasei noastre muncitoare, condusă de Partidul Comunist, a fost destul de puternică, ca să nu se lase ademenită de cursa care i-a fost întinsă de reacțiune.

Partidele reacționare și elementele de dreapta din sînul partidului social-democrat duceau o propagandă de atîțare a muncitorilor, căutînd să-și creeze popularitate printr-o politică de demagogie și îndemnîndu-i să ceară majorări de salarii, fără a se ține cont de greutățile economice prin care trecea țara în acele momente.

În același timp, în unele întreprinderi și verigi ale aparatului de stat pătrunsese un spirit de „independență" mic-burgheză, care trebuia extirpat la timp pentru a nu periclita întărirea regimului democrat-popular și refacerea economiei naționale. Unele forme de acțiune, necesare și folositoare în timpul cînd se ducea lupta pentru instaurarea noii orînduiri, nu mai erau potrivite pentru perioada de după instaurarea regimului democrat-popular. Mai mult decît atît, nerenunțarea la timp la aceste forme de activitate se putea transforma într-o frînă serioasă pentru îndeplinirea programului noului guvern.

Ocupîndu-se de toate aceste probleme, într-o ședință ținută la Comitetul Central al Partidului Comunist din Romînia la 23 aprilie 1945, tov.

---

au ajuns actualmente să aibă o capacitate de transport numai cca 30% din cea existentă înainte de aprilie 1944. Mai mult încă, această capacitate era în toamna anului trecut mult mai redusă, dar a fost treptat sporită, prin executarea a numeroase lucrări provizorii, care au permis deschiderea pentru circulație a numeroase linii, din care unele de cea mai mare importanță pentru război, cît și pentru viața economică a țării (Teiuș-Cluj-Oradea, Ciceu-Tg. Mureș-Războieni etc.)..." (*Monitorul oficial*, partea I, an. CXIII, nr. 74, 30 martie 1945, p. 2441).

www.dacoromanica.ro

Gheorghe Gheorghiu-Dej a subliniat poziția pe care o ocupă partidul în noul regim democrat-popular și marea răspundere care îi revine pentru soarta țării.

„Rolul partidului, țelul lui, se împletesc cu însuși viitorul neamului nostru și viitorul țării noastre"[1].

În legătură cu aceasta, tov. Gh. Gheorgiu-Dej a arătat necesitatea de a combate orice manifestări anarhice și ca toți membrii de partid, fără excepție, să respecte o disciplină severă, care să servească de model pentru toți oamenii muncii. Printre problemele de cea mai mare importanță la rezolvarea cărora comuniștii trebuiau să depună toată stăruința, au fost enumerate: înfăptuirea reformei agrare și înlăturarea greșelilor săvîrșite în acest domeniu, întărirea autorității de stat și stabilirea ordinei în viața economică a țării[2].

Pentru a obține rezultatele dorite, Partidul Comunist a inițiat adoptarea unei serii de legi economice, care să îngrădească posibilitățile de îmbogățire ale speculanților pe spinarea maselor populare, să ușureze starea oamenilor muncii, să contribuie la întărirea autorității regimului democrat-popular și să stimuleze redresarea vieții economice a țării.

Scopul urmărit prin elaborarea acestor legi nu era schimbarea relațiilor de producție din economia țării, dar prin faptul că îngrădeau posibilitățile de speculă ale marilor capitaliști și întăreau rolul statului democrat-popular, ele aveau un caracter anticapitalist. Din aceste motive, adoptarea legilor economice a fost tărăgănată de reprezentanții partidului național-liberal, care nu voiau să limiteze în niciun fel îmbogățirea burgheziei.

Luînd cuvîntul la discutarea proiectelor de lege în ședința Consiliului de Miniștri de la 18 aprilie 1945, tov. Gh. Gheorghiu-Dej a arătat că aceste legi au un caracter tranzitoriu, menirea lor fiind să scoată la iveală stocurile de mărfuri ascunse și să reglementeze circulația mărfurilor, iar, în al doilea rînd, ele urmăresc să găsească mijloacele necesare stabilirii unui acord relativ între prețuri și salarii[3].

Legea pentru reglementarea salariilor și înființarea economatelor era menită să oprească urcarea continuă și anarhică a salariilor și a prețurilor, care, în ultimă instanță, ar fi fost în folosul claselor exploatatoare. Prin lege era prevăzută o alocație de scumpete între 12 000—20 000 lei, ca un ultim spor pentru salariați, cu începere de la 1 aprilie 1945[4]. În același timp, toate întreprinderile comerciale și industriale, care aveau în serviciul lor în aceeași localitate un număr mai mare de 500 angajați, erau obligate să înființeze în termen de 10 zile economate pentru aprovizionarea salariaților lor cu alimente, îmbrăcăminte etc. Celelalte întreprinderi cu un număr mai mic de muncitori se puteau asocia sau afilia la alte economate.

[1] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond. 2, dos. 3, f. 68.

[2] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. fond. 2, dos. 3, f. 70.

[3] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, dos. 21/1945, f. 29.

[4] Datorită sabotajului economiei naționale, provocat de marea burghezie și de greutățile prin care trecea țara, guvernul democrat a fost nevoit mai tîrziu să revadă, în repetate rînduri, prețurile și salariile.

www.dacoromanica.ro

Economatele erau obligate să distribuie salariaților articolele în conformitate cu rațiile și după prețurile stabilite de organele de stat.

O altă lege se ocupa de reglementarea regimului prețurilor și circulației mărfurilor[1]. Ea hotăra normele de stabilire a prețurilor și cele pentru circulația mărfurilor. Controlul circulației mărfurilor era încredințat unor organe speciale ale comisariatului general al prețurilor, în care intrau și reprezentanții sindicatelor. Aceste organe aveau dreptul să controleze marfa de la materia primă intrată în fabrică și pînă la ieșirea ei din întreprindere, dar nu erau în drept să ia măsuri împotriva celor ce încălcau legea, fiind obligate să avizeze organele însărcinate cu reprimarea speculei.

Legea pentru aducerea în circulație a mărfurilor avea menirea să permită scoaterea mărfurilor dosite și intrarea lor în circulație. O altă lege, intitulată Legea pentru reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic, prevedea sancțiuni aspre pentru speculanții și sabotorii economiei naționale.

Ultima lege economică importantă din acea perioadă se ocupa de înființarea organelor de control cetățenesc[2]. Comitetele cetățenești, care se înființaseră din inițiativă populară în perioada luptei pentru instaurarea regimului democrat-popular și jucaseră un rol însemnat în înfrînarea speculei și a sabotajului economic susținut de majoritatea reacționară a guvernelor de atunci, nu mai corespundeau necesităților create de noile condiții ale țării. Unele din aceste comitete, neținînd seama de schimbările esențiale survenite în viața țării noastre, continuau să acționeze în spiritul vechi, ceea ce nu contribuia la întărirea autorității de stat[3]. Noua lege dizolva comitetele cetățenești, care activaseră în fapt pînă atunci.

Ea prevedea înființarea unor organe de control cetățenesc pe lîngă prefecturile de județ, organe formate din reprezentanții partidelor politice și organizațiilor reprezentate în guvern. Aceste organe urmau să funcționeze după normele stabilite de Ministerul Afacerilor Interne. Prin supunerea lor autorității statului democratic, organele de control cetățenesc deveneau un instrument al oamenilor muncii în lupta pentru stabilirea ordinei în viața economică a țării.

Adoptarea acestor legi a demonstrat hotărîrea guvernului de a contribui la normalizarea vieții economice a țării, de a limita exploatarea capitalistă și urmările ei, ușurînd în acest fel traiul oamenilor muncii.

Desigur că legile economice, adoptate de Consiliul de Miniștri, n-au putut schimba tendința capitaliștilor de a obține profituri maximale, după cum n-au putut stîrpi nici dosirea mărfurilor sau pe speculanți. Ele au constituit însă o armă puternică în mîinile clasei muncitoare și au jucat un rol de seamă în activitatea guvernului democrat, îndreptată

[1] Erau prevăzute beneficiile maximale ale producătorilor industriali, încercîndu-se în acest fel a se limita profiturile enorme ale marilor capitaliști.

[2] Textele legilor economice enumerate mai sus au fost publicate în *Monitorul oficial*, an. CXIII, 3 mai 1945, nr. 101, p. 3625—3649. Textul lor a apărut și în *Scînteia*, din 10 mai 1945, p. 2, 4 și 5.

[3] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond. 2, dos. 3, f. 69.

www.dacoromanica.ro

spre stabilizarea și redresarea vieții economice, spre înfrînarea haosului economic, cultivat de marii capitaliști și forțele reacționare din țară și străinătate.

Clasa muncitoare depunea eforturi mari pentru a ridica producția industrială a țării. Muncitorii petroliști au reușit să repună în funcțiune pînă la 1 mai 1945, 75% din instalațiile pentru prelucrarea țițeiului[1]. Înfrîngînd sabotajul conducerii minelor, minerii de la Petroșani au ridicat extracția de cărbune[2].

Succese importante au fost obținute și în industria ușoară. Astfel, fabrica de încălțăminte „Dermata" din Cluj își mărește mai mult decît de două ori producția în comparație cu luna octombrie 1944[3], „Tăbăcăria Romînă" și-a mărit și ea producția cu 100%.

În activitatea sa pentru întărirea regimului democratic, pentru stabilizarea situației economice a țării, guvernul și poporul nostru au primit un mare ajutor din partea Uniunii Sovietice. Respingînd încercările de imixtiune ale cercurilor imperialiste din S.U.A. și Anglia în afacerile interne ale Romîniei, sub forma convocării unei conferințe tripartite (U.R.S.S., S.U.A. și Anglia), care să discute o „problemă romînească", inexistentă în realitate, guvernul sovietic a dat o lovitură nimicitoare speranțelor reacțiunii interne și externe de a provoca răsturnarea guvernului democrat.

În împrejurările grele prin care trecea țara noastră, o importanță covîrșitoare a prezentat încheierea unui acord comercial de schimburi pe timp de un an și a unui acord de colaborare economică între Romînia și Uniunea Sovietică. Industria romînească era lipsită de foarte multe materii prime și produse industriale absolut necesare pentru asigurarea producției și creșterea ei ulterioară. Aceste produse nu puteau fi importate din nici o țară îndepărtată, datorită distrugerilor mari în domeniul transportului mondial. De altfel, marile țări imperialiste n-ar fi convenit niciodată să livreze Romîniei democrat-populare produse necesare pentru propășirea economiei ei naționale.

Toate acordurile comerciale încheiate de țara noastră în trecut cu marile puteri erau acorduri între parteneri neegali, care legiferau de fapt exploatarea bogățiilor țării noastre de către monopolurile străine. Pe principii complet diferite se bazau acordurile încheiate la 8 mai 1945, la Moscova, între Romînia și Uniunea Sovietică. Prin acordul comercial, guvernul sovietic se obliga să livreze Romîniei materiale extrem de deficitare ca: 25 000 tone oțel semifabricat, 50 000 tone cocs, 6 000 tone fontă, 1 000 tone cupru, 70 000 tone cărbune de piatră etc. [4], pe care țara noastră nu le putea găsi în altă parte.

---

[1] Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., dos. 2694/3, f. 10—11.

[2] *Scînteia*, 12 martie 1945, p. 3,

[3] *Ibidem*, 17 martie 1945, p. 3.

[4] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet 3, dos. 25/1945. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 17 mai 1945, f. 2/2 și 2/3.

www.dacoromanica.ro

Avînd în vedere situația grea financiară a țării, Uniunea Sovietică a consimțit ca în schimbul produselor importate, Romînia să exporte în U.R.S.S. : petrol, material lemnos, geamuri, ciment, care constituiau sortimentul obișnuit al exportului romînesc. În acest fel, se crea și un debușeu pentru exportarea mărfurilor noastre, mai ales că schimbul se făcea la prețul mondial din 1945[1].

Pentru a ajuta poporul nostru la înfruntarea greutăților economice, Uniunea Sovietică a acceptat ca o parte din plăți pentru produsele importate de Romînia să fie efectuată sub formă de muncă prin prelucrarea pentru U.R.S.S. a unei cantități de bumbac [2]. Această prevedere a acordului comercial contribuia la lichidarea șomajului din industria noastră textilă, grav lovită prin lipsa de materii prime. Guvernul democratic, primind bumbac din Uniunea Sovietică, a căpătat posibilitatea de a duce o luptă eficace împotriva speculanților și de a aproviziona satele cu această materie primă la un preț redus. Prin acordul de colaborare economică s-au elaborat principiile de colaborare ale celor două state în cele mai importante sectoare ale economiei noastre naționale, fiind prevăzut un ajutor prețios din partea U.R.S.S. pentru dezvoltarea lor.

Aceste acorduri încheiate pe baza unei perfecte egalități de drepturi, consolidau situația noastră internațională și dădeau o lovitură puternică acelor cercuri care sperau că regimul democrat-popular nu va fi în stare să învingă greutățile economice.

La 9 mai 1945, poporul nostru a sărbătorit, alături de toate popoarele iubitoare de pace, măreața zi a victoriei. După înfăptuirea insurecției populare armate, poporul nostru, condus de partid, a adus o contribuție de seamă la distrugerea hitlerismului. De la 23 August 1944 și pînă la 12 mai 1945, forțele Armatei Romîne au luptat alături de Armatele Sovietice timp de 260 zile, luînd parte la 16 mari bătălii și 367 lupte, în care au fost nimicite sau capturate forțele fasciste care au încercat să se mențină pe teritoriul țării noastre, în Ungaria și în Cehoslovacia.

La sfîrșitul războiului, pe front se aflau 185 567 soldați și ofițeri romîni. Pierderile suferite de Armata Romînă au însumat 169 822 oameni morți, răniți și dispăruți. În total, Armata Romînă a folosit în războiul antifascist un număr de 355 389 oameni [3]. Totalul cheltuielilor făcute în cursul războiului antifascist se ridică la cifra de 470 miliarde lei ; pagubele și daunele pricinuite de către armata fascistă Armatei Romîne ridicîndu-se la 48 595 292 012 lei [4].

Datorită inițiativei și eforturilor Partidului Comunist, întreaga economie națională a țării a fost pusă în slujba frontului antihitlerist.

Victoria asupra Germaniei hitleriste a fost primită de oamenii muncii din țara noastră cu o bucurie și un entuziasm de nedescris.

[1] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet 3, dos. 25/1945, Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 17 mai 1945 f. 3/2.

[2] Fabricile noastre textile urmau să prelucreze pentru Uniunea Sovietică 20 000 tone de bumbac, primind în schimb o cantitate importantă de bumbac brut.

[3] Roumania. Ministry of foreign affairs. Memorandum on the military and economic contributions of Roumania to the war against Germany and Hungary, 1946, p. 13 și 14.

[4] Arhiva Ministerului de Externe. dos. 261, f. 22 și 27.

www.dacoromanica.ro

Nimicirea completă a statului hitlerist a deschis perspective noi în fața popoarelor eliberate de sub jugul fascist. Pentru poporul nostru, această victorie confirma justețea drumului pe care el pășise de la 23 August 1944, sub conducerea Partidului Comunist și constituia un imbold pentru noi transformări revoluționare, care să ridice nivelul de trai al maselor, pentru acțiuni care să contribuie la excluderea în viitor a unor noi războaie.

Salutînd cu căldură ziua mult așteptată a victoriei, Consiliul de Miniștri a afirmat voința nestrămutată a poporului nostru de a merge continuu pe linia construirii unei vieți noi, pe drumul unor transformări revoluționare [1].

★

De la instaurarea sa, guvernul democrat, în care rolul hotărîtor aparținea reprezentanților clasei muncitoare, a păşit pe calea înfăptuirii năzuințelor maselor populare.

Ducînd o politică principială și fermă, Partidul Comunist a știut să asigure în condiții grele unitatea guvernului, fără a face concesiuni de ordin principial grupării burgheze reprezentate în el. Guvernul a adoptat unele legi economice care aveau obiectiv un caracter anticapitalist și tindeau la reînviorarea și stabilizarea vieții economice a țării.

Organizator și mobilizator al forțelor patriotice în războiul antihitlerist, Partidul Comunist și guvernul democrat au întărit participarea Armatei Romîne la război, înscriind pagini de glorie în istoria poporului nostru.

Prin politica sa sinceră de prietenie, guvernul democrat a primit din partea Uniunii Sovietice ei un neprecupețit ajutor politic și economic. Bazîndu-se pe învățătura marxist-leninistă, Partidul Comunist din Romînia reușise să antreneze masele populare la rezolvarea unor sarcini extrem de grele. Aplicînd cu fermitate și în mod creator învățătura marxist-leninistă, partidul obținuse mari succese în prima fază a activității noului guvern democrat, a cărui capacitate de acțiune nu numai că nu fusese paralizată, cum sperau forțele reacționare, dar care ieșise întărit și cu un prestigiu crescut în urma realizărilor sale.

Sfîrșitul războiului antifascist găsea țara noastră ferm așezată în rîndul țărilor democratice și iubitoare de pace, cu un guvern hotărît să continuie politica de reconstrucție a țării noastre, de ridicare a nivelului de trai al oamenilor muncii, de prietenie cu toate popoarele lumii, de colaborare și prietenie strînsă cu marea Uniune Sovietică și alte țări democratice.

[1] Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, pachet 3, dos. 24/1945, stenograma ședinței Consiliului de Miniștri de la 9 mai 1945. f. 3 și 4.

www.dacoromanica.ro

НАЧАЛО ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА (6 МАРТА 1945 — 9 МАЯ 1945)

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Придя к власти в результате борьбы народных масс, руководимых РКП, против реакционных сил, демократическое правительство с самого начала развернуло широкую деятельность за осуществление в стране программы революционных преобразований.

С помощью Советского Союза правительство смогло установить 9 марта 1945 года румынское управление в Северной Трансильвании, освобожденной от гитлеровского ига победоносной Советской Армией и доблестной Румынской Армией.

Сломив сопротивление представленной в правительстве национал-либеральной партии, пытавшейся свести на нет революционный характер аграрной реформы, правительство, в котором рабочий класс играл руководящую роль, издало закон об аграрной реформе. Закон об аграрной реформе носил революционный характер и служил укреплению союза рабочего класса и основных масс крестьянства.

В то время правительство приняло многочисленные меры, стимулирующие промышленное производство и ограничивающие спекуляцию и саботаж крупной буржуазии.

Арест военных преступников и предание их суду способствовали демократизации политической жизни страны.

В этот период большое значение имело заключение торгового договора и договора об экономическом сотрудничестве с Советским Союзом. Эти договоры были заключены на основе полного равноправия и оказали большую помощь в восстановлении румынского народного хозяйства.

Участие Румынии в антигитлеровской войне и деятельность правительства по демократизации страны позволили румынскому народу встретить день 9 мая 1945 года — день Победы — в среде демократических и миролюбивых стран во главе с Советским Союзом.

LES DÉBUTS DE L'ACTIVITÉ DU GOUVERNEMENT DÉMOCRATE (6 mars 1945 — 9 mai 1945)

RÉSUMÉ

Installé au pouvoir par suite de la lutte menée par les masses populaires, dirigées par le Parti Communiste de Roumanie, contre les forces réactionnaires, le gouvernement démocrate a déployé, dès le début, une activité fructueuse aux fins de réaliser le programme de transformations révolutionnaires dans notre patrie.

Le 9 mars 1945, le gouvernement a réussi — avec l'aide de l'Union Soviétique — à instaurer l'administration roumaine dans le Nord de

www.dacoromanica.ro

la Transylvanie, récemment affranchie du joug nazi par la glorieuse armée soviétique luttant côte à côte avec les vaillants soldats roumains.

Brisant l'opposition du parti national libéral qui avait des représentants parmi les membres du Cabinet et cherchait à annihiler le caractère révolutionnaire de la réforme agraire, le gouvernement — dans lequel la classe ouvrière avait un rôle prépondérant — légiféra la réforme agraire. Les dispositions du décret-loi de réforme agraire avaient un caractère révolutionnaire et consolidaient l'alliance entre la classe ouvrière et les masses de la paysannerie laborieuse.

En même temps, le gouvernement prit de nombreuses mesures en vue de stimuler la production industrielle et de mettre un frein aux spéculations et aux sabotage auxquels s'adonnait la grande bourgeoisie.

L'arrestation des criminels de guerre et leur envoi en justice contribuèrent à démocratiser la vie politique du pays.

Une importance particulière eut, au cours de cette période, la conclusion d'un traité de commerce et d'un autre, de collaboration économique, avec l'Union Soviétique. Ces traités, conclus sur la base d'une parfaite égalité, apportèrent une aide substantielle à la restauration de l'économie nationale roumaine.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

CONTRADICȚIILE DE CLASĂ ÎN DESFĂȘURAREA REVOLUȚIEI MUNTENE DIN 1848

DE

DAN BERINDEI

Revoluția din 1848 reprezintă una din cele mai de seamă evenimente ale istoriei patriei noastre. Ea stă la temelia schimbărilor structurale pe care le va trăi Romînia — unită în 1859 — în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Bazele statului național și dezvoltarea societății romînești în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea trebuie căutate în frămîntarea zilelor din vara anului 1848 în lupta maselor și în scopurile pe care și le-au propus să le cucerească revoluționarii din țările romîne.

Dată fiind însemnătatea acestui moment din istoria Romîniei și legătura sa strînsă cu evenimentele petrecute în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, scrierile consacrate revoluției din 1848 au fost numeroase în această perioadă. Documente, lucrări memorialistice și mai ales numeroase publicații polemice au dat problemei prima bază de cercetare în anii și în deceniile următoare revoluției [1]. Mai apoi, în jurul anului 1900 — cu prilejul comemorării a 50 de ani de la evenimentele din 1848 — au apărut șase volume de documente consacrate revoluției, lucrarea mai întinsă a lui C. Colescu-Vartic și cele două monografii mai restrînse ale lui I. G. Bibicescu și S. Albini[2]. Sărbătorirea semicentenarului revoluției a reflectat însă în largă măsură interesele dinastice, ca și cele politice de clică ale partidului liberal din acea vreme. Acesta căuta să se prezinte continuatorul programului revoluționar din 1848 cînd de fapt, între liberalii din 1900 — exponenți, ca și conservatorii, ai unor interese

[1] Pentru aceste publicații vezi bibliografia din vol. VI al colecției *Anul 1848 în Principatele Romîne*, Buc., 1910, p. 309—325.

[2] *Anul 1848 în Principatele Romîne*, Buc., 1898—1910, vol. I—VI; C. Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluționare*, Buc., 1898; <I. G. Bibicescu>, *1848 în Romînia*, Buc., 1898; S. Albini, *1848 în Principatele Romîne*, Buc., 1910.

Mai vezi și: A. D. Xenopol, *Partidele politice în revoluția din 1848 în Principatele Romîne*, în *Anal. Acad. Rom.*, Mem. Secț. Ist., Seria II, tom. XXXII (1909—1910).

www.dacoromanica.ro

reacționare — și fruntașii burgheziei radicale din 1848 era o categorică deosebire. De decenii, Romînia se găsea supusă apăsătorului regim burghezo-moșieresc, rezultat la rîndul său din monstruoasa coaliție, care pusese capăt domniei lui Alexandru Ioan Cuza, aducînd la cîrma țării dinastia prusacă a Hohenzollernilor. Pe de altă parte, acele pături ale burgheziei încă legate de progres în prima parte a jumătății de secol următoare revoluției își părăsiseră de mult poziția inițială, în condițiile dezvoltării capitalismului. Creșterea și întărirea proletariatului făcuse ca această clasă să poată prelua făclia progresului și dreptății sociale.

Istoriografia anului 1848 din prima jumătate a secolului al XX-lea — după semicentenar — indică neîndoielnic un interes în scădere. În afara unor publicații, care aveau menirea de a prezenta pe primul plan pe unii dintre fruntașii revoluției, care de fapt nu fuseseră principalii conducători, și aceasta, evident, în dauna celorlalți și în special a lui Bălcescu, cu scopul de a folosi intereselor propagandistice ale liberalilor de dinainte și de după primul război mondial, numărul lucrărilor consacrate evenimentului din 1848 sînt relativ reduse. Amintirea revoluției nu convenea burgheziei și mai ales moșierimii, acum cînd forța clasei muncitoare se ridica amenințătoare împotriva exploatării.

După 23 August 1944, situația se schimbă în mod radical. Interesul pentru anul 1848 reapare mai viu ca niciodată și totodată figura luminoasă de patriot democrat-revoluționar a lui Nicolae Bălcescu este pusă la locul ce i se cuvenea, în fruntea revoluției. Se scriu numeroase lucrări referitoare la revoluție, concepute de pe pozițiile științifice ale istoriografiei marxiste.

S-au atacat domenii diferite: problema agrară în revoluție [1], istoria locală a evenimentului [2], personalitățile dominante [3], intelectualii și revoluția [4], învățămîntul, presa și arta în timpul revoluției [5], unele

---

[1] Gh. Georgescu-Buzău, *Aspectul agrar al revoluției din 1848 în Muntenia*, Buc., 1948, ed. a II-a; Gh. Matei, *Revoluția de la 1848 și țărănimea*, Buc., 1948; Aurel Rîmniceanu, *Țăranii în revoluția de la 1848*, Buc., 1948.

[2] De pildă: C. Pajură, *Aspecte mehedințene ale revoluției din 1848*, Turnu-Severin, 1948; N. Simache, *Despre revoluția de la 1848 în Ploiești și jud. Prahova*, Buc., 1948.

[3] T. Bugnariu, *Nicolae Bălcescu și problema națională*, în *Studii*, an VI (1953), nr. 2, p. 57—64; Petre Constantinescu-Iași, *Popa Radu Șapcă, un conducător de frunte al revoluției din 1848*, Buc., 1945; Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu, gînditor de pe poziții materialiste*, în *Viața românească*, 1954, nr. 3; Idem, *N. Bălcescu*, Buc., 1956; C. I. Gulian, *Gîndirea social-politică a lui Nicolae Bălcescu*, Buc., 1954; Virgil Ionescu, *Contribuții la studiul gîndirii economice a lui Nicolae Bălcescu*, Buc., 1956; Vasile Maciu și C. Vasilescu, *Ion Ionescu de la Brad, luptătorul revoluționar, gînditorul progresist, introducătorul științei agricole în patria noastră*, în *Studii*, an VII (1954), nr. 3, p. 145—160; N. Popescu-Doreanu, *Nicolae Bălcescu și revoluția de la 1848*, Buc., 1948; M. Roller, *Ana Ipătescu*, Buc., 1946 (altă ediție: 1948); *Studii și referate despre N. Bălcescu*, Buc., 1953, vol. I etc...

[4] P. Constantinescu-Iași, *Intelectualii și revoluția de la 1848 în Principatele Române*, Buc., 1948.

[5] Idem, *Trei pictori români în revoluția de la 1848*, în *Studii*, an I, (1948), nr. 3, p. 152—205; N. Deleanu, *Presa anului 1848 și Urmînd în presă revoluția din 1848*, în *Presa noastră*, 1956, nr. 7, p. 21—26; nr. 8, p. 22—23, 26—27; I. Popescu-Cilieni, *Participarea unor profesori olteni la revoluția din 1848*, în *Comunicări și articole de istorie*, Buc., 1955, p. 45—58; Stanciu

www.dacoromanica.ro

momente esențiale ale evenimentului [1], interpretări ale revoluției [2], un album[3], chiar și o scurtă sinteză[4] etc. Revoluția ne-a apărut într-o nouă lumină și ea a fost repusă la locul de cinste ce i se cuvenea.

★

Revoluția din 1848 n-a fost efectul unei întîmplări, nici acela al unei inițiative aventuroase a unui număr de tineri bonjuriști veniți din Apus, și nici n-a fost impusă de revoluția general europeană. Revoluția din Țara Romînească a avut puternice temeiuri în însăși realitatea patriei noastre. „Revoluția din iunie — scria Bălcescu lui Alex. C. Golescu-Albul în 1850, — n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine, nici de voi, nici de d-l Eliade, nici de vreun alt revoluționar. Ea nu-i decît dezvoltarea acelei mișcări continui și providențiale începută chiar de la origină, atît în societatea noastră, cît și în toate celelalte societăți. Ea provine mai ales direct din revoluția de la 1821..." [5]. Altă dată, tot el scria că „revoluția romînă de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități", iar adăuga el — „cauza ei se pierde în zilele veacurilor ..." [6].

Revoluția muntеană din 1848 și-a avut rădăcinile în contradicțiile sociale necontenit ascuțite de dezvoltarea economică. Creșterea economiei de mărfuri, ca și antrenarea țărilor romîne în circuitul economic, european, creează o nouă situație, care impunea o radicală schimbare a regimului social-economic. Revoluția a izvorît din neconcordanța dintre dezvoltarea noilor forțe de producție și caracterul vechilor relații de producție feudale, din menținerea puterii în mîinile domnului și ale boierimii, din nesatisfacerea intereselor burgheziei, care-și revendica puterea în stat și mai ales din exploatarea nemiloasă a maselor de la orașe și sate. Sintetizînd situația de dinainte de revoluție, Nicolae Crețulescu, unul dintre participanți, cu vederi de altfel moderate, scria peste o jumătate de secol de la acest eveniment: „Generațiile actuale nu pot să-și dea seama, în adevăr, de situația țării în epoca de care vorbesc: corupțiunea și imoralitatea administrației și a justiției se exercitau ziua namiaza mare; nimeni nu era sigur de bunul său; instrucția era disprețuită, ignoranța stăpînea pretutindeni; presa nu exista și oricine îndrăznea să critice sau să dezaprobe actele autorităților ... era pus la index, tratat ca revoluționar și exilat". El mai arată că „numai vechii boieri ... bucurîndu-se de toate privilegiile, scutiți de toate sarcinile și de toate impozitele ..." vor fi cei „consternați" de izbucnirea impetuoasei mișcări revoluționare [7].

Stoian, *Despre concepția învățămîntului public în anul 1848*, în *Studii*, an II/(1949), nr. 1 p. 192—205 etc.

[1] De pildă: Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea deslănțuirii revoluției din 1848*, în *Studii*, an IX (1956), nr. 1, p. 27—50.

[2] Barbu-Cîmpina, *Critica lui „48"*, în *Viața Romînească*, 1948, nr. 2 (iulie), p. 223—233; nr. 6 (noiembrie), p. 198—209.

[3] *1848 în Principatele Romîne. Album*, Buc., 1948.

[4] M. Roller, *Anul revoluționar 1848*, Buc., 1948.

[5] N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1952, p. 247.

[6] Ibidem, Buc., 1953, vol. I, p. 307.

[7] *Anul 1848 în Principatele Romîne*, Buc., 1902, vol. I, p. XXXV (reproducere după *L'Indépendance Roumaine*).

www.dacoromanica.ro

Înăbuşirea răscoalei din 1821, prima mişcare de mari proporţii împotriva îndoitului jug feudal şi turcesc, nu a dus la stingerea avîntului revoluţionar al poporului romîn din Ţara Romînească. Dimpotrivă, sub imboldul necontenitei dezvoltări social-economice, dorinţa de înnoiri şi necesitatea de a răsturna vechiul regim este în continuă creştere. Formula „regulamentară", care tindea la o modernizare a feudalismului — sporindu-i însă tocmai virulenţa în ceea ce privea exploatarea, îndeosebi a ţărănimii — nu este acceptată nici de mase, nici de exponenţii acestora cu vederi progresiste.

Planurile lui Ioan Cîmpineanu şi complotul din 1840 în fruntea căruia se situează Dimitrie Filipescu, mort în închisoare şi Nicolae Bălcescu, tînărul şi înflăcăratul patriot, societatea secretă „Dreptate-Frăţie" din 1843 — în care din nou întîlnim pe Bălcescu alături de Ion Ghica şi Tell — planurile comune ale patrioţilor munteni şi moldoveni, necontenitele frămîntări locale din lumea satelor — ca şi unele frămîntări orăşeneşti, de pildă cea de la Ploeşti din 1831 — sînt etape premergătoare marii mişcări din 1848. Ele sînt verigile lanţului ce unesc anul 1821 cu anul 1848.

Pe tărîm cultural — unde se putea beneficia de o anumită libertate de acţiune — patrioţii se strîng în jurul ideii naţionale, luptînd pe această cale pentru răsturnarea vechiului regim feudal şi — ca un ideal ceva mai îndepărtat — pentru unitatea naţională. *Societatea literară* întemeiată la Braşov — în fruntea căreia se disting Dinicu Golescu şi Heliade Rădulescu — *Filarmonica*, dominată de personalitatea lui Cîmpineanu, *Societatea pentru învăţătura poporului romîn* — înfiinţată în august 1839[1] — ca şi *Asociaţia literară* reorganizată în 1847 [2], sînt tot atîtea căi ocolite prin care se pregăteşte pe plan ideologic înfrîngerea trecutului şi triumful progresului.

Revoluţia paşoptistă, cerută de însuşi stadiul de dezvoltare a societăţii romîneşti, s-a întemeiat pe o puternică tradiţie de luptă revoluţionară, pe setea de înnoire şi pe neîntrerupta şi susţinuta acţiune de răsturnare a vechii orînduiri pe care o duce poporul. Revoluţia a reflectat necesităţile social-economice şi politice proprii ţărilor romîne şi îndeosebi Ţării Romîneşti, mai dezvoltată decît Moldova.

★

Istoriografia burgheză a acordat, deseori, o importanţă nejustificată factorului extern în interpretarea şi explicarea unora dintre cele mai de seamă momente ale istoriei Romîniei. Lupta poporului nostru, jertfele sale, entuziasmul său pentru cauzele cele mai nobile au fost neglijate. În schimb, factorii externi constituiau deseori elementul dominant căruia i se acorda întreaga atenţie. Nici revoluţia din 1848 n-a scăpat de interpretări de acest fel, urmărindu-se să se prezinte poporul nostru străin de evenimentele de o deosebită însemnătate ce au avut loc în vara anului 1848 în Ţara Romînească. Revoluţia — după

[1] *Anul 1848* ..., vol I, p. 11.
[2] Ibidem, p. 44 şi urm.

www.dacoromanica.ro

această teză — n-ar fi fost o încununare a luptei revoluționare a poporului nostru, ci doar efectul unui proces de imitație. De pe această poziție neștiințifică, care oglindea însă, în același timp, interesele regimului burghezo-moșieresc, s-a încercat să se înfățișeze poporul romîn ca depărtat de ideea de revoluție, teză ce convenea pe deplin regimului de asuprire socială al burgheziei și moșierimii.

Prezentarea importantului eveniment din 1848 drept o „revoluție de import" revine în primul rînd junimismului. Programul de la Islaz era calificat de Titu Maiorescu drept „operă de fantezie"[1]. Marea mișcare revoluționară era apreciată ca ruptă de realitățile societății noastre, de pe poziția reacționară a desconsiderării elementelor pozitive ale revoluției și de pe linia „formei fără fond". Revoluția a fost astfel înfățișată denaturat, ignorîndu-se adîncile ei temeiuri interne. Exponent al acestei poziții, Eugen Lovinescu vorbește de o „contagiune" a ideilor revoluționare din Apus, de o revoluție de „imitație"[2]. De altfel, junimiștii nu vor fi singurii purtători de cuvînt ai acestei tendințe. Astfel, pentru Nicolae Iorga evenimentele din Țara Romînească de la 1848 „nu fură provocate *decît* (sublinierea noastră — *D.B.*) de evenimentele din Paris"[3]. Deși au existat excepții față de această poziție[4], teza de mai sus — convenind pe deplin burgheziei care părăsise de mult pozițiile revoluției și ale progresului — a dominat prin virulența ei, aruncînd asupra revoluției din 1848 o lumină falsă.

Istoriografia marxistă, dezvoltată în ultimul deceniu în țara noastră, a contribuit cu eficiență la justa prezentare a revoluției din 1848. Dezbrăcată de haina străină ce i se atribuise, revoluția a apărut în adevărata ei înfățișare, cu aspectele ei pozitive, dar și cu limitele ei determinate de interesele de clasă mărginite ale burgheziei. Pe drept cuvînt scria Bălcescu că revoluția n-a avut la temeiul ei „mișcarea generală europeană", el apreciind aceasta drept „ocazia, iar nu cauza revoluției romîne"[5].

Este drept că în ceea ce privește revoluția, anul 1848 este caracteristic. Avîntul revoluționar al popoarelor europene este copleșitor, zguduind tronurile și vechea societate. „Astăzi — scria înspăimîntat în primăvara anului 1848 înveteratul reacționar Metternich — statele sînt ca niște case, care ar fi subminate. Cînd încep a trosni se și năruiesc cu iuțeala fulgerului"[6].

Elementul extern nu trebuie ignorat, pentru că el a oferit, fără îndoială, prilejul izbucnirii revoluției, deoarece între mișcarea revoluționară din Țara Romînească și revoluțiile din celelalte state ale Europei a existat o strînsă legătură. Vorbind de „rușinoasa letargie" în care zăcuseră popoarele continentului timp de 33 de ani, Winterhalder arată în

---

[1] Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a Romîniei (1866—1900)*, Buc., 1925, p. 41.
[2] Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației romîne moderne*, Buc., 1924, vol. I, p. 150.
[3] N. Iorga, *Istoria Romînilor*, Buc., 1938, vol. IX, p. 146.
[4] Colescu subliniază, de pildă, caracterul particular al revoluției muntene (C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 82, 92), reflectat și în proclamația de la Islaz (ibidem, p. 99); iar Albini socotește revoluția generală drept un „prilej binevenit" (S. Albini, *op. cit.*, p. 63).
[5] N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1953, vol. I, p. 307.
[6] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 45.

www.dacoromanica.ro

Pruncul romîn că semnalul luptei revoluționare dusă de italieni, francezi și germani „ajunge pînă în Romînia și Moldova și poporul romîn nu rămîne surd la chemarea libertății" [1]. *Prilejul și legăturile nu trebuie însă confundate cu adîncile rădăcini interne.*

Revoluția de la 1848 n-a fost un fenomen de import nici rezultatul grefării artificiale al unor idei aduse din Apus de tinerii bonjuriști. Acest însemnat eveniment, pe temeiul căruia s-a călit statul modern romîn, a fost consecința unor profunde cauze interne, evenimentele externe ne avînd decît rolul de a înlesni izbucnirea inevitabilă a mișcării revoluționare.

★

Din primele sale începuturi și pînă în tragica zi de 13 septembrie, revoluția din 1848 a avut sprijinul necondiționat și entuziast al maselor. „Daco-romanii din principatele turcești — scria Marx — au fost cîștigați de spiritul revoluționar, iar revoluția din 1848 a dovedit aceasta cu prisosință" [2]. Cîțiva ani după 1848, Bălcescu arăta că poporul îmbrățișase „cu focul și energia, care-l caracterizează" cauza revoluției și că „poporul cel de jos mai cu seamă al Bucureștilor și-a împlinit datoria revoluționară și națională" [3]. Documentele vremii se alătură, demonstrînd cu tărie falsitatea oricărei teze contrare.

Masele au făurit revoluția din 1848. „Comitetul revoluționar — scria Nicolae Bălcescu în 1850 — nu el făcu revoluția, el puse mîna pe ea, o dirijă, o orîndui. El a formulat într-un program sentimentul poporului și îi dădu ideia revoluționară "[4]. Scriind lui Ion Ghica, chiar în timpul revoluției, tot Bălcescu aprecia că „poporul nostru al capitalei, trebuie însă să scii, fără flaterie, că a întrecut pe toate popoarele Europei chiar și pe parisieni" [5]. Un organ al revoluției dă și el în zilele acesteia o caracterizare justă aportului maselor. „Cine a făcut revoluția noastră? — se scria în articol — un om sau zece — sau națiia romînească? Negreșit că națiia, căci 10 și 20 și 100 măcar rebeliști, cu toată activitatea lor, nu ar fi izbutit să răstoarne atîția spioni, atîția cîrmuitori și subt-cîrmuitori, atîția miniștri și un prinț stăpînitor; nu ar fi putut să astupe 6 tunuri și 4000 de pusci obicinuite a se aprinde la comanda căpeteniilor..." [6].

Numărul mare al participanților la evenimentele revoluției relevă caracterul de masă al acesteia. Miile de țărani de la Islaz, marea mișcare populară din București de la 11 iunie — cînd scrie un martor ocular „țăranii cu orășenii înfrățiți, între răsunete de glasuri detunătoare, înaintară pe ulițele capitalei către palatul prințului", mulțimea fiind „nenumărată" [7] — entuziasmul craiovenilor la 13 iunie (cu prilejul intrării în oraș a gu-

---

[1] E. Winterhalder, *Desrobirea Romîniei*, în *Pruncul romîn*, apud *Anul 1848* ..., vol. I, p. 642.

[2] K. Marx, *Œuvres politiques*, Paris, 1927, vol. III, p. 45.

[3] N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1953, vol. I, p. 327; vol. II, p. 85, nota 4.

[4] Scrisoare către Al. C. Golescu-Albu, 4 mart. 1850. N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1952, p. 248.

[5] Scrisoare din 16 iul. 1848. *Anul 1848* ..., vol. II, p. 546.

[6] *Pruncul romîn*, nr. 20 din 29 iul. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. III, p. 39.

[7] Scrisoarea lui Fl. Aaron către Bariț, 12 iun. 1848. Ibidem, vol. I. p. 543.

www.dacoromanica.ro

vernului provizoriu ales la Islaz), intervenția poporului care împiedică la 14 iunie uneltirile mitropolitului și ale boierimii reacționare, arată din primele zile ale revoluției puternica ei bază de mase. Scriind lui Bariț, Aaron Florian îi relata din București la 12 iunie 1848 : „Spiritele în general erau toate înflăcărate și de la o margine a țării pînă la cealaltă toți simțeau trebuința de o prefacere mare în toate, o îmbunătățire radicală în tot corpul soțial". El adăuga : „*În toată întinderea țării* circulau proclamații tipărite ce cuprindeau punturile nouei Constituții. Va să zică : *toată țara era revoluționată*" [1] (sublinierile mele — *D.B.*).

În săptămînile și lunile ce urmează, situația aceasta se menține, cu toate greșelile și compromisurile repetate ale conducerii revoluției încăpută în bună măsură pe mîna unor elemente șovăielnice și capitularde — fapt datorat stadiului de dezvoltare a societății, slabei dezvoltări a clasei muncitoare, necesității desfășurării revoluției sub îndrumarea reprezentanților unor pături eterogene ale burgheziei. La adunarea de la Filaret din 15 iunie participă 30 000 de oameni, zeci de mii de oameni salvează revoluția la 19 iunie, zdrobind încercarea contrarevoluționară a coloneilor Odobescu și Solomon, pentru ca apoi același lucru să se repete la sfîrșitul lunii, cînd poporul înlătură caimacamia reacționară și asigură revenirea la București a guvernului fugit spre munți.

În iulie, masele se fac prezente, îndeosebi în ultima parte a lunii — ca și la începutul lunii august — prin participarea lor masivă la întrunirile de pe Cîmpul Libertății din timpul negocierilor cu Soliman Pașa. Ca și la 11 iunie — cînd țăranii, „fără arme, fără nimic, cu merindea numai în traistă, cu punturile nouei constituții în mîini, intrară în capitală sub stindardele lor, strigînd : Dreptate !" [2] — la aceste întruniri se remarcă o masivă participare a țărănimii. La 31 iulie, *Pruncul romîn* anunța că „peste 3, 4 zile, vom avea adunați în capitală 10—12 mii de săteni "[3].

La 8 august 40 000 de oameni întîmpină pe Soliman[4], gest ce nu are semnificația unei supuneri, ci dimpotrivă aceea a unei manifestări hotărîte în favoarea programului revoluției. Mai tîrziu, peste o lună, mii de oameni participă la arderea Regulamentului și a Arhondologiei, pentru ca în zilele intrării turcilor în București numărul cetățenilor — orășeni și țărani—hotărîți să lupte, să întreacă la un moment dat cifra de 100 000 [5].

Nu numai numărul participanților indică masiva participare a maselor la revoluție, dar și eroismul lor, intervenția lor deplin conștientă. Poporul nu șovăie la 19 și 30 iunie, la 1 iulie sau la 12 și 13 septembrie de a sta cu piepturile goale înaintea puștilor și a tunurilor. Eroismul înflăcăratei Ana Ipătescu, al cofetarului Toma Gheorghiu — care strigă la 19 iunie : „Dacă părinții noștri și oblăduitori ai patriei sînt arestați, apoi noi, copiii, ce așteptăm, privind la dînșii ..."[6] — al popei Ambrozie,

[1] Scrisoarea lui Fl. Aaron către Bariț, 12 iun. 1848. Ibidem, vol. I. p. 541.
[2] Ibidem, p. 542—543.
[3] *Pruncul romîn*, nr. 21 din 31 iul. 1848. Ibidem, vol. III, p. 19.
[4] *Poporul suveran*, nr. 18 din 13 aug. 1848. Ibidem, p. 290.
[5] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 387.
[6] *Anul 1848* ..., vol. I, p. 708.

www.dacoromanica.ro

poreclit „popa tun", pentru că primejduindu-şi viaţa smulsese fitilul aprins al unui tun, morţii şi răniţii de la 19 iunie, morţii de la 13 septembrie, dovedesc eroismul colectiv al poporului.

Participarea maselor la revoluţie mai are însă încă un alt aspect, *acela că ele au contribuit la radicalizarea mişcării, neutralizînd deseori politica de compromis şi şovăeli a unora dintre conducători.* La 20 iunie, cu prilejul înmormîntării victimelor încercării contrarevoluţionare din ziua precedentă, masele se opun frazeologiei împăciuitoriste a lui Eliade. Cînd acesta întreabă: „Ertaţi fraţilor pe arestanţii voştri?" i se răspunse: „Ertaţi să fie de moarte, iar nu şi de pedeapsa cuvenită", iar „unul din popol se suie pe băncile pe care stau sicriurile şi zice: De se vor lăsa liberi, iar încep a urzi cele ce au făcut; iar se mai varsă sînge şi de vom perde cauza sîntem răspunzători către copiii noştri". Încheind relatarea, *Popolul suveran* arată că „popolul prin mii de guri aprobă cele zise şi ceru să se dea în judecată criminalii"[1].

Aceleaşi tendinţe radicale le au masele şi mai tîrziu, în iulie, cînd caută să se împotrivească politicii de cesiuni faţă de turci a majorităţii guvernului provizoriu, ca şi în septembrie cu prilejul arderii Regulamentului Organic — fapt pe care locotenenţa domnească şi mai ales Eliade îl condamnă[2] — în zilele cînd turcii intră în Bucureşti şi cînd poporul e gata să le reziste, fiind oprit de la aceasta de locotenenţa capitulardă[3].

Anul 1848 s-a caracterizat deci în Ţara Romînească printr-o largă, conştientă şi deseori eroică participare a maselor la revoluţie. Masele au făurit şi au apărat revoluţia. Tot ele i-au purtat tradiţia, luptînd în deceniile următoare pentru traducerea în viaţă a programului revoluţionar, ce nu putuse fi sfărîmat prin puterea armelor turceşti în zilele lunii septembrie 1848.

★

Entuziasmul şi însufleţirea revoluţionară a maselor întîmpină rezistenţa plină de ură a clasei boiereşti. Ostilitatea *clasei* boiereşti faţă de revoluţie este evidentă. Unele aparenţe nu trebuie să înşele. Cei ce participă din rîndul boierimii la revoluţie nu reprezintă decît o minoritate înlăuntrul clasei lor. Pe de altă parte, aceşti boieri participă la revoluţie de pe poziţii burgheze. De altfel, în proclamaţia de la Islaz se spune lămurit: „*Vorbele nobil, nobilitate* sînt necunoscute între popolul romîn. Fapta asemenea e şi mai necunoscută; căci nimic n-a fost de moştenire în ţara aceasta, nici rang, nici titluri, decît proprietatea şi numele familiei. Popolul romîn decretă dar desfiinţarea tuturor rangurilor titulare ce nu au funcţii şi al căror nume nu aduc aminte decît nişte timpi de barbarie şi de servilitate"[4].

---

[1] *Popolul suveran*, nr. 3 din 28 iun. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. I, p. 697.

[2] J. Héliade Radulesco. *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur le événements de 1848*, Paris, 1851, p. 291—299.

[3] Ibidem, p. 329—330.

[4] *Anul 1848* ..., vol. I, p. 494. Pentru participarea boierimii la revoluţie este deosebit de interesantă constatarea lui Alex. G. Golescu-Negru. Acesta arată într-o scriere a sa mai tîrzie (*De l'abolition du servage dans Principautés Danubiennes*, Paris, 1856, p. 8—10) că din cele 30 familii de mari boieri, numai cîţiva din 7 familii participă la mişcarea (Fili-

www.dacoromanica.ro

Boierii mari, lași, fug din țară în primele zile ale revoluției. În afara hotarelor, uneltesc necontenit pentru doborîrea revoluției. Unii dintre ei rămîn în țară și alături de ceilalți boieri complotează împotriva regimului revoluționar. La 14 iunie, boierimea retrogradă încearcă o mișcare contrarevoluționară la Craiova și în aceeași zi boierii bucureșteni caută să profite de abdicarea lui Bibescu, intrigînd cu mitropolitul[1]. La 18 și 19 iunie ei sînt „proprietarii" care, întruniți în sala Momolo, uneltesc pe față —„toate patimele se desfrînară în contra amicilor poporului", remarca despre întrunire *Gazeta Transilvaniei*[2] — și în numele cărora Odobescu și Solomon încearcă lovitura lor contra-revoluționară[3]. Zvonurile despre intervenția țaristă tot ei le propagă, creînd panică, determinînd fuga guvernului și instalînd apoi o efemeră caimacamie reacționară[4].

La 16 iunie, marele boier reacționar Grigore Ghica scria fratelui său Dimitrie, care într-un timp se arătase aparent favorabil țelurilor revoluționare : „Am avut mare supărare că te-am văzut în adunările acestor nebuni"[5], iar o corespondență bucureșteană din aceeași zi relata foii romînești de la Brașov : „cîțiva aristocrați trufași scuipă foc"[6].

Caracterizînd uneltirile boierești, *Pruncul romîn* scria cîteva zile mai tîrziu : „A doua zi după abdicația și plecarea fostului domn Gheorghe Bibescu începuse aici a se forma nisce partide, nisce cluburi cu scopuri reacționare ; oameni setoși de zavistie, orbiți de pismă, boldiți de un duh infernal, oameni egoiști, cari pe aproapele lor îl privesc ca pe un dobitoc, dar nu ca pe un frate, oameni, în sfîrșit, ce nu merită numele de romîn se silină în tot chipul a băga intrigi între cetățeni, a strica unirea și frăția lor, a-i întărîta unii împotriva altora, răspîndind feluri de acuzații mincinoase în protiva guvernului provizoriu"[7].

Noua ei înfrîngere de la 30 iunie, nu determină boierimea la resemnare. Uneltirile boierilor nu contenesc, provocînd o somație a guvernului prin care uneltitorii de pe la moșii erau chemați imperios în capitală[8]. În zilele înfrigurate, în care poporul căuta să sprijine guvernul în apărarea autonomiei țării, radicalizîndu-i chiar politica, boierii strălucesc prin absență. Ei își arată totala lipsă de patriotism, lăsînd țara în prada intervenției cotropitoare otomane. La 22 iulie, scrisoarea lui Soliman Pașa adresată „boierilor și notabililor" — ultimii fiind adăugiți ulterior în adresă — nu este ascultată decît de doi mari boieri, ceilalți refuzînd să participe „de sfială"[9]. Peste două zile, boierul Dimitrie Filișanu, demisiona din funcția de administrator al districtului Dolj, trădîndu-și adevăratele simțăminte

---

pescu, Crețulescu, Ghica (doar prin Ioan Ghica), Cîmpineanu (prin Ioan Cîmpineanu) Bălăceanu (prin Ioan Bălăceanu, Grădișteanu și Golescu).

[1] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 165.

[2] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 52 din 24 iunie 1848, apud *Anul 1848*..., vol. I, p. 700.

[3] Ibidem, p. 176—178.

[4] Ibidem, p. 212 și urm.

[5] *Anul 1848* ..., vol. I, p. 622.

[6] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 50 din 21 iunie 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. I, p. 625.

[7] *Pruncul romîn*, nr. 4 din 22 iun. 1848. Ibidem ..., vol. II, p. 32.

[8] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 232—233.

[9] Ibidem, p. 264.

www.dacoromanica.ro

reacționare și nesfiindu-se să vorbească de „tirania despotică”[1], vizînd în acest fel guvernul provizoriu.

Apelurile guvernului și ale locotenenței către boierii fugiți la Brașov, somîndu-i să se întoarcă — la 23 iulie și 30 iulie[2] — n-au în general succes. În schimb, administratorului de Buzău i se raporta în iulie că boierul Alexandru Ghica nu se sfiise să rostească „vorba insultătoare că a venit vremea crailor, că s-au sculat calicii să întărîte țeara”[3].

Venirea lui Soliman Pașa în București și recunoașterea locotenenței domnești — fapt datorat puternicului sprijin de mase de care se bucură revoluția — constituie o lovitură pentru boierimea reacționară. Necontenita și entuziasta prezență a maselor constrînsese pe turci ca, cel puțin pentru un timp, să accepte faptul împlinit. Strînși la 10 august, boierii sînt siliți să iscălească o hîrtie prin care recunoșteau de asemenea starea de fapt[4]; vor avea însă grijă ca din cele 90 de semnături, doar 32 să fie lizibile[5], și din acestea majoritatea aparțineau tocmai acelor puțini boieri trecuți de partea revoluției încă din iunie.

În timp ce Bibescu uneltea din Transilvania împotriva lui Soliman Pașa, cerînd înlocuirea dregătorului turc socotit prea conciliant[6], ceilalți boieri semnează o petiție prin care cer ocuparea țării și reprimarea revoluției. N-aveau însă curajul de a o spune pe față. Scarlat Ghica scriind fratelui său Dimitrie că toți boierii semnaseră petiția, dar — adăuga el prudent — „să n-o spui la nimeni”[7]. Alții uneltesc pe la moșii[8], iar unii au îndrăzneala de a trece la acțiuni directe. Atentatul căruia este gata să-i cadă victimă fruntașul revoluționar Const. Romanescu în noaptea de 24 spre 25 august[9] este una dintre acestea, iar răscularea soldaților la 2 septembrie se datorește tot intrigilor și atîtărilor boierești[10].

Înlocuirea lui Soliman Pașa prin Fuad Effendi bucură pe boieri, care nu știau ce este patriotismul, cunoscînd în schimb bine trădarea. Lagărul turc de la Giurgiu și orașul devin „adevărate roiuri de reacționari”[11]. Boierii îl însoțesc pe Fuad în marșul spre București și ei asistă cu încîntare în tabăra de la Cotroceni la agonia revoluției. Unul dintre ei, Constantin Cantacuzino — uitînd că la 11 iunie adresase felicitări scrise și destul de umile tînărului revoluționar Bălcescu[12] — le încununează trădarea, acceptînd funcția de caimacam[13].

---

[1] *Anul 1848* ..., vol. II, p. 705—706.
[2] Ibidem, vol. II, p. 693—694; vol. III, p. 53—54.
[3] Ibidem. vol. III, p. 97.
[4] Ibidem, vol. III, p. 300—302.
[5] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 320.
[6] Scrisoare a lui Scarlat Ghica către Dim. Ghica, 11 sept. 1848. *Anul 1848* ... vol. IV, p. 298.
[7] Scrisoare din 24 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 659.
[8] Raport al subadministratorului Cobici către administrația de Dîmbovița, 15 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 452—453.
[9] *Pruncul romîn*, nr. 32, din 26 aug. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. III, p. 703.
[10] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 367—368.
[11] Ibidem, p. 385—386.
[12] *Anul revoluționar* ..., vol. I, p. 523—524.
[13] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 397, 408—409.

www.dacoromanica.ro

Atitudinea clasei boierești în marea ei majoritate este clară : dușmană revendicărilor revoluției, ea uneltește, trădează și revine la putere în furgoanele inamicului.

Revoluția din 1848 a urmărit să lichideze feudalismul, servind în primul rînd intereselor burgheziei. Dar, deși revendicările revoluției erau menite a folosi înainte de toate acestei clase, totuși n-au slujit-o toate păturile burgheziei. Clasa burgheză era slabă și unele dintre păturile ei — tocmai acelea care s-au dovedit șovăielnice și trădătoare — aveau interese comune cu moșierimea. Burghezia industrială era abia la începuturile ei. De aceea, dacă aripa radicală a burgheziei — care cuprindea mici meșteșugari, mici negustori, intelectuali lipsiți de o bază materială și cu vederi legate de progres etc. — a luptat pentru lichidarea pe cale revoluționară a feudalismului, au existat pături burgheze gata de cesiuni și compromis — al căror prototip în guvern a fost Eliade — care prin atitudinea lor șovăitoare au dus în bună măsură la lichidarea revoluției.

Au mai existat elemente ale burgheziei care, în înțelegere directă cu boierimea, s-au opus revoluției, au uneltit împotriva ei și au contribuit la căderea ei. Rapoartele comisarilor de propagandă și ale organelor administrative loaiale față de revoluție indică existența unor arendași ca N. Paleologu, frații Zlotescu[1] sau ca cei din Vlașca — care complotînd voiau „a suge chiar sîngele fraților"[2] — ca frații Stolojan, care „umblă cînd într-un județ, cînd într-altul cu fel de fel de minciuni, defăimînd Constituția pe care a jurat națiia"[3]. Acestor „fii ai păcatului" — cum erau sugestiv numiți de către revoluționari — li se adăugau preoți, care neținînd seama de exemplu lui Popa Șapcă sau de acel al preotului Ambrozie, unelteau împotriva progresului. La 14 august, Stefan Turnavitu raporta de la Pitești că protopopii „nu sînt oamenii secolului"[4], iar comisarii din Romanați arătau, cam tot pe atunci, că întîlneau unii preoți „demoralizați și nepătrunși de misia lor"[5].

În a doua parte a lunii august, se descoperă uneltiri contra-revoluționare în Oltenia, la care participă oameni ca Ioan Fîntăneanu, Costache Mărgăritărescu sau Costache Teohari, care aparțineau burgheziei și nu boierimii[6]. Tot pe atunci, un Eftimie Nicolau declara într-o cafenea din Pitești „că Constituția și toate cele ce se fac astăzi nu sînt de a se face fericirea obștească" [7]. Uneltirile retrograde, la care iau parte alături de boieri, parte din burghezi și îndeosebi parte din vechile organe administrative locale, determină masiva propunere de schimbări în posturi, pe care

[1] Raportul comisarului Andrei Daniil din Teleorman, 27 iul. 1848, *Anul 1848...*, vol. II, p. 775—776.

[2] Raportul comisarilor din Vlașca, 28 iul. 1848. Ibidem, vol. III, p. 4.

[3] Raportul comisarului C. Pădeanu din Mehedinți, 6 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 263.

[4] Ibidem, vol. III, p. 436.

[5] Raport din 15 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 456. Tot pentru preoți reacționari : Ibidem, vol. III, p. 277, 283.

[6] Raport al administrației de Olt către Gh. Magheru, 23 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 609—610.

[7] Raport al administrației de Argeș, 17 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 500—501.

www.dacoromanica.ro

o face Magheru la 9 august[1]. În septembrie, Ministerul din Năuntru dojenea administrația de Vlașca, pentru că aci proprietarii și arendașii „zic către țărani că turcii sînt la spatele lor" și deoarece subadmistratorii, ajutoarele lor și chiar secretarul districtului „nu sînt nicidecum oameni ai revoluției, ci din contra sînt fii adevărați ai vechiului regim"[2]; adrese similare sînt de altfel trimise și în districtele Dîmbovița și Buzău[3].

Atitudinea trădătoare a unor pături ale burgheziei, ai căror exponenți unelteau alături de boieri, a constituit, de la începutul revoluției și îndeosebi în împrejurările ei critice de la sfîrșit un balast, care a grevat asupra succesului luptei revoluționare și care, influențînd păturile șovăitoare ale burgheziei, participante la revoluție, demoralizîndu-le, a împiedicat în acțiunea ei aripa stîngă, radicală, a burgheziei. Prin șovăirile și chiar trădarea unora dintre păturile burgheziei s-a ajuns la abaterea șuvoiului revoluționar al maselor de pe calea de înfăptuiri radicale și de rezistență armată, pe care el se deslănțuise și la care îl îndemnau exponenții burgheziei radicale, în frunte cu Bălcescu.

★

Comentînd, mai tîrziu, în 1851, participarea poporului la revoluție, Bălcescu scria : „Poporul la început o îmbrățișă cu focul și energia, care-l caracterizează ; ea îi arăta steaua mîntuirii, care de mult se eclipsase din vederea lui. Dacă el mai tîrziu pierdu din credința, care avea la început într-însa, cauza fu guvernul său. *Trebuie s-o mărturisim, fu un guvern slab*"[4] (sublinierea noastră — *D.B.*).

Conducerea revoluției a fost slabă. Ea nu poate ține pasul cu avîntul revoluționar al maselor. Conciliantă față de reacțiune, conciliantă față de turci, nehotărîtă în măsurile ce le adopta, fugind chiar și atunci cînd primejdia nu era iminentă sau primind cotropirea turcească cu brațele încrucișate, conducerea revoluției — reflectînd eterogenitatea și pozițiile diferitelor pături ale burgheziei — a fost în ansamblul ei deosebit de slabă. Ea acceptă o bună bucată de vreme pe mitropolit — sperjur și trădător — în fruntea ei. Nu rezistă presiunilor turcești și nu acceptă gîndul unei rezistențe armate, deși sprijinul maselor îi era cîștigat. Față de trădătorii Solomon și Odobescu este de o indulgență care frizează ea însăși trădarea.

Caracterizînd slăbiciunea și neputința guvernului, în majoritatea sa gata de cesiuni, *Pruncul romîn* însemna următoarele : „Noi nu înțelegem cum guvernul, născut din revoluție, are așa de puțină încredere în maică-sa și în taică-său, adică în revoluție ; nu înțelegem cum guvernul, născut din revoluție, nu scie că ceea ce se numia diplomația cabinetelor a pierdut pe Louis Philippe, pe Metternich și chiar pe Vilara, căci și el în felul lui avea diplomația sa ; cum el nu scie că diplomația cea adevărată și cea solidă este pentru oricare guvern de a avea încre-

---

[1] Raport al administrației de Argeș, 17 Aug. 1848. *Anul 1848*... vol. III, p. 300—302.
[2] Ibidem, vol. IV, p. 549.
[3] Ibidem, p. 149—150.
[4] *Trecutul și prezentul*, în *Opere*, Buc., 1953, vol. I, p. 327.

www.dacoromanica.ro

dere în națiia ce guvernă și a lucra ziua în lumina cea mare, în fața lumii întregi, cu dreptatea în gură și cu credința în inimă . . .”[1]. C. A. Rosetti, redactorul foii, scria apoi peste cîteva zile lui Ion Ghica : „Nu voesc să acuz pe nimenea, dar am desăvîrșită convincție că dacă acest guvern se compunea de alți oameni țara era scăpată”[2]. Adevărul este că acest guvern reflecta interesele adeseori divergente ale păturilor sociale, care înfăptuiseră revoluția. Se repeta pe un alt plan situația de la Paris de la începutul anului 1848, pe care o sintetizează astfel Marx : „Guvernul provizoriu care se ridică pe baricadele din februarie, oglindea în compoziția lui, în mod necesar, diferitele partide între care se împărțea victoria. El nu putea fi altceva decît un *compromis al diferitelor clase*, care răsturnaseră în comun monarhia din iulie, dar care aveau interese antagoniste . . .”[3]

Spre sfîrșitul lunii august, Vasile Maiorescu observa cu amărăciune că „guvernul își pierde cumpătul din ce în ce mai mult” în fața uneltirilor aristocrate, adăugînd că la Craiova administratorul Aaron Florian „zice că *nu e în stare* să spargă și să stîrpească de tot cluburile reacționare și secrete ale aristocraților”[4]. Peste cîteva zile, tot el scria că „guvernul este foarte amețit”[5]. *Popolul suveran*, foaia lui Bălcescu și a lui Bolintineanu, nu putea de asemenea accepta neiertata slăbiciune a guvernului. În zilele de sfîrșit ale lunii iulie, cînd majoritatea conducerii revoluției impusese politica ei de compromis, foaia exclama : „. . . Pentru ce lipsesce formula « în numele poporului romîn », pentru ce nici unul din secretarii guvernului nu se vede subtînsemnat în publicație? Pentru ce se zice că nouele Constituții nu vor avea desăvîrșită putere, pînă nu se vor întări de M.S. Sultanul, de vreme ce țeara, după vechile tractate, are dreptul de a-și da singură legi și a-și face înlăuntru îmbunătățirile ce va găsi de cuviință? Nu cumva țiganii pot să se mai întoarcă în robie? Nu cumva Vilara poate să mai fie vornic, sau Iancu Manu agă? Nu cumva M. Băleanu poate să mai surpe odată statuia Libertății? . . .”[6]

Nicolae Bălcescu și tovarășul său de luptă Alexandru G. Golescu au fost cei mai aprigi susținători ai unei politici energice. Încă de la 22 iunie, Bălcescu scria : „Fiți mai revoluționari că am făcut mari greșeli”[7]. Mai tîrziu, după revoluție, el sintetiza astfel poziția sa : „Revoluția nu trebuie să cadă la împăcăciune cu dușmanii săi ; ea trebuie ori să-i învingă, ori să fie învinsă de ei și dacă ar fi căzut, să cadă măcar cu demnitate, cu măreție”[8]. De altfel, Alexandru G. Golescu-Arăpilă era și el pe o poziție apropiată. La 9 iulie 1848 el scria vărului său Ștefan : „Puneți, frații lor,

---

[1] *Cum stau trebile noastre?* în *Pruncul romîn*, nr. 21, din 31 iul. 1848, apud *Anul 1848* . . ., vol. III, p. 50.

[2] Scrisoare din 30 iul. 1848. Ibidem, vol. III, p. 70.

[3] K. Marx, *Luptele de clasă în Franța (1848—1850)*, Ed. P.M.R., Buc., 1948, p.46.

[4] Scrisoare din 24 aug. 1848 către I. Maiorescu. *Anul 1848* . . ., vol. III, p. 661—662.

[5] Scrisoare din 31 aug. 1848 către I. Maiorescu. Ibidem, vol. IV, p. 11.

[6] *Pe Cîmpul Libertății*, în *Popolul suveran*, nr. 14 din 30 iul. 1848, apud *Anul 1848* . . ., vol. II, p. 759.

[7] N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1952, p. 235.

[8] Scrisoare către Alex. C. Golescu-Albul, 4 mart. 1850. Ibidem, p. 250.

www.dacoromanica.ro

mîna pe acei coconaşi, care de loc nu se împacă cu ideile cele noue şi cari de atîtea ori au complotat în contra fericirii patriei; ce aşteptaţi oare să-i prindeţi cu armele în mînă ca să vă determinaţi a-i aresta?... Într-adevăr, revoluţie fără teroare nu se poate face în ţările noastre, destul dar cu anachronismuri romantice, destul politica sentimentală"...[1].

Lipsa de unitate din sînul guvernului era o altă deficienţă fundamentală a sa, ca şi precumpănirea elementelor şovăielnice şi moderate. Deseori, propunerile lui Bălcescu sau ale lui Al. G. Golescu nu erau luate în seamă[2]. Elementele radicale sînt trecute pe planul al doilea încă din primele zile ale revoluţiei, departamentele şi conducerea propriu-zisă a revoluţiei păstrînd-o elementele în bună măsură necorespunzătoare ţelurilor pe care şi le propuseseră revoluţionarii. Bălcescu îşi va reproşa mai tîrziu slăbiciunea pe care o avusese el, ca şi ceilaţi radicali, de a nu fi pretins posturile-cheie în conducerea revoluţiei[3] şi de a fi lăsat aceasta pe mîna unor oameni ca Eliade şi Tell, care — după aprecierea lui „n-au avut nici idei, nici iniţiative, nici voinţă"[4].

Dacă Bălcescu şi Golescu-Negru stăteau pe poziţiile intransigenţei revoluţionare şi totodată şi pe cele ale bunului simţ, alţii înţelegeau însă să adopte deseori alte atitudini. Potrivit caracterizării lui Bălcescu, pentru Rosetti revoluţia era o „tranzacţie între rînduiala veche şi cea nouă", iar lui Brătianu — socotit „brouillon" de Bălcescu şi care va fi mai tîrziu stîlp al regimului burghezo-moşieresc — îi plăcea „agitaţia pentru agitaţie"[5].

În primăvara anului 1849, Bălcescu — în conflict cu ei — scria despre Brătianu şi Rosetti: „Ei sînt o clică... tare strîns legată. Ei sînt ambiţioşi, intriganţi peste măsură, indiferenţi asupra mijloacelor şi tare imprudenţi"[6]. Caracterizînd lipsa de unitate a guvernului şi diversitatea sa de păreri, Bălcescu observa cu amărăciune: „N-a fost un guvern de acţiune, ci de discuţie"[7].

Administraţia districtelor reflectă în bună măsură în timpul revoluţiei situaţia din sînul guvernului provizoriu. Se menţin la conducere numeroase elemente îndoielnice sau chiar reacţionare, îndeosebi în rîndul subcîrmuitorilor adepţi ai regimului regulamentar şi abuzurilor sale. Comisarii din Vlaşca denunţau încă din iunie pe administrator că proteja „creaturile" lui Vilara şi ale lui Băleanu[8]. Ceva mai tîrziu, Magheru arată lui Tell reacţionarismul organelor locale din Oltenia, iar Pleşoianu scria celui dintîi că „prin sate unii subtadministratori zic locuitorilor a face jelbi că se mul-

[1] *Anul 1848* ..., vol. II, p. 370—371.
[2] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 186.
[3] Scrisoare către Alex. C. Golescu-Albu, 4 mart. 1850, N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1952, p. 250.
[4] Ibidem, p. 251.
[5] Ibidem, p. 251.
[6] Scrisoare către Alex. G. Golescu, 8 mart. 1849. Ibidem, p. 241. Vezi şi scrisoarea lui Alex. Golescu-Albul din aug.—sept. 1850 (G. Fotino, *Boierii Goleşti*, Buc., 1939, vol. III, p. 107—108).
[7] Scrisoare către Alex. C. Golescu-Albul, 4 mart. 1850. N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1952, p. 251.
[8] Raport din 17 iun. 1848. *Anul 1848* ..., vol. II, p. 565.

www.dacoromanica.ro

țumesc pe Regulament"[1]. Această situație motivează circulara Ministerului din Năuntru, care cere administratorilor ca subcîrmuitorii să fie „revoluționari și oameni bine famați"[2]. Totuși peste alte cîteva săptămîni, I. Aricescu, administratorul de Romanați, se întreba de ce se întîrzia cu îndepărtarea din posturi a reacționarilor[3]. De altfel, situația nu se mărginea numai la provincie, ci ea se remarca și în unele departamente. *Pruncul romîn* critică utilizarea în ministerele Justiției și al Cultelor a unor oameni „ce strigau eri: *să trăiască Regulamentul* și strigă astăzi: *să trăiască Constituția*"[4].

Slăbiciunea și lipsa de unitate, ca și politica de cesiuni a majorității guvernului revoluționar — care oglindeau slăbiciunea clasei burgheze încă nedeplin închegată, eterogenitatea ei, ca și tendințele spre compromis și chiar trădare ale unora dintre păturile ei — a contribuit în mare măsură la înfrîngerea mișcării revoluționare declanșată la 9 iunie 1848. Nicolae Bălcescu și A. G. Golescu — elementele cele mai înaintate din conducerea revoluției — au fost împiedicați să-și dea aportul hotărîtor, fiind dominați numericește de elementele șovăielnice și capitularde — stăpîne pe majoritatea guvernului — și lipsiți de sprijinul constant al restului aripei de stînga. Această dominare de către elementele de dreapta și moderate a dus la prăbușirea revoluției.

★

Una din problemele-cheie ale revoluției din 1848, în strînsă corelație cu problema bazei de masă a revoluției, a fost neîndoielnic *problema agrară*. Deschizînd lucrările Comisiei Proprietății, Rosetti caracteriza la 8 august această chestiune drept „singurul nor ce a întunecat libertatea noastră"[5]. Eliberarea și împroprietărirea țăranilor — articolul 13 al programei Proclamației de la Islaz — reprezenta unul din țelurile revoluției menit a împlini necesitățile de bază ale clasei celei mai numeroase a țării. Totodată, această măsură lovea direct în baza materială a feudalismului. De aci înverșunata opoziție a boierilor.

Problema o pusese opoziția încă în primăvara anului 1848, cînd i se înmînase lui Talaat, comisarul Porții, un memoriu, prin care se cerea împroprietărirea țăranilor[6], ori mai apoi, cînd Goleștii încercaseră aplicarea practică a eliberării țărănimii pe unele din moșiile lor[7]. În jurul articolului 13 se strînseseră masele țărănești încă de la începutul revoluției, nădăjduind pline de entuziasm în împlinirea dorințelor lor. Bălcescu va scrie

---

[1] Scrisori din 26 și 29 iul. 1848. Ibidem, vol. II, p. 750—754; vol. II, p. 33.
[2] Circulară din 6 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 200—252.
[3] Raport către Gh. Magheru, 20 aug. 1848. Ibidem, p. 573.
[4] *Pruncul romîn*, nr. 34 din 31 aug. 1848, apud *Anul 1848...*, vol. IV, p. 14—15. În aceiași zi Dim. Filișanu era numit membru într'o comisie! Ibidem, vol. IV, p. 2.
[5] *Anul 1848* ...., vol. III, p. 293.
[6] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 129.
[7] E. Winterhalder, *Dezvoltarea Romîniei*, în *Pruncul romîn*, nr. 2 din 17 iunie 1848, apud *Anul 1848...*, vol. I, p. 643.

www.dacoromanica.ro

mai tîrziu că „acest articol formă caracterul deosebit şi principal al revoluţiei de la 1848"[1]; iar pentru Golescu-Albul articolul era „esenţialul, cel mai însemnat dintre toate, singurul într-adevăr social, naţional şi democrat"[2].

Articolul 13 îşi avea însă duşmanii chiar în sînul conducerii revoluţiei. După însemnările lui Bălcescu — dictate mai tîrziu lui Ion Ghica— Eliade se opusese încă din primăvară, „nevoind să ia moşiile oamenilor"[3]. La 13 iunie, guvernul provizoriu de la Islaz dă la Craiova un decret liniştitor pentru proprietari[4]. Peste alte trei zile, guvernul provizoriu dă o proclamaţie către proprietari, înlăturîndu-se altă versiune, adresată sătenilor, prin care — în aşteptarea împroprietăririi — se desfiinţa claca[5], în timp ce proclamaţia publicată în *Monitor* amîna realizarea acestui deziderat peste trei luni, ca şi împroprietărirea[6]. Se ducea o evidentă politică de menajare a proprietarilor, tergiversîndu-se aplicarea practică a articolului 13.

Aceasta nu va împiedica întrunirea de la Momolo şi încercarea contrarevoluţionară a lui Odobescu şi Solomon în numele proprietăţii „ameninţate".

Cu toate evidentele uneltiri reacţionare, majoritatea guvernului provizoriu continuă politica sa de menajare a proprietarilor de moşii. La 23 iunie apare o nouă publicaţie prin care se asigură „că nu se va atinge nimic dintr-ale proprietăţii, pînă nu se va aduna, va chibzui şi va hotărî obştească Adunare"[7], şi cu două zile mai înainte o publicaţie ceruse ţăranilor să-şi îndeplinească datoriile către proprietate, aşteptînd liniştiţi aplicarea programului revoluţiei[8]. Politica de menajare dusă de majoritatea conducerii revoluţiei nu împiedică însă una din foile radicale să publice un articol în care să scrie că „soţietatea are dreptul de expropriaţie prin despăgubire pentru binele comun"[9]; în timp ce Bălcescu scria lui Golescu-Negru: „Aţîţaţi poporul şi ţăranii"[10].

Politiça de tergiversare a majorităţii conducerii revoluţiei se remarcă şi după noua încercare de răsturnare a revoluţiei din 29—30 iunie. La 6 iulie, un nou apel cerea ţăranilor să lucreze proprietarilor. Totuşi, Bălcescu — hotărît susţinător al intereselor ţărănimii — impune convocarea Comisiei Proprietăţii, care urma să stabilească bazele viitoarei aplicări practice a articolului 13. Decretul de convocare datează din 9 iulie; el conţinea, de altfel, şi unele asigurări date proprietarilor[11].

---

[1] N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1953, vol. I, p. 275.

[2] Scrisoare din aug. sept. 1850. G. Fotino, *op. cit.*, vol. III, p. 108.

[3] Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea deslănţuirii revoluţiei din 1848*, în *Studii*, an IX (1956), nr. 1, p. 61.

[4] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 161.

[5] Vezi scrisoarea lui Bălcescu către Alex. G. Golescu. Gh. Georgescu-Buzău, *O scrisoare inedită a lui N. Bălcescu*, în *Studii*, an II (1949), nr. 4, p. 176—178.

[6] *Anul 1848* ... vol. I, p. 619—620.

[7] Ibidem, p. 673.

[8] Ibidem, vol. II, p. 7.

[9] *Pruncul romîn*, nr. 6 din 26 iun. 1848, apud *Anul 1848* .... ., vol. II, p. 141.

[10] Scrisoare din 25 iun. 1848 Ibidem, vol. II. p. 94.

[11] Ibidem, vol. II, p. 359—360.

www.dacoromanica.ro

Începe o campanie mai hotărîtă în favoarea țărănimii. Guvernul dă o proclamație, prin care explica proprietarilor că în sistemul clăcii țăranii nu aveau la dispoziția lor personală decît cîteva săptămîni în fiecare an [1]. Tot acum, foaia lui Bălcescu scria limpede: „Țăranii sînt o clasă de oameni de care sînt legate toate interesele noastre și această clasă a fost cea mai oropsită, cea mai apăsată, cea mai disprețuită; clasa țăranilor este clasa cea mai numeroasă, este clasa care ne dă pe soldat ca să ne apere averile și stările noastre, care lucrează pămîntul și face să înflorească comerciul..." [2]. Cealaltă foaie radicală — sub influența iluziilor împăciuitoriste ale lui Rosetti — cerea proprietarilor să aibă „inimă și suflet" și să dea țăranului „un petic de pămînt" [3].

În august, în ziua următoare intrării în București a lui Soliman Pașa, încep lucrările Comisiei Proprietății. Alcătuită din 17 săteni și 17 proprietari — aceștia din urmă vor avea însă grijă să saboteze prin absența lor masivă — și prezidată de Alexandru Racoviță, cumnatul Goleștilor, comisia lucrează sub îndrumarea prieepută a lui Ion Ionescu de la Brad, apărător al intereselor țărănimii. Discuțiile sînt înverșunate. Reprezentanții proprietarilor se găsesc în fața unor adversari demni și curajoși. Preotul Neagu Benescu — adevărat purtător de cuvînt al țăranilor — vorbește cu dîrzenie, înfruntînd pe boieri. La 12 august, reprezentanții proprietarilor sînt siliți să accepte „sfințirea muncii" și a libertății sătenilor [4]. În schimb, dreptul la împroprietărire întîmpină o opoziție înverșunată, deși proprietarul Robescu recunoaște „trebuința"! [5]. Unii din deputații proprietari încearcă să împiedice lucrările Comisiei prin retragerea lor. Lucrările nu se întrerup însă și Ion Ionescu declară că „împroprietărirea... clăcașilor este o dreptate, este un cas de interes public" și că „expropriația în folosul binelui public este o necesitate socială" [6]. Cei cîțiva proprietari prezenți în ședința din 16 august sînt siliți să declare că „sînt de părere de a da pămînt prin răscumpărare săteanului" [7].

Cantitatea de pămînt ce trebuia dată țăranilor duce la o deosebită înverșunare a discuțiilor. Țăranii cer între 8 și 16 pogoane — după regiune — și se declară gata a plăti cei 7 200 000 galbeni, prețul despăgubirii [8]. Proprietarii vin cu alte propuneri prin care încearcă eludarea împroprietăririi sau diminuarea ei extremă. Contrapropunerile reacționare ale proprietarilor provoacă vorbe „foarte repezi și înfocate". Un deputat țăran acuză pe proprietari că intenționau să pună din nou sătenilor „jugul la cap", adăugînd și „fieare la picioare, ca să fim mai rău după cum am fost pînă acum" [9].

---

[1] Proclamație din 11 iul. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. II, p. 411—412.
[2] *Popolul suveran*, nr. 5 din 9 iul. 1848. Ibidem, p. 377.
[3] *De ce mai sînt oamenii nemulțumiți*, în *Pruncul romîn*, nr. 14 din 15 iul. 1848, Ibidem, p. 527.
[4] *Anul 1848* ..., vol. III, p. 361—370.
[5] Ședința din 14 aug. 1848. Ibidem, p. 442.
[6] Ședința din 16 aug. 1848. Ibidem, p. 470, 474.
[7] Ibidem, p. 473.
[8] Ședința din 17 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 491—498.
[9] Ședința din 18 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 511—518.

www.dacoromanica.ro

În timp ce Alexandru Golescu-Albul dezvăluia vărului său Arăpilă „pasiunea proprietarilor", care se opuneau expropierii [1], boierii uneltesc, determinînd elementele şovăitoare din fruntea revoluţiei şi în primul rînd pe Eliade la suspendarea lucrărilor Comisiei Proprietăţii.

Politica agrară adoptată de majoritatea conducerii revoluţiei provoacă neîncrederea ţărănimii. „Astăzi — scriau comisarii din Vlaşca la 24 august — ţăranul nu se mai încrede vorbelor dulci şi nu numai că nu vrea să asculte, ba încă privesce pe cei ce i le spun ca pe nisce hoţi şi tălhari, ce vin să-i răpească copilaşii, căci atîta i-a mai rămas ! Şi cum poate să se încreadă, cînd el este tot în lanţuri, cînd vede zapciul, care i-a supt sîngele şi care a fost complicele arendaşilor ce îl jefuiau, astăzi pentru meritele sale este sameş? Cum poate să se încreadă, cînd vede roate de oştire pe urechile lor, ca să-i silească a robi tot ciocoiului şi arendaşilor?" [2]

Elementele radicale din sînul conducerii revoluţiei combat politica agrară a majorităţii acesteia. O zi după suspendarea Comisiei Proprietăţii, *Popolul suveran* publică un articol de-a dreptul ameninţător pentru proprietari, care se încheie cu următoarea frază pusă în gura unor bătrîni săteni : „Pînă n-am cruntat topoarele în sîngele lor, nu ne-am pus la cale" [3]. Peste cîteva zile, un alt articol înfruntă în mod direct pe proprietari : „Sînt numai acei proprietari causa învrăjbirii lor civile, cari, robi ai desfrînărilor prin sistemul lor de robie, văd a se sparge cercul privilegelor, prin care îşi asigurase proprietatea lor... Nu, pe aceştia nu-i costă nici de cum acea părticică de pămînt cu care se vor ferici fraţii noştri locuitori de sate, îi costă fericirea chiar acestora, îi costă proprietatea de privilegiuri, proprietatea de posturi şi de ranguri, pe care le legau totdeauna ca moştenire puilor lor" [4].

Tot acum, îşi publică Bălcescu studiul său *Despre împroprietărirea ţăranilor* [5]; iar Ion Ionescu mai multe articole în *Pruncul romîn*, în care — ca şi Bălcescu — pledează călduros pentru împroprietărire, căutînd să convingă pe proprietari că aceasta era şi în folosul lor [6]. Ionescu publică şi darea sa de seamă asupra lucrărilor Comisiei Proprietăţii [7], iar Vasile Boerescu se pronunţă şi el în *Pruncul romîn* pentru împroprietărire, declarînd proprietarilor : „Faceţi-vă calculul bine, vă rog şi veţi vedea că dobînda banilor pe acel locşor vă va aduce mai mult folos decît mai nainte, fiind gol şi plin de mărăcini" [8].

În ultimele zile ale revoluţiei, locotenenţa domnească simte trebuinţa de a da un comunicat liniştitor pentru săteni, probabil la presiunea elemen-

---

[1] Scrisoare din 18 aug. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. III, p. 530, 532.
[2] Ibidem, vol. III, p. 646.
[3] *Cuvînt al unui ţeran către boieri*, în *Popolul suveran*, nr. 20, din 20 aug. 1848. Ibidem, p. 582.
[4] *Popolul suveran*, nr. 21 din 23 aug. 1848. Ibidem, p. 623.
[5] Ibidem, nr. 21—24 din 23 aug. — 3 sept. 1848. Ibidem, p. 626—642.
[6] *Emancipaţia clăcaşilor*, în *Pruncul romîn*, nr. 36 şi 38 din 4 şi 9 sept. 1848. Ibidem, vol. IV, p. 209—210, 281—284.
[7] *Popolul suveran*, nr. 25 din 7 sept. 1848. Ibidem, p. 249—255.
[8] *Către fraţii reacţionari*, în *Pruncul romîn*, nr. 34 din 31 aug. 1848. Ibidem, p. 18—21.

www.dacoromanica.ro

telor radicale, în frunte cu Bălcescu. În publicație, emancipația clăcașilor este declarată „dorință... scumpă... și sacră" și se afirmă că „ de la 11 iunie art. 13 al proclamației este consfințit și clăcașii... scutiți și liberi de clacă, de iobăgie, de ziua de plug și de carul de lemne, fără de a mai putea nici o silă a-i mai întoarce la aceste îndatoriri asupritoare" [1].

Această parțială revenire la poziția de la Islaz era însă tardivă. Oștile turcești se apropiau de București, venind să înăbușe revoluția. Mii de țărani vor sta gata să apere regimul de la 9 și 11 iunie, dar realizarea practică a articolului 13 încă de la începutul revoluției i-ar fi dat acesteia o bază de mase cu mult mai puternică. Am fi asistat la o opoziție înverșunată în fața înaintării turcești, la o ridicare generală a satelor, dornice să-și apere noile drepturi, care ar fi radicalizat revoluția și ar fi impus conducerii ei capitularde politica de rezistență armată.

Problema agrară a constituit piatra de încercare pentru conducerea revoluției. „Moderația" și șovăielile acesteia au dus nu numai la nerezolvarea acestei probleme esențiale pentru înfrîngerea forțelor trecutului, dar, în același timp, a limitat baza de mase a revoluției în lumea satelor, slăbind prin aceasta puterea și eficiența revoluției.

★

De participarea maselor în revoluție se mai leagă o problemă fundamentală a revoluției de la 1848, aceea a *rezistenței armate*. Aceasta era necesară atît față de uneltirile dinăuntru, cît și față de intervențiile externe ; de aceea, ea se impune încă din primele zile ale revoluției. Dintr-un început, divergențele privind rezistența apar clar. Aripa dreaptă a conducerii revoluției și mai ales Eliade se opune politicii pe care o preconiza aripa stîngă, de data aceasta în înțelegere. Pînă la urmă, ca și în problema agrară, majoritatea conducerii își va impune punctul de vedere, împiedicînd o rezistență practică.

Pentru apărarea revoluției se înființează încă de la 14 iunie garda națională, acesteia — organizată la 21 iunie [2] — i se alătură o gardă mobilă ai cărei membri erau plătiți[3]. Se face apel la particulari ca să-și vîndă armele gărzii naționale [4] și se dau ordine comandantului gărzii — Scarlat Crețulescu — de a se îngriji să fabrice 2000 de lăncii [5], în timp ce rezerva de arme de la arsenalul oastei era destinată gărzii mobile [6].

Presa radicală inițiază o campanie de propagandă pentru înscrierea cetățenilor în garda națională [7]. Chiar și la sfîrșitul lunii august, se lansa un nou apel către romîni, cerîndu-li-se să se înscrie în garda națională[8],

---

[1] 6 septembrie 1848, *Anul 1848* ... vol. IV, p. 216—217.
[2] Ibidem, vol II, p. 13—15.
[3] Decret din 21 iun. 1848. Ibidem, p. 11—12.
[4] Apel din 14 iun. 1848. Ibidem, vol. I, p. 569.
[5] Ordin din 23 iun. 1848. Ibidem, vol. II, p. 45—46.
[6] Ordin către Tell din 23 iun. 1848. Ibidem, p. 46.
[7] Vezi articolele *Ce trebuie să facem?* și *Aideți la guardia națională* ! în *Pruncul romîn*, nr. 3 din 19 și 22 iun. 1848. Ibidem, vol. I, p. 668—670; vol. II, p. 36—37.
[8] Publicație din 25 aug. 1848. Ibidem, vol. III, p. 671—672.

www.dacoromanica.ro

iar la 3 septembrie se înființează o „societate filogvardistă”[1]. Eforturile pentru organizarea gărzii rămîn fără urmări, din pricina politicii capitularde a majorității conducerii revoluției.

Politica de rezistență preconizată de elementele radicale se lovește de la început de îndărătnicia aripei drepte a conducerii revoluției. În preajma fugii guvernului, la sfîrșitul lunii iunie, radicalii preconizează rezistența, dar nu sînt ascultați. Ei nu obținuseră ceva mai înainte decît numirea lui Magheru în funcția de „căpitan general al tuturor trupelor neregulate de dorobanți și panduri din Romînia și inspector general al tuturor gvardiilor naționale” [2], iar în ziua fugii lui Eliade un decret pentru organizarea trupelor de dorobanți și panduri voluntari [3]. Cîteva zile înainte de retragerea guvernului, Bălcescu cerea „măsuri grabnice și energice spre a organiza o rezistență”, discuta problema achiziționării de arme de la Breslau, îndemna la grăbirea înrolărilor în garda mobilă și punea chiar ipoteza unui război de partizani [4]. Punctul său de vedere și cel al celorlalți radicali nu va fi ținut însă în seamă și guvernul nu va accepta politica de rezistență, preferînd fuga spre munți.

În a doua jumătate a lunii iulie, o dată cu presiunile otomane, se pune din nou problema unei rezistențe armate. Masele sînt dispuse să se jertfească. „Poporul încă hotărîse să easă la Călugăreni și să se bată cu turcii!” — scria mai tîrziu Ioan Maiorescu, el adăugînd : „și eu m-am determinat să trimit nevasta și copii la Brașov și să mă duc cu poporul la Călugăreni, asemenea Ștefan Golescu [5] și alții, ca să murim o moarte glorioasă” [6]. Această atitudine a maselor și a unora dintre fruntașii revoluției — ca și silințele ce le depuneau alții pentru înarmare și organizarea rezistenței [7] — n-au un rezultat practic. Majoritatea conducerii revoluției acceptă exigențele turcești, angajîndu-se pe o cale de concesiuni, care va duce la slăbirea revoluției și la diminuarea elanului revoluționar al maselor.

Chiar și după adoptarea liniei de compromis față de turci, elementele radicale nu-și încetează lupta. Bălcescu publică înflăcăratul său studiu *Drepturile Romînilor către Inalta Poartă* [8], care se încheie cu următoarele cuvinte : „De vom cădea în această luptă sfîntă, să cădem încă bărbățește, astfel cum au trăit părinții noștri ; și ca dînșii să strigăm : *mai bine țcara noastră să se prefacă într-un întins mormînt, numai să rămîie tot țeara*

[1] *Pruncul romîn*, nr. 39 din 11 sept. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. IV, p. 185—187.
[2] Decrete din 18 și 21 iun. 1848. Ibidem, vol. I, p. 651, vol. II, p. 131.
[3] Ibidem, vol. II, p. 153—155.
[4] Scrisoare către Alex. G. Golescu, 25 iunie 1848. Ibidem, p. 92—93.
[5] Acesta combina dorința de luptă cu iluziile negocierii, de aceea Bălcescu îl va acuza că împreună cu fratele său Nicolae și Eliade „au lucrat rău și foarte compromițător” (Scrisoare către Alex. G. Golescu, 5 aug. 1848. Ibidem, vol VI, p. 23).
[6] Scrisoare către Alex. G. Golescu, 6 sept. 1848. Ibidem, vol. IV, p. 227.
[7] Alex. G. Golescu scrie lui Ștefan Golescu și lui Nicolae Bălcescu, discutînd aceste probleme. „De neapărată trebuință — scrie el celui dintîi la 9 iulie — ar fi să concentrați în București pe toți meșterii fabricanți de pușci și să mai tocmiți și de aici din Transilvania alți meșteri, precum și de la sîrbi, ca să înființați o bună fabrică de pusci .... Grabă multă pentru întocmirea acestei fabrici ... (Ibidem, vol. II, p. 372). Tot despre fabricarea tunurilor și a puștilor scrie el și lui Bălcescu la 19 iulie (Ibidem, p. 619—620).
[8] *Popolul suveran*, nr. 15—16 din 2—6 aug. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. III, p. 175—179.

www.dacoromanica.ro

romînilor" [1]. Pe aceeași linie, *Pruncul romîn* scrisese cîteva zile mai înainte : „Ce? nu avem arme? Din Capitală numai într-o singură zi vor eși cel puțin 15 000 de pusci și dacă nu sînt destule, armia ce va veni asupră-ne, în cîteva ceasuri ne va da puscile și tunurile ei și dacă nu sînt destule avem mii de coase..." [2]

Schimbarea liniei politice a Turciei, refuzul ei de a recunoaște valabil compromisul la care se ajunsese cu Soliman Pașa, duce la o intensificare a străduințelor aripei radicale a revoluției pentru înarmare și rezistență. Alex. Golescu-Albul scrie vărului său Arăpilă, cerîndu-i să intervină la Paris pentru trimiterea a 50 000 de puști [3], iar Bălcescu, trimis la Poartă, se reîntoarce grabnic în țară pentru a organiza rezistența. Tot în aceste zile, Boliac scrie în *Popolul suveran* că „libertății nu-i este destul numai muzicile, tobele, invocațiile și proclamațiile pompoase ; îi trebuie hotărîre, statornicie și sînge" [4]. Bălcescu scrisese mai înainte lui Tell de la Constantinopol și-i ceruse să organizeze „semne de împotrivire, oarecare demonstrații armate", schițîndu-i chiar tactica ce trebuia urmată și declarîndu-i „Pînă acum am umblat cu binele ; acum e vremea să schimbăm tactul" [5].

Din Oltenia, Magheru, ales de conducerea revoluției cap al rezistenței, scria lui C. A. Rosetti, în primele zile ale lunii septembrie : „Curaj, iubite amice, să nu socotim că vom compromite țeara, de vom apăra, ca disperați, drepturile noastre ; căci deși martirii suferă, deși cad pînă a nu prinde victoria, cu toate acestea exemplul lor, găsesce totdeauna următori, pînă ce în sfîrșit ideea sau principiul, pentru care s-au sculat, triumfă mai frumos și mai radios" [6].

Deși ideea unei rezistențe era „foarte populară" chiar și în București și poporul „abia putea fi reținut de mai marii săi" [7], nu se ajunse la o rezistență armată în capitală. Acesteia i se opun cei trei locotenenți — deși Tell era partizan al rezistenței în Oltenia — și elementele radicale sînt silite să se supună, acceptînd ca poporul să întîmpine pe turci neînarmat. În acest sens apar apeluri în *Popolul suveran* și în *Pruncul romîn* [8].

Nu folosi la nimic „exasperația" poporului, de care vorbește Tell [9], nici inițiativa îndrăzneață a 14 elevi de la Sf. Sava care se înscriau voluntari la 11 septembrie [10], nici cei 30 000 țărani strînși în oraș [11], nici propunerile pe care masele le fac în mai multe rînduri pentru rezistență armată. Locotenența nu se putu hotărî să apere revoluția. Eliade fuge din palat,

---

[1] *Popolul suveran*, nr. 15-16 din 2-6 aug. 1848, apud *Anul 1848...*, vol. III, p. 179.
[2] *Cum stau treburile noastre* ? în *Pruncul romîn*, nr. 21 din 31 iul. 1848, Ibidem, p. 51.
[3] Scrisoare din 18 aug. 1848. Ibidem, p. 530.
[4] *Popolul suveran*, nr. 23 din 30 aug. 1848. Ibidem, p. 775.
[5] Gh. Georgescu-Buzău, *N. Bălcescu*, Buc., 1956, p. 178—181.
[6] Scrisoare din 5 sept. 1848. Ibidem, vol. IV, p. 211.
[7] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 376, 387.
[8] *Popolul suveran*, nr. 26 dn 11 sept. 1848 și *Pruncul romîn*, nr. 39 din 11 sept. 1848, apud *Anul 1848* ..., vol. IV, p. 301—303. Vezi și apelul prefectului de poliție I. Brătianu, în același sens (Ibidem, p. 316).
[9] Scrisoare către Ioan Maiorescu, 13—14 sept. 1848. Ibidem, p. 346.
[10] *Ibidem*, vol. IV, p. 299—300.
[11] Hony către Bastide, 12 sept. 1848. Ibidem, p. 312—313.

www.dacoromanica.ro

iar ceilalți doi locotenenți se mulțumesc să aștepte ocuparea orașului. Pe dealul Spirei, compania de pompieri și oșteni munteni au însă o sîngeroasă, dar eroică ciocnire cu cotropitorii.

Numai în Oltenia, Magheru încearcă o rezistență efectivă. Bălcescu făcuse să i se trimită cavaleria și artileria din București [1]. Magheru, hotărît la rezistență, întemeiat pe două decrete ale locotenenței privind problemele financiare ale organizării taberei militare de pe valea Oltului [2], ca și pe ordinul de concentrare a voluntarilor și pandurilor din 1 septembrie [3], organizase tabăra, decis să lupte. „M-am pătruns că numai făcînd o împotrivire — scria el lui Pleșoianu — am putea scăpa onoarea revoluției noastre și viitorul poporului romîn. . ." [4]. Bălcescu susține eforturile generalului, trimițîndu-i încurajări prin fratele său Barbu [5].

A doua zi după ocuparea Bucureștilor, Magheru adresează un apel poporului: „Alergați cu orice arme veți avea... să ne luptăm! și să păstrăm sfintele drepturi ce păginii vor să ni le hrăpească" [6]. La 26 septembrie, tabăra lui Magheru ajunsese să numere 30 000 de oameni. Țăranii alergau din toate părțile, înscriindu-se voluntari. Intervenția demobilizatoare a consulului englez la București prin intermediul secretarului Grant — intervenție ce se înscria pe linia politicii britanice de conservare a *statu-quo*-ului în sud-estul Europei și de menținere cu orice chip a „omului bolnav", chiar cu sacrificarea popoarelor înrobite puterii otomane — face ca Magheru să șovăie și să renunțe la planul său inițial. La 28 septembrie, tabăra este dizolvată și a doua zi generalul trece în Ardeal [7]. Ultima încercare de rezistență încetase. Totuși, lupta poporului nu ia încă sfîrșit. În zilele următoare ocupării Bucureștilor, foștii locotenenți primeau îndemnuri din partea poporului pentru organizarea rezistenței armate [8], iar țărănimea se va împotrivi încă mult timp prin rezistențe locale jugului clăcii pe care înfrîngerea revoluției îl adusese din nou asupra ei.

Revoluția n-a reușit să-și organizeze propria-i rezistență armată. Silințele depuse de elementele radicale dintre fruntașii ei și mai ales de Bălcescu s-au lovit de politica de compromis a majorității conducerii revoluției. Șovăielile acesteia, mergînd pînă de-a dreptul la trădare — fuga lui Eliade — au împiedicat realizarea rezistenței, care chiar învinsă ar fi dat altă întorsătură evenimentelor.

★

După 110 ani, semnificația revoluției de la 1848 ne apare limpede. Izbucnit în temeiul unor puternice contradicții de clasă, necontenit ascu-

[1] Scrisoare către Alex. C. Golescu-Albul din 4 mart. 1850. N. Bălcescu, *Opere*, Buc., 1952, p. 253.
[2] Decrete din 30 aug. 1848. *Anul 1848...*, vol. III, p. 747—749.
[3] Ibidem, vol. IV, p. 152.
[4] Scrisoare din 2 sept. 1848. Ibidem, p. 175.
[5] Vezi scrisoarea lui Barbu Bălcescu către Nicolae Bălcescu, 8 sept. 1848. Ibidem, p. 263—264.
[6] Ibidem, vol. IV, p. 354—356.
[7] C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 450—456.
[8] Ibidem, p. 418.

www.dacoromanica.ro

țite prin dezvoltarea capitalismului în sînul modului de producție feudal, acest eveniment a cuprins într-un elan revoluționar și patriotic întreaga țară dornică de înnoire. Ezitările burgheziei, explicate în bună măsură prin neîndestulătoarea dezvoltare a acestei clase, a stînjenit libera desfășurare a elanului maselor. Unele pături ale burgheziei șovăiau, altele se alipiseră reacțiunii boierești; se schița parcă în perspectivă viitoarea coaliție dintre burghezie și moșierime.

Străduințele elementelor mai înaintate, dar în minoritate, din conducerea revoluției n-au putut-o salva, deși ele au avut sprijinul maselor exploatate și al burgheziei radicale. Combativitatea revoluționară a lui Nicolae Bălcescu și a altor cîtorva conducători ai revoluției s-a lovit de șovăielile, de capitularea pe care reprezentanții unora dintre păturile burgheziei — legate prin interese de moșierime — erau gata s-o semneze. Teama de mase, de acțiunea revoluționară a acestora, este caracteristică acestor pături burgheze gata de capitulare. Neutilizarea pînă la capăt a elanului revoluționar al maselor este una din cauzele care duc la prăbușirea revoluției. Inexistența unui proletariat, singura clasă consecvent revoluționară, nu poate fi complinită prin elementele radicale ale burgheziei, sincere în acel moment față de revoluție, dar lipsite de dîrzenia și puterea de sacrificiu a clasei muncitoare.

Lupta poporului și a revoluționarilor devotați n-a fost însă zadarnică. Adăugată în lanțul necontenitelor străduințe către progres, ea a dat un impuls viitoarelor cuceriri ale poporului nostru. De aceea, istoriografia noastră are înscrisă între preocupările ei studierea revoluției ce s-a desfășurat în patria noastră acum un veac și mai bine.

---

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

FRĂMÎNTĂRI SOCIAL-POLITICE PREMERGĂTOARE MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE DIN 1848 ÎN MOLDOVA

DE

GH. UNGUREANU (Iași)

Evenimentele petrecute în Moldova în anul 1848 și urmările lor au fost mai mult cercetate și s-a publicat și un important număr de documente[1].

Frămîntările adînci social-politice petrecute în Moldova după anul 1821 [2], premergătoare, putem afirma chiar pregătitoare ale revoluției, nu au fost cercetate și nici nu s-a făcut o legătură mai substanțială între evenimentele răzlețe care se cunoșteau chiar din puținele documente publicate în diferite colecții sau lucrări, și între ceea ce a urmat în martie 1848.

De asemenea, sîntem de părere că o legătură strînsă a existat cu aceleași evenimente petrecute în Țara Romînească.

---

[1] *Anul 1848 în principatele romîne*, acte și documente, I—VI, București 1902—1910. *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, vol. 1, Ed. de Stat. București, 1950.

[2] Majoritatea oamenilor pe care îi vom găsi necontenit amestecați în toate evenimentele politice după anul 1821, îi vom întîlni și în 1848. Ei fac parte din boierimea ridicată în timpul domniei lui Ioan Sandu Sturza. Iordache Rîșcanu, tatăl lui Teodor Rîșcanu, merge cu Ioan Sturza la Constantinopole. Sînt ridicați la ranguri boierești, chiar din 1822, Grigore Carp și Costin Carp, Ioniță Lambrino, Vasile Tuduri, Alecu Aslan, Grigore Carp, Gheorghe Romașcu, Răducanu Copcea, Grigore și Ioan Cuza, Ionică Tăutu, Antohi și Costache Sion, Gherghel Ilie, Leonte Radu, Costache Lipan, Răducanu Botezatu. Între anii 1822 și 1825 sînt ridicați în ranguri mici de boierie (comiși, serdari, șatrari, paharnici postelnici) peste 350 de persoane (Ar. St. Iași, Tr. 1768, Op. 2018, cond. nr. 8 — Izvodul scutelnicilor pe 1822 — și cond. nr. 12 Izvodul scutelnicilor pe 1825). Doc. P. 48. cond. nr. 2 — Condica boieriilor făcute în vremea măriei sale Ioan Sandu Sturza voevod. Primele persoane boierite chiar la Silistra au fost Neculai Bosie — făcut agă — Ștefanache Dăscălescu — căminar — și Iancu Narfile — velcăminar. Domnul motiva boieriile cu următoarele cuvinte : „Oriunde fapta cea bună să cinstești și vrednicia să răsplătește, acolo norodul să deșteaptă spre rîvna celor bune".

Proveniența socială a acestor boieri (slujitori, răzeși, slugi în casele boierilor, negustori) justifică atitudinea lor de mai tîrziu împotriva marii boierimi.

Ionică Tăutu în august 1829 într-o scrsoare din Constantinopole adresată unei persoane din Iași, cu care scrisoare trimitea și un manifest către „frații moldoveni" pentru a fi ales ca domn al Moldovei, arăta că „patrioții" trebuie ca mai înainte „pe supt cumpăt să se unească

www.dacoromanica.ro

Pentru întreaga perioadă, dar mai ales pentru partea de dinainte de 1848, necunoscută încă, Arhivele Statului, atît de bogate, valoroasa colecție de documente și manuscrise adunate la Academia R.P.R., precum și alte colecții, nu și-au spus ultimul cuvînt.

Dacă arhivele instituțiilor din acea vreme s-ar fi păstrat în întregimea lor, împreună cu arhiva personală a lui Mihail Sturza, cercetările s-ar putea face cu mare ușurință și cu rezultate care ar duce la lămurirea completă a problemei.

Pierderile mari de arhive [1], lipsa în cea mai mare parte a arhivelor Palatului Ocîrmuirei [2] (arhiva cancelariei lui Mihail Sturza) obligă pe cercetători să caute și să lege între ele datele disparate pe care le pot găsi în fonduri arhivistice ce au avut numai atingere cu instituțiile în competința cărora cădeau cercetările privind pricinile *tulburătoare liniștei obștești*, sau acele de *comploturi*, *răzvrătiri*, *buntuluiri* și *revolte*, cum se numeau atunci aceste manifestări ale unor locuitori împotriva stăpînirii.

În timpul domniei lui Mihail Sturza (1834—1849), în Moldova s-a făcut un oarecare progres în diferite ramuri de activitate publică; în același timp, datorită noilor condiții politice, economice și sociale, au avut loc adînci frămîntări și mișcări în toate păturile sociale.

Întreaga domnie a lui Mihail Sturza, bazată pe Regulamentul Organic, „codicele muncii de clacă. . .dictat de însăși boierii" [3], va produce mari nemulțumiri în sînul țărănimii clăcașe; răzvrătirile, nesupunerile la muncă, fuga de pe moșiile respective în alte sate sau peste hotare, sînt semnalate în mai toate satele de pe moșiile boierești [4].

Țăranii liberi din satele răzeșești — ale căror moșii cădeau una după alta acaparate de către boierimea ce întrebuința cele mai neomenoase procedee apărate de o justiție părtinitoare — vor duce o luptă perma-

---

pentru persoana ce au a alege" și că scrisoarea și manifestul să fie] arătate „la care din patrioți vei socoti și apoi va rămîne la dînșii..." iar mai departe, „de mă va rîndui cartea aceasta trebuie să steie la ori și care din patrioți". Printre prietenii patrioți sînt Costache Lipan, Răducanu Botezat, Grigore Carp, Aslan Sion și alții care — și vor păstra această numire de „patrioți" și mai tîrziu, în toate evenimentele politice ce vor urma.

[1] În 1880, arzînd la Iași Palatul Ocîrmuirii, au fost distruse în parte arhivele instituțiilor care se găseau acolo; în 1944, a ars arhiva veche a Poliției Iași.

[2] Arhiva a fost în cea mai mare parte, ridicată de Mihail Sturza la plecarea sa din țară (1849). Cîteva piese răzlețe se găsesc la Arhivele Statului sau la Academia R.P.R.

[3] K. Marx. *Capitalul*, ed. a III-a, 1957, ESPLP., vol. I, p. 261.

[4] În Arhivele Statului din Iași se găsesc multe dosare privind aceste evenimente. Împotriva țăranilor răzvrătitori sau „buntușnici" împotriva strămutărilor, se luau cele mai severe măsuri, printre care și acele militare. În 1841 se așază în mai multe sate „cinuri militare" pentru a supraveghea liniștea. În 1841, ca și în 1840, în ținutul Dorohoiului se așază militari în satele: Măcărești, Prisăcani și Moreni, Petrești, Zaboloteni, Trifeștii lui Păun și Săndreni (Art. St. Iași, Tr. 796, Op. 906, dos. 692, f. 7). Soldații așezați prin sate erau ținuți pe seama locuitorilor. În 1842, 15 militari călări păzeau în satul Coțușca — Dorohoi, „pînă cînd va conteni toată îngrijirea de pribegirea locuitorilor". În 1847, 21 locuitori din satul Movila Ruptă — Dorohoi, cu toată paza, au trecut Prutul și a doua zi s-au întors „înarmați cu ciomege și coase și au mai luat și pe alții în putere; vătavul lor avea pușcă și nimeni nu a putut face nimic de groază " (Arh. St. Iași, Tr. 1710, dos. 353, f. 47). Vezi și Gh. Untaru *Relațiile dintre stăpînii de pămînt și țărani la începutul secolului al XIX-lea în ținutul Putna, așa după cum rezultă din documente de arhivă locală*, în „Studii și articole de istorie", București, 1956, I, p. 151. În 1846, țăranii din districtul Bacău și din Putna vin în număr mare la Iași ca să arate domnului abuzurile organelor locale (*Anul 1848*, Buc., 1902, I, p. 15—16).

www.dacoromanica.ro

nentă împotriva acaparatorilor, cu mijloacele pe care le aveau printre care intra adeseori şi răzvrătirea [1].

Locuitorii tîrgurilor, asupriţi atît de organele financiare administrative şi poliţieneşti ale statului, cît şi de proprietarii moşiilor pe care erau aşezate unele tîrguri, s-au ridicat împotriva acestora, uneori cu multă vehemenţă [2].

În anul 1843, sătui de proteste zădarnice şi promisiuni, lucrătorii de la ocnele de sare din Tg. Ocna, în număr de peste 600, încetează lucrul şi după ce bat pe funcţionarii Cămării Ocnelor, o mare parte dintre ei pornesc la Iaşi să ceară dreptate de la însuşi domnul ţării[3]; acesta însă îi înşală cu promisiuni care nu se vor împlini niciodată.

Frămîntările cuprinseseră însăşi clasa stăpînitoare. Înaltul cler era nemulţumit şi el de amestecurile directe ale lui Mihail Sturza şi ale fiilor lui, beizadelele Dumitru şi Grigore, precum şi ale boierimii, în administrarea imenselor averi bisericeşti[4]. Demisia[5] silită a mitropolitului Veniamin — în 1842 — mări această nemulţumire; la aceasta se mai adaugă şi nemulţumirea credincioşilor[6], care vedeau în persoana mitropolitului Veniamin un apărător împotriva abuzurilor nesfîrşite ale administraţiei lui Sturza.

În ceea ce priveşte boerimea [7], Manolache Drăghici — spune „După suirea pe tron a lui Mihai Sturza, numai un an a ţinut

---

[1] A. I. Vaillant, *La Roumanie*, Paris, 1844, II, p. 401; Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, 1839, p. 138—139.

[2] Recesămîntul populaţiei din Moldova în 1845, cît şi în general abuzurile făcute de administraţia lui Sturza, născuse o nemulţumire generală; la 8 martie 1846 toate corporaţiile de meseriaşi din Iaşi s-au dedat la tulburări, cerînd domnului anularea abuzurilor comise prin noul recensămînt (catagrafie). Cu toată ameninţarea ministrului de interne, mulţimea nu se lasă intimidată, nu se împrăştie, ci se duce la Palat. Domnul este silit să anuleze recensămîntul (*Anul 1848*, I, p. 15).

[3] Arh. St. Iaşi. Tr. 1768, dos. 301: „Neînvoirile cu şavgăii ocnelor şi revoltarea lor, 1843".

[4] Arendarea de către fiii lui Sturza şi alţi boieri a moşiilor mînăstireşti ale mitropoliei şi episcopiilor, a cauzat mari nereguli, certuri şi invidii; în 1845, din „prescrierea averilor aducătoare de venituri a mitropoliei şi episcopiilor Roman şi Huşi", cît şi a unora din mînăstiri, se constată că majoritatea moşiilor erau luate în arendă de boieri (*Analele Parlamentare ale Romîniei*, XIII, 1, p. 196).

Înfiinţarea Departamentului averilor bisericeşti şi al învăţăturii publice în aprilie 1844 condus de către boieri, care urma să dirijeze imensele averi ale clerului, peste persoana mitropolitului şi a înaltului cler, a dat naştere la o mare nemulţumire şi necurmate neînţelegeri. Înaltul cler vedea o încălcare făţişă a privilegiilor vechi, iar abuzurile boierilor în frunte cu Mihai Sturza şi fii lui în legătură şi cu administrarea averilor bisericeşti au mărit discordia (*Manual administrativ al principatului Moldovei*, II, 261).

Dezrobirea ţiganilor mînăstireşti în 1844 produse mari nemulţumiri în sînul clerului, care se vedea deposedat de un vechi privilegiu la care nu putea renunţa atît de uşor.

[5] C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, Bucureşti, 1888, p. 57. *Mémoires du prince Nicolas Soutzo*, Vienne, 1899, p. 131.

[6] Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani*, Iaşi, 1857, p. 203: „care împregiurări au tras asupra lui vodă şi nemulţumirea poporului pînă la clasa cea mai de gios ... îngrijindu-se vodă de o tulburare pentru că să întărtase norodul şi striga că n-are să-l lase să meargă din scaun".

[7] Pentru a cunoaşte mai bine cauzele care au determinat frămîntările social-politice premergătoare anului 1848 în Moldova, este necesar să se ştie cît mai bine ce era boierimea din Moldova în această vreme. Spaţiul restrîns nu ne permite să dăm decît cîteva date, spicuite din lucrarea, în curs de pregătire, asupra categoriilor fiscale din Moldova. În anul 1821,

www.dacoromanica.ro

traiul bun între dînsul cu boierii şi în dată au născut vrajba duşmăniei"[1].

Acelaşi cronicar ne arată că duşmănia a pornit de la alegerile de deputaţi pentru noua electivă, „Obştească Adunare", deoarece Mihail Sturza şi guvernul său luptau să aibă în această Adunare cît mai puţini opozanţi, alegîndu-se „indivizi mai mult favoritori şi supuşi guvernului".

În continuare, cronicarul ne spune că „răspinşii deci din deputăţie făcînd feliuri de intrigi între popor, ca să ridice comploturi asupra domnului, din zi în zi se lăţea între magnaţi ura, adăugîndu-se pe de o parte cu cei depărtaţi din slujbe, pe de alta cu candidaţii rămaşi fără voturi la toată alegerea de deputat în cît s-au deschis un război politic din cele mai serioase în Moldova".

În adevăr, afirmaţiile cronicarului Drăghici sînt pe de-a-ntregul sprijinite de documentele vremii, din care se constată această luptă politică, mai ales pentru alegerile care au avut loc în anul 1847.

„izvorul",alcătuit de către Visteria Moldovei ne dă numărul de 529 boieri, începînd cu marele logofăt şi terminînd cu şatrarul (Arh. St. Iaşi, Tr. 1768, cond. 8). Un tabel statistic al Visteriei din 1826, ne dă numărul de 888 „boieri cu caftane". Se înmulţeşte numărul boierilor cu „cinuri" mici de comişi, stolnici, pitari, şatrari (Art. St. Iaşi. Doc. P. 143/24). În 1828 erau 992, din care numai în ţinutul şi oraşul Iaşi 373 (Arh. St. Iaşi, Tr. 644, op. 708, dos. 560, f. 53).La „cercetarea "titlurilor de boierie, făcută în 1835, rămîn buni 853 boieri, ceilalţi fiind găsiţi fără documente corespunzătoare, unele din ele chiar plastografiate (Buletin, foaie oficială, III, nr. 28—29). La sfîrşitul domniei lui Sturza (1849) erau 2680 boieri, din care cei mai mulţi erau cu ranguri mici : 154 comişi, 184 căminari, 140 paharnici, 352 sardari, 176 cluceri, 342 slugeri, 319 pitari etc ...(N. Suţu, *Notitii statistice asupra Moldovei*, Iaşi, 1852, p. 54 şi Arh. St. Iaşi, Tr. 1764, op. 2013, Condica de boieri, nr. 5188, I şi II). Înmulţirea numărului de boieri după 1835 se datoreşte hotărîrii domneşti din 1835, bazată pe Regulamentul Organic de a se echivala funcţiile publice cu anumite grade de boierie (*Analele Parlamentare*, Buc. 1895, V, II, p. 568 şi 624 : „Proiect pentru potrivirea rangurilor pe posturi, după prinţipiile Reglementului". Sînt multe documente care ne arată cum putea ajunge cineva boier în timpul acesta. De ex. la 17 dec. 1821, un om de afaceri al hatmanului Petrache Sturza, îi scrie acestuia că „ducîndu-se la Sascut după cum îi poruncise, a luat toate lucrurile găsite acolo" şi îl roagă pentru „vre un petec de căminărie" pentru el, iar pentru ginerile său „un petec de stolnicie" (Arh. St. Iaşi, Doc. P. 599/33). După 1835, în afară de funcţionari, mai obţin ranguri şi oameni de afaceri, fie recomandaţi de boieri, fie cu bani.

Astfel în boierimea de după 1835 vom găsi, ca proveniență socială, mulţi foşti răzeşi care-şi pierduseră răzeşia, oameni de casă ai boierilor, paji de la Palatul domnesc şi mulţi neguţători. Aceştia din urmă îşi continuă comerţul, însă sînt scutiţi de dări, fapt care a produs multă încurcătură comisiilor care au lucrat la catagrafia din 1845. La 14 iunie 1845, comisia catagrafiei ţinutului Roman cere lămuriri Visteriei cu privire la o serie de neguţători care la catagrafia trecută (1838) erau „la rînduiala patentarilor", iar acum „S-au numit că ar avea decreturi date de cinuri". Comisia mai arată că unii din ei au dugheni şi vînd felurite mărfuri, alţii „specularisesc cu deridicata şi cu arenzi de moşii". Comisia întreabă dacă aceştia pot fi scutiţi de dări căci, deşi au cinuri, ei continuă să practice negoţ s-ar cuveni ca Visteria să nu rămînă de darea lor păgubită". Visteria răspunde că „boierii cu ranguri nu intră într-un fel de dări pentru orice negoţ sau meserie, nici urmează a fi înscrişi în catagrafie" (Arh. St. Iaşi, Tr. 1768, op. 2017, dos. 322, f. 19—20).

Costache Teodoru, neguţător de lemne, făcut comis la 1824, cere în 1840 „să fie înaintit în rang potrivit cu familia din care se trage soţia, nepoata vornicului Ştefan Catargiu"; M. Sturza îl face spătar (Arh. St. Iaşi, Tr. 1764, dos. 1183, f. 670).

Paharnicul C. Sion, care cunoştea bine epoca, a scris : „M. Sturza a făcut feciorii de casapi şi crîşmari, comişi" (Sion C., *Arhondologia Moldovii*, Iaşi, 1892, p. 155).

[1] Manolache Drăghici, *op. cit.*, p. 202.

www.dacoromanica.ro

Alte pricini de nemulțumire a unor pături ale boerimii erau și măsurile luate de către noul domn și marii boieri din preajma lui în legătură cu banii scutelnicilor, supunerea boierilor la aceleași pedepse cu oamenii de rînd, ceea ce reprezenta o încălcare a privilegiilor menținute și întărite prin Regulamentul Organic și, în al doilea rînd, îngroșarea rîndurilor boierești cu persoane din „clasul de jos" [1].

Nemulțumirile boierilor sînt arătate pe larg în memoriul lor din 1835 [2]; ei nu puteau suferi să fie domn un fost boier, care fusese mai puțin bogat și care ajuns domn, era mai mare ca ei și le poruncea. „Tous les boyards voulaient être princes; tous étaient égaux, ne voulaient pas se donner un supérieur", ne spune Mihail Kogălniceanu [3].

Félix Colson, care în 1838 a vizitat Moldova și cu ajutorul lui Costache Negruți [4] a putut cunoaște bine boierimea, scrie că „bărbații nu se gîndesc decît la îmbogățire, femeile să strălucească și tineretul să se amuze" [5].

Vorbind despre partidele politice din Moldova, același scriitor spune că boierii prin naștere au drepturi administrative și politice, neavînd nevoie de studii speciale, și că aceștia foarte ușor sacrifică interesele publice celor private [6].

Această nemulțumire a boierimii dădu naștere la început unei opoziții care se manifesta din două direcții: una din rîndurile boierimii mari, și a doua din rîndul boierimii mai de jos.

Mihail Sturza a avut în mod deosebit de luptat în toată domnia lui cu această opoziție alcătuită din boieri nemulțumiți de unele reforme ce le făcuse sau pe care dorea să le facă și prin care se încălcau unele privilegii consfințite boierimii prin Regulament.

---

[1] A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor în Dacia Traiană*, Iași, 1893, VI, p. 217.

[2] *Uricar* VIII, 120—159; paharnicul Costache Sion, unul dintre boierii opoziției, scrie în memoriul său (Gh. Ungureanu, *Familia Sion*, Iași, 1936, f. 40): „La anul 1835 văzînd patrioții că domnul osîndește țara cu ai lui tovarăși, ș-au adunat știință de toate a domnului lucrări și au făcut jalobe către puterile suzerane și protectuitoare în alăturare și de memuaruri, în care jalobe, ca un moldovean dezbrăcat de domnul meu am iscălit și s-au pornit jalobile de la Iași la 9 noiembrie. Domnul simțind de facerea și pornirea jalobilor, la 14 septembrie au surghiunit pe 3 din boieri și anume, pe logofătul Costache Sturza, visternicul Alecu Sturza și visternicul Iordache Ghica Neleanul". Din corespondența lui Costache Sturza", de la Ruginoasa (Arh. St. Iași, Doc. P. 470, nr. 2 și altele), se constată cită dușmănie personală era între marele boier, logofătul Costache Sturza și domnul Mihail Sturza. La 21 mai 1836, Costache Sturza era încă surghiunit la moșia sa Ruginoasa. Soția sa îi scria toate demersurile ce le făcuse și-l îndemna să „aștepți cu răbdare sfîrșitul acestei farse impertinente pe care ni-o joacă; nu vom fi lăsați capriciilor acestui monstru". Într-un memoriu din 1849, înainte de abdicare, în care-l califică pe Sturza ca „geniul rău al Moldovei" Costache Sturza arată că a pierdut un proces important pe care-l avea cu Lucia Palade și că a fost necontenit persecutat (Arh. St. Iași, Doc. P. 440/19).

[3] M. Kogălniceanu, *Histoire de la Dacie des Valaques transdanubiens et de la Valachie*, Berlin, 1854, p. 411.

[4] Arh. St. Iași, Doc. P 470/14, 1838 decembrie 5. Costache Negruți este anunțat din București de venirea la Iași a lui Colson și este rugat „ne ménagez pas vos boyards; donnez lui une loupe ou un microscope pour boire à travers ce vernis qui recouvre toutes choses dans une certaine classe chez vous".

[5] Félix Colson, *op. cit.*, p. 77.

[6] *Ibidem*, p. 78.

www.dacoromanica.ro

Evident, opoziția marii boierimi și a înaltului cler nu reprezenta o mișcare antagonistă, ci urmărea doar înmulțirea unor privilegii pe care Regulamentul Organic nu le-ar fi dat în măsura dorită de marii boieri; de asemenea mai însemna satisfacerea unor ambiții personale, nicidecum o acțiune îndreptată împotriva regimului existent.

Mai tîrziu, o dată cu întoarcerea de la studii, din Franța și Germania, a tinerilor fii de boieri, se născu și o a treia grupă de nemulțumiți [1] care — inspirată de ideile liberale și avînd la bază o altă concepție a vieții de stat — ataca cu violență abuzurile și corupția administrației din timpul lui Sturza și dorea schimbarea întregii organizații regulamentare și plecarea domnului.

Pentru a-și atinge țelurile, elementele revoluționare antrenau în lupta lor și pe unii din marii boieri nemulțumiți, capi ai opoziției [2].

Scrisoarea către Costache Negruți din 5 decembrie 1838 ne dezvăluie legăturile strînse pe care le avea acest „bărbat strălucit, mînuitor al penei romînești" [3] — cum îl caracterizează Xenopol — cu revoluționarii francezi, cu care el întreținea corespondență în secret. Unul din aceștia îi comunica: „peut-être la politique de l'Europe changera-t-elle enfin, l'heure de la redemption sonnera pour vous" [4].

În 1838, Negruți este surghiunit la moșie, ca „propagandist al libertății" [5], pentru articolul dat spre publicare în 1837 la *Albina românească*, articol intitulat *Despre ruinele și ruinările Moldovei*. Numărul 102 al *Albinei românești* din acel an fu oprit de cenzură și se porunci redacției „că asemenea înscrisuri nici trebuie a fi primite la tipografie fără mai înainte a fi trecut prin țenzură" [6].

Articolul supără peste măsură pe Sturza, care face observații aspre postelnicului Costin Catargiu, secretarul statului, că nu a supraveghiat mai de aproape „prin țenzură articolele cîte se tipăresc în *Albina românească*" [7].

Mihail Sturza poruncește „a face aspră dojană redactorului *Albinei* care au îndrăznit a pune în tipar și *Cuvîntul unui tînăr Moldovan*, pentru a căruia alcătuitor luînd de la numitul redactor încredințare pînă în 24 ceasuri prin anafora să ne faci cunoscut".

Asachi face cunoscut că manuscriptul iscălit „un tînăr moldovan" a fost adus la redacție „în persoană de căminarul Costache Negruță".

La 3 septembrie 1838 este desființat suplimentul *Albinei românești*, numit *Alăuta românească*, pentru că publicase un articol al lui Mihail Kogălniceanu, despre wist, în care „s-au întrebuințat rostiri necuviincioase" și „pentru necuviincioasa înconderire cuprinsă la nr. 5 din acel supliment în obiectul wistului" [8]. Articolul, semnat K.l.m.n., fusese adus

[1] I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic*, București, 1913, p. 551.
[2] *Anul 1848 în principatele române*, București, 1902, I, p. 177.
[3] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 226.
[4] Arh. St. Iași, Doc. P. 470/14.
[5] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 623.
[6] Arh. St. Iași, Tr. 1764, Op. 2013, dos. 1104, f. 1.
[7] Ibidem, f. 3, ofis nr. 4 din ianuarie 1838. Documentul este redactat în cancelaria domnească.
[8] Ibidem, f. 28.

www.dacoromanica.ro

la redacţie de „adiutantul Mihail Kogălniceanu" — comunica Asachi comisiei cenzurei, la 5 septembrie 1838 [1].

În 1839 se descoperă la Iaşi o „bantă de răvultanţi asupra ţării, Ioniţă Popovici cu ai lui" [2], care ar fi avut — spune raportul Departamentului Justiţiei din 24 iunie 1839 — „scopos a rădica o rebelie în toată ţara, a da foc, a prăda şi a ucide oameni" [3].

Despre aceasta, Vaillant ne spune: „Conspiraţia lui Vasile Popovici nu voia nimic mai mult, decît să masacreze toţi boierii mari din Moldova [4].

În acelaşi an se descoperă alt complot: conjuraţia confederativă a comisului Leonte Radu, care avea de scop ca să răstoarne starea de lucruri în fiinţă [5]. În complot fuseseră implicate persoane [6] ale căror nume le vom găsi mereu pomenite în documentele care se referă la faptele ce au tulburat mult liniştea şi siguranţa abuzivei ocîrmuiri a lui Mihail Sturza.

În 1840, Mihail Sturza, prin ofisul său din 23 august, interzice publicarea mai departe a *Daciei literare*, pentru că „s-au abătut în defăimări şi prihănire jignitoare bunelor rînduieli pe care se razimă societatea" [7].

Văzînd că aceste „sumeţii" şi „întinderea cu condeiul" se repetă, Mihail Sturza reorganizează comisia cenzurei, dîndu-i straşnică poruncă de a priveghea asupra oricăror tipărituri ce se fac în ţară, şi asupra cărţilor ce vin de peste hotar. Membrilor comisiei li se atrage luarea aminte ca „preţuind gingăşimea însărcinării ce vi se pune, vă veţi sîrgui cu toată luarea aminte de a întîmpina tot felul de prilej de displăcere jignitoare" [8].

Măsurile din ce în ce mai severe care se luau prin cenzură de către Ocîrmuire, dovedeau îngrijorarea de care era cuprins guvernul şi însuşi Mihail Sturza faţă de această creştere a valului de nemulţumiri manifestată şi prin pana scriitorilor.

Din ordinul cu data de 22 aprilie 1840 către Pîrcălăbia Galaţi, putem constata că totuşi aceste măsuri severe erau înfrînte, cărţile venite de peste hotar circulînd fără prealabila aprobare a cenzurii [9].

În 1843 N. Istrate, Grigore Cuza şi Teodor Rîşcanu răspîndiră în Iaşi manifeste cu provocări incendiare [10].

---

[1] Arh. St. Iaşi, Tr. 1764, Op. 2013, dos. 1104, f. 29.

[2] Ibidem, Tr. 1052, Op. 1202, dos. 102.

[3] Vinovatul principal, Ioniţă Popovici, fu condamnat „să se poarte prin bătaia darabanilor, cu trupul gol pînă la brîu, uns cu păcură după obiceiul vechi, pe toate uliţile cele mai însămnate a oraşului şi pe la medianuri, bătîndu-se de călău cu harapnicul, rar cînd şi cînd cetindu-să a lui fapte şi osîndă în glas mare, în toate răspintenele, spre pilda şi vegherea şi altora, după care să să pue în groapa ocnei pe toată viaţa". La fel a fost condamnat şi Ignat Neculai (dos. cit., f. 129—130). Ioniţă Popovici fusese unterofiţer în Miliţie, din 1830; în 1831 „a răsuflat către soldaţi şi unterofiţeri scoposul ce-l avea de a eşi cu tovarăşii săi la codru. El a fost supus judecăţii oşteneşti şi arestat. A fugit de trei ori".

[4] A. I. Vaillant, *op. cit.*, p. 401.

[5] A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice*, Bucureşti, 1910, p. 193. V. Popovici, *Date noi despre conjuraţia confederativă din 1839*, în *Studii şi Cercetări Ştiinţifice*, Iaşi, 1950.

[6] A. Sion, C. Negruţi, Rosetti, Cuza (I.C. Filitti, *op, cit.*, p. 510).

[7] Arh. St. Iaşi, Tr. 1764, Op. 2013, dos. 1104, f. 31.

[8] Ibidem, f. 33—34.

[9] Ibidem, f. 37.

[10] A. Sturza, *Regne de Michel Stourza*, Paris, 1907, p. 347. D. Ciurea, *Moldova sub domnia lui M. Sturza*, Iaşi, 1947, p. 83.

www.dacoromanica.ro

Mihail Sturza scria lui Daschkoff că la Iaşi se aruncase manifeste, şi că aruncarea manifestelor coincidea totdeauna cu apariţia la Iaşi a cîtorva indivizi din ţinutul Vasluiului, cunoscuţi pentru turbulenţa şi îndrăzneala lor. Aşa se întîmplase şi în 1842; culpabilitatea lui Teodor Rîşcanu şi a tovarăşilor săi era evidentă. În 1843 aruncarea manifestelor a coincis cu prezenţa la Iaşi a lui Neculai Canta, Neculai Istrate, Grigore Cuza şi Teodor Rîşcanu. Se propune arestarea lor.

Această opoziţie a tinerilor boieri, cea mai de temut, o semnala şi consulul francez în 1843 [1].

Îngrijorarea şi frica va cuprinde şi mai mult pe Sturza şi pe boierii guvernului său cînd în iunie 1843 pătrund în Iaşi, neputînd fi opriţi de dregătorii ţinuturilor, şavgăii din rufetul ocnelor, revoltaţi împotriva exploatării Cămării ocnelor şi care porniseră spre Iaşi să ceară dreptate [2].

La grămada şavgăilor se alăturaseră şi alţii, iar în Tg.-Ocna întreg rufetul se revoltase şi acţiunea găsea răsunet şi în satele învecinate.

În acelaşi an — 1843 — la Bîrlad este arestat şi dat în *„cercetare criminală"* Ioan Cuza, pentru că rostise ameninţări asupra ocîrmuirii [3]. Acesta este acuzat că umbla înarmat cu sabie şi pistoale. Unde se ducea, batjocorea pe ispravnici şi „divanişti". Fiind în casa unui porunşnic ce fusese împuşcat, Ioan Cuza, „ieşind afară spune: „Vedeţi sîngele acesta, el peste puţină vreme are să să verse în casa lui Sturza". Chiar de a doua zi începuse „a răsufla îndestule vorbe defăimătoare asupra ocîrmuirei, şi că va împuşca pe oricine".

Un Ştefanache Duca declară la cercetare că acest Cuza „ar fi arătat într-un dulap (scrin) peste 300 fişicuri, zicînd că acestea are să facă o poznă mare, giurîndu-se în tot felul, că va omorî şi pe dregătorii ţinutului şi va întreprinde şi o revoltă" [4].

Ioan Cuza va avea mult de suferit prin „grosurile" Isprăvniciei şi Armăşiei de la Iaşi, mai ales pentru că „la deosebite feţe ar fi mai rostit şi ar fi arătat un scrin plin cu fişicuri [5], cu scopos de bunt asupra Ocîrmuirei" [6].

După mult arest el scapă — în ianuarie 1844 — datorită, în parte străduinţelor spătarului Grigore Cuza de la Vaslui şi a pravilistului Damaschin Bojinca, care invoca insuficienţa probelor.

Din cauza asupririlor ce pătimeşte, îndată ce iese din închisoare, Ion Cuza cere să i se dea paşaport pentru a pleca în Turcia, cu toată familia. Şi acum i se pun toate piedicile posibile [7].

Pe zi ce trece, asistăm la noi şi profunde frămîntări în viaţa socială a Moldovei.

---

[1] *Hurmuzachi*, XVII, p. 946—951.

[2] Gh. Ungureanu, *Rufetul ocnelor din Moldova şi revolta şavgăilor din 1843*, în *Studii şi materiale de istorie modernă*, Ed. Acad. R.P.R., vol. I. Bucureşti, 1957, p. 109—137. Arh. St. Iaşi, Tr. 1786, dos. 301.

[3] Arh. St. Iaşi, Tr. 1756, Op. V/1994, dos. 108 :*Cuza Ioan, pentru sumeţiile şi netncuviinţalele sale purtări.*

[4] Ibidem, f. 7v.

[5] „Fişicuri" = încărcături pentru pistoale.

[6] Arh. St. Iaşi, Tr, 1756, Op. V/1994, dos, 108, f. 3.

[7] Arh. St. Iaşi, Tr. 1764 dos. 2102; cererea este din 30 ianuarie 1844.

www.dacoromanica.ro

Şedinţele Adunării Obşteşti se deschiseră mai curînd decît fuseseră hotărîte. Corespondentul din Iaşi al *Gazetei de Transilvania* putea anunţa că „domneşte o presimţire că guvernul nostru a hotărît a se folosi de toate mijloacele cîte îi stau prin putinţă, numai ca să se mulţămească dreptele aşteptării ale fiilor patriei care nu sînt povăţuiţi de interesuri particulare"[1] În adevăr, Adunarea votă legiuirea emancipaţiei ţiganilor mănăstireşti şi ai statului, care, pe cîtă satisfacţie produse în rîndurile tinerei boierimi progresiste ce luptase pentru aceasta, cît şi, în general, în rîndurile tuturor păturilor de jos ale locuitorilor Moldovei, pe atîta nemulţumire produse în sufletele călugărilor şi „duhurilor acele ruginite şi vrăşmase ai oricărei reforme"[2].

Boierimea prevedea că în curînd va fi şi eliberarea ţiganilor reţinuţi ca robi de către particulari. O consecinţă directă a dezrobirii ţiganilor statului şi ai clerului asupra ţiganilor robi ai boierilor a fost, în primul rînd, fuga acestora de la stăpînii lor[3].

Prin luna aprilie 1844, în Iaşi au început a se „răspîndi vorbe că adunările generale în principate s-ar ameninţa" şi că această pricină constituia „sujetul obşteştii îngrijiri"[4].

Lupta se dădea aici între boierii aristocraţi din prima treaptă şi boierii din a doua şi a treia. Boierii mari credeau că prin desfiinţarea acestor adunări ei nu vôr mai putea fi controlaţi în acţiunile lor abuzive.

Nemulţumirea boierilor ţinutaşi era mărită şi prin faptul că „ei să uluesc a nu putea alege în pace, de reprezentant, chiar pe acel care au cîştigat încrederea lor"[5].

Boierii mari motivau — spune corespondentul de la Iaşi al *Gazetei de Transilvania* — că „Romînii de aici n-ar fi încă ajunşi în stare de a se şti folosi cum se cuvine de institute reprezentative". În locul acestora se propunea de către marea boierime „înfiinţarea unui senat, alcătuit din cei întîi magnaţi".

În Galaţi, problema aceasta se discută aprig, afirmîndu-se că se făcea şi un regulament pentru înfiinţarea unui senat în Iaşi, alcătuit din 17 magnaţi, pe viaţă[6].

În august 1844[7], vin din străinătate fiii lui Sturza, Dimitrie şi Grigore care vor juca un rol important în ocîrmuirea Moldovei, şi care prin comportarea lor vor contribui în mod considerabil la mărirea nemulţumirii generale[8].

---

[1] *Gazeta de Transilvania*, Braşov, nr. 8/1843, p. 30.

[2] *Ibidem*, nr. 35/1844 şi nr. 69, f. 274.

[3] În anul 1845 se constată o intensificare a fugii robilor ţigani de la boieri; individual, sau în grupe, ţiganii robi părăsesc pe stăpînii lor şi se ascund prin alte sate. Mulţi dintre ei fiind meseriaşi „hierari", găsesc uşor de lucru. Autorităţile dau tot sprijinul „feţelor particulare" în căutarea robilor fugiţi.

Reclamaţiile boierilor formează un voluminos dosar în arhiva Departamentului din lăuntru al Moldovei (Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, dos. 7082: *„Della robilor particularnicilor feţe ce fug de la stăpînii lor"*, 1845, ianuarie 12).

[4] *Gazeta de Transilvania*, nr. 35/1844, p. 139.

[5] *Ibidem*.

[6] *Ibidem*, p. 143.

[7] *Ibidem*, nr. 75/1844, p. 299.

[8] *Mémoires du prince Nicolas Soutzo*, 1798—1871, publiée par Panaioti Rizos, Vienne 1899, p. 139. Dimitrie, fiul cel mai mare, care sub nici un raport nu părea să fi profitat

www.dacoromanica.ro

Iaşul din această vreme este descris în felul următor: „Iaşul este un teatru curios, decorat cu palaturi şi cu bordeie lipite împreună. Actorii lui sînt luxul şi sărăcia. Comedia ce se joacă în toată ziua pe scena lui poartă deosebite titluri:

Cine-i mare îi şi tare, cine-i mic tot nimic;

Şlicul şi pălăria, sau idei vechi şi idei nouă"[1].

În acest haos produs de o profundă nemulţumire, de abuzuri şi nedreptăţi flagrante, mărit şi de nenorocirea arderii Iaşului, cînd autorităţile au dat ajutor numai pentru salvarea caselor boiereşti[2], unii din boierii tineri ridică glasul.

La 21 august 1844 este arestat la Iaşi sărdarul Iancu Corjescu căruia, pe lîngă alte acuzaţii, i s-a pus în sarcină şi faptul că „ar fi îndrăznit a să atinge şi de Cîrmuire cu cuvinte defăimătoare, zicînd între altele, că ar avea a ucide cu parii, de la mic pînă la acel mai mare"[3]. Ministrul treburilor dinlăuntru, Iordache Ghica, arată „că însuşi în prezenţa lui ş-au ieşit din măsuri cu obrăznicie, strigînd ca un turbat, încît am fost silit de l-am dat afară din casă, că-şi eşise din toate simţirile şi datoriile lui".

Corjescu este arestat în „grosul Agiei", unde stă pînă în noiembrie 1844, „spre pilda şi altor de asemenea ce să obrăznicesc şi să împotrivesc poliţieniştilor măsuri şi poruncilor Cîrmuirei".

În octombrie acelaşi an, este arestat şi Mihail Kogălniceanu şi trimis cu escortă de militari la m-rea Rîşca[4]. *Gazeta de Transilvania* semnalînd ştirea, arată că Kogălniceanu „cunoscînd căderile societăţii sale şi s-au aruncat cu totul în o carieră literară de unde lovia viţiile şi biciuia groasa nemoralitate a multora din compatrioţii săi. Era şi firesc ca şi Kogălniceanu să fie rău văzut de mulţi viţioşi pseudo-filozofi, pseudo-patrioţi"[5].

Aceeaşi publicaţie ne mai dă amănuntul că Kogălniceanu a folosit drept tribună publică pentru convingerile sale politice, procesul tîrgoveţilor din Botoşani, pe care-i apăra împotriva călugărilor greci de la m-rea Popăuţi. „Replica rostită la tratăţia acestui proces în seansa curţii domneşti, fu întreruptă mai mult decît odată prin aplauzele numerosului public ascultător," care nemulţumi pe unii; aceleaşi, rosti la teatru „cuvinte doveditoare de un atentat persoanei măriei sale domnului[6]. Unii

---

de lungile sale studii, îşi irosea timpul cu caii şi alte afaceri personale; Grigore, de o fire violentă şi întreprinzătoare, era nesăţios de a se îmbogăţi. În scurt timp a reuşit, prin violenţă şi ilegalităţi, să-şi mărească considerabil averea. Se cunoaşte conduita sa împotriva compatrioţilor săi în martie 1848 (Suţu, *op. cit.*, f. 139).

[1] V. Alecsandri, *Iaşii* în 1844, în *Calendarul pentru poporul romînesc* pe anul 1846, p. 111.

[2] Se zvonise că focul fusese pus de ocîrmuire, ca să ardă cocioabele neestetice.

[3] Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, Op. 2020, dos. 5392.

[4] G. Ungurcanu, *Istoria avocaturii în Moldova*, Iaşi 1938, I, p. 171. Stă la m-are Rîşca pînă în noiembrie, apoi i se dă voie să se ducă la moşia sa, Hiliţa, de unde, în decembrie vine la Iaşi. Este oprit să profeseze avocatura; la 18 mai 1845 i se dă din nou învoirea, „încît (în măsura în care ... — *n.n.*) va păzi buna cuviinţă".

[5] *Gazeta de Transilvania*, nr. 91/1844, p. 364.

[6] Ibidem.

www.dacoromanica.ro

boieri, sprijinitori ai politicii domnului, au cerut surghiunirea lui peste Dunăre.

Încă din ianuarie 1844, Sturza scria lui Nesselrode, printre altele, şi de starea de spirit a tinerimii moldovene, arătînd că nu va permite extinderea ideilor subversive; el dădea ca exemplu purtarea din ultimul timp a lui Kogălniceanu şi Negruţi. Sturza spunea că nimeni în Moldova nu este mai interesat în menţinerea principiilor conservatoare decît el, în tripla sa calitate de prinţ domnitor, de proprietar şi tată de familie[1].

La 19 decembrie 1844, Petrache Romaşcu, fiul stolnicului Ene Romaşcu, a fost arestat la iarmarocul din Vaslui, unde venise să facă cumpărături. Slujitorii Isprăvniciei au tăbărît asupra lui; el s-a apărat cît a putut, dar a trebuit să se predea. Slujitorii l-au tîrît ca pe un criminal şi l-au închis în arestul public. Un dregător l-a lovit cu palmele. Această arestare pricinui protestul mai multor fii de boieri „împotriva unor asemenea măsuri nelegiuite"[2].

Este cazul să pomenim, în 1844, şi de „întinderea piste cercul îndatoririlor ei mărginite" a *Propăşirei* — foaia lui Kogălniceanu, care apărea sub numele *Foaie ştiinţifică şi literară*; „întinderea" consta din „versuire asupra dizrobirii ţiganilor statului şi alte asemenea"[3]. Ofisul domnesc din 17 martie 1844 interzicea acestei publicaţii să publice altceva decît literatură, şi să nu se mai ocupe de „politică sau de lucrările Cîrmuirei din lăuntru". În caz contrar, ea va fi desfiinţată. La 13 noiembrie 1844 şi Costache Negruţi este surghiunit la moşia sa, pentru că publicase nuvela Toderică[4].

Împotriva tuturor acestor manifestări, Mihail Sturza ia cele mai severe măsuri. În primul rînd, încredinţează posturile de încredere oamenilor cu totul devotaţi pe care se poate bizui. În noiembrie 1844 numi pe fiul său cel mai mare, Dimitrie, în postul de hatman şi general inspector al oştirilor din Moldova, în locul vornicului Mavrocordat[5]. Poate că această numire să fi fost grăbită şi de nemulţumirile ivite cu prilejul alegerilor de membri ai eforiilor orăşeneşti, cînd, la Iaşi şi Botoşani, avură loc „scene serioase"[6].

Primele măsuri privind organizarea şi întărirea organelor de străjuire a liniştei publice şi de reprimare a tulburărilor, au început chiar în luna ianuarie 1845, cînd se trece la „reorganizarea slujitorilor (gens d'armes) din toată ţara şi la înfiinţarea unui al doilea batalion de miliţie"[7].

---

[1] A. Sturza, *op. cit.*, p. 352.

[2] *Gazeta de Transilvania*, 1845, p. 50. Tot aici se publică ştirea din Vaslui, că un ţigan care a cutezat să bea rămăşiţa de vin din paharul stăpînului său în sănătatea aceluiaşi, a fost bătut cu biciul, primind 200 lovituri; un clăcaş ce luase cîteva cireşe, a fost bătut de stăpînul moşiei, încît a murit.

[3] Arh. St. Iaşi, Tr. 1764, op. 2013, dos. 1104, f. 41. *Foaie ştiinţifică şi literară*, Iaşi 1844, sub redacţia lui V. Alecsandri, P. Balş, I. Ghica şi M. Kogălniceanu. Suplimentul extraordinar la nr. 5, din 6 februarie 1844, publică proză şi versuri în legătură cu dezrobirea ţiganilor.

[4] Filitti, *op. cit.*, p. 544. *Gazeta de Transilvania*, 1844, p. 402.

[5] Numirea este anunţată şi de *Gazeta de Transilvania*, nr. 95 din 1844, p. 379.

[6] *Ibidem*, p. 382.

[7] Arh. St. Iaşi. Tr. 1764, op. 2013, dos. 2003.

www.dacoromanica.ro

Expunerea de motive a necesității acestei organizări cuprinde — printre altele — necesitatea pazei graniței „mai ales cu sosirea primăverii", adică fuga oamenilor, „siguranța din lăuntru țării, ocrotirea persoanelor și a averilor lor"[1].

Paza trecătorilor (zastave) graniței a fost încredințată miliției; garnizoanele de la trecătorile obligate trebuiau să trimită lunar, liste de oamenii intrați și ieșiți din țară. La Galați, se raporta imediat ce venea un vapor în port, cu ce persoane și cu ce marfă; aceleași garnizoane erau obligate să pună în aplicare instrucțiunile cenzurii pentru cărțile de citit ce ar fi fost introduse în Moldova, și să privegheze cu strășnicie asupra armelor și prafului de pușcă[2].

Noul hatman, prințul Dimitrie Sturza, înțelese misiunea și se grăbi să întărească mijloacele de reprimare. Se constată că nu erau puști „nicidecum". Este trimis de urgență la Berlin, colonelul Crupenschi, spre a trata cumpărarea puștilor necesare noului batalion[3]. Pînă la venirea comenzii de puști, se hotărî dregerea celor existente, lucrare care și începu prin înființarea unei „cuzniță a polcului" (fierărie).

Lucrarea cerea urgență și de aceea, la 28 iulie 1845, se hotărăște „să se urmeze lucrarea puștilor cu cea mai mare silință"[4].

Instruirea cadrelor ofițerești, în care erau numiți numai fiii de boieri, a stat în centrul preocupărilor militare ale noului hatman[5]. Evenimentele o iau însă înainte ca noul și trufașul hatman să aibă pregătită armata pentru reprimarea tulburărilor.

Știm ce nemulțumiri au produs lucrările catagrafiei din 1845. La 28 decembrie 1845, un număr de 30 de boieri din ținutul Vasluiului iscălesc o jalbă — scrisă de cunoscutul Teodor Rîșcanu[6] — prin care cereau anularea lucrărilor comisiunii în ceea ce privește statornicirea căpătîierilor prin sate. Jaloba purta și semnăturile următoarelor persoane, dintre care pe unele le cunoaștem, iar altele apar acum: Teodor Rîșcanu, redactorul ei, Iordache Roset, Dimitrie Miclescu, Ioniță Sion, Toader Sion, Costache Sion, Grigore Carp, P. Romașcu, I. Romașcu, Tucidide Durmuz. Jalba, iscălită de un număr mare de boieri și prezentată de o delegație de trei — Teodor Rîșcanu, Tucidide Durmuz și Toader Sion — — deși redactată în termeni cuviincioși, nu fu privită cu ochi buni de Sfat, mai ales că se referea mai mult la obștiile sătești; de aici se părea că boierii le luau apărarea. Mihail Sturza fiind plecat, Sfatul găsi cu cale să amîne luarea unei hotărîri. La 30 ianuarie 1846, privighetorul ocolului Pereschiv, din ținutul Tutovei, informează Isprăvnicia acestui ținut,

---

[1] Arh. St. Iași, Tr. 1764, op. 2013, dos. 2003, f. 15 și 118.
[2] Ibidem, Tr. 1760, dos. 1207.
[3] Ibidem, Tr. 1710, dos. 144, f. 17.
[4] Ibidem, f. 12.
[5] Ibidem, Tr. 1710, op. 1942, dos. 305, „Acta trimiterei la instituturile corposului crăesc al cadeților din Prusia a nevrîstnicilor fii de boieri înscrișî în Miliție". Acei trimiși acolo sînt surprinși de evenimentele din 1848. Părinții lor sînt înștiințați că „noi aicea despre întîmplările Berlinului nimic am fost pătrunși, în al nostru institut să afle toți și umblă după rînduiala de mai înainte și așteaptă pașnica liniștire" (f. 259).
[6] Ibidem, Tr. 1764, op. 2013, dos. 4332, f. 77. Documentul este publicat și de Ghibănescu, însă cu data greșită, de 1843 (Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, X, 476).

www.dacoromanica.ro

„de răscoala ce face dumnealui Iordache Racliş în cuprinsul acelui ocol, în unire cu cîteva feţe, atrăgîndu-să cu cuvinte atacaristioare şi asupra tahtului isprăvnicesc şi că după catahristicoasă jefuirii a feliuri de privegheri şi alte multe pe lîngă dumnealui Racliş pînă acum persoane unite sînt d-lui Alecu şi Ion Coroi, care voiesc a face învrăjbitoare şi donosiri spre dărîmare"[1]. Cercetările făcute de către Isprăvnicie şi „Departamentul Dinlăuntru" duc la descoperirea aşa-numitului complot al mai multor persoane, şi anume: clucerul Ioan Coroi, slugerul Constantin Dodon, dvoreaninul Costache Cuza, Panaite Panu, Costache Pavli şi Iordache Racliş; toţi aceştia erau acuzaţi „pentru feluri de vorbe cu atingere ce ar fi slobozit împotriva dregătorului şi Ocîrmuirei"[2].

În martie acelaşi an, la Iaşi, au loc amintitele tulburări pricinuite de corporaţiile capitalei împotriva abuzurilor comisiilor de recensămînt; ţăranii din Bacău şi Putna trimit la Iaşi o delegaţie de aproape 300 de oameni, ca să protesteze împotriva abuzurilor autorităţilor.

N-apucase a se linişti lucrurile, cînd soseşte din nou la Iaşi delegaţia boierilor din Vaslui, condusă de Teodor Rîşcanu, a cărui prezenţă nu era de loc dorită. De data această ei sînt de o îndrăzneală care pune pe gînduri pe marii boieri. Ei au afirmat cu glas tare, în cancelaria celui mai înalt for conducător al Moldovei — Sfatul Ocîrmuitor — că dacă nu li se satisface cererea lăsată fără rezolvare atîta timp, „vor veni în măsură de a împotrivi darea birului, lucrarea şoselelor şi orice cerere din partea Cîrmuirii". Au fost daţi afară din cancelaria Sfatului, aducîndu-se la cunoştinţa domnului „asemenea sumeţe rostiri care ar duce la scandilă şi tulburarea liniştei obşteşti, la care neorînduieli şi altădată s-au aflat amestecaţi". Se cere, totodată, domnului, să li se dea o pedeapsă exemplară acestora „care nu au respectat nici locul unde se aflau şi au îndrăznit cu obrăznicie a cere îndeplinirea mîrşavului lor scopos şi să trimată în eczil unde înălţimea sa va găsi de cuviinţă, deoarece — motiva Sfatul — prin sloboda lor pitrecere în ţară, să nu să răspîndească asemenea principii smereduitoare şi răsturnătoare pitrecirii obşteşti".

Domnul hotărăşte arestarea delegaţiei, adică a lui Teodor Rîşcanu, Tucidide Durmuz şi Teodor Sion. Dintre aceştia sînt prinşi numai spatarul Tucidide Durmuz şi paharnicul Teodor Sion; Rîşcanu scapă şi fuge la Vaslui. Cei arestaţi sînt trimişi — la 6 iunie 1846 — cu excortă militară, la cazarma din Galaţi, unde au fost încarceraţi[3].

Rîşcanu este adăpostit în noaptea de 5 iunie la via lui N. Istrate, apoi de aici, prin diferite locuri, ascuns de prieteni ca Iorgu Docan, Grigoraş Carp, Grigore Cuza, Iorgu Radu de la Dealul Mare[4]. Ocîrmuirea îi pierde urma.

Acest eveniment îl semnalează şi *Gazeta de Transilvania*, care mai arată că s-au dat şi ordine pentru prinderea lui Rîşcanu; organele poliţieneşti primiră poruncă „să intre prin orice casă, spre prinderea lui[5] şi cine ar cuteza ca să dosiască pe numitul, va cădea întru răspundere".

[1] Arh. St. Iaşi, Doc. P. 638/53.
[2] Ibidem, nr. 54.
[3] Arh. St. Iaşi, Tr. 1710, op. 1942, dos. 288, f. 299.
[4] Gh. Ghibănescu. *Surete şi Izvoade*, X, Iaşi 1915, p. CXXVI.
[5] *Buletinul Oficial*, Iaşi 1846, iunie 9.

www.dacoromanica.ro

În continuare, *Gazeta de Transilvania* arată că „alaltăieri — 8 iunie 1846 — fu depărtat şi aga oraşului din postul său; asemenea soartă aşteaptă şi pe alţii"[1]. Aga oraşului era hatmanul Alecu Aslan, persoană bine cunoscută în evenimentele politice ce vor urma şi, prin urmare, se poate bănui că scăparea lui Rîşcanu s-ar datora şi acestui prieten ce deţinea un post important în capitala ţării. Nu degeaba Mihail Sturza avea o puternică gardă de arnăuţi.

La 18 martie 1846 mai fusese arestat şi maiorul Alecu Costache „pentru sumeţe cutezări cu slobozire de arme asupra soldaţilor orînduiţi de Isprăvnicie". Este condamnat la 2 ani închisoare la m-rea Rîşca[2].

La 3 mai, după ce căpitanul Dimitrie Vîrnav atacă, chiar în Palatul Ocîrmuirii, pe consulul elino-crăesc, maiorul Voinescu, este arestat[3].

O scrisoare a lui Alex. Ion Cuza din Galaţi — cu data de 9 iunie 1846 — către prietenul său Iordache Lambrino din Bîrlad, ne dezvăluie unele date deosebit de importante pentru cunoaşterea mai bine a acestor evenimente[4]. Cuza anunţa pe prietenul său Iordache Lambrino, cu care ne vom mai întîlni, că la Galaţi au sosit ca deţinuţi politici, spătarul Tucidide şi Teodor Sion, „amîndoi patrioţi din Vaslui şi prin urmare membri ai asociaţiei patriotice şi a căreia secretar este Teodor Rîşcanu, care prin fuga sa a evitat arestarea în această împrejurare, dar care-i aşteptat pe curînd la Galaţi, deoarece se zice că prinţul este plictisit de indulgenţa sa faţă de tulburătorii liniştei publice şi că în părinteasca şi conservatoarea sa solicitudine caută prin toate mijloacele s-o menţină (mai alescă în virtutea unui firman a înălţimei sale păgîne, el poate fi mai riguros)". Cuza termină scrisoarea cu următoarele: „orice moldovean nu poate fi decît pătruns de speranţă pentru prosperitatea ţării şi mîndru de a fi moldovean avînd în vedere mişcările patriotice ale nemulţumiţilor şi bunele garanţii ale guvernului; şi eu plecînd cu inima plină de bucurie pentru fericirea ţării mele, mă duc s-o compar cu aceia a altor ţări şi să fac panegiricul guvernului nostru". Pe scrisoare nu uită să scrie: „prietenia mea lui Epureanu".

Această scrisoare pune evenimentele din 1846 în cu totul altă lumină. Existenţa unei asociaţii secrete numită „Asociaţia Patriotă", al cărei secretar era Teodor Rîşcanu, întîlnirea atîtor nume cunoscute în evenimentele din 1848, Al. I. Cuza, Lambrior, Racliş, Alecu Aslan, Sion, Tucidide, Ion Cuza, Grigore Cuza, Grigore Carp, Dimitrie Miclescu şi alţii, ne dă posibilitatea să afirmăm că într-adevăr ceva se organiza, se pregătea, pentru înlăturarea, chiar cu violenţă, a stării de lucruri din Moldova.

Evenimentele din 1846 le vom vedea şi mai clar cu prilejul descoperirii „complotului" de la moşia Holmu (Vaslui).

Bănuim că Mihail Sturza cunoştea aceste mişcări şi, în consecinţă, el întăreşte şi mai mult măsurile de siguranţă. El va trebui să aibă în posturile de dregători, oameni de credinţă. Va începe cu schimbarea ispravnicilor[5]; la 2 martie 1846, aga Dinu Catargiu, ispravnicul ţinutului

[1] *Gazeta de Transilvania*, 1846, nr. 52, f. 206.
[2] Arh. St. Iaşi, Tr. 1710, dos 288, f. 2.
[3] Ibidem, f. 21.
[4] Arh. St. Buc. A. N. MMDCCLXXIV/1.
[5] Arhivele Statului Iaşi, Tr. 1764, op. 2013, dos. 2325/1848.

www.dacoromanica.ro

Neamţ, este înlocuit cu „o altă persoană vrednică de acest post, şi anume, Dimitrie Miclescu". La 15 iulie este schimbat pîrcălabul de Galaţi, în locul lui fiind numit postelnicul Petrache Mavrogheni. Spătarul Alecu Rîşcanu, ispravnicul de Vaslui, frate cu Teodor Rîşcanu, „pentru osebite înpregiurări de vinovăţie a urmărilor d-sale este înlocuit, la 21 octombrie 1846, cu aga Grigore Crupenschi. Ispravnicul de Tecuci — al cărui nume nici nu i se spune — este înlocuit cu banul Iancu Iamandi. Vornicul Vasile Roset, dregătorul de la Fălciu, este înlocuit cu aga Costache Teodoru".

Departamentul din Lăuntru, cu organele în subordine — ispravnicii — ţineau strînsă legătură cu armata, în aplicarea măsurilor represive. La fel, Secretariatul de Stat ţinea legătură cu organele de execuţie[1].

La 16 octombrie 1846, noul hatman al miliţiei, Dimitrie Sturza, fiul lui Mihail Sturza, scria K.K. Agenţii din Iaşi că „un legător de cărţi, Mangş, de aice din capitalie, au cutezat a răsufla în fiinţa dumisale artistului Caufman, vorbe de atac pentru unii din boierii pămînteni şi pentru însuşi gios iscălitul". Se cerea izgonirea lui peste hotar[2].

La Bacău, în mai 1846, fiul paharnicului Costache Rugină, anume Vasile, este arestat pentru „năvălire" cu arme încărcate în cancelaria Judecătoriei Bacău"[3]. Raportul Judecătoriei Bacău arată că acesta „au cutezat chiar şi asupra Domnului". La Curtea Princiară — secţia criminală — se judeca, în acelaşi an, „bontul urmat în pădurea Grozeşti, a cneazului Alex. Cantacuzino, de către ţiganii săi"[4].

Toate aceste evenimente îl siliră pe Mihail Sturza ca la 17 iunie 1846 să scrie ministrului de externe otoman o alarmantă scrisoare, în care arăta că „trei neferi din tagma micilor boieri ai memlechetului Bugdaniei, spătarul Tughidide Dormuz, paharnicul Tudor Sion şi Tudor Rîşcanu, prin opoziţia lor provoacă tulburări în orice moment, devenind periculoasă pentru liniştea ţării". Mai sus-zisul Tudor Rîşcanu însuşi, împreună cu un nefer străin numit Valian, venit cu cîţiva ani mai înainte în Moldova, au desfăşurat în interiorul Vilaietului o acţiune foarte primejdioasă de răsvrătire a populaţiei. În vederea liniştei şi siguranţei, aceşti rebeli au fost surghiuniţi şi închişi într-o mănăstire din interiorul ţării. Cu toate acestea, partizanii lor au continuat acţiunea de răzvrătire, dezordine şi distrugere. „Imediat după sosirea mea la Iaşi, arăta Sturza mai departe în scrisoarea sa, boierii mai sus indicaţi prezentîndu-se la Consiliu, au avut îndrăzneala şi neobrăzarea să provoace anumite dez-

---

[1] La 29 octombrie 1845, Secretariatul de Stat scria Hătmănici: „Luîndu-se ştiinţă că un franţuz, anume Valian, carile în anii trecuţi viind aicea în ţară au fost izgonit, acum ar cerca deosebite chipuri ca să se furişeze iarăşi de a intra în Moldova, pe la Galaţi, să fie oprit (Arh. St. Iaşi, Tr. 1710, op, 1942, dos. 205, f. 82). La 9 octombrie 1846, „Dejurstva Miliţiei Principatului Moldaviei" trimite Poliţiei Iaşi două exemplare din aşezămintele militare,deoarece „Ocîrmuirea poliţiencască din capitalie la multe întîmplări întîmpină trebuinţă a să înţelege şi a să înlesni cu trupa militară".

[2] Arh. St. Iaşi, Tr. 1710, dos. 288. f. 76.

[3] Ibidem Tr. 1370, op. 1557, dos, 132, f. 1.

[4] Ibidem, Tr. 1370. op. 1557 dos. 134.

www.dacoromanica.ro

ordini şi nemulţămiri. Apoi au plecat în ţinutul Vaslui, de unde sînt originari şi au instigat populaţia la neascultare ca să nu mai plătească impozite din ultimul timp. Aceştia, pentru răspîndirea ideilor lor, au legătură şi cu surghiuniţii de dincolo de Dunăre"[1].

În vederea încetării unor astfel de lucruri, a fost emis un firman împărătesc, încă pe la începutul lunii regeb, 1251 (1835).

Mihail Sturza cerea ministrului turc ca să aibă în vedere că „acţiunea acestor boieri nerușinați depăşeşte orice limită, care totodată este dăunătoare şi imperiului otoman prin legăturile care le au cei din Galaţi şi Tg. Măcin" şi prin urmare cerea să se emită neapărat „un firman pentru controlul şi oprirea unor astfel de legături şi acţiuni dăunătoare".

Mihail Sturza arată că aceşti instigatori vor fi trimişi la Măcin, în partea opusă a portului Galaţi, şi se roagă ca acolo să fie bine păziţi şi să nu aibă convorbiri între ei.

Între timp se descoperă locul unde stătea ascuns Teodor Rîşcanu. Din ofisul domnesc din 5 octombrie 1846, prin care se ordona şefului poliţiei — postelnicul Teodor Ghica — să asiste la judecarea arestatului Vasile Mălinescu, aflăm : „Luînd ştiinţă că la moşia Holmul din ţinutul Vasluiului se făcuse adunătură de rău-cugetători care s-au înarmat cu scop sumeţ împotriva măsurilor stăpînirii întrebuinţate spre arestarea lui Teodor Rîşcanu, s-au trimis comandă ca să prinză pe vinovaţi"[2]. Asediul de la moşia Holmul — unde se găseau Teodor Rîşcanu şi Vasile Mălinescu, împreună cu cîţiva oameni înarmaţi, s-a soldat cu prinderea lui Vasile Mălinescu. Fuga lui Rîşcanu este acoperită de Vasile Mălinescu, care strigă că el este Rîşcanu. Cu pistolul în mînă, ameninţă întreaga comandă de soldaţi. Trage chiar cu pistolul asupra subofiţerului Baltă.

La 6 octombrie 1846, în timp ce Mălinescu zăcea în beciurile poliţiei din Iaşi, pentru cornetul Păcuraru şi subofiţerul Baltă se cerea răsplătirea îndrăznelei „năvăliri a acestora, cu confruntarea primejdiei, nu mai puţin şi pentru încurajarea tovarăşilor lor"[3].

La Iaşi este arestat şi Neculai Istrate, dovedit ca „părtaş cu Rîşcanu"; la Bîrlad este arestat Costache Racliş, care este adus la cazarma din Iaşi; la Galaţi este arestat clucerul Ghiorghiu.

Comisia constituită din şeful poliţiei din Iaşi, Teodor Ghica, maiorul Scheleti şi căminarul Panaite Idierul, cercetînd dosarele procesului, constată că la moşia Holmu, Toader Rîşcanu a organizat o bandă înarmată, „ademenind şi vreo cinci oameni din acel sat Holmu". El se ascundea la o prisacă de pe acea moşie, cît şi la un bordei din pădurea spătarului Grigore Carp. În aceste două locuri au avut dese întîlniri cu căminarul Neculai Istrate din Iaşi, cu clucerul Ghiorghiu din Galaţi, Costache Racliş din Bîrlad şi Vasile Mălinescu. Cu aceşti doi din urmă a confecţionat şi gloanţe. Prin mijlocirea aceloraşi, avea corespondenţă cu mai multe persoane „spre a le interesa în favorul scopului său"; se adusese

[1] Arh. St. Iaşi, Tr. 1370, op. 1557, dos. 134 Msse., nr. 1, f. 45. Originalul în limba turcă. S-a folosit traducerea făcută de M. Guboglu.
[2] Ibidem, Tr. 1052, op. 1202, dos. 91, f. 3.
[3] Ibidem, Tr. 1710, op. 1942, dos. 288, f. 59.

www.dacoromanica.ro

praf și plumb; se cumpărase, prin Costache Racliș, șei și cai de la Bîrlad; prin clucerul Ghiorghiu s-au „năimit pentru al său scop și oameni".

După afirmația comisiei, „adevăratul scop ce au avut Rîșcanul, din însuși ale sale urmări și pregătiri, îndestul se vede că n-au putut fi alta decît o voință de a putea împotrivi pe Ocîrmuire printr-o bandă înarmată, urmare împotriva bunelor rînduieli a liniștei obștești dătătoate de ră pildă și netăgăduit țintind pentru urzirea pe supt cumpăt a unor înperecheri care de nu era întîmpinat de Ocîrmuire, ar fi putut avea cele mai serioase urmări"[1].

Costache Racliș este arătat ca unul care „mai cu samă au lucrat în totul și s-au purtat la multe locuri spre aflarea de partizani și năimirea de oameni", a fost la Focșani, unde s-a întîlnit cu Poni, și acolo „au răsuflat vorbe cu o îndrăzneală sumeață".

Neculai Istrate este arestat la cazarma din Galați; i se dă hîrtie de scris și, în închisoare, scrie o piesă de teatru, „Cornetu" și niște fabule[2].

La 29 septembrie 1846 se ridică de la casa Rîșcanului 3 slugi, cu o darabană și o trompetă; se pare că Rîșcanu urmărea și organizarea unui detașament militar.

Rîșcanu s-a mai ascuns și la vornicul Ioan Epureanu, la Borosești. El era întovărășit pretutindeni de cinci oameni călări, buni pușcași, înarmați cu pistoale și puști. Unul din ei, numit Vădoiu, bun pușcaș, a fost numit căpitan și a fost însărcinat să strîngă și alți oameni „deopotrivă cu el". Oamenii umblau înarmați, din loc în loc; apoi, au început a cără oale cu praf, pecetluite, și drugi de plumb și s-a început facerea de gloanțe în tiparele ce le adusese Racliș de la Bîrlad. Ei făcuseră deja vreo 2—300 fișicuri. Privighetorul ocolului Fundurile, anume Gheorghe Motăș, mergea adesea, de se întîlnea cu Racliș la prisacă. Salvat de la Holmu, Rîșcanu fuge în satul Rîpele, la profesorul Banil, franțuzul „ce i-au fost dascăl din copilărie". Un locuitor de la Holmu declara că Rîșcanu „mai are și un număr de oameni ce mai înainte îi avea velniceri". El scapă datorită curajului lui Vasile Mălinescu și a oamenilor săi. Soldații „nu l-au putut vîna fiindcă bantașii lui luîndu-l pe mîini, l-au asvîrlit peste gard și de acolo tîrîndu-l de mîini prin o rîpă mare, la deal, l-au scos în pădure". Rîșcanu se întîlnea în pădure și cu Neculai, fiul agăi Lascarache Costache. La prisacă mai venise și bătrînul Iordache Mălinescu, apoi spătarul Grigore Cuza, Dumitrache Miclescu. La Focșani avea legătură cu Ioan Poni, Iacob Fătul, serdarul Iorgu Copcea[3].

Costache Racliș ținuse la Focșani un discurs „începînd a înșira mai multe și sumețe voroave și cu insulte pe toți ocîrmuitorii, precum și pe însuși persoana cîrmuitoare, pînă cînd din asemenea au venit aiesti vorbe și despre înjghebarea unei revoluții". La satul Borosăști — curtea vornicului Ioan Costache — veneau și alți boieri. La venirea lui Rîșcanu, se spunea că el este Costache Negre.

---

[1] Arh. St. Iași, Tr. 1052, op. 1202, dos. 4927, f. 2—3.

[2] Ibidem, Tr. 1710, dos. 288, f. 103.

[3] Iorgu Copcea a tipărit la Iași, în 1845, o piesă de teatru, intitulată, *Plete lungi și minte scurtă.*

www.dacoromanica.ro

Tudurache Gheorghiu clucerul, declară că pe Cuza, Aslan, Miclescu şi Duca din Bîrlad, nu i-a văzut. Ironic, declară că de la Iaşi, Rîşcanu a cumpărat popuşoi de la Costache Negruţi. El nu ştie decît că era vorba de afaceri. Nici Vasile Mălinescu nu ştie prea multe.

La Rîşcanu mai veneau vornicul Epureanu şi un oarecare Climente; tot la Holmu a venit şi Poni şi serdarul Copcea. Poni vorbea despre felul cum a fost maltratat, iar Copcea aducea ştirea că nemulţumirile sînt „în parte obşteşti".

Serdarul Copcea declară că Racliş a vorbit la Focşani cu Poni; acesta-i vorbea „despre greutatea şi strîmbătăţile guvernului de care este asuprită patria; el insulta pe tot romînul neînsufleţit de dragostea patriotică, ca prin urmare să-şi facă fiilor săi un dulce viitor, să verse puterea aristocraţilor, să facă pe acei mîndri nobili să geamă sub lovirea răzbunării lor, precum odinioară Franţa se găsea teatrul unei asemenea sîngeroase scene". Tot Racliş a mai spus că „reformarea unei noua stăpîniri ar desăvîrşi planurile şi dorinţa unor iubitori de patrie". El se dusese la Focşani „să vadă pe acei ce-l iubesc"[1].

Cînd a fost prins, Vasile Mălinescu era înarmat cu: o pereche de pistoale în turetcile ciubotelor, altă pereche la brîu, şi o puşcă cu două ţevi. Întrebat de cînd îl cunoaşte pe Rîşcanu, arată că de 5 ani, adică de prin 1842[2].

În timp ce se judeca acest proces, Rîşcanu era trecut peste graniţă cu ajutorul lui Ghica de la Comăneşti; la 3 decembrie 1846 îl găsim înscris în Societatea studenţilor din Paris[3].

Divanul domnesc, care judecă în ultimă instanţă pe Vasile Mălinescu, hotăreşte ca „întîi să se pedepsească cu pierderea evgheniei şi cu defăimare în faţa obştei, prin îmbrăcare cu suman şi cu citirea faptei în public, iar după aceasta, să fie izgonit din ţară peste hotarul Dunării, acolo unde de obicei se izgonesc criminalii de rînd".

Domnul îl iartă de această pedeapsă şi hotăreşte ca să fie trimis peste hotar în Bucovina, de unde a venit, fără drept de a se mai întoarce vreodată[4].

Ca forme, i s-a făcut paşaport pentru „staturile Americei, prin Austria". La 14 februarie 1847, Mălinescu trecea în Bucovina, fiind predat

---

[1] Declaraţiile făcute la proces. (Arh. St. Iaşi, tr. 1052, op. 1202, dos. 4927 şi dos. 106/1847), „Rîşcanul Toader cu ai lui complotişti pentru sumeţele vorbe rostite în presudsfia Sfatului Ocîrmuitor împotriva ocîrmuirei şi altele neîncuviinţate urmări tot împotriva ocîrmuirei".

[2] Vasile Mălinescu era fiul bătrînului agă Iordache Mălinescu, fost în 1832 secretarul Arhivei Statului din Iaşi. Acest Iordache Mălinescu a venit cu tatăl său, Neculai Mălinescu, din Bucovina, pe la 1800 şi s-a stabilit la Herţa. Căsătorindu-se, are ca fiu pe Vasile Mălinescu. În 1824, Iordache Mălinescu iscălea „inginer" (Arh. St. Iaşi, lit. dos. In, nr. 5, p. 133).

[3] *Anul 1848*, I, 82; despre Rîşcanu ne dă ştiri şi Costache Sion în *Arhodeologie*, p. 299. Aici ni se mai dă ştirea că după ieşirea lui Rîşcanu din cancelaria Sfatului Ocîrmuitor, în iunie 1846 *„s-au scos vorba că pînă dimineaţa, vasluienii au să aducă tot ţinutul la Iaşi, să calce Curtea şi să bată pe miniştri pe uliţă"*. Tot aici: „Aslan noul agă, fiind prieten cu vasluienii, că ei îl făcuseră agă după o puţină revoluţie ce făcuse, li-au dat de ştire".

[4] Arh. St. Iaşi, tr. 1052, op. 1202, dos. 91, f. 44. Despre T. Rîşcanu vezi Gh. Ghibănescu, *Studiu şi documente cu privire la familia Rîşcanu*, Iaşi, 1915, p. CXXI.

www.dacoromanica.ro

autorităţilor austriece la carantina Sinăuţi. De acolo, se va duce la Paris [1].

Izgoniţi din ţară, şi ajunşi la Paris, Teodor Rîşcanu şi Vasile Mălinescu luară contact de îndată cu toţi romînii care se găseau acolo. Ei au ţinut mereu legătura cu acei rămaşi în ţară. Printre primele adrese trimise comandanţilor militari ai trecătorilor de la graniţă a fost aceea din 29 martie 1848 de a opri intrarea în ţară a lui Scarlat Vîrnav, Teodor Rîşcanu şi Vasile Mălinescu [2].

Problema noilor alegeri din 1847 — cînd se împlineau cinci ani de la alegerile anterioare — a preocupat adînc atît Ocîrmuirea, cît şi pe alegători, mai ales pe boierii ţinutaşi. Încă din 1846 boierii ţinutaşi încep să facă cereri pentru a fi „cunoscuţi cu legiuitele drituri ţivile şi politiceşti" la ţinuturile respective [3].

La 9 aprilie 1847 se făcea cunoscut ispravnicilor, prin ofis domnesc, că „cu contenirea lucrărilor Obşteştii Adunări pe anul trecut 1846 împlinindu-să legiuitul termen de 5 ani a mădularilor ce o completa, este de trebuinţă ca în acest an curgător să se facă noi alegeri".

Se hotăreşte ca alegerile la ţinut să se facă la 30 iulie 1847, „cu toată scumpătatea şi fără cea mai mică abatere". Pentru Iaşi, alegerile se hotărăsc pentru data de 10 august 1847.

Se fac unele schimbări de ispravnici.

---

[1] Reţinem următoarele din declaraţiile făcute la cercetări de către Vasile Mălinescu şi din dosarul pricinei: (Arh. St. Iaşi, tr. 1052, op. 1202, dos. 91).

La moşia Holmu casa lui Rîşcanu era înconjurată de o grădină mare. Vremea era neguroasă, de care a profitat Rîşcanu pentru a se „face nevăzut" prin desimea copacilor din grădină. Mălinescu afirmă că „Teodor Rîşcanu era asigurat cu înadinşi pîndari" care l-au avertizat din timp de venirea asediatorilor. Rîşcanu a plecat însoţit „de patru tovarăşi înarmaţi bine".

Soldaţii porniţi în urmărire prin zisa grădină „au zărit un oareş-cine care se îndosea prin burueni şi strigînd la dînsul să lase armele jos acesta au şi întins puşca asupra soldaţilor şi cu îndrăzneala sumeţă strigînd că el este Rîşcanul şi nime să nu se apropie că dă de tot". Fiind înconjurat acesta a strigat „care este comandantul şi cînd acesta se arătă întinse puşca să tragă. Un „unter ofiţer" pe nume Baltă a apucat puşca şi atunci Mălnescu — căci el era — „cu un pistol ce-l avea în brîu l-au slobozit asupra lui Baltă nimerindu-l". Imobilizat se găsesc asupra lui „încă şase focuri adică o pereche de pistoale în turetcile ciubotelor, alte perechi în brîu şi o puşcă cu două ţevi".

Mălinescu declară la întrebarea pusă privind ocupaţia sa că „chipul vieţuirii sale au fost mai mult singuratec iubind a se îndeletnici cu cititul". De meserie era inginer „cu care se hrăneşte".

Întrebat fiind dacă cunoaşte pe Neculai Istrate, pe clucerul Tudorache Gheorghiu din Galaţi, pe Costache Racliş, pe aga Grigore Cuza, pe aga Alecu Aslan, pe tînărul Miclescu ce-i zice şi Popescu-şi pe tînărul Costache Duca şezători în Bîrlad, el răspunde că , cunoaşte feţele acestea afară de Aslan".

Cu Istrate se văzuse cînd venise de la Slatina la moşia Holmu. Pe toţi îi văzuse la moşia Holmu. Mălinescu nu spune nimic în legătură cu discuţiile ce le aveau, iar arma s-ar fi descărcat din greşeală.

[2] *Anul revoluţionar 1848*, I, Editura de Stat, Buc., 1950, p. 16. Cu toată paza, Teodor Rîşcanu reuşi să intre în ţară la 1 iulie 1848, prin mijlocirea lui N. Ghica-Comăneşti. Urmărit, fu silit să fugă la Bucureşti unde se întîlni cu Bălcescu care-i încredinţă o scrisoare către I. Ghica la Constantinopol (Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, L. CXXXI).

[3] Arh. St. Iaşi, tr. 1339, dos. 99.

www.dacoromanica.ro

Lupta electorală s-a dat cu înverşunare [1]; la 30 iulie 1847, ispravnicul de Fălciu raportează: „deodată partida celor ocîrmuiţi şi *invitaţi* de d-lor aga Anastasie Panul şi boierii Rosăteşti au propus că instrucţiunile aflate în dosarul Isprăvniciei nu ar fi bune şi au înfăţişat altele, aduse de d-lui Panul" [2].

Anastasie Panul, care era şi preşedintele Judecătoriei Fălciu, intervine direct în timpul alegerilor, „făcîndu-se căpetenie răzvrătirii şi unealtă prăpăditoarelor cugetări" [3].

Ocîrmuirea porunceşte să fie arestat şi să fie trimis la cazarma din Galaţi, unde să stea arestat, hrana lui fiind „borş şi mămăligă" [4]. Tatăl vinovatului este oprit de a veni la Iaşi. La 15 decembrie 1847 este eliberat; i se permite plecarea la Huşi, însă i se interzice Iaşul [5].

La Bacău, alegerile sînt tulburate de hatmanul Alecu Aslan în unire cu spătarul Săndulache Sturza, clucerul Tudorache Codrianu şi pitarul Zaharia Moldovanu. El ameninţă pe unii boieri că „mîine, poimîine, vor fi puşi supt roate şi sfichiul biciului" [6].

Tulburătorii sînt excluşi de pe liste.

Trebuie să amintim şi de trimiterea în surghiun, la m-rea Secul, a vornicului Nicolai Ghica — la 6 ianuarie 1847, „pentru oareşcare *a sale necuviinţi*" [7]. Slugerul Vasile Pavel este arestat la 31 mai acelaşi an, pentru „atacarisitoare cuvinte cu care s-au întins asupra Ispravniciei" [8], iar Gheorghe Şuţu de la Pechea-Covurlui, este surghiunit peste graniţă „pentru sumeţă împotriviri la lucrările Ocîrmuirei" [9]; serdarul Ioan Corjăscu se găsea din nou arestat şi surghiunit la moşia lui, Bazga, tot pentru sumeţii [10].

La 5 octombrie 1847, Isprăvnicia Fălciu denunţa organelor superioare din Iaşi, pe boierii „din clasul de jos" căminarul Iordachi Lambrino, clucerul Mihăiţă Ştefanache şi Simion Bontăş, învinuiţi „cu răsuflarea a feluri de cuvinte hulitoare chiar asupra domnului stăpînitor, fără vreo cruţare sau sfială, atît pe ulicele tîrgului, cît şi a particularnicilor feţe" [11].

---

[1] Consulul Duclos anunţa din Iaşi, la 2 august 1847, că la 11 august (la ţinuturi) şi la 14 august (la Iaşi), se vor face alegerile pentru noua Adunare reprezentativă a Moldovei. Lucrurile au fost aranjate dinainte de autoritatea superioară şi se asigură că printre aleşi nu va fi nici un singur opozant. Mihail Sturza se găsea plecat la Roznov, de unde acum se întorcea pentru alegeri. Acelaşi arată în altă scrisoare, că „alegerile au avut loc în districte; ele au fost refăcute la Neamţ, Bîrlad, Bacău, şi Fălciu, pentru vicii de formă. Peste tot, electorii opoziţiei s-au abţinut de a lua parte, cu excepţia Huşului, unde s-a ales un deputat din această parte. Însă, din ordinul prinţului, va trebui să fie ocupat prin altu. Mîine va fi alegerea în Iaşi; aproape toţi electorii opozanţi au părăsit oraşul" (*Hurmuzachi*, XVIII, 24 şi 26).

[2] Arh. St. Iaşi, tr. 1710, op. 1242, dos. 352, f. 17.

[3] Ibidem.

[4] Ibidem, f. 19; la 6 noiembrie 1847 se găsea tot acolo, Beizadea D. Sturza, hatmanul Miliţiei, constată că nu are arest sever şi porunceşte deci, să i se înăsprească arestul, aceasta cu atît mai mult, cu cît arestatul nu dădea nici un semn de pocăinţă.

[5] Ibidem, f. 109.

[6] Ibidem, tr. 1764, op. 2013, dos. 4348, f. 95.

[7] Ibidem, tr. 1710, op. 1942, dos. 352, f. 2.

[8] Ibidem, tr. 1764, op. 2013, dos. 4348, f. 90.

[9] Ibidem, tr. 1710, op. 1942, dos. 333, f. 56.

[10] Ibidem, dos. 352, f. 31.

[11] Ibidem, tr. 1764, op. 2013, dos. 4264, f. 1.

www.dacoromanica.ro

Date fiind evenimentele tulburi care se înmulțeau zi de zi, denunțul fu privit cu toată seriozitatea și se începură cercetări de către o comisie de boieri, trimiși din Iași la Bîrlad; printre aceștia era și aga orașului Iași, vornicul Teodor Ghica. Toți învinuiții au fost arestați și ținuți sub pază tot timpul cercetărilor; de la Iași s-a trimis la Bîrlad, „întru împlinire a oareșcare gingașă însărcinare", un ofițer și patru soldați [1].

În fața comisiei, Iordache Lambrino și Bontăș își recunosc „vina" și declară că pe viitor nu se vor mai amesteca „cît de puțin la ceia ce privește de-a Ocîrmuirei". Din mărturia depusă la clucerul Mihăiță Ștefanache [2], care se ocupa cu posesii și comerțul de vite, *extragem știri* deosebit de importante privind evenimentele premergătoare anului 1848.

„Încă din iarna trecută (anul 1846) — spune clucerul, am început noi, starea mai de gios a boierilor, a ne aduna pe la casele noastre și a vorovi despre alegerea de deputat, puind la cale a se alege vreunul din noi deputat, ca să capete înaintire". Ei voiau să alcătuiască un partid, și să aleagă pe serdarul Iordache Gane, sau pe slugerul Iancu Avramescu. Din spusele clucerului constatăm că boierii de stare mai de jos ajunseseră la convingerea că nu pot reuși singuri, ci trebuie să se alăture vreunui boier mare, „cu caractir și fără nici un fel de înpregiurare care să-l sîlească a cere ajutorul Curții". Pentru ținutul acela era hatmanul Roznovanu. Clucerul Ștefanache se hotărește a vota — „a da glasul" — vornicului Alecu Sturza, deoarece și acesta „avea partidă". Ei nu sînt încă hotărîți. La întrunirile lor se arată că hatmanul Roznovanu are „partidă piste una sută glasuri". În partida lui era și Manolache Costache, Ion Neculce, spătarul Iorgu Radu, Iordache Gane și alții.

În sfîrșit, se hotărește alegerea lui Roznovanu, pentru că el „nu are a se pleca la întărirea proectelor de legi ce ar fi a să da la obicinuita Obștească Adunare, în sesiile anilor acestor cinci zicînd că are a să da *Proecturi*, precum pentru *dizrobirea țiganilor boerești, a să pune hîrtie garbovoae* (hîrtie timbru), *secfestru pe moșii, sau dare și întărirea tuturor hrisoavelor slobozite pînă acum de domnitor*".

Pe lîngă aceasta, ei se mai adunau și se sfătuiau, în casele lui Iorgu Radu și Epureanu, ca să facă o jalobă domnitorului, pentru a se anula noile alegeri. La această acțiune participă mai mulți, printre care și Răducanu Roset, Costache Săcară și Costache Cuza. Se pregătea și un memoriu pe care trebuia să-l trimită Curților Rusiei și Turciei. Memoriul era redactat în franțuzește de Răducanu Roset la Căiuți. Roznovanu cumpăra „glasurile" cu bani. Memoriul scris în limba franceză urma să fie luat de Roznovanu — care trebuia să plece la Paris — și, de la poșta din Cernăuți, să-l expedieze.

Pe cînd se cercetau acestea, intervine un nou denunț privind pe Iordache Lambrino, Ștefanache Racliș și Iordache Racliș; cercetarea este deferită aceleiași comisii, ajutată acum și de vornicul Iordache Pruncu și banul Iancu Iamandi, ispravnicul ținutului Tecuci. La 3 noiembrie cei trei sînt eliberați, „ridicîndu-se caraolele, fiind opriți însă a mai putea

[1] Arh. St. Iași tr. 1710, op. 1942, dos. 352, f. 31 și 37.
[2] Ibidem, tr. 1764, op. 2013, dos. 4264, f. 12.

www.dacoromanica.ro

participa la alegerile de deputat". Astfel, Sturza își îndepărta unul cîte unul, pe toți adversarii din corpul electoral.

Pe lîngă aceste frămîntări, care îngrijorau Ocîrmuirea, mai erau și alte probleme care priveau în special țărănimea, pătura ce avea cel mai mult de suferit de pe urma abuzurilor întregului aparat de stat. Dacă în mare măsură se cunoaște această latură privind marii dregători, să ne coborîm puțin la acei tirani ai poporului, numiți privighetori de ocoale, față de care au fost puține preocupări pînă acum, deși ei erau în directă legătură cu poporul de prin sate și care, la exploatarea celor mari, o adăugau și pe aceea a lor.

Un dosar din 1847 [1] ne dezvăluie cîteva din faptele acestor asupritori. Privighetorul ocolului Racovei, ținutul Vasluiului, „jăfuia locuitorii cu feliuri de chipuri, toată pîinea o lucrează cu dînșii, încît s-au îngrozit a să mai jălui".

Locuitorii satului Gorița, din Vaslui, se jăluesc că sînt asupriți peste măsură la lucrări publice de privighetorul ocolului. Un om pe care nu-l ajuta puterea să bată la niște șarampoi, este silit la muncă de către privighetor, „bătîndu-l cu un ciomag ca pe un cîine lăsîndu-l mai mort"; pe locuitorii din sate ce mergeau cu carele la Iași, „spre a-și cîștiga banii birului", privighetorul îi bate și le ia banii. Privighetorul ocolului Siret bate oamenii cu biciul sau îi leagă în „heră"; altul, de la ocolul Nicorești, silește oamenii de „lucrează la casa sa". Exemple sînt multe. Toate aceste pricinuiau o mare nemulțumire printre țărani, și, adăugîndu-se la celelalte, îi făceau să fugă în alte ținuturi, sau peste hotare sau să se răzvrătească împotriva proprietarilor sau arendașilor de moșii [2].

Siliți de toate aceste evenimente tulburătoare, boierii și domnul vor trebui să se ocupe de rezolvarea unor probleme privind țărănimea, tot așa după cum sub presiunea maselor orășănești, în 1846, s-a anulat recensămîntul și s-a hotărît facerea altuia. Prima problemă arzătoare pe care au fost siliți să o ia în discuție, a fost aceea a „datoriilor de bani a locuitorilor pe la posesori și alte fețe" [3]. Toți dregătorii arătau că „locuitorii săteni din pricina nemulțămirilor ce au de la proprietarii și posesorii moșiilor făcînd datorii în satele lor, pribegesc pe aiurea, ba încă și piste hotar, spre a scăpa de asemenea suferință, cu care urmări rămîn ceilalți, încărcați cu birul către hazne și celelalte îndatoriri obștești" [4]. Cercetările care se fac duc la constatarea că posesorii asupreau pe țărani, „lăsîndu-i de istov săraci". Posesorii dădeau locuitorilor pe credit popușoi, cherestea și alte produse necesare lor mai ales la vreme de lipsă, socotindu-le în bani și obligații în muncă; locuitorii *neputînd plăti la timp*, procentele creșteau. Uneori locuitorii erau constrînși să plătească, prin mijloace barbare. La această constrîngere participau și autoritățile de stat alături de proprietarii, posesorii și orîndarii. Socotelile nu se țineau cu exactitate, locuitorii fiind încărcați. Pentru neachitarea datoriilor, li se vindeau vitele și lucrurile casnice.

[1] Arh. St. Iași, tr. 1772, dos. 2358.
[2] Ibidem, tr. 1772, dos. din anul 1847, nr. 12365, 12366, 12367.
[3] Ibidem, dos. 11989.
[4] Ibidem, tr. 1588, op. 1818, dos. 1363, f. 57.

www.dacoromanica.ro

Spre a se putea cunoaşte situaţia exactă, Departamentul Dinlăuntru a făcut o statistică a datoriilor, cu care ocazie s-a putut constata că acestea se ridicau la milioane de lei. În ţinutul Bacău, în 1846, datoria se ridica la 653 167 lei; în 1847 locuitorii se mai împrumută cu suma de 446 836 lei; reuşind să plătească în 1846 şi 1847 suma de 513 381 lei, mai rămîne de plată la sfîrşitul anului 1847 încă suma de 588 622 lei [1]. Împrumutul se făcuse în cea mai mare parte în popuşoi.

La Fălciu, cei 10 722 capi de familie erau datori cu 483 678 lei în anul 1846; în 1847 mai făcuseră împrumuturi de 622 554 lei; din aceşti bani plătesc abia 202 043, aşa că la sfîrşitul anului 1847 mai rămîn datori cu încă 904 189 lei.

Locuitorii ţinutului Iaşi, la sfîrşitul anului 1847, aveau datorii de 702 302 lei.

Pînă în 1848 nu se luase încă nici o măsură hotărîtoare, afară de aceea că la execuţie să nu li se mai vîndă vitele în perioada muncii.

În toată Moldova se constată multe strămutări ale locuitorilor, atît „încuviinţate", cît şi „neîncuviinţate"[2].

Jalbele pentru asupriri, nesupuneri la muncă [3], răzvrătirile [4], sînt des pomenite de documentele acestor vremi. Printre locuitorii izgoniţi din satele lor în alte ţinuturi, ca răzvrătitori, sînt şi doi ţărani din *satul Holmul, ţinutul Vasluiului, anume Vasile Ştirbu şi Toader Găinaru „carii au întovărăşit purtarea lui Teodor Rîşcanu"*; ei sînt mai întîi bătuţi la faţa locului [5].

În măsura în care tulburările se înmulţeau, iar nemulţumirile se manifestau prin vorbe şi fapte împotriva Ocîrmuirii, în aceeaşi măsură se urgentează întărirea organelor de represiune. S-au arătat înainte unele aspecte ale acestei preocupări; vom mai arăta şi altele, cerute de înmulţirea evenimentelor ce impuneau acest lucru.

Dacă pentru armată se făcuseră unele îmbunătăţiri, ea totuşi trebuia întărită şi cu elemente de artilerie. Astfel încă din 1846 se trimisese în Rusia o comandă, cu locotenentul Liubotratici „spre învăţarea acestei arme". La 17 ianuarie 1847 [6] domnul încuviinţează propunerea hatmanului D. Sturza pentru înfiinţarea, pe lîngă Miliţie, a unei baterii de artilerie cu 6 tunuri. Se cere urgentarea *înfiinţării* acestei arme. Nu era timp de aşteptat pentru stăpînire; în Europa fierbea revoluţia; comanda de tunuri nu sosea; nu se găsea nici praf de puşcă. Soluţia era să se pună în funcţie singurul tun ce se găsea la Iaşi, acela dăruit în 1834 de ruşi, din trofeele luate de la turci; dar se constată că acesta nu avea încărcă-

[1] Arh. St. Iaşi, tr. 1722, op. 2020, dos. 11118.

[2] Ibidem, tr. 1352, op. 1535, dos. 714, 731, 739, şi altele.

[3] Ibidem, tr. 1772, dos. 12385/1847; locuitorii moşiei Tîrpeşti cu posesorul, pentru nesupunere la muncă; dos. 11971 din 1847 locuitorii satului Corni; la fel dosarele 11141, 11109, 11162, 11974, 12090, 12391, 13180, 44249, 44184 pe anul 1847.

[4] Ibidem, tr. 1352, op. 1535, dos. 512; „Pentru depărtarea locuitorilor ce se dovedesc răzvrătitori şi tulburători liniştei"; dos. 221; „Pentru izgonirea locuitorilor de pe unile moşii ce să dovedesc răzvrătitori şi tulburători liniştei".

[5] Ibidem, dos. 512, f. 1.

[6] Ibidem, tr. 1710, op. 1942, dos. 326: *Acta tunurilor şi ţinerea bateriei de artilerie.*

www.dacoromanica.ro

tură. La 11 martie 1848 se cere grabnic la Galați, să se trimită încărcăturile tunului; încărcături nu se găsesc însă, așa că la întîmplările din 29 martie, tunul a folosit mai mult ca sperietoare.

La 20 august 1847 se primeau de la Viena 197 puști de infanterie, vechi, din armele de la 1828, cu „amnarele prea moi la călitură". La 17 martie 1847 se scrie fabricantului, cerîndu-se trimiterea urgentă a armamentului; acesta răspunde că mai avea gata 216 puști, însă „nimine n-au vrut să primească expediția prin Galiția de frică"; aștepta deschiderea plutirii vapoarelor; dar cînd aceasta se deschide, „au izbucnit și tulburările aice". Abia la 30 martie le expediază.

La 28 septembrie 1847 se comandă de la Berlin — fabrica de efecte militare Reizer — coifuri. La 18 martie 1848 se comandă urgent de la Berlin — fabrica Linke — 212 coifuri de infanterie. Din cauza „vremilor tulburate" [1] expediția acestora întîrzie.

În Iași, mișcarea a izbucnit mai degrabă decît se așteptau ocîrmuitorii. Adunarea de la Hotel Petersburg, ce era în casele răposatului vornic Grigore Ghica [2], în ziua de 27 martie 1848 l-a avertizat pe Mihail Sturza că a sosit momentul; și, dacă pînă la acea dată el nu reușise să înarmeze miliția cu arme și tunuri, *de astă dată* au întărit-o cu bani și alcool [3].

În ziua de 28 martie 1848 Mihail Sturza inspectează armata; cu acest prilej „spre semn de a noastră mulțămire pentru silința cătră slujbă a cinurilor de gios, am hărăzit a li să da de la noi cîte 2 sorocoveți de soldat și cîte 3 sorocoveți de unter ofițer". Cornetului Lazăr de la escadron i se dau 1000 lei. Se fac și înaintări în rangurile de jos [4].

Isprava pe care au făcut-o în seara zilei de 29 martie 1848 soldații și ofițerii beți și încărcați de promisiuni, se cunoaște. Ordinul de zi nr. 5 din 30 martie 1848 arată mulțumirea domnului pentru bravura miliției. Se hărăzesc iarăși bani, de data aceasta și stab-ofițerilor; locotenentul Codreanu „ce au fost cu cavaleria" primește 24 galbeni, praporcicul Goldbach „ce au fost cu tunul la înfrînarea tulburătorilor" 20 galbeni și jumătate, iar preotul militar Lazăr, ce fusese de asemenea la asediul casei lui Mavrocordat, primește 30 galbeni. În total după reprimare, se împart 1350 galbeni. Arnăuții care „au alergat înarmați spre a da Miliției agiutoriu, arătînd că sînt gata cu necruțarea vieții, a-i desveli credința la prilejul ce s-ar ivi", sînt răsplătiți cu bani.

În închisori vom găsi numele cunoscute, ale acelora care nu fuseseră dinainte surghiuniți peste graniță: Al. I. Cuza, Manolache Epureanu, Ion Cuza, Răducanu Roset, Mitică Rosetti, Dimitrie Miclescu, Teodor Sion, Lambrior, Ștefan Dunca, Gh. Sion, Zaharia Moldovanu, Iorgu Radu, C. Negruți, Ioan Poni, Iancu Corjescu, Grigore Cuza și alții.

---

[1] Arh. St. Iași, tr. 1710, op. 1942, dos. 275, f. 169.

[2] Cumpărate de bancherul Mihel Daniil care închiriase o parte unui hotelier, la etaj era o sală mare, căreia i se zicea Sala tronului, iar în jur alte încăperi.

[3] Gh. Sion, *Suvenire contemporane*; vezi și în Gh. Ungureanu, *Familia Sion*, Iași 1936, p. 140 „Soldații, de eri stau în cazarmă. Astăzi pe la miazăzi (28 martie) le-a dat vin și rachiu de au băut cît au putut".

[4] Arh. St. Iași, tr. 1710, dos. 386, f. 91.

www.dacoromanica.ro

Numele acestora, la care se vor adăuga Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, V. Mălinescu, Anastase Panu, Costache Negri, V. Alecsandri, le vom găsi permanent prezente şi mai departe în evenimentele social-politice care vor urma, deoarece, cu toată represiunea dezlănţuită, mişcarea revoluţionară din Moldova n-a fost înăbuşită definitiv [1].

★

Evenimentele social-politice din Moldova, anterioare anului 1848, sînt strîns legate de acest an revoluţionar. Participanţii la mişcarea din 1848 sînt în majoritatea lor luptătorii arestaţi şi surghiuniţi din perioada amintită.

Reformele discutate în adunările lor — dezrobirea ţiganilor boiereşti, impozitul pe moşii, deci ştirbirea privilegiului boierilor de a nu plăti nici un impozit — au devenit realităţi după 1848.

Existenţa, în 1846, a *Asociaţiei Patriote*, al cărei secretar era cunoscutul — încă din 1842 — Teodor Rîşcanu, înseamnă că lupta dusă înainte de 1848 a avut şi un caracter organizat.

Manifestările culturale din această vreme au fost mijloace eficace de exprimare a luptei împotriva tuturor relelor de care suferea Moldova.

Numirea unui ţăran, cel mai bun puşcaş, căpitan peste puşcaşi, sarcina de a duce şi pe alţii, înarmarea, fabricarea unui *stoc de cartuşe*, cumpărarea de cai şi de şei, găsirea la locuinţa lui Rîşcanu a tobelor şi a unei trîmbiţi, ne face să afirmăm că asistăm la începutul creării unei forţe armate care urma să contribuie la îndeplinirea scopurilor mişcării.

Faptul că aceşti ţărani salvează cu eroism pe secretarul Asociaţiei, faptul că Vasile Mălinescu îşi expune viaţa, derutînd pe asediatorii militari cu scopul de a salva pe secretarul Asociaţiei, ne duce la afirmaţia că între aceşti oameni era o strînsă legătură.

Lipsa acestor conducători ai Asociaţiei Patriote în timpul evenimentelor din martie 1848, — ei se aflau surghiuniţi peste graniţă — a avut serioase repercusiuni asupra mişcării revoluţionare moldovene, atît pe plan ideologic, cît şi organizatoric.

Măsurile de siguranţă luate de către Mihail Sturza şi boierii care ocupau dregătorii, prin întărirea organelor de reprimare, începînd chiar cu anul 1844 cînd prinţul Dimitrie Sturza a fost numit mare hatman şi inspector general al Miliţiei, nu sînt întîmplătoare. Frica de care erau cuprinşi în faţa atitudinii ameninţătoare a poporului, a nemulţumirilor generale şi a mişcărilor cu caracter revoluţionar, i-a silit să urgenteze la maximum aceste pregătiri. Faptul că Mihail Sturza, la 17 iunie 1846, în scrisoarea sa către Ministerul de Externe otoman arată că „Teodor Rîşcanu împreună cu străinul Valian (Vaillant) au desfăşurat în ţară o acţiune foarte primejdioasă de rezvrătire a populaţiei şi că deşi surghiuniţi, partizanii lor au continuat acţiunea de răzvrătire, dezordine şi distrugere", ne face să ne gîndim că tulburările orăşeneşti din Iaşi, din martie 1846 şi acele ţărăneşti din acelaşi an, nu au fost străine de acţiunea acestora. De asemenea, evenimentele dinainte de 1848 din Moldova nu sînt străine nici de evenimentele

[1] V. Popovici, *op. cit.*, p. 444.

www.dacoromanica.ro

din Ţara Romînească din aceeaşi vreme, mai ales cunoscînd drumurile făcute de Bălcescu la Mînjina şi Iaşi. Ei aveau legături şi cu surghiuniţii de dincolo de Dunăre, pentru care Sturza cerea un firman spre încetarea unor astfel de lucruri, mai ales că acţiunea acestor tulburători „neruşinaţi" cum îi numeşte Sturza — depăşea orice limită şi este — spune Sturza dăunătoare şi imperiului otoman, prin legăturile ce le au acei din Galaţi şi Tg. Măcin.

Dacă în martie 1848 mişcarea din Moldova a putut fi înfrîntă cu forţele şi mijloacele organizate de Sturza şi fiii săi, aceasta se datoreşte şi faptului că i-a lipsit forţa şi sprijinul maselor de orăşeni şi ţărani.

Cu toată represiunea însă, mişcarea revoluţionară se va desvolta mai departe.

www.dacoromanica.ro

VALOAREA DOCUMENTARĂ A MEMORIILOR LUI I. P. LIPRANDI

DE

ACAD. A. OŢETEA

Sub titlul „O lucrare inedită despre mişcarea revoluţionară de la 1821 din ţările romîne", Al. Vianu şi S. Iancovici au publicat, în numărul 1 al acestei reviste, un articol asupra manuscriselor locotenent-colonelului I. P. Liprandi, „şeful serviciului de informaţii şi contra informaţii al diviziei a XVI-a de infanterie cu sediul la Chişinău". Institutul de istorie al Academiei R.P.R. a obţinut prin bunăvoinţa direcţiei Arhivei istorice centrale din Leningrad fotocopiile manuscriselor privitoare la răscoala din 1821, şi colectivul însărcinat cu strîngerea materialului referitor la această răscoală, colectiv din care fac parte şi Al. Vianu şi S. Iancovici, a pregătit lucrarea lui Liprandi pentru tipar.

În prezentarea pe care au făcut-o prin articolul lor, autorii şi-au însuşit o seamă din aprecierile şi concluziile lui Liprandi şi pe baza lor au pus din nou în discuţie unele din problemele fundamentale în primul rînd geneza şi desfăşurarea mişcării din 1821, caracterul antiotoman şi antifeudal al răscoalei, poziţia diferitelor clase şi raporturile lor cu Tudor şi în sfîrşit atitudinea acestuia faţă de eterişti şi negocierile sale cu turcii. Astfel, ei au adoptat părerea lui Liprandi că Tudor n-a aflat „despre Eterie decît la 25 februarie 1821", că boierii care l-au însărcinat pe Tudor să provoace răscoala în Oltenia, „deşi erau iniţiaţi sau în curent cu treburile Eteriei", „au acţionat independent de Eterie, urmărind ca prin această mişcare separată să scape de concurenţa fanariotă; Tudor Vladimirescu n-a fost eterist şi de la prima zi a răscoalei şi pînă la sfîrşitul său tragic, s-a menţinut pe poziţia de a lupta pentru înlăturarea fanarioţilor, îngrădirea abuzurilor şi arbitrariului" (p. 71). Aceste teze ale lui Al. Vianu şi S. Iancovici prezintă însă o dificultate : e legămîntul lui Tudor cu Eteria, pe care noi l-am descoperit în Arhivele Statului din Budapesta şi l-am datat din prima jumătate a lunii ianuarie 1821. Al. Vianu şi S. Ianco-

www.dacoromanica.ro

vici rezolvă dificultatea afirmînd că legămîntul „nu este un legămînt faţă de Eterie, ci un acord militar încheiat între nişte căpitani de oşti, într-un moment cînd criza de încredere dintre ei a ajuns la culme, adică la 18 mai 1821. Data stabilită de noi nu ar fi decît rezultatul „unei analize nu îndestul de critice" (p. 88), şi autorii conchid că lucrarea lui I. P. Liprandi deschide „o nouă perspectivă mişcării revoluţionare romîneşti din 1821 şi legăturilor ei cu acţiunea Eteriei", care „permite o explicaţie organică a întregii mişcări" şi „astfel contradicţiile de astă dată sînt înlăturate".

Nu e vorba deci de o simplă prezentare obiectivă a tezelor lui Liprandi. Exponenţii săi şi le însuşesc şi, pe baza lor, susţin că pot da o nouă explicaţie, de astă dată adevărată şi „organică" a întregii mişcări. Fiind vorba de o răsturnare de poziţii atît de radicală, problema trebuie discutată serios şi valoarea documentară a memoriilor lui Liprandi stabilită în mod critic, pentru a feri cercetătorii mai puţin experţi de a se angaja într-o discuţie fără ieşire.

Memoriile lui Liprandi sînt foarte importante, dar ele, ca toate memoriile, nu pot fi utilizate fără a fi sever analizate şi confruntate cu sursele contemporane evenimentelor relatate. După înseşi constatările lui Al. Vianu şi S. Iancovici, ele au fost redactate în anii 1828—1830 şi au fost completate cu note dintre care cele mai multe datează din anii 1842—1847, iar ultimele chiar din 1864—1868.

Sursele informaţiei sale sînt de valoare foarte inegală. Unele ştiri se întemeiază pe observaţii personale, datînd chiar de la începutul răscoalei; cele mai multe provin de la persoane care au participat sau au fost martore la evenimentele relatate. Mărturiile lor au fost însă culese cu mulţi ani după săvîrşirea evenimentelor. Astfel şi Liprandi, şi informatorii săi, dintre care unii, ca fraţii Macedonschi, erau chiar agenţii lui, au transformat în mod natural şi inevitabil amintirile lor pentru a le potrivi cu rezultatele, care nu puteau fi prevăzute în momentul cînd s-au produs evenimentele — fără să vorbim de tendinţa lui Liprandi de a arunca un văl asupra rolului politicii ţariste în mişcarea eteristă. Astfel, Liprandi nu atribuie dezavuării ţarului, amintită doar în treacăt, influenţa pe care a avut-o asupra mersului evenimentelor şi asupra atitudinii lui Tudor. Această încercare, pentru lămurirea căreia Liprandi aduce o seamă de dovezi noi şi veridice, explică conflictul lui Tudor cu eteriştii şi îndeosebi cu cel mai consecvent şi mai ferm partizan al lor, cu Iordache Olimpiotul.

Trecînd sub tăcere efectele dezavuării ţarului, Liprandi a fost redus să explice evenimentele prin ambiţii şi intrigi personale şi prin neîncrederea dintre şefii mişcării eteriste: ostilitate veche, încă din 1818, între Tudor şi Iordache, rivalitate între Tudor şi Sava, suspiciune între Ipsilanti, pe de o parte, şi Tudor şi Sava, pe de alta etc.

Iată un exemplu caracteristic şi pentru valoarea informaţiei lui Liprandi şi pentru modul în care e utilizat de comentatorii săi. Al. Vianu şi S. Iancovici ne informează, pe baza mărturiei lui Liprandi, că la 24 februarie 1821, detaşamentul lui Iordache, trimis de la Bucureşti

www.dacoromanica.ro

să reprime mişcarea lui Tudor, a atacat trupele lui Dimitrie Macedonschi. Apoi reproduc acest pasaj din Liprandi:

„A doua zi seara 25 februarie, Iordache a primit de la Bimbaşa Sava o scrisoare din Bucureşti, prin care i se făcea cunoscută sosirea la Iaşi a prinţului Ipsilanti.

Iordache a început în aceeaşi noapte tratative cu Tudor, care abia atunci sosise de la Ţînţăreni de la Motru ... Aici, pentru prima oară, Iordache a făcut cunoscută lui Tudor răscoala eteriştilor şi intenţia lor, căutînd prin toate mijloacele să-l convingă să colaboreze cu ei, fără să-i dea cîtuşi de puţin să înţeleagă că el Iordache era deja implicat în această taină. El a întîmpinat din partea lui Tudor o împotrivire netă cu privire la o atare unire a forţelor lui cu eteriştii care urmăreau un scop total opus. Atunci şiretul Iordache şi-a luat angajamentul să acţioneze de comun acord cu Tudor. I-a jurat credinţă şi, în urma hotărîrii luate la o consfătuire comună, a plecat îndată la Bucureşti pentru a reţine acolo pe boieri pînă la sosirea lui Tudor şi pentru a comunica lui Ipsilanti ca acesta să nu ocupe Ţara Romînească. Iordache a împrumutat de la Tudor şi de la Macedonschi bani pe poliţă pentru a înrola oameni şi a căutat totodată, prin toate mijloacele, să îndemne pe Tudor la jaf; în adevăr, numai din acest moment, Vladimirescu, şi-a permis unele violenţe în favoarea sa". (Caietul B. f. 27—28).

Din acest pasaj, Al. Vianu şi S. Iancovici trag mai întîi concluzia că abia la 25 februarie „a aflat Tudor despre Eterie". Or, Liprandi susţine cu totul altceva, anume că Iordache, informat prin Sava de sosirea lui Alexandru Ipsilante la Iaşi, a căutat să-l convingă pe Tudor să-şi unească forţele cu acelea ale lui Ipsilanti. Sub forma aceasta, informaţia e verosimilă. Ea cadrează perfect cu toată acţiunea lui Iordache în mişcarea eteristă şi cu tendinţele de independenţă pe care, în urma creşterii „Adunării" sale, a început să le manifeste Tudor. Dar scena n-a putut avea loc la 25 februarie. Curierul extraordinar, trimis la Constantinopol de Al. Ipsilanti, îndată după sosirea sa la Iaşi, pentru a-şi informa rudele să fugă înainte ca turcii să afle de acţiunea sa, n-a sosit la Bucureşti decît la 25 februarie. Chiar presupunînd că curierul lui Ipsilanti a sosit la Bucureşti dimineaţa, e puţin probabil ca Pini să fi făcut imediat cunoscută ştirea şi ca Sava să fi putut trimite ştirea încă în aceeaşi zi lui Iordache.

În depeşa sa către baronul de Stroganov, din 25 februarie, care însoţeşte pachetul lui Ipsilanti, Pini adaugă: „Dacă pînă mîine această ştire se răspîndeşte la Bucureşti, va fi cu siguranţă o revoluţie în toată forma, şi eu mă voi vedea poate silit să părăsesc oraşul".

Dar chiar admiţînd că Pini l-a informat imediat pe Sava, curierul acestuia nu putea ajunge, în nici un caz, în seara aceleiaşi zile la Ţînţăreni, la aproape 300 km de Bucureşti. Data de 25 februarie, la care Tudor „ar fi aflat despre Eterie", trebuie deci respinsă.

Liprandi adaugă apoi că Iordache s-a ferit cu acest prilej să-i dea lui Tudor „să înţeleagă că el (Iordache) era deja implicat în această taină". Ce înseamnă aceasta? Că Tudor nu ştia că Iordache era eterist? Dar Tudor a fost iniţiat în Eterie de Iordache, şi vom dovedi mai jos că legămîntul lui faţă de Eterie a avut în adevăr loc în prima jumătate

www.dacoromanica.ro

a lui ianuarie 1821. Mai mult, succesorul lui Pini, M. Minciaky, după o minuţioasă cercetare a arhivei consulatului, a afirmat în 1823 că „Tudor primea ordinele Eteriei prin Iordache".

Dacă acestea erau raporturile dintre Tudor şi Iordache, cel puţin pînă la dezavuarea ţarului, ce temei se poate pune pe afirmaţia extraordinară a lui Liprandi că Iordache a jurat credinţă lui Tudor şi a plecat la Bucureşti pentru a reţine acolo pe boieri pînă la sosirea lui Tudor şi pentru a comunica lui Ipsilanti să nu ocupe Ţara Romînească. De altfel, Liprandi adaugă el însuşi mai tîrziu că Iordache a scris lui Ipsilanti, care era în drum spre Bucureşti, să se grăbească a ocupa oraşul înainte de sosirea lui Tudor „care şi-a călcat făgăduiala şi şovăie".

În adevăr, Iordache s-a dus la Mizil întru întîmpinarea lui Ipsilanti şi s-a dovedit pînă la urmă cel mai fidel şi mai devotat membru al Eteriei. Apoi, se poate admite ca el să fi căutat, la 25 februarie, „prin toate mijloacele să îndemne pe Tudor la jaf", adică la destrămarea premeditată a oştirii sale, cînd se ştie cu cîtă severitate a reprimat Tudor orice act de această natură, consecvent cu declaraţia de la Padeş, care interzicea partizanilor săi să se atingă, „măcar cu un grăunţ de binele sau de casa vreunui neguţător, orăşan sau ţăran sau de al vreunei [alt] locuitor". Jertfirea averii rău agonisite a tiranilor boieri, care nu se vor alătura mişcării, avea să se facă nu anarhic, prin iniţiative particulare, ci organizat prin hotărîrea comandantului, dovadă atitudinea lui Tudor faţă de cazul de la Beneşti, cînd a pedepsit cu moartea pe arnăuţii prădalnici. Numai aşa a putut Tudor să menţină în armata sa o disciplină care forma un contrast izbitor cu anarhia din cetele eteriste.

O altă afirmaţie surprinzătoare a lui Liprandi e că Leventis, dragomanul consulatului rus din Bucureşti, cel mai activ membru al Eteriei, a aflat ca şi Al. Ipsilanti şi Rizo Narulos, de la Iordache izbucnirea răscoalei în Oltenia. E admisibil ca Leventis, care a fost unul din principalii organizatori ai Eteriei din Bucureşti, care a luat parte directă la toate pregătirile mişcării şi era în corespondenţă directă cu Al. Ipsilanti, să fi ignorat plecarea lui Tudor din Bucureşti, cînd arnăuţii din garda domnească, cu care Tudor a plecat în Oltenia, au fost luaţi din detaşamentul comandat de Iordache?

O altă idee ciudată a lui Liprandi e că boierii care aderaseră la Eterie — printre ei era şi Grigore Brîncoveanu, pentru a cărui „minte chibzuită" Liprandi avea o deosebită consideraţie — erau de mai înainte convinşi de insuccesul mişcării şi nu voiau decît „să profite de nenorocirile care trebuiau negreşit să lovească pe eterişti şi care erau pregătite întrucîtva în chip viclean chiar de boierii care nutreau speranţe de a trage foloase pentru dînşii din aceasta".

Avem în aceste consideraţii dovada neîndoielnică că Liprandi în memoriile sale adoptă opinia boierilor care, după eşecul mişcării, au pretins că acţiunea lui Tudor Vladimirescu n-a urmărit decît planul să înlocuiască stăpînirea fanarioţilor cu aceea a domnilor pămînteni şi să pună capăt exploatării economice şi fiscale legate de regimul fanariot. Numirea domnilor pămînteni venea să dea o aparenţă de justificare acestei teze.

www.dacoromanica.ro

Liprandi, ca şi boierii şi istoricii care au adoptat această teză, nu făcea decît să ia rezultatul drept cauza inițială a mişcării.

Or, mişcarea lui Tudor nu se putea mulțumi cu înlocuirea unor exploatatori la fel de rapaci ca şi domnii greci. Mişcarea lui Tudor voia desființarea relațiilor feudale şi răsturnarea stăpînirii otomane care le apăra şi le agrava. Adevărul e că, atît timp cît au putut spera în intervenția Rusiei, şi Tudor şi boierii eteriști au rămas credincioşi Eteriei. Unii boieri, refugiați în Ardeal după dezavuarea țarului, s-au întors la Bucureşti determinați de aceeaşi nădejde.

Primul dragoman al consulatului general rus din Bucureşti, Kotov, care a rămas la Bucureşti după plecarea lui Pini la Sibiu, confirmă această stare de spirit. Iată ce scrie el la 7 aprilie 1821 consulului Pini: „Poporul romîn nu pare încă convins că întreprinderea acestui general [Al. Ipsilanti] nu e autorizată de Rusia şi că trupele ruse nu vor intra curînd în Țara Romînească". El îşi întemeiază convingerea pe următorul raționament: un ofițer care a dobîndit prin serviciile sale gradul de general şi se bucură de o considerație deosebită în Rusia, care, în sfîrşit, în timpul lungii sale petreceri la Chişinău, se ocupa public de realizarea planului său, n-ar fi putut îndrăzni nici măcar să conceapă asemenea plan, dacă n-ar fi avut nădejdea întemeiată de a fi ajutat generos de Rusia. Aceste considerații şi trecerea neîntreruptă a unui număr considerabil de greci din Rusia, „au exaltat spiritul locuitorilor de diferite stări din Principate şi le-a insuflat nădejdea de a-şi vedea patria eliberată de sub jugul Tiranului".

O altă idee a lui Liprandi, susținută şi de Naum Rîmniceanu şi de Scarlat Dăscălescu, care a dat loc la concluzii greşite cu privire la legăturile lui Tudor cu Eteria, e aceea că eteriştii au ascuns lui Tudor scopul adevărat al mişcării lor.

Părerea aceasta îşi are originea în insinuările şi în aerele de mister din care eteriştii au făcut un mijloc de propagandă. Încă înainte de alegerea lui Alexandru Ipsilanti ca epitrop general, Eteria avea o conducere colectivă, ai cărei membri nu erau cunoscuți decît de puțini inițiați. În afară de aceasta, se lăsa să se înțeleagă că ar fi existat şi un „epitrop general", pe care unii îl identificau cu Capodistria, alții chiar cu țarul Alexandru I. Cum toată acțiunea Eteriei se baza pe sprijinul Rusiei, tot ce putea întări credința în acest sprijin servea cauza Eteriei.

Al. Ipsilanti a făcut sistem din acest mijloc de propagandă. Într-o scrisoare din 24 octombrie 1820, adresată „generalissimilor" săi din Bucureşti, lui Iordache Olimpiotul şi lui Bimbaşa Sava, prin care le dă ordin ca, la 14 noiembrie, să pună în aplicare cele stabilite, adică să răstoarne cîrmuirea, să aresteze pe domn şi să constituie un guvern provizoriu, format din boieri pămînteni, Al. Ipsilanti adaugă: „Aceste planuri sînt cunoscute numai de D-stră doi şi de mine, deci păstrați secretul pînă la ultimul moment al executării. Sînteți inteligenți şi prudenți şi vă puteți uşor da seama că, dacă *poate cineva să ştie şi alte lucruri mai secrete, acela sînt eu* şi cînd ne vom întîlni ... le veți afla".

Secretarul lui Ipsilanti, Gh. Lassanis, a împins sistemul pînă la cinism. Membrii Eteriei de la Iaşi aveau încă din ianuarie 1821 cunoştință de o proclamație care anunța că „ceasul se apropie". Întrebat asupra

www.dacoromanica.ro

sensului acestor cuvinte, Lassanis mărturiseşte lui Ipsilanti că a răspuns : „Pentru acele părţi care sînt organizate le-am spus adevărul, iar pentru părţile care nu sînt organizate am inventat şi le-am spus unele lucruri. Ei au rămas mulţumiţi, spunînd toţi : «Acum da, sîntem hotărîţi să ne sacrificăm». Să nu vă pară rău, altfel nu se prinde iepurele. Aici nu are trecere aşa-zisul «nu ştiu», fiindcă ei ar lăsa totul baltă. Astfel, cînd am venit, i-am găsit pe toţi amărîţi. Este necesară zicala lui Aristide : *Oamenii doresc să fie înşelaţi !* Aşa dar să-i înşelăm, dar totdeauna fără paguba lor".

Fără îndoială, Tudor Vladimirescu n-a avut de unde să cunoască toate subtilităţile şefilor eterişti. Dar fondul chestiunii l-a cunoscut de la început. El ştia, cum avea s-o declare el însuşi pandurilor după cazul de la Beneşti : „Nu de la mine singur am ridicat armele, ci în înţelegere cu mai marii noştri ... Pornirea aceasta este din porunca ţarului Alexandru al Rusiei şi priveşte nu numai mîntuirea noastră, ci a întregului neam creştinesc ... Noi vom înlesni prinţului Ipsilanti trecerea peste Dunăre ca să meargă spre mîntuirea patriei sale. Ruşii ne vor ajuta ca să cuprindem cetăţile turceşti de pe marginea Dunării ... şi apoi ne vor lăsa a ne cîrmui singuri cu legile noastre".

Evident, prin legile noastre, Tudor nu înţelegea păstrarea vechii stări de lucruri, ci instaurarea unei ordini noi, întemeiate pe noi relaţii de producţie, mai înaintate, care să pună capăt orînduirii feudale.

Acesta era şi fondul programului Eteriei şi pe acest program s-au angajat în acţiune şi Tudor şi boierii, atît timp cît au fost încredinţaţi de intervenţia Rusiei. A presupune cu Liprandi, că Tudor şi boierii eterişti ar fi urmărit, înainte de dezavuarea ţarului, nu scopul de a răsturna stăpînirea otomană şi a cuceri independenţa ţării, ci nenorocirea eteriştilor pentru a trage folos pentru dînşii, înseamnă a încurca din nou totul şi a semăna numai confuzie.

Trebuie oare să tragem din toate aceste constatări concluzia că memoriile lui Liprandi sînt lipsite de valoare? Nicidecum. Informaţiile lui cu privire la intrarea lui Al. Ipsilanti în Iaşi, la relaţiile acestuia cu Mihai Suţu şi cu boierii sînt de prima mînă şi perfect credibile. Interesantă e afirmaţia că pasajul din proclamaţia în care Ipsilanti asigura locuitorii Moldovei împotriva unei incursiuni a turcilor, „căci o putere strașnică e gata să pedepsească îndrăzneala lor", a fost adăugată la Iaşi, evident pentru a linişti opinia publică. Trebuie reţinută şi informaţia că Tudor a fost introdus la viitorii săi mandatari — Grigore Brîncoveanu, Grigore Ghica şi Barbu Văcărescu — de episcopul Ilarion. Afirmaţia că Tudor ar fi cerut lui C. Samurcaş, trimis de comitetul de ocîrmuire în Oltenia să potolească mişcarea insurecţională, capul lui Gh. Filipescu, al tuturor membrilor familiei Belu, al vornicului Const. Bălăceanu, al mitropolitului Dionisie Lupu şi al altor boieri, se găseşte şi în rapoartele consulare ruse. Astfel se confirmă şi tradiţia orală care atribuie lui Tudor explozii ca acestea : „De-oi trăi, voi face douăsprezece perechi de opinci din pielea a doisprezece veliţi din Divan", sau : „Îi voi scurta de-o palmă pe cîţi sînt boieri divaniţi ; îi voi umplea apoi cu paie şi-i voi trimite plocon din partea ţării la curţile împărăteşti, unde or să fie negreşit puşi la Muzeu, căci acolo e locul lor, lîngă hiarele sălbatece". Severitatea lui Liprandi

www.dacoromanica.ro

faţă de eterişti, îndeosebi faţă de Al. Ipsilanti, Iordache Olimpiotul, fraţii Macedonschi şi Hagi Prodan, se manifestă cu deosebită tărie cu prilejul ridicării şi uciderii lui Tudor. Acuzaţiile de trădare care i s-au adus „erau numai o născocire criminală a căpitanului Iordache". „Astfel — adaugă Liprandi — printr-o trădare [a lui Iordache, Ipsilanti, Macedonschi şi Hagi Prodan] şi-a încheiat Tudor viaţa, fără nici o cercetare şi fără nici o umbră de forme legale. Chiar dacă ar fi avut intenţia să lupte împotriva eteriştilor, în asemenea caz nu trebuia oare să se procedeze cu el aşa cum se procedează de obicei cu prizonierii?".

Informaţiile amănunţite şi precise cu privire la ridicarea şi uciderea lui Tudor se întemeiază pe declaraţiile arnăuţilor lui Caravia şi pe acelea ale doctorului Charles Barot care se afla atunci în tabăra lui Al. Ipsilanti, la Tîrgovişte. Ele sînt de reţinut.

În sprijinul relaţiunii lui Liprandi, vin precauţiunile prin care duşmanii lui Tudor au căutat să-şi ascundă intenţiile şi să înşele masa panduri lor : toţi au declarat că lui Tudor nu i se va întîmpla nimic şi că îl duc în faţa Divanului ţării care s-ar fi aflat la Tîrgovişte. După ce au hotărît moartea comandantului lor, Dimitrie Macedonschi şi Hagi Prodan au dat lui Iordache în scris asigurarea că lui Tudor nu i se va întîmpla nimic la Goleşti, iar Iordache s-a angajat tot în scris faţă de ei că-l va preda pe Tudor teafăr Divanului. Aşa capătă consistenţă şi zvonul răspîndit de Al. Ipsilanti, după uciderea lui Tudor, că acesta ar fi plecat în Rusia.

Pe lîngă aceste ştiri demne de crezămînt, Liprandi ridică o seamă de probleme a căror cercetare duce la o mai bună cunoaştere a mişcării din 1821. Astfel, el confirmă inducţiunea noastră că atît arzul către Poartă, cît şi proclamaţia de la Padiş au fost redactate la Bucureşti, înainte de începutul răscoalei; că Grigore Brîncoveanu „ştia de răscoala grecilor încă din 1820", că marii boieri aderaseră la Eterie, că Grigore Brîncoveanu, Barbu Văcărescu, Scarlat Grădişteanu şi Alecu Filipescu-Vulpe au tratat cu Dimitrie Macedonschi încă din iunie 1820, că în decembrie 1820 Grigore Brîncoveanu, Grigore Ghica şi Barbu Văcărescu au propus lui Tudor să ridice pe panduri şi adaugă preciziunea de mare importanţă, că „Tudor a consimţit, dar numai cu condiţia ca ei să-i dea un act scris, prin care să fie împuternicit să provoace răscoală"; că boierii i-au dat, pe lîngă actul cerut, promisiunea să-i trimită ulterior un alt act, iscălit de toţi boierii. Acest act, iscălit de 77 boieri, i-a fost înmînat lui Tudor la Ciorogîrla, de către Dinicu Golescu. Interesante amănunte cu privire la misiunea lui Pavel Macedonschi, care lipise la Bucureşti, în noaptea de 21—22 ianuarie, proclamaţia lui Tudor Vladimirescu, şi mai ales asupra întrevederii lui Tudor cu Al. Ipsilanti şi asupra negocierilor lui cu turcii.

Deosebit de bogate şi de precise sînt informaţiile cu privire la negocierile lui Tudor cu serascherul din Silistra, informaţii pe care Liprandi le deţinea direct de la Nuri-aga, emisarul paşei din Silistra. Aceste date concordă în general cu acelea ale lui Thomas Gordon.

Negocierile cu turcii, duse la început prin mijlocirea boierilor ocîrmuitori, deci oficial, au fost întrerupte la sfîrşitul lui aprilie, în urma refuzului Porţii de a trata mai înainte ca rebelii să fi depus armele.

www.dacoromanica.ro

Dar după ruperea negocierilor oficiale, Tudor a continuat tratativele pe cont propriu cu paşii serhaturilor, în primul rînd cu paşa din Silistra. După Liprandi, turcii au cerut, ca preţ al înţelegerii, capul lui Ipsilanti, şi Ilarion ar fi insistat ca Tudor să accepte. Propunerea turcilor ar fi fost discutată chiar şi cu Dimitrie Macedonschi, care ar fi socotit necesar, ca mai întîi să fie nimiciţi „prin viclenie Iordache şi Sava", ceea ce e absurd, dat fiind rolul pe care l-a jucat Dimitrie Macedonschi în arestarea lui Tudor.

Negocierile au continuat pînă ce turcii au ajuns la Dudeşti. Faptul că Tudor a putut, în seara zilei de 15 mai, să-şi ridice tabăra „chiar sub ochii turcilor" ar dovedi că a ajuns la înţelegere cu ei. Semnificativ e şi faptul că turcii, fără să fi întîmpinat vreo rezistenţă, au făcut nouă zile de la Călăraşi la Bucureşti. După Liprandi, turcii ar fi promis să înceapă, imediat după nimicirea eteriştilor, tratative cu Tudor şi cu Divanul ţării, „pentru a introduce în Principate un nou aşezămînt, mai ales în favoarea sătenilor". Iacovenco confirmă versiunea, arătînd că paşa din Giurgiu a asigurat pe Tudor că „Sultanul a dispus a desrădăcina abuzurile din Ţara Romînească şi a lua în seamă toate dreptele sale cereri", în schimbul cooperării lui Tudor la izgonirea lui Ipsilanti din ţară. Evident, acestea nu erau decît amăgiri.

Thomas Gordon afirmă că paşa din Silistra s-a servit în negocierile sale cu Tudor de C. Negri, caimacamul lui Scarlat Callimachi, despre care ştim acum că era eterist, ca şi Callimachi de altfel. Informaţi, probabil de Negri, eteriştii au trimis un detaşament care a prins la Fălăştoaca doi curieri, unul turc şi altul romîn, care purtau corespondenţa între Tudor şi paşa din Silistra. Depeşele confiscate au fost trimise la Tîrgovişte lui Ipsilanti care a ordonat lui Iordache să urmărească mişcările lui Tudor.

Evenimentele acestea sînt povestite şi de Liprandi, dar cu unele amănunte deosebite. Liprandi nu vorbeşte de prinderea corespondenţei lui Tudor şi de rolul lui C. Negri. De aceea el presupune că N. Ipsilanti, Iordache şi Farmache, care i-au ieşit înainte la Goleşti, îşi făceau încă iluzii asupra intenţiilor lui Tudor şi au căutat să-l convingă să-şi unească forţele cu ale lor. Tudor a rămas neclintit şi n-a consimţit decît să încheie o înţelegere cu ei „prin care se angajau reciproc, ca, în cazul unui atac din partea turcilor împotriva unuia dintre ei, să se ajute unul pe altul". Înţelegerea a fost apoi sărbătorită printr-un ospăţ. Cu toate acestea, adaugă Liprandi, Tudor era hotărît să nu lupte împotriva turcilor, ci să se retragă în Oltenia şi să aştepte acolo sfîrşitul acţiunii.

Pe baza mărturiei lui Liprandi şi „în lumina datelor din arhivele din Budapesta, care completează datele de mai sus" (de unde au cunoscut ei datele din arhivele din Budapesta, care încă nu s-au tipărit?), Al. Vianu şi S. Iancovici conchid că acordul de la Goleşti este «acela denumit de A. Oţetea „Legămîntul lui Tudor Vladimirescu [cu Eteria]» şi datat de noi la începutul răscoalei.

Problema astfel pusă este de importanţă covîrşitoare, atît pentru aprecierea întregii acţiuni a lui Tudor Vladimirescu şi a mişcării conduse de el, cît şi pentru relaţiile sale cu Eteria.

Dacă Tudor n-a pornit la luptă în înţelegere cu Eteria, se neagă caracterul antiotoman al mişcării şi toată răscoala se reduce la o intrigă

www.dacoromanica.ro

boierească. Se pierde, în acelaşi timp, din vedere acţiunea şi forţa intervenţiei maselor populare, care au văzut în Tudor un „chivernisitor pentru binele şi folosul tuturor", adică un conducător în lupta lor pentru „pământ şi slobozenie". Împotriva acestei interpretări, care este de acord cu toate documentele cele mai sigure şi cu însăşi desfăşurarea evenimentelor, autorii caută să demonstreze că actul de la Goleşti este primul „legământ" al lui Tudor cu Eteria, că Tudor n-a fost eterist şi că acţiunea lui n-a pornit în cadrul Eteriei şi n-a urmărit independenţa ţării de sub stăpînirea otomană, ci, aşa cum pretinde Lipiandi, a fost o intrigă boierească pentru înlăturarea domniei fanariote. Teza noastră, căreia totuşi autorii îi dau la începutul articolului lor, cea mai completă adeziune, se află deci complet răsturnată.

Noi am stabilit data „Legământului lui Tudor Vladimirescu faţă de Eterie", în prima jumătate a lunii ianuarie 1821, pe baza mărturiei generalului Schustekh, comandantul suprem al trupelor austriece cu sediul la Sibiu. Legământul ni s-a păstrat, în traducere germană, ca anexă la raportul generalului Schustekh către contele Gh. Bánffy, guvernatorul Transilvaniei, din 16 iunie. Schustekh însoţeşte actul cu observaţia: „În acelaşi timp, anexez copia acordului, prin care Tudor s-a asociat, *încă la începutul insurecţiei*, cu eteriştii în vederea scopului final". Titlul legământului cuprinde de altfel aceeaşi idee: „Traducerea acordului încheiat, în limba romînă, între persoanele subsemnate *pentru promovarea* (*zur Beförderung*) acţiunii revoluţionare în Ţara Romînească". *Beförderung* înseamnă favorizare, înlesnire, sprijinire a unei acţiuni plănuite sau începute. Termenul este incompatibil cu ideea aplanării unui conflict, cu acela de la Goleşti.

Afirmaţia lui Schustekh se întemeia, fără îndoială, pe indicaţiile corespondenţilor săi din Ţara Romînească. În calitatea sa de comandant al forţelor armate austriece din Transilvania, el a urmărit de aproape mişcarea insurecţională din Ţara Romînească şi a luat, împreună cu autorităţile civile, măsurile necesare pentru a o împiedica să se răspîndească şi în Transilvania. El primea rapoarte regulate de la personalul Agenţiei austriece din Bucureşti, de la consulul de la Iaşi, Iosif Raab, care se refugiase la Cernăuţi, şi de la starostii din provincie.

Legământul şi o scrisoare datată din Piteşti, 24 mai/5 iunie 1821 şi semnată de Iordache, Farmache, Hagi Prodan şi Dim. Macedonschi, traduse în limba germană şi transcrise de aceeaşi mînă, au ajuns la Sibiu în acelaşi timp şi au fost amîndouă anexate la raportul lui Schustekh din 5/16 iunie. Al. Vianu şi S. Iancovici conchid de aici, că ambele acte au fost trimise la 24 mai de la Piteşti şi că legământul publicat de noi ar fi acordul de la Goleşti din 18 mai.

Nu este mai natural să presupunem că personalul agenţiei, în special Udritzki, care a fost amestecat în toate negocierile, şi-a procurat copiile actelor după uciderea lui Tudor şi că, după ce le-a tradus la agenţie, le-a expediat lui Schustekh?

Dar iată o probă materială, suficientă să infirme toată teoria lui Al. Vianu şi S. Iancovici: Legământul lui Tudor este semnat de Tudor, de Iordache şi de Farmache şi întărit de „arhimandritul Veniamin", iar acordul

www.dacoromanica.ro

de la Goleşti, după însăşi mărturia lui Liprandi, a fost semnat, „pe de o parte de Tudor, D. Macedonschi şi Hagi Prodan, iar pe de alta, de prinţul N. Ipsilanti, de căpitanul Iordache Olimpiotul şi de Ioan Farmache" (caietul W, fol. 106). Se mai poate susţine identitatea celor două acte, semnate de persoane deosebite?

În afară de aceasta, Thomas Gordon, care a publicat în 1832 „O istorie a revoluţiei greceşti" [1], bazată pe informaţii directe (el era curier al ambasadei engleze de la Constantinopol în timpul mişcării eteriste) şi pe acte originale, cum o dovedesc documentele publicate în apendicele vol. I, dă o descriere mai precisă şi mai veridică despre evenimentele de la Goleşti. El spune că, după prinderea corespondenţei lui Tudor cu paşa din Silistra, eteriştii urziseră o conspiraţie în armata lui Tudor. „Principalii lui ofiţeri, Hagi Prodan, Macedonschi şi mai mulţi căpitani de panduri erau iniţiaţi în complot, dar pînă atunci n-au putut să-i dea lovitura, deoarece Vladimirescu era deosebit de vigilent şi pedepsise cu moartea, în mod sumar, pe unii dintre partizanii săi, a căror credinţă o suspecta".

Cînd, în drum spre Piteşti, Tudor a ajuns cu cetele sale la Goleşti, a aflat că podul peste Argeş este păzit de trupele lui Iordache, întărite de 400 de oameni sub comanda lui Nicolae Ipsilanti, venit de la Cîmpulung; Tudor i-a trimis lui Iordache cuvînt să-i lase trecerea liberă. Iordache i-a răspuns, cerîndu-i să se oprească în ziua aceea, 18/30 mai, fiindcă avea de gînd să-l viziteze a doua zi dimineaţa. „În adevăr, continuă Gordon, în ziua de 31 mai, el s-a prezentat, însoţit de 50 de arnăuţi, dintre cei mai viteji, în tabăra lui Tudor şi, după complimentele obişnuite, a cerut să fie convocaţi toţi căpitanii, căci avea să facă în prezenţa lor o comunicare importantă. De îndată ce s-au adunat, Iordache a arătat un acord (*agreement*), scris între el şi Theodor, redactat în limba romînă, semnat la 27 decembrie şi atestat de secretarul consulului general. Actul stipula că Vladimirescu va fi credincios Eteriei, că va provoca o răscoală în Oltenia, în care scop Iordache avea să-i furnizeze soldaţi, dar, pentru a adormi bănuielile turcilor, şi pentru a preveni intervenţia lor imediată, răscoala trebuie să apară îndreptată nu împotriva sultanului, ci împotriva domnilor fanarioţi şi a boierilor mari; şi, în sfîrşit, el [Tudor] nu trebuia să ia nici o măsură fără participarea lui Iordache şi să nu pedepsească pe nici unul din partizanii săi fără o cercetare regulată. După ce a citit hîrtia, articol cu articol, accentuînd în chip deosebit ultimul paragraf, Iordache, adresîndu-se adunării, a spus: «După acestea, mai puteţi răbda ca unii din voi să fie zilnic jertfiţi tiraniei lui»?

La aceasta, Hagi Prodan, Macedonschi şi mai mulţi căpitani de panduri, intraţi în complot, au răspuns «că nu vor mai asculta un conducător atît de sîngeros (*so sanguinary a leader*), că ei credeau să fie judecat de legea marţială şi că doresc să servească sub Olimpiotul».

Tudor a încercat să le trezească simpatia şi era gata să tragă sabia, dar glasul lui a fost acoperit de strigătul: «Afară cu ticălosul!». Iordache porunci să fie dezarmat şi legat de arnăuţii din escorta sa, îl duse la Piteşti, de unde Nicolae Ipsilanti l-a condus sub pază straşnică la Tîrgovişte.

[1] Thomas Gordon, *History of the Greek Revolution*, 2 vol., Edinburgh-London, 1832.

www.dacoromanica.ro

Iordache Olimpiotul s-a prevalat deci de un acord prealabil prin care Tudor jurase să respecte legea Eteriei şi în caz de abatere acceptase să fie judecat de legea marţială (*The martial law*). În adevăr, art. 6 al Legămîntului spune: „Nimeni dintre noi să nu cuteze a se abate oricît de puţin de la punctele de mai sus sau a le călca, fiindcă acela se va expune să fie deferit tribunalelor politice, militare şi ecleziastice, amintirea lui va fi ştearsă din lista membrilor naţiunii, averea lui va fi confiscată şi va fi afurisit să aibă soarta lui Iuda".

Or, după însăşi afirmaţia lui Al. Vianu şi S. Iancovici, întrevederea de la Goleşti avea ca scop: „Semnatarii să se ajute unii pe alţii, *să nu mai existe nici o bănuială reciprocă*, să se lupte împotriva duşmanului comun".

Dacă Tudor nu era legat de nici o învoială anterioară, dacă n-a existat nici un acord între el şi Eterie, care să-i fi impus obligaţia de a face front comun cu eteriştii împotriva duşmanului comun, turcii, ce sens avea bănuiala şi cu ce drept îi cerea scooteală Iordache?

De altfel, Al. Vianu şi S. Iancovici reproduc din Liprandi un pasaj dintr-o scrisoare din 7 martie, prin care Iordache îl îndeamnă pe Al. Ipsilanti „să se grăbească să ocupe Bucureştii înainte de sosirea lui Tudor, care şi-a *călcat făgăduiala* şi şovăie" (p. 84). De altfel, Liprandi relatează că şi Macedonschi i-a reproşat lui Tudor la Goleşti „că şi-a călcat jurămîntul şi angajamentul scris, care exista între ei, potrivit căruia nu putea să facă nimic fără celălalt". Deci şi Liprandi ştia că a existat între Tudor şi Eterie un legămînt anterior. Dar iată o probă şi mai concludentă. În scrisoarea sa din 23 februarie 1821, în care-l ruga pe Pini să trimită pachetul destinat lui Stroganov printr-un curier extraordinar, încît să ajungă la Constantinopol înainte de orice altă ştire despre sosirea sa la Iaşi şi să permită fruntaşilor greci să se salveze de furia turcilor, Ipsilanti adaugă: „Eu trimit un curier M. Sale Împăratului, iar prinţul Suţu şi boierii de aici [de la Iaşi] îi trimit o cerere spre a-l ruga să facă ca trupele sale să intre în Moldova. D-ta ai face foarte bine să răspîndeşti această ştire printre boieri. *Ai lucra astfel în interesul Rusiei fără a fi cîtuşi de puţin compromis* [Pe marginea acestor cuvinte: *Foarte secret*!]. Nu lua nici o măsură împotriva lui Vladimirescu şi spune totdeauna că nu ştii nimic din ce fac eu".

Pentru ca Ipsilanti să poarte astfel grija lui Tudor Vladimirescu, acesta trebuie să fie fost membru al Eteriei înainte de 23 februarie 1821. Şi iniţierea în Eterie se făcea pe baza unui angajament scris, întărit prin jurămînt. Afirmaţia lui Al. Vianu şi S. Iancovici că Tudor a aflat abia la 25 februarie de Eterie, ca şi data de 18 mai propusă de ei pentru semnarea legămîntului, cade deci.

Acordul de la Goleşti n-a avut nimic din caracterul solemn şi precis al „Legămîntului". A fost o simplă încercare de acomodare, de împăcare, între doi foşti aliaţi, ale căror drumuri s-au despărţit, în mod iremediabil. De altfel, Liprandi însuşi nu se îndoieşte că, semnîndu-l de nevoie, „Tudor avea cu totul altă intenţie". El era hotărît să nu lupte cu turcii — dimpotrivă, singurul mijloc de a cruţa ţara de grozăviile unei ocupaţii turceşti era de a se împăca cu turcii şi de a-i face să creadă că, aşa cum susţinuse

www.dacoromanica.ro

totdeauna, acţiunea lui n-a fost îndreptată decît împotriva domnilor fanarioţi şi a boierilor mari şi n-a urmărit decît stîrpirea abuzurilor.

1° Deosebirea radicală între acordul de la Goleşti şi „Legămîntul lui Tudor faţă de Eterie" reiese şi mai puternic din analiza conţinutului lor. Mai întîi, tonul legămîntului nu este acela al unui act încheiat între două căpetenii de oşti, care se aflau „pe picior de război". Tudor a intrat în Eterie nu ca subordonat, ci ca aliat. El nu s-a comportat niciodată faţă de Al. Ipsilanti ca inferior în rang, ci ca un comandant independent care înţelege să coopereze cu grecii pentru răsturnarea stăpînirii turceşti, dar care, în acelaşi timp, nu uita niciodată că „se află cu sabia lui în patria sa".

În aceste condiţii, legămîntul nu prevede nici o măsură menită să înlăture neîncrederea. Dimpotrivă, semnatarii — Tudor, Iordache şi Farmache — se obligă că „în caz că unuia dintre noi i s-ar întîmpla (doamne fereşte !) vreo nenorocire, să-i sară numaidecît în ajutor şi să contribuie din toată inima să-l scape sau să-l ferească de nenorocire". Evident, nu aceasta era starea de spirit a lui Tudor şi Iordache la Goleşti. Într-o scrisoare, datată din Piteşti la 23 mai, imediat după uciderea lui Tudor, Iordache scria unui necunoscut : „Văd că-mi scrii cu privire la slugerul Theodor. Frate, un jurămînt e o chestiune gravă, şi mînia divină pedepseşte totdeauna violarea lui... Frate, ştiţi că noi l-am susţinut şi totdeauna l-am favorizat şi ocrotit. Cum s-a putut ca un om care a primit atîtea servicii să fie atît de nerecunoscător faţă de binefăcătorul său?" (Th. Gordon, *op. cit.*, p. 139—140).

Şi în această scrisoare se invocă un angajament, pecetluit prin jurămînt, exact ca în legămîntul nostru. Putea fi încheiat acest angajament la Goleşti, călcat şi sancţionat în aceeaşi zi?

2° Legămîntul nu vorbeşte de o simplă împăcare, ci de un *Bund*, care în limba germană înseamnă ligă, alianţă, „o formă de asociere întemeiată pe un sentiment de iubire, ură şi însufleţire. În *Bund* domnesc prietenie şi spirit de sacrificiu mutual", exact cum spune şi art. 2 al legămîntului : „Unindu-ne pentru realizarea fericită a planului nostru greu de înfăptuit, ne-am hotărît să încordăm toate puterile noastre trupeşti şi sufleteşti şi să facem tot ce stă în puterile noastre pentru atingerea scopului propus şi pentru aceasta să nu jertfim numai averea, onoarea, armele şi tot ce va fi necesar iscusinţei (*zu den Kunstgriffen*) unor astfel de întreprinderi, ci şi scumpa noastră viaţă pînă la ultima picătură de sînge".

Conţinutul acestui articol este întărit şi precizat de art. 4 : „Întrucît această alianţă sacră a noastră (*dieser unsere heilige Bund*) tinde în esenţă să ridice strălucirea credinţei şi este obligatorie *pe toată durata acţiunii noastre pînă la realizarea desăvîrşită a operei începute*", iar scopul acestei acţiuni era, după art. 1, „ca prin puterea armelor noastre să ne eliberăm de sub jugul apăsător al barbarilor".

Pe aceste angajamente s-a întemeiat Iordache pentru a-i cere socoteală lui Tudor şi pentru a-l ridica din mijlocul taberei lui.

3° Art. 4 al legămîntului mai vorbeşte de hotărîri care, pentru a fi valabile, trebuiau luate „în urma unei înţelegeri şi deliberări comune *a tuturor membrilor asociaţiei* întruniţi în şedinţă". Al. Vianu şi

www.dacoromanica.ro

S. Iancovici cred că „această prevedere nu era posibilă în ianuarie, fiindcă nu urmau să plece toţi semnatarii în Oltenia". Ea era posibilă la Goleşti, unde oştile erau „în poziţie de război" şi unde Iordache s-a prezentat la consfătuire însoţit de „50 de arnăuţi dintre cei mai viteji ai săi". În al doilea rînd, nu este vorba în acest articol de prezenţa la consfătuire a celor trei semnatari ai „Legămîntului", ci de deliberarea în comun „a tuturor membrilor asociaţiei" (*aller versammelten Bundesglieder*), deci a tuturor membrilor Eteriei de la Bucureşti, cum s-a întîmplat efectiv înainte de pornirea acţiunii.

4° Legămîntul a fost încheiat în prezenţa şi cu binecuvîntarea arhimandritului Veniamin, de care nu vorbeşte nici o mărturie a evenimentelor de la Goleşti, şi a fost întărit de secretarul consulatului general al Rusiei la Bucureşti, care în momentul întîmplărilor de la Goleşti se afla la Sibiu, refugiat cu Pini încă din luna martie. Apoi, cum am arătat, semnatarii înţelegerii de la Goleşti sînt cu totul alţii decît aceia ai legămîntului.

5° În sfîrşit, legămîntul mai conţine un art. 3, despre care Al. Vianu şi S. Iancovici nu pomenesc nimic. El sună aşa :

> „Pentru a mări numărul nostru şi pentru a cîştiga prin acţiuni destoinice, o mulţime de aderenţi (*uns einen starken Anhang zu verschaffen*), fiecare dintre noi trebuie să fie volnic a urmări şi a ordona, după împrejurări, ceea ce i se pare că ar contribui la binele general al acestui acord (*Bund*), întărit cu jurămînt, adică să fie autorizat să se prefacă a provoca tulburări, a stîrni temeri interne şi externe şi a se folosi de toate şiretlicurile care pot duce la atingerea scopului nostru comun... *er sey befugt sich zu verstellen. Unruhen zu stiften in — und auswärtige Besorgnisse zu erregen und sich Überhaupt aller möglichen List zu badienen, die er zur Erreichnung dieser gemeinsamen Absicht dienlich findet*".

În starea de război în care se aflau cele două tabere la Goleşti nici Tudor, nici Iordache-Farmache nu puteau avea, după Al. Vianu şi S. Iancovici, o dorinţă mai fierbinte decît aceea de a întări ceata adversarului său şi de a-i recunoaşte dreptul „de a urmări şi a ordona ceea ce i se pare că ar contribui la binele general al acestui acord întărit prin jurămînt !".

Dar ceea ce este mai straniu, este partea a doua a acestui articol care autoriza pe semnatari „să se prefacă a provoca tulburări şi a stîrni temeri înlăuntru şi în afară". În momentul în care am publicat Legămîntul lui Tudor nu puteam bănui sensul şi importanţa acestei stipulaţii. Abia actele cunoscute după aceea ne-au dat cheia care dezleagă înţelesul tainic al acestui pasaj şi rostul adevărat al Eteriei.

Oricine a pătruns în amănuntele mişcării eteriste ştie că ţarul Alexandru I era la curent cu toate planurile Eteriei, a încurajat-o şi a subvenţionat-o. Capodistria, care era sufletul întregii mişcări, era ministrul şi sfetnicul cel mai influent al ţarului. Baronul de Stroganov, ambasador la Constantinopol, era iniţiat în toate secretele, iar personalul consulatelor ruse din Imperiul Otoman era compus în cea mai mare parte

www.dacoromanica.ro

din greci, agenţi înfocaţi ai Eteriei. Pentru a pregăti pornirea mişcării în toate provinciile Turciei, un membru al ambasadei de la Constantinopol, Daschkov, a întreprins în vara anului 1821, un turneu la toate consulatele din Orient, sub pretextul reorganizării consulatelor. În sfîrşit, epitropul general al Eteriei, Alexandru Ipsilanti era general în armata rusă şi aghiotant al ţarului.

Şi totuşi, cînd a izbucnit răscoala, toţi, în frunte cu ţarul Alexandru I şi cu Capodistria, au fost consternaţi. Stroganov a dezavuat mişcarea spontan, fără să aştepte instrucţiunile guvernului său, şi ţarul l-a felicitat pentru exactitatea cu care i-a interpretat sentimentele. Ţarul a condamnat apoi în termenii cei mai categorici mişcarea lui Tudor şi acţiunea lui Al. Ipsilanti.

Spontaneitatea şi unanimitatea cu care factorii responsabili ai politicii ţariste au reacţionat în momentul critic, fără să se fi putut consulta, a deconcertat pe toţi istoricii Eteriei. Explicaţia cu care contemporanii s-au mulţumit, şi care a fost adoptată şi de istoricii de mai tîrziu, a fost că eteriştii au dezlănţuit mişcarea la un moment nepotrivit, cînd ţarul şi Capodistria se aflau la Laibach, sub influenţa lui Metternich. Este posibil ca o mare putere ca Rusia să fie redusă astfel la remorca Austriei?

Cheia misterului se află în declaraţiile ignorate sau nesocotite ale unora dintre exponenţii autorizaţi ai politicii ţariste. Pini a vorbit în legătură cu mişcarea eteristă de o *situaţie ireparabilă*, iar Capodistria, într-o scrisoare din iulie 1821, către fostul mitropolit al Ungro-Vlahiei, Ignatie, confidentul său, care trăia retras la Pisa, a arătat limpede că Rusia nu putea interveni în favoarea eteriştilor decît dacă s-ar fi creat în Imperiul Otoman o situaţie imperioasă şi ireparabilă. Cu alte cuvinte, ţarul Alexandru I nu putea interveni decît „dacă ar fi silită de o *necesitate imperioasă*, de o *necesitate irezistibilă*"[1]. Atunci ţarul Alexandru I ar fi intervenit nu în postura de sprijinitor al unei mişcări revoluţionare, cît ca restaurator al ordinii, învestit cu această misiune chiar de Sfînta Alianţă, după cum Austria a fost învestită de congresul de la Laibach cu misiunea de a înăbuşi mişcarea revoluţionară din Italia. Legal învestită de celelalte puteri sau solicitată chiar de Poartă, ca în 1833, Rusia ar fi putut să ridice atunci problema soartei popoarelor creştine din Imperiul Otoman.

Or, Alexandru Ipsilanti n-a înţeles că ţarul autocrat nu se putea pune în fruntea unei mişcări revoluţionare şi a făcut totul pentru a com-

[1] Arhiva centrală din Moscova, fond III/83, fol. 103: „La Russie a improuvé la révolution: et la révolution a éclaté de manière à ce que la Russie ne pouvoit et ne devoit ni se taire, ni la sanctionner. Peut-elle s'occuper de ses conséquences dans le but de les faire prospérer? Elle ne le peut assurément que lorsqu'elle y sera forcée par une *impérieuse nécessité*, par une *nécessité irrésistible*.

Cette nécessité *sera impérieuse et irrésistible* lorsqu'il sera prouvé qu'il n'est plus possible de ramener en Turquie, *par les moyens du gouvernement turc*, un état de choses compatible avec le maintien de la paix.

En plaçant ainsi la question, ce ne sera plus pour favoriser l'insurrection qu'on combattra les Turcs. On les combattra pour faire terminer le désordre que la Porte provoque en suivant, contre les chrétiens, un système de destruction et de sang". (Sublinierile sînt ale autorului).

www.dacoromanica.ro

promite Rusia şi a paraliza acţiunea diplomaţiei ei în favoarea victimelor furiei deslănţuite a turcilor. De aceea, pe cît de mult a apreciat diplomaţia rusă prudenţa şi înţelepciunea lui Tudor Vladimirescu, pe atît de sever a condamnat „nebunia" lui Al. Ipsilanti. Iată ce scrie Stroganov lui Nesselrode, la 10/22 aprilie 1821 :

„În proclamaţiile sale, Vladimirescu vorbeşte de suveranitatea Sultanului şi se declară exclusiv îndreptătorul năpăstuirilor pe care Ţara Romînească le-a suferit din partea administraţiei nedrepte a boierilor uniţi cu domnii.

Ipsilanti, dimpotrivă, printr-o imprudenţă fatală care a compromis naţiunea întreagă şi a întins un văl de doliu asupra Constantinopolului, a dat semnalul unui război de religie şi a jurat să moară sau să extermine tiranii care au asuprit Grecia de patru secole. Poarta, speriată în cel mai înalt grad de această întreprindere, a profitat de ea pentru a înflăcăra fanatismul turcilor".

Obligaţii ca acelea cuprinse în art. 3 puteau avea vreun sens după aceste evenimente şi după ce turcii au intrat în ţările romîne?

Dar, mi s-ar putea răspunde că chiar admiţînd că acţiunea lui Tudor a pornit din iniţiativa şi în cadrul Eteriei, el a urmărit scopuri deosebite de ale Eteriei. Această teză a fost susţinută şi de contemporani şi de unii istorici. În parte, este şi versiunea lui Al. Vianu şi S. Iancovici. Nici această teză nu rezistă faptelor. Chiar şi după dezavuarea ţarului, atîta timp cît a putut spera că provocările turcilor şi încălcarea teritoriului ţării vor determina intervenţia Rusiei, Tudor s-a abţinut de la orice act de ostilitate faţă de eterişti. Iată ce scrie Pini ministrului de externe, Nesselrode, la 3 aprilie :

„Cei doi şefi ai insurgenţilor au împlîntat fiecare de partea sa drapele diferite şi păreau sau făceau să pară că sînt de opinie deosebită şi mînaţi de interese contrare. Vladimirescu pretinde mai ales — după cîte se spun — să nu participe la nici unul din proiectele prinţului Ipsilanti, căruia nu-i îngăduie decît o trecere — lui şi armatei lui, pe teritoriul romîn. El persistă să declare că nu urmăreşte alt scop decît să garanteze pe compatrioţii săi împotriva năpăstuirilor săvîrşite pînă acum de domni şi de boieri, fără să pretindă a sustrage patria sa de sub stăpînirea otomană. Astfel pentru a da un aer de verosimilitate sentimentelor ce manifestă, Vladimirescu, aflînd că Ipsilanti se apropia de Bucureşti, s-a retras cu ai săi la Cotroceni, mănăstire situată la o jumătate de leghe de această capitală.

„Eu sînt cu atît mai mult înclinat să cred puţin probabilă o deosebire de opinie între şefii insurgenţilor, cu cît printre ei domneşte o intimitate constantă. Pretinsa lor disensiune îmi pare prin urmare o şiretenie inventată pentru a face Poarta să creadă că vor sfîrşi prin a se distruge unii pe alţii şi, întîrziind prin aceasta un atac din partea turcilor, să cîştige timp şi să-şi organizeze, în acest interval, armata".

www.dacoromanica.ro

În măsură să cunoască fondul lucrurilor, nu credem că Pini ar fi putut scrie ministrului său altceva decît ceea ce știa că e adevărul.

În concluzie, socotim că relațiile lui Liprandi sînt foarte importante, că ele conțin o serie de știri prețioase, care permit să pătrundem mai adînc în cunoașterea evenimentelor din 1821, dar ele trebuie utilizate cu discernămînt și prudență, fiindcă unele sînt tendențioase, iar altele provin din surse incerte sau greșit informate.

Dată fiind preocuparea sistematică de a arunca un văl asupra legăturilor politicii țariste cu eteriștii și de a susține punctul de vedere al boierilor de după înfrîngerea mișcării, Liprandi nu putea admite nici caracterul antiotoman, nici caracterul antifeudal al mișcării lui Tudor Vladimirescu. De aceea, însemnările lui, afară de unele fraze generale asupra arbitrarului și stoarcerile domnilor greci, uniți cu boierii, nu conțin nimic din care să se vadă ura țăranilor, care „alergau orbi" în oastea lui Tudor, la luptă împotriva boierilor și uneltelor lor. Marea mișcare țărănească pentru pămînt și slobozenie, adică lupta împotriva stăpînirii turcești și exploatării feudale, care constituie resortul acțiunii lui Tudor, n-a trezit nici un ecou în povestirea lui Liprandi. Aceasta este principala lipsă a însemnărilor lui, și din acest punct de vedere trebuie apreciate știrile, în atîtea alte privinți interesante, pe care ni le-a lăsat.

Iar în ceea ce privește „Legămîntul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie" data pe care am fixat-o la începutul mișcării insurecționale, rămîne ferm stabilită, așa cum am arătat noi. În ipoteza lui Al. Vianu și S. Iancovici, acțiunea lui Tudor Vladimirescu rămîne ininteligibilă, în contradicție cu cele mai sigure dovezi documentare și susceptibilă de a ne cufunda din nou în confuzie și mister.

www.dacoromanica.ro

EXPLOATAREA MUNCII COPIILOR ÎN MINELE STATULUI DIN TRANSILVANIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-lea

DE

ILEANA BOZAC (Cluj)

Viața de miner în secolul al XVIII-lea este legată de ideea imunităților și a privilegiilor; se credea în general că, față de țăran, minerul avea o situație mai bună.

Țărănimea din Transilvania are de îndeplinit în secolul al XVIII-lea obligații grele și numeroase, atît față de feudali, cît și față de fisc: robotă, dijme, cens (în bani sau daturi în natură) și diferite taxe. La aceste obligații generale se mai adaugă altele speciale: contribuții extraordinare, cum era aceea pentru întreținerea funcționarilor publici, sau taxele militare și încartiruirile de trupe ce provocau nemulțumiri adînci.

Teoretic, locuitorii Munților Apuseni beneficiază de imunitățile și privilegiile obținute în cursul vremii în calitate de mineri. Dar de fapt, s-a ajuns să li se pretindă și lor îndeplinirea obligațiilor amintite, sporite în mod abuziv. Subliniem cazul din 1789, cînd se decide oficial ca minerii ce nu se ocupau cu agricultura să fie scutiți de plata dijmelor din produse agricole [1], dovadă că pînă la acea dată li se pretindea.

Alături de obligațiile generale și taxele față de fisc, majorate, exploatarea minelor aduce cu sine, pentru locuitorii Munților Apuseni, paralel, și o sporire a obligațiilor speciale, legate de minerit: tăiatul lemnelor, arsul cărbunilor și mai ales cărăușiile. Astfel, în contul robotei sporite oficial la 208 zile de muncă gratuită pe an, locuitorii de pe domeniul Zlatnei au prestat într-un singur an (1777) circa 19 475 de transporturi (minereu, cărbuni, lemne) la care au lucrat din greu 400 de oameni; pe lîngă acestea, cărăușii au mai prestat vreo 3 000 de zile de robotă cu brațele [2].

[1] „Befreiung von Naturalien Abgaben (für die) Bergleute die kein Feldbau betreiben" Arh. Stat. Cluj, M.I.O.A., doc. 615/1789.

[2] St. Pascu, *Războiul țăranilor din 1784*, București, 1957, p. 14.

www.dacoromanica.ro

Agricultura, creşterea vitelor, vînzarea obiectelor confecţionate din lemn, mineritul, constituiau mijloace minime de trai faţă de lipsurile şi mizeria ce se accentuează spre sfîrşitul veacului, chiar fără să fi intervenit şi motive hotărîtoare locale, cum au fost războiul ţărănesc din 1784—85 şi foametea cea mare de după aceea.

Agricultura şi creşterea vitelor aduceau prea puţin venit, mai ales în regiunile împădurite; defrişarea a fost interzisă (1741).

Pămîntul pentru semănături era puţin şi slab, ajungînd neîndestulător datorită înmulţirii populaţiei, care determină fărîmiţarea sesiilor întregi. Numărul acestora scade în decurs de 50 de ani la mai puţin de jumătate, sporind numărul jumătăţilor şi sferturilor de sesie, şi al locuitorilor lipsiţi cu totul de sesie. Pe la 1782, din cei 7 890 capi de familie din domeniul Zlatnei numai 4 653 aveau pămînt, iar restul de 3 872 aveau cel mult o casă [1].

Islazurile pentru păşunatul vitelor nu erau suficiente, păşunatul fiind oprit în pădurile luate de fisc. De aceea, vitele trebuiau duse la păscut, uneori la distanţe apreciabile, plătindu-se taxe pentru păşunatul lor.

Unii îşi cîştigau traiul din vînzarea obiectelor de lemn (ciubere, şindrilă etc.); dar şi lemnul trebuiau să-l cumpere acum, la fel ca şi lemnele de construcţii de care aveau nevoie.

Mulţi se ocupau cu mineritul, din vremi străvechi, dar statul a reuşit să achiziţioneze cele mai multe mine particulare. Ţăranii n-au renunţat însă să caute aurul şi pe cont propriu, acolo unde puteau să-l găsească. Faptul îl semnalează o descriere a Transilvaniei din 1789 [2], precum şi alte dovezi contemporane. Dar minereul pe care-l recoltau ţăranii era preschimbat la oficiul de schimb pe un preţ oficial derizoriu. Şi foarte adeseori erau înşelaţi la schimb de către „gozarii" — oficiali sau nu — ce colindau satele să-l adune la intervale scurte, profitînd de lipsurile în care se zbăteau ţăranii.

Statul încuraja, prin recompense chiar, găsirea de noi filoane metalifere. Dar atunci cînd pămîntul în care se găsea minereul era potrivit pentru o exploatare oficială, el era luat de la ţărani.

Spre sfîrşitul veacului al XVIII-lea se accentuează folosirea muncii salariate, mai rentabilă acum pentru stat. Mulţi locuitori ai Munţilor Apuseni se angajează ca salariaţi la lucrul minelor: „obştea locuitorilor din Certeje e alcătuită aproape numai din mineri săraci, ce se hrănesc din lucrul aspru al mineritului" recunoaşte un înalt slujbaş al statului din 1784 [3]. Salariile erau însă atît de mici, că nu le ajungeau pentru traiul familiei. Minerii se plîng adeseori şi încearcă — zadarnic — să protesteze împotriva numeroaselor reţineri ce li se făceau, cerînd salarii mai mari. Spre sfîrşitul veacului valoarea banului scade şi traiul se scumpeşte simţitor; cu toate acestea au fost cazuri cînd plata muncitorilor în loc să fie

[1] Date după Tóth Z., *Mişcări ţărăneşti în Munţii Apuseni pînă la 1848*, 1955.

[2] " . . . bauen die Walachen viele unregelmässige Gruben nach Gold und in Kôrösbanya unterhalten auch eine Goldwäscherei am Flusse Körösch". Michael Lebrecht, *Versuch einer Erdbeschreibung des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1789; ed. a II-a, 1804, p. 39, 53.

[3] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 194/1784.

www.dacoromanica.ro

urcată, scădea. Astfel, spălătorii de aur se plîng la 1800 că pentru o anumită cantitate (un den.) de aur spălat, pentru care li se plătea înainte 15 creiţari, acum nu li se mai plăteşte decît 5 creiţari [1], deci abia a treia parte. În aceste condiţii, membrii majori ai familiei nu reuşeau, cu toată străduinţa, să agonisească cele necesare pentru familie. Munca acestora nu ajungea. De aceea, copiii nevîrstnici sînt nevoiţi să contribuie, alături de aceştia, la munca pentru subsistenţă.

În regiunea Munţilor Apuseni contribuţia copiilor la muncile din mine devine din ce în ce mai mare. Ei lucrează şi la mină, pe lîngă ajutorul pe care-l dau familiei : la păzitul vitelor, la gospodărie, sau la lucrul cîmpului (la cules etc.).

Datele culese din documente şi izvoare contemporane ne arată numărul mare al copiilor ce lucrau la mine — dintr-un singur sat peste 200 de copii; ele ne spun vîrsta la care aceştia încep să lucreze — 6—7 ani; şi ne lasă să întrezărim condiţiile neomeneşti în care lucrau.

★

Lucrul copiilor la mine sau la lucrări auxiliare mineritului nu era întîmplător; el ajunsese o necesitate — neomenească dar reală în veacul al XVIII-lea — pentru familie, impusă de sărăcia locuitorilor, mai apăsătoare aici ca în alte părţi.

Copiii lucrau ca să ajute tatălui, sporind venitul acestuia pentru întreţinerea întregii familii. O conscripţie din Baia Sprie din 1771 aminteşte numeroşi mineri ce lucrau împreună cu cîte doi-trei copii ai lor [2]. Mulţi copii însă ajung să fie angajaţi ca salariaţi ei înşişi la întreprinderile miniere, contribuind cu propriul lor cîştig la întreţinerea familiei. Tatăl dorea, desigur, să-şi iniţieze urmaşul (deşi nu la o vîrstă aşa fragedă de 6—7 ani), în tainele propriei meserii, să-l obişnuiască cu lucrul minelor. În această privinţă statul avea tot interesul să asigure o bună pregătire tehnică viitorilor mineri, pentru ca profiturile sale să crească şi mai mult; în acest scop, a dispus înfiinţarea a numeroase şcoli în satele miniere, a căror frecventare era obligatorie, fiind impusă cu toată străşnicia.

Un raport din 1786 notează textual : „se ştie că atît aici (la Săcărîmb), cît şi la celelalte întreprinderi miniere, cei mai mulţi copii (de şcoală) sînt ai minerilor, şi că ei sînt întrebuinţaţi încă din copilărie să lucreze, parte în mine, parte la spălat şi desnoroit minereul, atît din lipsuri personale, cît şi pentru a uşura întreţinerea (Unterhalt) părinţilor lor ce cîştigă salarii atît de mici (geringe Löhne); şi din amîndouă motivele, ei nu pot fi înlăturaţi de la lucru" [3].

---

[1] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. M. T. 1069/1800.

[2] Mich. Tivadar de 50 ani lucrează cu 3 copii : de 10, 12, 14 ani. Altul de 38 de ani, cu 2 copii de 11 şi 13 ani etc. Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 202/1771, citat de Al. Neamţu, *Aspecte din lupta minerilor din Baia Sprie* (*mss.*).

[3] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 819-14062/82—1786.

www.dacoromanica.ro

Copiii, prin agilitatea lor, puteau îndeplini mai spornic anumite lucrări, puteau intra în galerii mai strîmte şi reclamau în acelaşi timp şi o salarizare mult mai mică decît lucrătorii maturi, iar noile maşini pentru extragerea şi prelucrarea minereului permiteau înlocuirea adulţilor prin copii la anumite operaţiuni.

Numeroase dovezi contemporane amintesc participarea copiilor la munca minieră, începînd cu izvoarele narative, descrieri de călători pînă la actele şi rapoartele oficiale din acea vreme. Ele se referă mai mult la minele statului. Despre minele particulare ale feudalilor încă ne lipsesc datele.

Mineralogul Born a remarcat prezenţa copiilor la lucrul minelor în 1774, cînd a vizitat domeniul minier din Munţii Apuseni. Iată cum prezintă el repartizarea lucrului la o mină de aur particulară: „Tatăl lucrează în galeria sa, în mină, fiul cară cu un cal, la şteamp, minereul obţinut şi femeia se îngrijeşte (versehen) de şteamp. După o vreme ploioasă copiii adună nisipul şi noroiul cărat de apă jos, în vale, îl aduc la şteampuri unde se mai scoate din el aur" [1].

Plîngeri sau jalbe, ca acelea ale obştei spălătorilor de aur din Pianul Romîn [2] sau ale obştei minerilor din Băiţa [3] se referă şi la copiii angajaţi la lucru, nedreptăţiţi la plată.

Despre copiii angajaţi să lucreze la minele statului ne vorbesc mai mult actele oficiale ale vremii, întocmite de Administraţiile minelor, de angajaţii acestora şi mai ales de autorităţile şcolilor de stat.

State de plată sau tabele cu personalul angajat la minele respective ne arată numărul copiilor ce lucrau la mine, uneori impresionant de mare, cum a fost de exemplu în Săcărîmb, în 1774 [4], sau adrese dovedind măsurile luate de slujbaşi de la mine — unii încredinţaţi şi cu supravegherea şcolilor — care se străduiau să menţină pe copii la munca minelor, fără a-i sustrage însă de la instruirea, impusă obligatoriu prin şcoală. Sînt multe adrese în acest sens, asemenea celei din Baia de Arieş, din 1788 [5].

Date preţioase găsim şi în multe rapoarte şcolare din acea vreme. În ele se dă adeseori ca motiv al absenţei copiilor de la şcoală munca în mine (die Grubenarbeit): în Săcărîmb majoritatea copiilor nu au frecventat şcoala deloc fiind împiedicaţi de lucrul minier, motivează un raport şcolar din 1783 — 1784 [6]. Faptul se repetă an de an. În 1786 „acei şcolari care vor avea de îndeplinit lucru la mine, vor fi obligaţi să meargă o jumătate de zi la lucrul minelor, şi o jumătate de zi la şcoală" [7], obli-

[1] I. Born, *Briefe über Mineralogische Gegenstände auf seiner Reise durch das Temeschwarer Banat, Siebenbürgen, ober und nieder Hungarn*, Frankfurt şi Leipzig, 1774, p. 185.
[2] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 200/1782.
[3] Ibidem, doc. M. T. 2762/1803.
[4] Ibidem, doc. 998/1774.
[5] Ibidem, doc. 912/1786 OBA.
[6] „durch Grubenarbeith ... verhindert werden", raport şcolar pe pătrarul I al anului 1783—1784; doc. 230 în dosarul 267/1784.
[7] „Jene Schüller welche ins künftige der Grubenarbeit vorzustehen haben würden, werden halben Tag zur Grubenarbeit und halben Tag zur Schulle ... zu gehen angehalten" — raport şcolar pe anul 1786—1787; — doc nr. 449/1787.

www.dacoromanica.ro

gaţie impusă şi peste doi ani, în 1788 [1]. Rapoartele şcolare amintesc şi alte localităţi cu exploatări miniere importante, unde copiii lipsesc de la şcolile înfiinţate anume pentru ei, fiind nevoiţi să meargă la lucrul minier[2]; în raportul şcolar general din 1787 alături de Săcărîmb e amintit şi Certeje şi Băiţa.

În Băiţa, copiii care n-au mers de loc la şcoală în 1784 au fost cei mai mulţi la lucrul minier [3], iar alţii, în acelaşi an, au mers numai din cînd în cînd la şcoală din acelaşi motiv [4], spun două rapoarte şcolare.

În Certeje, copiii au mers la lucrul minelor din cauza sărăciei; de aceea nu s-au dus la şcoală, notează un alt raport şcolar din 1785 [5].

La Săcărîmb, Băiţa şi Certeje erau minele de aur şi de argint cele mai intens exploatate în acea vreme, de aceea s-a pretins în aşa de mare măsură şi contribuţia copiilor. Cînd rapoartele şcolare amintesc doar că elevii au lipsit, fiind la lucru (zur Arbeit), cum a fost în Săcărîmb în 1787 [6], sau în Certeje în acelaşi an [7], şi în anul următor 1788 [8], e de presupus că ei lucrau la mine.

Copiii din Săcărîmb sînt în permanenţă obligaţi, fie să înveţe, fie să lucreze, recunoaşte inspectorul şcolar superior Schlauf (în 1803) [9], dar tot el admite că accentul principal se pune pe lucrul minelor, îndeplinit în orele de dimineaţă rezervîndu-se pentru orele de repetiţie doar serile.

La minele de fier din Ghelar, cînd începe să se încălzească vremea, copiii sînt trimişi de părinţi la lucru în mină[10], menţionează o adresă trimisă administraţiei minelor; în Rodna, „cei mai mulţi copii (de şcoală) sînt folosiţi la lucrul minelor" [11].

★

Munca îndeplinită de copii era variată. Ei erau utilizaţi mai ales acolo unde se cerea o atenţie sporită, îmbinată cu agilitate.

Minele erau iluminate la sfîrşitul veacului al XVIII-lea cu seu. O mină mai mare, cum era aceea din Săcărîmb, avea un angajat special care se îngrijea de iluminatul minei, de obicei un copil, numit în statele de plată *Leuchter Jung* [12].

---

[1] Raport şcolar pe 1/2 an 1787—1788, doc. nr. 1199/1788.

[2] „zur Bergarbeit abgingen". Arh. Stat. Cluj, f. Zlatna, doc. 637/1787.

[3] „ ... meistens in den Bergarbeiten ausgeblieben" — Arh. Stat. Cluj, f. Zlatna, doc. 1066/1784 — rap. pe pătrar 3.

[4] „wegen der Grubenarbeith nur dann und wann erschienen" — raport pe pătrar 2. Arh. Stat. Cluj, f. Zlatna, doc. 688, în dos. 604/1784.

[5] „wegen Armuth sind in die Gruben Arbeith gegangen" — doc. 1217/1785.

[6] „wegen der über Tags verrichtete Arbeit ausgeblieben" — raport şcolar — doc. F. N. din 9 mai 1787 (pe pătrarul 2).

[7] „Zur Arbeit ausgetretten" — doc. 52/1787.

[8] „ ... aus Armuth gehen auf die Arbeit" — Arh. Stat. Cluj, f. Zlatna, doc. 3587/1788.

[9] „Die Jugend wird immerfort, entweder zum lernen, oder arbeiten angehalten" raportul insp. şcolar Schlauf din 14 oct. 1803.

[10] Arh. Stat. Cluj, f. Zlatna, doc. 642 din 15 aprilie 1785.

[11] „die meisten Kinder zur Grubenarbeit verwendet werden" — raportul inspectorului şcolar din 2 nov. 1799, discutat în şedinţa a 49-a din 1799, punctul 3.

[12] Arh. Stat. Cluj, fond Zlatna, doc. 998 din 1774.

www.dacoromanica.ro

Minereul desprins trebuia ales înainte de a fi scos din mină, operaţie îndeplinită în mare măsură de copii, numiţi în statele de plată ale minei de la Săcărîmb în 1774 [1] sau 1804, *Sauberjungen*. Părinţii „îi trimit (pe copii) în mine la ales" minereul (zum scheiden in den Gruben) [2] se plînge învăţătorul Wolfram în 1785, motivînd lipsa lor de la şcoală.

Căratul minereului afară din mină, pînă la şteampurile care-l măcinau, era încredinţat de asemenea copiilor după ce tot ei îl încărcau de cele mai multe ori în cărucioarele cu care era transportat. Judele domenial Vizkeleti, în ancheta făcută prin satele romîneşti din domeniul Zlatnei cu scopul de a înfiinţa şcoli romîneşti în 1788, constată că e greu de îndeplinit aceasta, deoarece vara copiii sînt folosiţi la transportarea minereului din mină la şteampuri, cu ajutorul cailor de povară, iar alţii sînt folosiţi ca stompari [3].

Categoria cea mai numeroasă de copii angajaţi la lucrul minelor erau copiii ce culegeau minereu, aşa-numiţii *Klauber-Jung* sau *Klaub Kinder*, numire sub care îi întîlnim în statele de plată şi în alte acte oficiale din acea vreme. O parte din minereul zdrobit în şteampuri era cărat de ploi în jos, unde trebuia căutat şi adunat din nămolul şi din nisipul din vale, apoi trebuia cărat din nou la şteamp. Era o muncă migăloasă anevoioasă şi obositoare, căci trebuiau să stea permanent aplecaţi. Această muncă era îndeplinită exclusiv de copii şi era prost plătită.

O altă operaţie încredinţată copiilor era spălatul şi desnoroitul minereului (Waschwerk und Schlemmungs Arbeit), care chiar ea cerea şi impunea folosirea muncii copiilor, cum raportează un slujbaş al minelor din Săcărîmb, Daniel Castellano (în acelaşi timp şi supraveghetor al şcolii din localitate), în 1784 [4]. De aceea mulţi copii erau angajaţi s-o îndeplinească, fapt notat în mai multe rapoarte şcolare din acelaşi an sau din anul următor, avînd ca scop justificarea absenţelor copiilor de la şcoală [5].

La spălatul minereului copiii îndeplineau patru operaţiuni [6]: cei mai mulţi erau folosiţi la ridicarea sitelor prin care se alegea minereul zdrobit (bei Abhebung von Sieben); alţii erau repartizaţi ca ajutoare pe lîngă muncitorii maturi ce aşezau sitele (*bei den Siebsetzern*). Unele state de plată amintesc pe aceşti *Siebsetzern* la un loc cu *Klauberjungen* [7].

---

[1] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998 din 1774.

[2] Ibidem, doc. nr. 642 din 15 aprilie 1785.

[3] „... proles suas aestivali tempore (siquidem eosdem) partim ad lapidum mineralium cum equis cliteralibus e fodinis ad stompas fiendam devectionem applicare; partim vero stompariones constituere necessitarentur". Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc F. N. din 29 oct. 1788.

[4] „Die Waschwerk samt Schlemmungs Manipulation selbsten dergleichen [Schul] Kinder erfordert" — Raport şcolar pe pătrarul I, 1 febr. — 30 aprilie 1784. Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 606 din dosarul 604 din 1784.

[5] „Die dermahlen operirende Waschwerke wo solche (Kinder) angestellet sind verhindern die der Schulle bey zu wohnen". Raport şcolar pe pătrarul 3, Săcărîmb. Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 1235/1785; sau raportul şcolar pe pătrarul 3, 1784, doc. 1009/1784.

[6] Al. Neamţu, *Inovatori romîni în tehnica minieră din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea*, în *Studii*, 1957, X, 2, anexa V, p. 120—121.

[7] Tabelul personalului de la minele din Băiţa, 1774, Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998/1774.

www.dacoromanica.ro

Cîţiva supravegheau jgheabul de scurgere de la maşina de spălat minereul (*bei den Rinnwerk*), lucru îndeplinit numai de copii. Un copil se îngrijea de al 5-lea grătar (*Reibgutter*) [1] pe care se freca minereul, primele 4 grătare fiind încredinţate la oameni maturi. Muncă mai grea decît altele, dacă ţinem seama de salariile mai mari ce se plăteau pentru ea, muncă suprimată însă cu totul la noile maşini de spălat minereul, inventate la sfîrşitul veacului.

Între muncile îndeplinite de copii pentru mine trebuie amintit şi ajutorul pe care-l dădeau părinţilor lor la diferitele lucrări auxiliare, cum era cărăuşia. Oficial se declara (1785) — şi ţăranii recunosc — că la robotele manuale au fost trimişi în cea mai mare parte numai copii sau oameni bătrîni şi slabi [2].

Ei contribuiau şi la construirea drumurilor, muncă grea, cum a fost la drumul pentru ocnele de sare din Maramureş, care trecea peste munte, şi unde, în unele locuri, trebuia să se sape la o adîncime de 4 stînjeni, iar alteori să se înalţe terenul tot atît de mult [3].

★

Munca grea îndeplinită de copii la mine ne-ar putea îndreptăţi să deducem că e vorba de copii mai mari, de adolescenţi de cel puţin 12—15 ani. Mai ales că adeseori se foloseşte şi termenul german de „Jungen", ce poate fi tradus cu „băieţi" dar şi cu „tineri". Realitatea e însă alta, confirmată de aceleaşi documente. Mizeria şi lipsurile îl silea să se angajeze la lucrul greu al minelor încă din frageda copilărie, chiar de la vîrsta de 6—7 ani. Lucrările mai grele cu mai multă răspundere erau încredinţate copiilor mai mari. La Baia Sprie se amintesc mineri ce începeau să lucreze în mine de la vîrsta de 9, 10 — 14 ani, unul ajungînd să lucreze timp de 66 ani, de la 11 ani pînă la vîrsta de 77 ani [4].

Majoritatea copiilor angajaţi la exploatările minelor din Munţii Apuseni, despre care e vorba în cele de faţă, erau însă mai mici, adeseori şcolari. Mulţi lipseau de la şcoală ca să lucreze la mine, şi se ştie că şcolarizarea era impusă tuturor copiilor între 6 şi 12 ani. Statisticile şcolare din domeniul minier ne dau liste precise ale copiilor de şcoală cu vîrsta respectivă, în care figurează surprinzător de puţini copii peste 10 ani. Faptul ar putea fi explicat şi prin numărul mare al băieţilor ce sporeau rîndurile celor fugiţi în alte comitate în căutarea iluzorie a unui trai mai omenesc. Între cei fugiţi în 1788 din domeniul de jos al Zlatnei în comitatele Alba şi Hunedoara figurează 314 băieţi, iar din domeniul de sus, în acelaşi an, au fugit în diferite comitate un număr de 920 băieţi [5].

Rapoartele şcolare ce amintesc copii angajaţi la lucrul minelor se referă, cu mici excepţii, la copii sub zece ani.

---

[1] Corect: *Reibgitter* — Cf. dicţionarul tehnic al lui Pech Antal din 1878.

[2] Tóth Z., *op. cit.*, p. 140, nota 2.

[3] St. Pascu, *Aspecte din situaţia şi lupta maselor populare din Maramureş în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea*, în *Studii*, X, 2, 1957, p. 131.

[4] Arh. Stat. Cluj, fond. oraş. Baia Sprie, doc. 201/1771 — cf. Al. Neamţu, *mss.*

[5] Tóth Z., *op. cit.*, p. 141, nota 2 şi 3.

www.dacoromanica.ro

Nu e izolat faptul menţionat în jalba spălătorilor de aur din Pianul Romîn care se plîng de nedreptăţirea copiilor lor ce încep să lucreze la spălat aur încă de la vîrsta de şapte ani obişnuindu-se de la acea vîrstă fragedă cu lucrul părinţilor [1].

Timpul prestat de copii la munca minelor era inegal. Cei ce ajutau părinţilor lucrau cînd, şi cît puteau, fără vreun control sau evidenţă, dar şi fără măsură.

Cei angajaţi aveau un program de muncă precis stabilit şi controlat, mai ales aceia ce lucrau cu şutul.

Erau copii ce lucrau înainte de masă, alţii după masă, iar unii dintre ei ziua întreagă după cum dovedesc rapoartele şcolare şi adresele citate.

S-a ajuns şi la exagerări impresionante, cum a fost după foametea cea mare în 1788, la Băiţa : inspectorul şcolar raportează că copiii nu vin la şcoală, fiindcă, din cauza scumpetei mari, copiii mai săraci trebuie să facă şuturi duble în mină pentru a obţine o plată mai mare [2]. Fie că n-a înţeles, fie că nu le putea uşura el însuşi viaţa, inspectorul trebuind să asigure şi frecvenţa şcolară de care răspundea, propune ca „... acei copii cari din cauza sărăciei trebuie să facă şuturi duble să cerceteze şcoala cel puţin de trei ori pe săptămînă pentru învăţarea celor de lipsă" [3].

Încadraţi în categoria celor ce lucrau la mine, copiii erau retribuiţi după acelaşi sistem, dar aveau de îndurat aceeaşi serie de nedreptăţi, exagerate adeseori, fiind mai fără apărare.

Sistemul mai vechi era de a se plăti minerilor pentru durata timpului de muncă prestat, avînd ca unitate de timp şutul (de la germ. Schicht), fixat oficial la 12 ore la anumite lucrări. Durata era scurtată sau adeseori prelungită, după natura lucrului, după anotimp, sau după bunul plac al supraveghetorilor. O adresă din 1788 vorbeşte de introducerea şuturilor de la 16 pînă la 17 ore [4].

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea s-a introdus tot mai mult sistemul de muncă în acord (*Gedingarbeit*), plătindu-se cantitatea lucrului prestat, socotită după cantitatea de minereu excavat (ţinîndu-se seama şi de duritatea rocii), sau după conţinutul de metal pe care-l avea minereul.

Copiii angajaţi să lucreze la mine cu şutul sînt amintiţi adeseori, atît în cele citate pînă acum, cît şi în statele de plată ale minelor respective.

Probabil că timpul de muncă pentru copil era stabilit la un număr mai mic de ore, dar nu întotdeauna. La maşinile nou introduse pentru spălatul minereului de la minele din Săcărîmb ziua de lucru era fixată în

---

[1] „Proles nostrae a septimo aetatis anno, dum sufiicieno pluvia habetur, in canalibus, e fodinis a nobis elaborandis, profluentibus, jam aurum lavare incipiunt, et per acquisitionem aliquot quadrantum denariorum auri iam in illam tenera aetate ad auriloturam animantur, nobis ab aliquo tempore retulerunt ...". Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 200/1782.

[2] „Weilen, wergen der grossen Teuerung, die armeren Kinder auf der Grube doppelte Schichten um einen mehreren Lohn zu erhalten machen müssen ...". Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 1231/1788.

[3] „Man hat für gut befunden das jene Kinder welche aus Armuth doppelte Schichten machen müssen, vöchentlich 3 mal wenigstens, zu erlehrung deren nothwendigkeiten, die Schull frequentiren sollen". Ibidem.

[4] „Einführung 16 bis 17 stündigen Schichten". Administraţia minelor din Hunedoara. Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. M. I. 8—2383/1788.

www.dacoromanica.ro

statele de plată la şuturi zilnice de cîte 12 ore, fără să se facă deosebire între adulţi şi numeroşi copii angajaţi [1].

Copiii ce alegeau şi culegeau minereul cărat de ploi de la şteampurile din Săcărîmb (*Klauberkinder*) au lucrat numai cu şutul pînă în anul 1744. În acest an se încearcă introducerea noului sistem, de a-i plăti după cantitatea de minereu adunat (nach denen aufbringenden Erzten bezahlen werden). În raportul trimis Administraţiei superioare a minelor, administratorul minelor din Săcărîmb, Castellano, discută avantajele celor două sisteme aplicate la munca îndeplinită de copii. El nu recomandă plata după cantitatea, în volum, sau în greutate, a minereului cules, spunînd că nu e un sistem avantajos, deoarece diversitatea minereurilor şi o bună separare a lor de pietrişul nevaloros cere o sîrguinţă şi o atenţie deosebite, ce nu pot fi respectate întocmai cînd e vorba de o cantitate anumită, astfel că o bună parte a minereului s-ar pierde. El găseşte mult mai avantajos sistemul de plată după timpul de muncă (nach denen Schichten)[2].

Răspunsul din Sibiu soseşte în aceeaşi lună. Se recunoaşte că nu ar fi avantajos pentru întreprindere dacă s-ar plăti celor 199 *Klauberkinder* pentru o anumită cantitate sau după măsură (Maas) de minereu adus, fără să se ţină seama de conţinutul minereului cules cum a raportat şi administratorul. Se remarcă totuşi că ar fi mult mai economic (würtschaftlicher) şi mai folositor (nützlicher), dacă s-ar plăti după *Rimpel Maas* sau după greutate, ţinînd seama de conţinutul de aur al lotului de argint. Nu se recomandă plata după unitatea de timp lucrat (şut) deoarece se obţin rezultate prea mici, iar supravegherea permanentă, necesară, e aproape imposibilă.

Pentru a se putea alege sistemul de plată cel mai avantajos pentru întreprindere, se propune şi se şi porunceşte să se facă o încercare amănunţită şi temeinică cu amîndouă felurile de salarizare, timp de două sau trei luni şi comparîndu-le să se aleagă apoi cea mai aducătoare de venituri (fürträglichste) pentru întreprindere.

În încheiere, ca o sugestie, se mai spune că „atîta e sigur că după ultimul sistem (adică după cantitatea de minereu) nu e niciodată pericolul pe care primul sistem (şut) îl aduce întotdeauna, de îngrijorare ca plata celor 199 de *Klaub Kinder* să nu poată fi recuperată" [3]. Din discu-

[1] Al. Neamţu. *Inovatori* . . . . , Anexa V.

[2] „..... Endlichen in Ansehung, der Klauber Kinder zu erstaltenden Ausserung, ob selbe nach denen Schichten oder aufbringen den Erzten bezahlet werden, kommet gehorsambst anzuführen, dass deren Zahlung nach denen Schichten in 6 xr. Tägl. bestehe aus der hauptsachlichen Ursach, weillen allhier eine Bezahlung nach einen gewissen Maass oder Gewicht nicht vorteilhaft ist, maassen die Verschiedenheit deren Erzten und deren gute Absonderung von dem Tauben gestein gute Nachsicht, und Emsigkeit erfordert, welche man, wenn es auf eine bestimmte Cvantite ankömen nicht allerdings beobachtete; folgsam das jenige in dem Gehalt der Erzeigung verlohren gienge. Was man an einer grösseren Cvantite gewinnen würde..." Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998/1774.

[3] „ ... es würde noch würtschaftlicher und nutzlicher seyn wenn sie nach dem Rimpel-Maas, oder Gewicht, nach dem Verhältniss des Gold halts vom loth Silber nicht aber auf Schichten : womit immer wenig ausgerichtet, und die beständig erforderliche Aufsicht fast, unmöglich wird/Ihren Lohn empfiengen. Man hat somit verordnet somit andurch nach beydertheiligen arth durch 2, oder 3 Monat eine getreue und verlässliche Probe zu machen, um aus dem Zusammenhalt derensalben dass dem Werk fürträglichste zu wählen"; Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998/1774.

www.dacoromanica.ro

ţiile privitoare la cele două sisteme de plată apare şi în cazul copiilor evidentă strădania fiscului de a obţine cu cheltuieli minime un maximum de cîştig. Ea se aplică nu numai la copiii ce culegeau minereul, ci la toate celelalte categorii.

Încercarea de a schimba sistemul de salarizare se încadrează între măsurile generale de atunci şi ea nu privea numai copiii. În cazul copiilor ce culegeau minereul *(Klaubkinder)* exista însă şi un motiv special : supravegherea lor era nespus de grea şi costisitoare. În urmă cu doi ani, în 1771, la minele din Săcărîmb erau angajaţi 12 supraveghetori *(Aufseher)* pentru personalul de la întreprinderea de spălat minereu şi copiii ce culegeau minereu în număr de 331 [1].

Salariul plătit copiilor era mai mic decît al adulţilor, proporţional cu felul de muncă îndeplinit, cu timpul de muncă prestat şi mai ales cu productivitatea muncii lor.

Diferenţa dintre salariul plătit copiilor şi salariul adulţilor era astfel uneori mai mare, alteori mai mică ; rareori aceste salarii ajungeau aproape egale.

La construirea drumurilor pentru ocnele de sare din Maramureş, lucrătorii maturi primeau cîte 10 creiţari pe zi, iar copiii între 3—10 creiţari. Pentru cheltuielile de drum se plătea oamenilor mari cîte 2 creiţari, iar copiilor numai cîte un creiţar [2].

În bilanţul minelor din Săcărîmb, din august 1800, copiii erau plătiţi la maşinile de spălat minereu cu 6—8 creiţari pentru şutul zilnic de 12 ore, faţă de 10—18 creiţari cît se plătea adulţilor [3], pentru alte lucrări, desigur ; *Leuchterjung* primea 1 RM săptămînal.

La aceleaşi mine, copiii ce adunau minereul risipit de ape, la şteampuri *(Klaubkinder)* primeau, în 1774, 6 creiţari pe zi, lucrînd cu şutul [4].

Mulţi copii cum erau aceia ai spălătorilor de aur din Pianul Romîn, ce lucrau alături de părinţii lor, erau plătiţi după cantitatea de aur adunat.

Autorităţile miniere tratau pe copiii angajaţi la fel cu ceilalţi muncitori : le impuneau o anumită durată sau cantitate de lucru, îi treceau în statele de plată alături de maturi, le plăteau salariile la aceleaşi scadenţe, le dădeau avansuri de cereale din magaziile oficiale, în contul salariului, şi le făceau aceleaşi reţineri din salar. Copiii erau însă mai expuşi să îndure abuzurile slujbaşilor necorecţi.

Nemulţumirile minerilor maturi ce primeau adeseori neregulat salariul, făcîndu-li-se reţineri multe pentru diferitele avansuri luate, sau plătindu-li-se chiar cu o întîrziere de una sau două luni, aveau să le îndure şi copiii. S-au găsit chiar motive să li se reţină unora definitiv salariul întreg.

Astfel, minerii din Băiţa se plîng (în 1803), între altele, că salariile copiilor lor ce lucrează la mina principală au fost reţinute în întregime

[1] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 669/1771, anexa 1/11.
[2] St. Pascu, *op. cit.*, p.131.
[3] Al. Neamţu, *Inovatori* ..., p. 120—121.
[4] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998/1774.

www.dacoromanica.ro

(ganz inne gehalten worden seyen) în contul bucatelor ce s-au dat părinţilor lor [1].

Cazul ajunge la forurile superioare din Sibiu şi desigur pare că n-a fost singurul. El se rezolvă în felul următor: Administraţia minelor e îndrumată să repartizeze şi copiilor ce lucrează la mină o cantitate de bucate, socotită după necesităţi, însă în acelaşi timp părinţilor să le dea în aceeaşi măsură, proporţional, mai puţin, aşa încît, bucatele (Frucht) tinerilor lucrători să se reţină din salariul respectivului salariat (das eigentlichem Empfängers abgezogen). Şi de acest lucru să fie înştiinţată obştea minerilor [2].

Hotărîrile luate nu se aplicau întotdeauna corect, depinzînd în multe cazuri de înţelegerea şi de corectitudinea slujbaşului încredinţat cu executarea lor.

Uneori, slujbaşii nu-şi mai pierdeau vremea cu cîntărirea şi preluarea cantităţilor mici de metal preţios adus de copii, ceea ce provoca nemulţumiri. Astfel, spălătorii de aur din Pianul Romîn înaintează în 1782 o plîngere, ce a ajuns să fie dezbătută la Sibiu. Plîngerea e semnată, în afară de spălătorii de aur, şi de judele sătesc şi de şase juraţi. Ei cer ca aurul spălat, adus de copiii lor, să le fie preluat şi plătit, chiar cînd e o cantitate mică, fiind pentru copii o încurajare foarte folositoare (nüzlich) să se ocupe (üben) de timpuriu cu spălatul aurului. Protestează împotriva slujbaşului de la spălătoria de aur, Nyers, care nu voia să preia de la copiii lor aurul adunat, decît atunci cînd era predat în toată cantitatea prescrisă.

Procedeul lui Nyers a nemulţumit şi autorităţile, nu numai pe părinţi. O bună parte din aurul cules astfel se pierdea pentru fisc, iar copiii pierdeau elanul şi interesul să-l mai adune. De aceea, rezoluţia consiliului din Sibiu trimisă administraţiei superioare a minelor din Zlatna prevede să pretindă lui Nyers să preia fără nici o împotrivire aurul adunat de copii, chiar dacă ar cîntări numai 1/8 dem., şi să-şi procure neîntîrziat greutăţile mici necesare pentru cîntărit [3].

Nemulţumirile pentru felul cum erau plătiţi copiii ce lucrau la mine sînt arareori înregistrate în actele oficiale. Poate nici nu erau exprimate cu atîta curaj. Copiii contau deocamdată doar prin munca lor, dar nu alcătuiau o categorie aparte, compactă. Ei lucrau alături de muncitorii maturi, cu excepţia celor de la cules şi spălat minereul, cum s-a văzut.

★

[1] „... die Löhne ihrer beim Hauptwerke arbeitenden Kinder auf Abschlag der ihren Eltern verabfolgten Früchten ganz inne gehalten worden seyen . . . " Arh. Stat, Cluj, fond. Zlatna, doc. M.T. 2762/1803.

[2] „ .... wird ihr. k. R. Verwaltung zur Richtschnur hiemit vorgeschrieben, dass der arbeitenden Jugend ebenfalls auf ihren Namen die Frucht nach den angemessenen Bedarf verabfolget, dagegen aber den Eltern in eben dem Masse weniger hieran ausgefolget, mithin auch die Frucht der Jungen Arbeiter von dem Lohne des eigentlichen Empfängers abgezohen, und diese Veranlassung der Bergleutgemeinde bekannt gemacht werden solle ...". Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. M. T. 2762/1803.

[3] Arh. Stat. Cluj. fond. Zlatna, doc. 200/1782.

www.dacoromanica.ro

Numărul copiilor angajaţi la lucrul minelor poate fi găsit în documentele amintite.

La mina principală din Săcărîmb erau angajaţi în 1774 un număr de 199 de copii la cules minereul *(Klauberkinder)*, mai mult decît îndoitul categoriei de muncitori imediat următoare (de 90) — un slujbaş fiind însărcinat numai cu supravegherea lor. Mai erau acolo încă şi alţi copii al căror număr exact nu-l putem cunoaşte, fiind trecuţi în numărul total al celor ce îndeplineau operaţia respectivă : cei ce alegeau minereul (*Sauberjungen* und *Anschläger*); aceştia erau în număr de 75; cei ce împingeau cărucioarele cu minereu (*Hundstösser*) 74; cei ce spălau minereu, schimbau sitele şi ajutoarele lor (Schlemmer, Siebsetzer und Mitgehülfen) 58; şi unul încredinţat cu luminatul minei *(Leuchterjung)*. Statele de plată (Lohnzettel) din Săcărîmb din 1804 ne dau cifra de 33 *Sauberjungen* din totalul personalului de 345 de angajaţi [1]. Probabil că în 1774, numărul lor să fi fost tot cam atîta.

La mina din Băiţa, în acelaşi an (1774, octombrie) figurau în personalul minei 30 de copii ce alegeau minereul *(Sauberjung)* — a doua categorie, în ce priveşte numărul de angajaţi — şase copii ce culegeau minereu sau schimbau sitele *(Siebsetzer* und *Klauberjung)*, fără să putem preciza cîţi erau copii dintre cei 37 cărăuşi de minereu *(Hundstösser)*, repartizaţi în patru categorii [2].

La o altă mină, tot atunci, din totalul de 39 angajaţi (muncitori şi personal de supraveghere), erau patru copii ce alegeau minereul, patru copii ce spălau minereu, şi nu ştim cîţi din cei 11 ce împingeau cărucioarele cu minereu afară din galeriile minei [3].

Rapoartele şcolare ne dau şi ele cifre grăitoare, arătînd un număr masiv de copii între 6—12 ani ce lucrează la mine.

Pentru domeniul Zlatnei locul principal îl deţine şi în evidenţa rapoartelor şcolare Săcărîmbul, cu minele de aur ale căror lucrări solicitau mai mult decît altele contribuţia copiilor.

În anul şcolar 1783 — 1784, din cei 145 elevi, 100 nu merg la şcoală de loc [4]. În anul următor (1784) în lunile cînd se lucra mai intens la spălatul şi desnoroitul minereului (pătrarul III), din cei 145 elevi, abia 18 frecventează şcoala regulat şi 123 de loc [5], din cauza acestor lucrări la mine, deşi în lunile de iarnă (1. II — 30. IV) frecvenţa fusese mai bună, venind regulat la şcoală 39 elevi din cei 145, 26 mai rar, şi 80 n-au venit de loc, lucrînd la mină [6].

În 1785 în lunile de vară (pătrarul III) se revine la situaţia din anul precedent : din 145 elevi abia 12 vin regulat, 35 numai din cînd în cînd, iar 98 de loc [7], fiind angajaţi la spălatul minereului.

---

[1] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. M.T. 1821/1804 (Cf. Al. Neamţu, *mss.*).

[2] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998/1774.

[3] Personal stand des kays, königl. Gewerks Facsebajen Maria Hilf Stollner Berg Bau Pro Mense 8-bri 1779. Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 998/1774.

[4] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 267/1784.

[5] Ibidem, doc. 979/1784.

[6] Ibidem, doc. dosar 604/1784.

[7] Raportul şcolar, doc. 1235/1785.

www.dacoromanica.ro

Raportul şcolar pe 1/2 an, 1787 — 1788, arată că din 142 elevi, 45 frecventează regulat şcoala, 82 mai rar, şi 15 de loc. Nu se spune însă în ce categorie au fost trecuţi aceia ce lucrau o jumătate de zi la mine, amintiţi în raport deosebit de cei ce lucrau ziua întreagă, şi erau obligaţi să frecventeze şcoala seara de la ora 5 la 7 [1].

La Băiţa, în 1784, din 31 elevi abia 14 vin regulat la şcoală, din cauza lucrului la mine *(Grubenarbeit)* [2], şi, în pătrarul III numai 10 [3]. În 1787 numărul elevilor a sporit simţitor la 79 — dar nu şi frecvenţa, ce se menţine slabă [4].

O frecvenţă mai bună se înregistrează la Certeje în aceeaşi vreme dar se menţionează în rapoartele şcolare că lucrul la mine i-a împiedicat pe mulţi să meargă la şcoală.

La sfîrşitul veacului al XVIII-lea numărul copiilor angajaţi la lucrul minier sporeşte mult, determinat, între altele, şi de dezvoltarea tehnică ce permitea reducerea numărului braţelor de muncă şi înlocuirea multor lucrători adulţi prin copii.

Bilanţul minelor din Săcărîmb pe anul 1800 [5] ne dă date precise în această privinţă.

La spălatul minereului cu mîna se foloseau 21 de muncitori dintre care 11 erau copii. La maşina perfecţionată, inventată de Muntian Ursu, numărul muncitorilor a fost redus la şapte, dintre care numai trei erau lucrători maturi, ceilalţi patru fiind copii [6]. Administratorul minelor (Franzenau) relevă cu satisfacţie avantajele noilor maşini, datorită cărora se obţine minereu mai mult, mai curat, cu osteneală mai puţină, reclamînd doar munca unui singur copil (Knab) care să cureţe sitele şi să le umple din nou [7].

Se poate constata o fluctuaţie periodică a numărului copiilor ce lucrau la mine, în funcţie de anotimp, determinată însă şi de natura lucrului. Vara, lucrau mai mulţi copii decît iarna, numărul lor sporind în special la lucrările dinafara minelor [8].

Proveniența socială a acestor copii e greu de stabilit din lipsa unor date precise. Oarecare deducţii s-ar putea face pe baza statisticilor şcolare.

Acolo unde aproape toţi copiii din localitate erau angajaţi la lucrul minelor, cum a fost de pildă la Săcărîmb [9], se poate presupune că alături de copiii ţăranilor săraci şi ai jelerilor lucrau şi copii de-ai slujbaşilor

---

[1] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 1199/1788.
[2] Ibidem, dosarul 604/1784.
[3] Ibidem doc. 1066, dos. 974/1784.
[4] Ibidem, doc. 637/1787.
[5] Al. Neamţu, *Inovatori* . . . . , p. 120—121.
[6] Ibidem.
[7] Ibidem, p. 119.
[8] Rapoartele şcolare ne dau date: La Băiţa, în tabelul personalului angajat la mine, în luna mai 1771, figurează 16 Sauber Jungen, număr ce sporeşte la 26, în iulie. Arh. Stat. Cluj. fond. Zlatna, doc. 669, anexa 11/8, 1771.
[9] În anul 1774 figurează un număr aproximativ de 250—280 copii angajaţi la minele din Săcărîmb. Tabelele nominale ale tuturor copiilor capabili de a merge la şcoală ne dau următoarele cifre: romîni 178 (98 băieţi + 81 fete) în anul 1784, şi germani 128 (băieţi şi fete), în anul 1787.

www.dacoromanica.ro

inferiori. În general, tabloul lor reflecta, probabil, pe acela al lucrătorilor maturi.

Nu e exclusă nici posibilitatea ca în această muncă să fi fost utilizate şi fete. O sugerează atît cifrele citate, cît şi împrejurarea că aci era o situaţie mai avansată din punct de vedere cultural. La şcolile înfiinţate de stat în satele miniere — în interesul mineritului — fetele nu lipsesc niciodată din evidenţa şcolarilor, deşi numărul lor e mult mai mic decît al băieţilor.

Cererea excesiv de mare de braţe de muncă pentru minele din Săcărîmb mai explică, probabil, şi prezenţa unui număr mare de copii peste 10 ani în lista şcolarilor romîni. Dintr-un total de 97 de băieţi între 6—14 ani, 62 sînt peste 10 ani, în vreme ce în alte părţi era tocmai invers[1].

Datele citate pînă acum se referă la copiii angajaţi şi salariaţi dar nu şi la aceia ce lucrau fără forme oficiale, fără norme stabilite, copii ce lucrau pe apucate ajutînd părinţilor lor. Numărul lor nu-l vom cunoaşte, dar trebuie să admitem că au trebuit să fie mai mulţi chiar decît ceilalţi.

★

Condiţiile de muncă în care erau obligaţi să lucreze aceşti copii se apropiau de acelea în care lucrau copiii în industria engleză la începutul veacului următor, inumane şi acelea.

Rezistenţa lor fizică era minimă din cauza lipsurilor şi a mizeriei de acasă. Erau slab alimentaţi, lipsindu-le adeseori cu totul hrana substanţială, pe care o cerea efortul fizic.

Lipsurile erau provocate de obligaţiile prea mari, de ani cu recoltă slabă (pentru cei cu puţin pămînt), şi de salariile mici grevate de datorii din cauza avansurilor — anticipate tot pentru hrană. Aceeaşi mizerie făcea să le lipsească şi îmbrăcămintea strict necesară. Mulţi copii nu mergeau la şcoală, din cauza lipsei oricărui fel de îmbrăcăminte, spun multe rapoarte şcolare din acea vreme. Cei ce lucrau la mine din cauza sărăciei nu puteau fi mult mai bine echipaţi. Iar lucrul le uza prea repede şi ceea ce aveau. Tabloul prezentat sumar de mineralogul Born, poate fi zugrăvit cu totul altfel chiar fără prea multă imaginaţie. Era, desigur, un convoi de copii palizi şi trişti, îmbrăcaţi în zdrenţe, adeseori ude de ploaie sau de apa ce se scurgea din nisipul preţios, scotocit din nămolul cărat de ploi în vale. Umblau desculţi, în noroiul rece, cu spinarea firavă încovoiată sub greutate, osîndiţi să stea îndoiţi atîtea ceasuri la rînd. Şi nu-i părăsea nici spaima, devenită prea ades realitate, că truda de o zi le-a fost zadarnică, lipsind fărîma de minereu preţios care să împlinească greutatea cerută de slujbaşul fiscului.

Condiţiile neigienice şi lipsa măsurilor de protecţie din mine nu prea sînt notate în adresele oficiale de atunci, dar le cunoaştem. Ştim că minele erau luminate cu lumînări de seu, al căror fum şi gaze se adăugau

[1] De exemplu în Bistra, din cifra totală de 482 copii romîni de şcoală, numai 21 erau peste 10 ani, iar în Baia de Arieş, din 111 abia 15, în anul 1788.

www.dacoromanica.ro

acelora produse de explozibilul întrebuinţat la desprinderea minereului din stîncă. După o explozie, fumul şi praful nu se risipeau repede.

Zorul fiscului şi al minerilor de a scoate cît mai mult minereu — mai ales cînd erau plătiţi după cantitate — făcea să se neglijeze adeseori cele mai elementare măsuri de prevedere. Galeriile nu erau sprijinite îndestul cu bîrne sau chiar dacă acestea existau, ajungeau să putrezească de multe ori înainte de a fi înlocuite şi se prăbuşcau adeseori îngropînd de vii pe cei din mină. Gazele otrăvitoare adunate în galeriile adînci şi fumul explozibilului întrebuinţat, provocau asfixierea multora din cei ce lucrau acolo, nefiind luate măsuri pentru ventilarea suficientă a minelor.

Frecvenţa accidentelor mortale ne-o dovedeşte în special numărul mare al văduvelor de mineri din acea vreme, care cereau, sau obţinuseră pensie din lada frăţiei minerilor (Bruderlaade). Mineri accidentaţi nu se prea întîlnesc printre pensionari.

Accidente se întîmplau mereu şi chiar dacă nu erau mortale, erau cu atît mai tragice: oameni schilodiţi de explozii şi de dărîmături sau orbiţi de aceleaşi explozii, precum şi de fumul greu, înecăcios şi de pulberea fină ce persista multă vreme în aer. Sînt şi cazuri, amintite sporadic în documentele vremii, cînd unii — prea puţini — căutau să obţină ajutor medical sau material. Cei mai mulţi ajungeau în cele din urmă să îngroaşe rîndurile acelor nenorociţi ce-şi ţineau viaţa de azi pe mîine, prin cerşit.

Asistenţa medicală pentru mineri era inexistentă.

Neajunsurile, nenorocirile şi accidentele pomenite de documentele contemporane se referă la minerii maturi; copiii nu sînt amintiţi de loc. Dar copiii au trebuit să sufere mult mai mult, fiind mai puţin rezistenţi, mai expuşi şi din cauza fizicului lor nedezvoltat.

Despre felul cum se făcea supravegherea, şi tratamentul la care erau supuşi copiii nu avem nici o informaţie documentară. Ni-l putem închipui însă.

★

Din cele expuse pînă aici e greu de tras alte concluzii decît acelea ce se impun la fiecare pagină.

Contribuţia copiilor la lucrul minelor a fost importantă. Ea a avut în bună parte rezultatul ce se aştepta: a obişnuit din copilărie pe viitorii mineri cu lucrul la mine şi a sporit simţitor veniturile statului aflat în criză financiară — în schimbul unor cheltuieli reduse.

Independent de vîrsta lor, copiii erau însă obligaţi la un program de lucru mai încărcat chiar decît adulţii. Lucrătorii maturi după ce-şi terminau „porţia" de lucru erau liberi să dispună de restul timpului. Copiii nu. Ei erau siliţi să meargă şi la şcoală după aceea, obligativitatea frecventării şcolilor înfiinţate de fisc în satele miniere fiind impusă în această vreme cu toată străşnicia în scopul educării copiilor în spiritul unei supuneri resemnate. Pedepsele pentru cei ce nu respectau această obligaţie erau grave, şi se aplicau părinţilor: erau pedepse corporale, închisoare şi chiar concedierea de la lucru. Copiii ce lucrau la mine o jumătate de zi trebuiau deci să meargă la şcoală cealaltă jumătate de zi. Erau însă mulţi aceia ce lucrau ziua întreagă — fie că lucrau şuturi

www.dacoromanica.ro

duble, fie că un singur şut era de 12 ore, cum s-a văzut. Aceştia erau obligaţi să meargă la şcoală seara de la 5 la 7, iar învăţătorii erau obligaţi şi supravegheaţi să ţie aceste ore suplimentare [1]. Ne putem imagina ce progrese puteau face la învăţătură nişte copii rupţi de oboseala lucrului greu de o zi, osteniţi şi de drumul pînă la şcoală — erau sate de munte cu case risipite — flămînzi, şi picotind de somn.

Statul n-a înţeles să renunţe la nici una din cele două măsuri ce se contraziceau net: n-a renunţat la obligativitatea instrucţiei, pentru că ea trebuia să asigure şi realizarea unor scopuri social-politice, la fel de importante, cu acelea economice, iar contribuţia copiilor la munca în mine se impunea progresiv cu ritmul exploatării minelor respective.

Întrebuinţarea muncii copiilor la mine se intensifică spre sfîrşitul veacului al XVIII-lea, determinată în mare măsură de dezvoltarea relaţiilor capitaliste. Între acestea trebuie subliniată dezvoltarea tehnicii, care permite în mare măsură înlocuirea muncitorilor maturi prin copii. Interesul statului, dublat de acela al acţionarilor tot mai numeroşi, scontînd o majorare a veniturilor, reclamă sporirea numărului de copii angajaţi la lucrul minelor, mai ales că ei prezentau pentru stat avantajul unor cheltuieli reduse. Setea de cîştig a făcut să fie angajaţi aproape toţi copiii din Săcărîmb, într-o vreme cînd (abia cu trei ani înainte) minele de acolo au plătit — într-un singur an (1770) — acţionarilor 8, 10, pînă la 20 000 guldeni, după ce s-au scăzut toate cheltuielile, şi unde o singură mină a produs în anii precedenţi mai mult decît 4 000 000 fl. aur şi argint [2]. Dar beneficiarii acestor venituri uriaşe n-au îmbunătăţit cu nimic condiţiile de muncă ale copiilor ce lucrau acolo. Marii acţionari (din Praga şi Viena) nici nu au răspuns la apelul — trimis fiecăruia în martie 1787 — ca să contribuie la echiparea copiilor lipsiţi total de îmbrăcăminte [3].

Sporul numărului de copii angajaţi la mine a fost determinat şi de anumite împrejurări speciale, din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. Deşi nevoia de braţe de muncă creştea mereu, numărul minerilor a fost mult diminuat de evenimentele anilor 1784 — 1785, şi de deportările în Banat, consecinţă a lor. Minele şi instalaţiile distruse în acei ani trebuiau refăcute, iar producţia minieră trebuia să crească. La accentuarea mizeriei existente s-a adăugat foametea cumplită ce a urmat. Toate acestea au contribuit la creşterea numărului de copii ce lucrau la mine.

---

[1] „ ... ist die Verfügung an Einteilung getroffen worden, dass jene Kinder so zur früh Schicht anfaharen, Nachmittag — Jene aber so Nachmittag zur Gruben Arbeit gehen, früh durch die gewöhnliche Stunden in die Schule kommen — Jene hingegen so bey Wasch oder Schlemm Häusern den ganzen Tag arbeiten, Nachmittag von 5 bis 7 Uhr eine 2. stündige Repetitions Lehre erhalten werden. Wie somit diese Einleitung .... sowohl in Boicza ... als zu Offenbanya ebenfalls sogleich zu trefen anbefohlen wird . . . .". Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 819—14062/82 din 1786.

„ ... die bey der Berg und Jütten Tag Arbeit befindliche Schulfähige Kinder Nachmittag von 5 bis 7 Uhr eine 2 stündige Repetitions-Lehre erhalten; .... „ der hiesige Normal Lehrer .... wird hievon verständiget ..... (und) bei Verfassung des künftigen Schul Rapports über diesen befolg in der gehörigen Colon Verbesserungen die gehorsamste Anzeige gemacht werden ...". Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 912/1786, OBA.

[2] Datele din: Mih. Lebrecht, *op. cit.*, p. 24.

[3] Arh. Stat. Cluj, fond. Zlatna, doc. 564/1787.

www.dacoromanica.ro

Folosirea muncii copiilor — în formele arătate mai sus — în minele statului, prin greutatea specifică pe care o prezenta, este un aspect caracteristic pentru procesul de descompunere al raporturilor feudale de producție pe teritoriul Transilvaniei. Intensificarea exploatării muncii copiilor în întreprinderile miniere, legată de începutul dezvoltării industriale, este semnul apariției unor noi relații de producție, cele capitaliste. Acestea deci apar şi se dezvoltă în țara noastră, ca şi în alte țări, sub una din formele cele mai odioase de exploatare.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

CONTRIBUȚII LA ISTORIA ORGANIZAȚIILOR MUNCITOREȘTI DE TINERET DIN ROMÎNIA (1908-1912)

DE

SILVIAN COSTIN

Articolul de față își propune să contureze condițiile în care s-a închegat și, îndeosebi, s-a dezvoltat mișcarea tineretului muncitoresc din Romînia în anii 1908—1912, și să scoată în evidență unele din momentele și aspectele principale ale luptei elementelor revoluționare din mișcarea tineretului muncitoresc-socialist împotriva concepțiilor oportuniste.

La începutul secolului al XX-lea se constată că din forța totală utilizată în industria romînă protejată — care se ridica în 1910 la circa 70 000 cai putere — numai 4 200 erau utilizați în industria metalurgică, în timp ce în cea alimentară erau utilizați circa 25 000 cai putere, iar în cea de prelucrare a lemnului circa 12 000 cai putere. De asemenea, din totalul de 82 000 de muncitori care lucrau în industria protejată (exceptînd pe cea extractivă) numai circa 12 000 munceau în industria metalurgică.

Această dezvoltare specifică țării noastre este caracterizată și prin faptul că, deși numărul muncitorilor din marea industrie a crescut în perioada 1901—1915 în proporție de 100% — de la circa 60 000 la circa 125 000 — numărul marilor întreprinderi era destul de redus, atît la începutul acestei perioade, cît și la sfîrșitul ei. Industria alimentară, textilă, de prelucrare a lemnului etc., care se dezvoltau cu precădere, permiteau concentrări mici de muncitori, mărind astfel gradul de exploatare și scăzînd posibilitatea unirii forțelor revoluționare.

Această exploatare înrăutățea în mod direct condițiile de viață în care trăiau muncitorii, condiții ce deveneau și mai grele atunci cînd era vorba de muncitoarele și muncitorii tineri din marea și mica industrie.

www.dacoromanica.ro

Înlocuirea muncii bărbaţilor cu aceea a femeilor, tinerilor şi copiilor a fost o sursă deosebit de avantajoasă pentru noi profituri. Prevederile legale care reglementau utilizarea tinerilor şi minorilor în industrie nu erau respectate, începînd cu întreprinderile statului, în văzul şi aprobarea tacită a tuturor organelor competente [1]. În schimb, se făcea uz de dispoziţia din Legea Missir, care spunea că elevul (ucenicul) fugit să fie adus înapoi de autorităţi (poliţie, jandarmi) la cererea corporaţiei.

Statul care a legiferat legea meseriilor utiliza la Pirotehnia din Bucureşti copii de la 10 ani [2], iar la stabilimentul de sortare şi împachetare a tutunului de pe lîngă plantaţiile sale de tutun, 50 de fetiţe între 7 şi 10 ani [3].

Situaţia era similară la întreprinderile particulare. Este semnificativă în acest sens o fotografie reprezentînd copii care munceau la fabrica de cherestea de la Tişiţa. Publicată în ziarul *Romînia Muncitoare*, fotografia avea următoarea explicaţie: „Viitorii cetăţeni şi apărători ai patriei, robii din Congo-ul romîn de la Tişiţa, în etate de 7—15 ani, care ridică scînduri de 50 kg" [4]. Că aceşti copii aveau aparenţa unor fantome şi semănau cu bătrînii de 50 de ani, aceasta nu intra în preocupările patronilor, corporaţiei şi statului [5].

În alte unităţi industriale sau meşteşugăreşti, lucrul de la ora 4 dimineaţa pînă noaptea la ora 12—1, era ceva normal. Aceasta se întîmpla şi în Bucureşti, şi la Tulcea, şi la Huşi. Ucenici care din cauza muncii istovitoare şi a subnutriţiei adormeau în picioare, s-au întîlnit în multe ateliere.

În fabricile şi atelierele care necesitau o calificare scăzută (industria alimentară, forestieră, textilă etc.), tinerii şi femeile formau majoritatea muncitorilor.

Astfel, la „Societatea anonimă romînă-italiană a industriilor textile" din Iaşi, marea majoritate a personalului era compusă din copii şi tineret între 12 şi 16 ani. La fabrica de tîmplărie Ganea din Bucureşti, lucrau peste 75 de tineri între 12 şi 16 ani [6].

---

[1] Printre alte prevederi care erau „uitate", trebuie menţionate, de pildă, cele ale Legi meseriilor, din 1902 (cunoscută sub numele de Legea Missir), care preciza că: a. Copiii pînă la 12 ani nu pot intra ca ucenici (cu unele excepţii); b. În meseriile vătămătoare nu pot lucra decît copiii peste 14 ani. În ceea ce priveşte timpul de muncă al copiilor, legea spunea: copiii pînă la 14 ani lucrează 8 ore; copiii între 14 şi 16 ani lucrează 10 ore, inclusiv orele de la şcoala de meserii; copiii pînă la 16 ani nu au voie să lucreze după ora 8 seara.

[2] *Romînia Muncitoare*, nr. 107, din decembrie 1913, p. 3.

[3] *Ibidem*, nr. 11, din 30 ianuarie 1914, p. 2.

[4] *Ibidem*, nr. 45, din 13 iunie 1913, p. 1.

[5] Copii de 7 ani lucrau şi la fabrica de conserve „Coroana" din Ploieşti, la carierele de piatră de la Turcoaia (Tulcea); copii sub 10 ani lucrau la fabricile de saci, de oale, de teracotă, de cartonaje şi chiar la fabricile metalurgice (*Romînia muncitoare*, nr. 109 din 24 decembrie 1913. p. 2). La exploatarea din Comăneşti a Societăţii Anonime Romîne pentru exploatarea lemnului (fostă Göetz) copiii erau întrebuinţaţi la rîndele şi circulare, fiind obligaţi să lucreze şi noaptea (*Romînia muncitoare*, nr. 77 din 10 octombrie 1913, p. 1). La una din fabricile de dopuri din Galaţi lucrau fete începînd de la vîrsta de 11 ani. Condiţiile de muncă erau îngrozitoare, majoritatea primind cîte 50 de bani pentru o muncă de 14—15 ore pe zi (*Romînia muncitoare*, din 11 martie 1907).

[6] *Foaia tînăru'ui*, din 2 iunie 1912.

www.dacoromanica.ro

În oraşul Huşi, la mijlocul anului 1911, nu erau decît vreo 7—8 muncitori tîmplari vîrstnici şi cam tot atîţi fierari, restul muncitorilor fiind format din tineri ucenici angajaţi cîte 5—8 la un patron, pe cîte 4—5 ani [1].

Situaţia aceasta era răspîndită pe tot cuprinsul ţării. Raportul de doi lucrători la 10 ucenici, de un lucrător la 15 ucenici, era destul de frecvent, iar atelierele care lucrau numai cu tineri ucenici nu erau o raritate în multe din oraşele Romîniei (Bucureşti, Tulcea etc.).

Pentru a completa tabloul situaţiei în care se găseau tinerii muncitori din fabrici, sînt necesare cîteva exemple privind condiţiile de dormit, precum şi aşa-zisul timp liber ce le rămînea.

Exemplul cel mai tipic este acela al tinerilor muncitori de la fabrica de tîmplărie Ganea din Bucureşti. Presa timpului descrie în felul următor condiţiile locative şi alimentare ale acestora : „În două camere, pe pereţii cărora curge apă din abundenţă, într-o mizerie de nedescris (aceasta din cauză că nu li se dă timp să facă curăţenie), dorm înghesuiţi cîte 50 în paturi mari, avînd drept saltele o rogojină plină de paraziţi. Tot ce e mai propice pentru boală, şi, în ultimul timp, hrana pregătită cu alimente alterate trebuie să dea energie tinerilor muncitori" [2].

Pentru a învăţa o meserie, ucenicul era obligat să stea la un patron 4—5 ani şi cîteodată chiar mai mult. Această situaţie a înlesnit înlocuirea pe scară întinsă a muncitorilor vîrstnici cu tineri muncitori care, pe lîngă că erau foarte prost plătiţi, făceau mult mai multe munci suplimentare decît un muncitor în vîrstă.

Nici tinerii muncitori din comerţ nu aveau o situaţie mai bună. Aici, munca istovitoare, în picioare, de la 7 dimineaţa pînă la 10 noaptea, era ceva frecvent. Nerespectarea repausului duminical nu făcea decît să adîncească această exploatare, care avea însă aici o formă specifică. Cu toate că amenzile erau utilizate cu dărnicie şi în fabrici şi în ateliere, în domeniul comerţului ele se aplicau cu predilecţie.

Şcolile industriale şi profesionale organizate de stat reprezentau pentru fabricanţi, şi în special pentru patronii atelierelor meşteşugăreşti, o sursă de forţă de muncă aproape gratuită. Obligaţi fiind să facă un an practică, absolvenţii acestor şcoli reprezentau o forţă de muncă suplimentară sigură, ieftină şi mai ales permanentă. Dar aceasta n-ar fi însemnat prea mult, dacă nu s-ar fi „practicat", cu aceşti tineri muncitori practicanţi, un adevărat trafic [3].

La toate aceste condiţii de cruntă exploatare, se adaugă regimul arbitrar, la care erau supuşi îndeosebi tinerii muncitori.

---

[1] *Romînia muncitoare*, nr. 39, din 20 iulie 1911, p. 4.

[2] Darea de seamă a unei inspecţii a corporaţiei, făcută la o fabrică de trăsuri din Iaşi, arată : „Abia au putut oamenii să intre (adică membrii comisiei de inspecţie *S.C.*) aşa te izbea putoarea de la uşa podului ce servea de dormitor ... Înăuntru o murdărie imundă. Nu se mai cunoştea stofa din care erau făcute feţele de perini, saltelele sau plapuma. Toate păreau nişte piei vechi şi unsuroase ... (*Romînia muncitoare*, nr. 98, din 14 decembrie 1912, p. 4).

[3] Este caracteristic, de pildă, cazul unui inginer, care anunţa pe directorii diferitelor şcoli că are nevoie de practicanţi pentru unitatea la care lucra. În realitate, el nu lucra nicăieri, iar pe tinerii muncitori îi „închiria" la diferite fabrici şi ateliere.

www.dacoromanica.ro

Ziarul *România muncitoare* relata numeroase cazuri de bătaie [1]. Mult zel depuneau organele corporaţiilor în apărarea intereselor patronale, mai ales cînd era vorba de situaţia tinerilor muncitori. În loc să vegheze la respectarea mult ciuntitelor „drepturi" ale acestora, corporaţiile le desconsiderau total [2].

Nici poliţia şi nici jandarmeria nu se lăsau mai prejos. Aducerea cu forţa la muncă a ucenicilor fugiţi era o treabă absolut obişnuită a poliţiei şi mai ales a jandarmeriei [3].

Demascînd atitudinea autorităţilor faţă de tinerii muncitori care le cereau protecţia împotriva patronilor, ziarul *România muncitoare* scria: „Atunci cînd elevii se duc să ceară protecţia autorităţilor, ei sînt arestaţi şi împiedicaţi de a mînca, li se aplică lovituri cu vîna de bou, şi se aruncă pe fluierele picioarelor anumite suluri de lemn, li se smulge din cap atîtea fire de păr cîţi ani au, sînt ameninţaţi cu puşcăria şi li se predă un curs gratuit asupra vocabularului poliţienesc" [4].

În cazurile în care încălcările de către patroni a legilor erau deosebit de flagrante şi cînd traiul tinerilor muncitori sau al copiilor devenea atît de insuportabil încît trecea peste orice limită omenească, poliţia, jandarmeria, corporaţiile, primăriile şi patronii se uneau mai strîns împotriva celor care luptau pentru înlăturarea acestor barbarii [5].

---

[1] Multă vreme s-a discutat, la sfîrşitul anului 1909, despre barbaria patronului cizmar C. Gheorghiu din Calea Văcăreşti 88. Bănuind că unul din ucenici i-a furat un ceas, ce-i lipsea de cîteva zile (şi care-i fusese luat în cu totul alte împrejurări) a încuiat uşa prăvăliei şi l-a bătut pînă l-a lăsat în nesimţire. Atras de ţipetele ucenicului, sergentul din post a venit cu comisarul de serviciu şi au constatat că ucenicul era „legat de mîini şi de picioare cu nişte frînghii groase, iar pentru ca chinul să fie şi mai mare, sălbaticul patron a pus între legături scînduri ...; după ce ucenicul a căzut în nesimţire, i-a uns trupul cu spirt, presărîndu-i rănile cu sare" (*Romînia muncitoare*, din 10 septembrie, p. 4, şi din 24 septembrie 1909, p. 2). Astfel de cazuri erau relatate în mai toate ziarele vremii. Situaţia tinerilor muncitori ajunşi la disperare (în special a acelora din atelierele meşteşugăreşti şi din industriile care necesitau o calificare scăzută) a ajuns publică, ziarele menţionînd deseori tentative de sinucidere. De pildă, ucenicul Ştefan Botezatu, nemaiputînd suferi maltratările din atelierul de cizmărie al lui Vasile Gheorghiu din Galaţi, „fugi acasă la el. Într-una din zilele cînd credea că vor veni să-l ridice jandarmii, sărmanul copil, de frică, se sinucise în faţa părinţilor săi îngroziţi" (*Romînia muncitoare*, nr. 40, din 29 mai 1913, p. 4).

[2] Sprijinind pe patroni, organele corporaţiei declarau oficial patronilor „să-i muncească pe ucenici cît poftesc că nu-i va controla nimeni" (*Romînia muncitoare*, nr. 92 din 12 august 1914, p. 3). Mai mult chiar, cînd ucenicii se prezentau la corporaţie cu revendicările lor — aşa cum s-a întîmplat cu tinerii muncitori de la un atelier de caroserie din Bucureşti — „corporaţia, făcînd o anchetă la patroni, a scos tot pe ucenici vinovaţi şi i-a admonestat fiindcă au declarat grevă" (*Romînia muncitoare*, nr. 45 din 13 iunie 1913, p. 3). De asemenea, cazuri deosebit de frecvente sînt acelea în care corporaţia nici nu ancheta plîngerile tinerilor muncitori, ci pur şi simplu îi alunga.

[3] Unii comisari, vrînd să-şi dovedească zelul, ţineau fără nici un motiv pe tinerii muncitori nopţi întregi arestaţi, cum s-a întîmplat de pildă la Galaţi (*Romînia muncitoare*, nr. 25, din 26 august 1907, p. 3) sau îi băteau chiar în faţa patronilor pînă îi lăsau în nesimţire (*Romînia muncitoare*, nr. 59, din 24 septembrie 1909, p. 3, şi nr. 44, din 9 iunie 1913, p.3). Văzînd că serviciile ei sînt deosebit de apreciate, poliţia a început să devină şi traficantă de ucenici, înlesnind patronilor angajarea acestora.

[4] *Romînia muncitoare*, nr. 24 din 4 martie 1914, p.3.

[5] O adevărată coaliţie s-a format, de pildă, împotriva sindicatului de la Turcoaia, care s-a ridicat împotriva folosirii copiilor de 7 ani la carierele de piatră (*Romînia muncitoare*, din 24 decembrie 1913, p. 4.)

www.dacoromanica.ro

Manifestul cercului „Romînia muncitoare" din 1906, tipărit cu prilejul „Expoziţiei generale" şi intitulat atît de expresiv *40 de ani de sărăcie, robie şi ruşine*, oglindea în cîteva cuvinte, toată această crîncenă exploatare a tineretului muncitoresc: „Povestea acelei fete care, după ce a muncit de la vîrsta de 9 ani pînă la 28, a strîns 50 lei economie şi a murit mioapă şi ofticoasă, lăsînd o mamă văduvă cu trei copii — povestea aceasta este a tuturor lucrătoarelor aproape".

★

Crunta exploatare a tineretului muncitoresc, răspîndirea ideilor socialiste de către cercurile „Romînia muncitoare", şi de către unele sindicate — au dus la trezirea conştiinţei de clasă a unor categorii tot mai largi de tineri muncitori.

Curentul revoluţionar din sînul mişcării muncitoreşti s-a manifestat mai puternic cu prilejul răscoalelor ţărăneşti din 1907. Nenumăraţi au fost tinerii muncitori îmbrăcaţi în haine militare, care, urmînd îndemnul şi exemplul elementelor revoluţionare din mişcarea muncitorească, au refuzat să tragă în ţărani [1].

În iulie 1907, într-un articol de fond al ziarului *Romînia muncitoare*, şi-a găsit expresia atitudinea curentului revoluţionar ce de abia se înfiripa: „... Dacă guvernanţii noştri imită procedeele zbirilor ... în lupta lor contra proleriatului din Rusia, de ce adică muncitorimea din Romînia n-ar şti să imite şi dînsa pe muncitorii din Rusia în mijloacele de a răspunde samavolniciilor şi terorizărilor căzăceşti". Era un îndemn făţiş de a porni la lupta împotriva regimului burghezo-moşieresc.

În acest timp au avut loc în ţara noastră o serie de manifestări, care dovedeau creşterea conştiinţei de clasă a tineretului muncitoresc. Printre acestea se remarcă, îndeosebi, greva din 1907 a celor 27 de tinere muncitoare — în vîrstă pînă la 18 ani — de la fabrica de dopuri Moritşon din Galaţi [2].

La Turnu-Severin au avut loc în aceeaşi perioadă mişcări revendicative ale muncitorilor vîrstnici, la care participau şi numeroşi tineri muncitori. Printre aceştia se remarcă tînărul strungar Gheorghe Păunescu [3].

---

[1] Din cei 58 de soldaţi ce au refuzat să tragă în ţărani, în satul Ştefăneşti-Vlaşca, şi care au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, mai mult de jumătate erau tineri.

[2] Motivul care a determinat-o a fost mutarea de către patron a unora dintre tinerele muncitoare la o muncă mai puţin remunerată, sub motiv că frecventează cercul „Romînia muncitoare" şi îndeamnă pe celelalte să formeze un sindicat. Tinerele fete au refuzat să fie mutate. Patronul le-a ameninţat că le concediază. În faţa acestei ameninţări, cele 27 de fete s-au solidarizat şi s-au dus la cercul „Romînia muncitoare", de unde au trimis la patron o delegaţie, care să ceară:

— limitarea zilei de muncă la 10 ore
— suprimarea muncii în acord şi a bătăii
— ridicarea salariului cu 20%
— recunoaşterea sindicatului.

Datorită atitudinii hotărîte a tinerelor muncitoare, greva a fost încununată de succes (*Romînia muncitoare*, nr. 2 din 11 martie 1907, p. 7).

[3] Născut în comuna Salcia, judeţul Mehedinţi, dintr-o familie de muncitori ceferişti (tatăl său era acar), Gheorghe Păunescu a cunoscut de mic atît mizeria, cît şi exploatarea

www.dacoromanica.ro

În condiţiile ascuţirii contradicţiilor de clasă, care creaseră o stare de spirit revoluţionar şi în rîndurile muncitoarelor şi muncitorilor tineri, are loc formarea „Uniunii Socialiste" (iunie 1907). Răspîndirea tot mai largă şi mai puternică a suflului revoluţionar în rîndurile tineretului muncitoresc pune în faţa mişcării muncitoreşti sarcina creării unei organizaţii a tineretului muncitoresc, care să coordoneze şi să organizeze lupta împotriva burgheziei.

Statutul Uniunii Socialiste votat la Congresul din iulie 1907 prevedea că „pentru răspîndirea ideilor socialiste, comitetele locale, ca şi Comitetul Central pot avea organizaţii speciale pentru muncitorii tineri altele pentru femeile muncitoare" [1].

Totodată, Congresul hotărăşte trimiterea lui Alecu Constantinescu — devenit mai tîrziu membru al Partidului Comunist din Romînia — ca delegat la Congresul Internaţionalei Socialiste, care a avut loc la Stuttgart.

La Congresul de la Stuttgart, s-a votat, pe lîngă alte rezoluţii, şi *Rezoluţia cu privire la militarism şi probleme internaţionale*, în care conducătorii oportunişti ai Internaţionalei a II-a fuseseră obligaţi de Congres să introducă teza revoluţionară propusă de Lenin şi sprijinită de Roza Luxemburg, care prevedea că: „tineretul muncitoresc să fie crescut şi educat în spiritul socialismului şi înfrăţirii popoarelor, să se trezească şi să se cultive în mod sistematic conştiinţa de clasă a acestuia" [2].

Ţinînd seama că şi în ţara noastră se contura tot mai puternic lupta curentului revoluţionar al mişcării muncitoreşti, împotriva conducătorilor oportunişti, era firesc ca şi faţă de o problemă atît de importantă cum era aceea a organizării tineretului, să existe atitudini diferite.

Trebuie subliniat în această privinţă, că unii reprezentanţi ai curentului revoluţionar au apreciat în mod just, încă la începutul anului 1907, starea de spirit revoluţionară ce cuprinsese tineretul muncitoresc din Romînia. Ei considerau ca o sarcină deosebită educarea lui în spiritul antimilitarismului şi preconizau o organizaţie revoluţionară a tineretului muncitoresc, a cărei primă sarcină să fie de a insufla acestuia ideea: „Soldaţi, voi nu veţi mai trage în fraţii voştri muncitori" [3], ideea solidarităţii de clasă în vederea luptei revoluţionare intransigente.

În lupta pentru înjghebarea şi întărirea organizaţiei tineretului proletar, era nevoie de încrederea şi sprijinul muncitorimii vîrstnice; sprijinul dat de aceasta tineretului însemna, în fond, un ajutor faţă de însăşi clasa muncitoare.

---

nemiloasă. La 13 ani se angajează ucenic strungar în Turnu-Severin, unde vine în contact cu ideile socialiste. El trimite articole privitoare la mişcarea din Turnu-Severin primei serii a *Romîniei muncitoare* (1902). Anul 1905 îl găseşte tînăr calificat, la Şantierele navale din T. Severin, unde participă la două mari greve ale muncitorilor; la greva din august 1905, el se găseşte printre conducători. Puţin timp după aceea, însă, la 22 februarie 1907, s-a stins de tuberculoză (*Calendarul muncii*, 1909).

[1] *Calendarul muncii*, 1909.

[2] *Viitorul social*, an. I, nr. 2 din septembrie 1907.

[3] *Romînia muncitoare*, nr. 51 din 19—25 februarie 1907, p. 2.

www.dacoromanica.ro

Poziția elementelor revoluționare față de sarcinile organizației de tineret, ca și indicațiile leniniste incluse în *Rezoluția Congresului de la Stuttgart a Internaționalei a II-a*, au grăbit organizarea tineretului muncitoresc.

Şi astfel, născute din necesitatea luptei hotărîte împotriva exploatării crîncene, în legătură directă cu avîntul mişcării muncitoreşti din țara noastră din anii 1905—1907, au luat ființă în februarie 1908 primele cercuri ale tineretului muncitoresc.

Prima ştire care ne-a parvenit despre închegarea unei organizații a tineretului muncitoresc este aceea publicată în *Romînia muncitoare* din 6 aprilie 1908, din care reiese că la 3 februarie 1908 s-a înființat la Bucureşti primul germene al organizațiilor de tineret muncitoresc din Romînia — Cercul cultural al ucenicilor.

Deoarece însă, conducerea mişcării noastre muncitoreşti nu avea o concepție clară asupra rolului şi sarcinilor organizației de tineret, era firesc ca, în sînul acestei organizații, în primii săi ani de activitate, să se manifeste o serie de scăderi politice, ideologice şi organizatorice.

În pofida acestui fapt, însăşi crearea unor organizații care să mobilizeze eforturile tineretului muncitoresc într-un fel sau altul, a fost de o deosebită însemnătate. Închegarea acestei organizații, lupta de opinii ce s-a desfăşurat în cadrul ei în legătură cu formele de activitate, specifice acelui moment din istoria mişcării muncitoreşti din țara noastră, marchează o etapă importantă în lupta pentru formarea conştiinței de clasă a tinerilor proletari din Romînia.

Cu toate acestea, influența concepțiilor oportuniste asupra rolului organizațiilor de tineret muncitoresc s-a făcut imediat simțită. Încă în *Romînia muncitoare* din 6 aprilie 1908, în care se anunța crearea primului cerc cultural al ucenicilor din Bucureşti, se preciza că el era, de fapt, o „şcoală pentru ucenici", în care aceştia „vor căpăta cunoştințele necesare pentru a executa meseria în condițiuni cît mai bune. În acelaşi timp li se dau cunoştințe asupra soartei lucrătorilor şi datoriilor lor". În felul acesta se contura, într-o anumită măsură, intenția de a ține tineretul muncitoresc ceva mai departe de luptele sociale.

Caracterul necombativ al Cercului cultural a fost sezisat şi criticat de elementele revoluționare. Ca o manifestare embrionară a sezisării şi criticării caracterului necombativ al Cercului cultural, se poate socoti şi articolul *Organizarea tinerimii muncitoare*, publicat în *Romînia muncitoare* la numai două luni de la înființarea Cercului — în aprilie 1908 şi care — deşi conținea încă unele idei confuze — spunea că: „... în aceste organizații trebuie să se arate că tînărul luat în cazarmă pentru a-şi face datoria (?) [de a apăra pe cei bogați] nu trebuie să devină în nici un caz trădătorul fraților, călăul părinților lui".

Din acest articol reiese necesitatea existenței unei organizații de tineri capabili să țină arma în mînă, şi că această armă trebuie folosită nu împotriva propriei clase, ci împotriva burgheziei. Acest articol sublinia că tineretul muncitoresc — şi, implicit, organizația sa — poate şi trebuie să pună sub semnul întrebării însăşi «datoria» de a apăra pe cei bogați;

www.dacoromanica.ro

că tineretul proletar trebuie să aibă o organizaţie de clasă care să-l educe şi să-l mobilizeze la luptă contra burgheziei.

Mergînd pe linia preocupării şi interesului deosebit faţă de problema organizaţiei tineretului, pe care o aveau reprezentanţii curentului revoluţionar din mişcarea muncitorească, trebuie subliniat că la prima serată literară a cercului, care a avut loc duminică 24 august 1908, despre sarcinile organizaţiei a vorbit Alecu Constantinescu.

Conducerea cercului a publicat în ziarul *Romînia muncitoare*, în iulie 1909, un apel adresat organizaţiilor locale sindicale şi ale Uniunii socialiste. Apariţia acestui apel oglindeşte, fără îndoială, nemulţumirea muncitorilor, în special a tineretului muncitoresc, faţă de lipsa de combativitate revoluţionară a Cercului cultural al ucenicilor din Bucureşti, şi, deci, neparticiparea activă şi masivă la activitatea acestuia.

Apelul indică în mod precis tuturor organizaţiilor mişcării muncitoreşti, în ce fel trebuie înţeleasă sarcina organizării tineretului : „Singurul mijloc este de a face Cercuri *culturale* (subliniat în original — *S. C.*) de ucenici, cît *şi* (sublinierea noastră — *S.C.*), din tineri lucrători, în care se vor arăta foloasele culturii cît şi ale organizării"... „că mîntuirea lor (a tinerilor muncitori. — *S. C.*) stă în CULTURĂ"[1] (subliniat în original).

Concepţii confuze îşi puneau astfel pecetea şi pe actul de naştere al organizaţiilor de tineret, reducînd sarcina organizaţiilor de tineret la aceea de a „deprinde cu nevoia culturii şi educării"[2] pe tinerii muncitori ; se încerca transformarea organizaţiei într-un instrument al împăcării între clase, al ruperii tineretului de lupta de clasă.

Situîndu-se pe aceste poziţii, unii dintre conducătorii „Cercurilor" duceau pur şi simplu o politică liberal-burgheză faţă de lupta curajoasă, dusă chiar de membrii cercului, împotriva exploatării burghezo-moşiereşti. Astfel, cu prilejul unei greve a 31 tineri muncitori de la Şantierele navale din Turnu-Severin, ce a avut loc în mai 1909, greviştii au fost duşi şi lăsaţi în sediul sindicatului, care era şi sediul cercului, unde „au început să citească şi să se cultive pentru a deveni buni luptători pentru ziua de mîine" [3].

Rezistenţa ce a existat însă de la început împotriva concepţiei oportuniste, asupra sarcinilor şi scopului noii organizaţii, s-a manifestat mai puternic în jurul unei probleme specifice pentru tinerii muncitori care formau cercul din Bucureşti. Această problemă a fost aceea a vîrstei pe care trebuiau s-o aibă membrii cercului. În jurul ei s-a dat prima bătălie între conducătorii oportunişti pe de o parte şi elementele revoluţionare din mişcarea muncitorească, pe de altă parte, ce nu voiau să se închege o organizaţie de copii care urma să fie ţinută departe de lupta contra burgheziei.

La 27 septembrie 1909 a avut loc şedinţa *Cercului cultural al ucenicilor* (C.C.U.) din Bucureşti, care trebuia să hotărască două lucruri :

[1] *Romînia muncitoare*, nr. 41, din 23 iulie 1909, p. 2.
[2] *Ibidem*, nr. 13, din 16 aprilie, 1909, p. 1.
[3] *Ibidem*, nr. 29, din 14 mai 1909.

www.dacoromanica.ro

transformarea Cercului cultural al ucenicilor în *Cercul tineretului muncitor* (C.T.M.) şi să voteze statutul Cercului tineretului muncitor întocmit de conducerea Uniunii socialiste.

La şedinţă au avut loc discuţii deosebit de aprinse asupra punctului privitor la vîrsta maximă, ce era prevăzută de statut la 18 ani. Participanţii la discuţii au arătat cu fapte şi dovezi necesitatea de a se primi tineri pînă la 20 de ani. Conducerea Uniunii socialiste a trebuit să cedeze şi să renunţe, momentan, la dorinţa de a transforma Cercul tineretului muncitor într-o organizaţie de copii.

În ciuda concepţiei unora dintre organizatorii cercurilor, şi care, de fapt, îndepărta pe tinerii muncitori de la „formele" de activitate ale organizaţiei, trebuie să subliniem că o activitate mai intensă s-a desfăşurat, tocmai în marile centre ale mişcării muncitoreşti, unde exploatarea era mai crîncenă şi unde curentul revoluţionar din mişcarea muncitorească şi-a pus pecetea sa asupra activităţii cercurilor — împotriva dorinţei unora dintre conducătorii oportunişti ai acestora — şi anume la Bucureşti, Galaţi, Ploieşti, Brăila etc.

Ca urmare a tot mai ascuţitei exploatări, au loc acţiuni ale tineretului muncitoresc în vederea îmbunătăţirii situaţiei lui economice. Multe din ele sînt, în acelaşi timp, forme incipiente ale luptei politice, luptă ce antrenează din ce în ce mai mult masele tineretului muncitoresc.

Acţiuni ale tineretului muncitoresc au loc atît în fabrici, cît şi în multe din marile ateliere meşteşugăreşti. În acestea din urmă, însă, lupta împotriva exploatării capătă uneori un caracter individualist, de obţinere a dreptăţii „de unul singur". Ea se datoreşte, fără îndoială, unei slabe conştiinţe de clasă şi unei combativităţi scăzute.

O serie de acţiuni greviste ale tinerilor muncitori au loc mai ales în fabricile din Bucureşti [1].

Tot în această perioadă, în iulie 1910, a avut loc în oraşul Ploieşti o acţiune de mai mare amploare a tineretului muncitoresc. Aceasta a avut loc la fabrica „Meteor" [2]. Greva a avut un larg răsunet. „Oraşul Ploieşti

---

[1] În afară de acelea ale tinerilor muncitori de la fabrica metalurgică E. Bart din str. Izvoran (*Romînia muncitoare*, nr. 41, din 29 iulie 1910, p. 3), a acelora de la fabrica din str. Artelor, nr. 1 (*Romînia muncitoare*, nr. 47 din 19 august 1910, p. 4), care au avut loc la mijlocul anului 1910, remarcăm grevele tinerilor muncitori de la fabrica de mobilă din Obor a lui Marin Ganea. Mai ales aici, acţiunea tinerilor a fost deosebit de energică. Pentru prima dată, cei 40 de ucenici au declarat grevă în octombrie 1910. După multe discuţii, fabricantul Ganea a admis cererile ucenicilor. Dar aceasta numai pe hîrtie. Situaţia lor, nu numai că nu s-a îmbunătăţit, ci a devenit şi mai insuportabilă. La începutul lunii mai 1912, patronul a încercat să le reţină, conform prevederilor noii legi a meseriilor, cîte 10 bani pentru asigurare, din cei 50 de bani pe care tinerii muncitori îi primeau pe săptămînă. În faţa acestei situaţii, cei 60 de tineri muncitori au intrat în grevă, obţinînd de astă dată realizarea unora dintre revendicări.

Acţiunile revendicative ale tinerilor muncitori de la fabrica de mobile Ganea s-au bucurat de sprijinul şi atenţia lui I. C. Frimu şi Alecu Constantinescu (*Romînia muncitoare*, nr. 34, din 4 iulie 1910, p. 3).

[2] La fabrica „Meteor" din Ploieşti, tinerii muncitori erau obligaţi să facă, prin rotaţie, curăţenie în fabrică, dumineca. Într-una din zile, inginerul şef a bătut şi a dat afară din

www.dacoromanica.ro

scria ziarul *România muncitoare* — unul din centrele importante de activitate industrială din ţara noastră, a devenit teatrul unor măreţe manifestări din partea muncitorimii organizate, sătulă de a mai purta jugul exploatării capitaliste.

Referindu-se la efectele acestei acţiuni, se subliniază că „muncitorii de la fabrica «Orion»... au lăsat timp de două săptămîni în seama stăpînilor ca să conducă maşinile" [1].

Aceste acţiuni ilustrează puternic spiritul revoluţionar care începe să pătrundă în rîndurile tinerilor muncitori şi să-şi pună din ce în ce mai mult amprenta asupra activităţii cercurilor „Tineretului muncitor".

O dată cu febrila activitate industrială ce avea loc în vederea pregătirii războiului, condiţiile de trai ale tinerilor muncitori deveniseră şi mai grele. Repausul duminical era sistematic suspendat, iar salariile mici, amenzile mari, lipsa de hrană şi îmbrăcăminte au împins pe tinerii muncitori — între 1911 şi 1914 — la încă multe şi puternice acţiuni greviste [2].

---

atelier pe unul din tinerii muncitori sub motivul că acesta n-ar fi venit să facă curăţenie, deşi nu era rîndul lui. Dar concedierea s-a produs mai ales în urma faptului că tînărul muncitor a avut curajul să răspundă inginerului că „era duminecă şi că deci se putea odihni" (*Romînia muncitoare*, nr. 34, din 4 iulie 1910, p. 3). Tinerii muncitori au vrut să declare grevă de solidaritate. În faţa unei asemenea acţiuni, atitudinea unor elemente cinstite, combative, din rîndurile tineretului muncitoresc, ce făceau parte din Comitetul Cercului din Ploieşti, nu a fost, evident, conformă cu indicaţiile conducerii din Bucureşti. În faţa refuzului unora dintre conducătorii secţiunii locale a P. S. D. de a susţine greva tinerilor muncitori, „*Comitetul* (Cercului. — *S.C.*) *a proclamat singur greva* .... prima grevă sub auspiciile C.T.M." (*Romînia muncitoare*, nr. 34 din 4 iulie 1910, p. 3.). Atunci a intervenit „justiţia". Spectacolul aducerii acestor tineri muncitori, îmbrăcaţi aproape în zdrenţe, la parchet, pe străzile Ploieştiului, a trezit indignarea şi revolta celorlalţi tineri muncitori şi a muncitorilor vîrstnici de la fabricile din localitate. La acţiunile diversioniste ale patronilor, toţi cei 40 de tineri muncitori au răspuns cu o solidaritate care a pus pe gînduri chiar poliţia. Au refuzat să fie luaţi cîte zece la interogatoriu, cerînd să fie aduşi toţi la un loc. Au respins „oferta" patronilor, care i-au împărţit în două grupe, spunîndu-le că una va fi primită la lucru şi cealaltă nu, declarînd că dacă intră la lucru, atunci intră toţi (inclusiv cel concediat) şi numai cu salariile mărite şi asigurarea respectării demnităţii lor de muncitori.

Atitudinea lor dîrză a trezit un val de simpatie în rîndurile muncitorilor. Cu toate că tinerii de la fabricile „Orion" şi „Romîno-Americană" au fost împiedicaţi să intre în grevă de solidaritate de către unii conducători ai Secţiunii locale a P.S.D., tinerii muncitori de la fabrica „Orion" au declarat totuşi grevă. Muncitorii vîrstnici i-au sprijinit, intrînd şi ei în grevă.

Cu toate că au fost „plini de admiraţie" (*Romînia muncitoare*, nr. 33, din 1 iulie 1910), faţă de acţiunile tinerilor muncitori din Ploieşti, unii conducători ai Cercului din Bucureşti nu s-au sfiit să aprobe acţiunea de împiedicare a extinderii grevei şi la ceilalţi tineri muncitori de la fabricile din Ploieşti. De asemenea, ei au „recomandat" tinerilor din Bucureşti „să nu declare grevă prea uşor, deoarece solidaritatea e greu de închegat" (*Romînia muncitoare*, nr. 33 din 1 iulie 1910).

[1] *Romînia muncitoare*, nr. 33 din 1 iulie 1910.

[2] Astfel au fost cele de la fabrica de trăsuri Covaci din Ploieşti (*Romînia muncitoare*, nr. 54, din 15 septembrie 1911, p. 4), de la fabrica de cherestea Chiriac din Obor, Bucureşti (*Romînia muncitoare*, nr. 46 din 14 iunie 1912, p. 3), precum şi la unele ateliere de cizmărie şi pielărie din Bucureşti (*Romînia muncitoare*, nr. 54 din 15 iulie 1912, p. 3) şi T. Măgurele (*Romînia muncitoare*, nr. 45 din 13 iunie 1913, p. 3), la uzinele Vulcan (*Romînia muncitoare*, nr. 60, din 15 august 1913, p. 4) şi Wolff (*Romînia muncitoare*, nr 90, din 7 august 1914, p. 3), din Bucureşti, la Haug şi Lemaître (*Romînia muncitoare*, nr. 90, din 7 august, 1914, p. 3).

www.dacoromanica.ro

Toate aceste acţiuni oglindesc o creştere a conştiinţei de clasă a tineretului muncitoresc, ca şi a unora din membrii cercurilor „Tineretului muncitor", care îşi manifestă într-un mod din ce în ce mai viu participarea la lupta contra exploatării.

În această perioadă trebuie să subliniem atenţia pe care elementele revoluţionare din conducerea cercurilor „Tineretului muncitor" au dat-o tinerilor muncitori metalurgişti, tăbăcari etc. Totodată, trebuie menţionată încercarea de a cîştiga elevii. Subliniind că nu trebuie să existe consideraţiuni deosebite între munca manuală şi cea intelectuală, căci „una fără cealaltă nu poate fiinţa" [1], un apel publicat în *Foaia tînărului* cheamă pe elevi să se alăture tineretului muncitoresc şi să citească şi alte cărţi decît acelea care li se dau în şcoală — „fabrica care tinde să-i facă după calapodul unor anumite interese"[2]. De asemenea, cu prilejul participării elevilor la greva muncitorilor din Brăila, din iunie 1910, un articol din *Romînia muncitoare* cheamă pe „fraţii noştri din şcoli să se alăture de fiii muncii".

Împotriva poziţiei oportuniste a unora dintre conducătorii C.T.M., faţă de interesele economice şi politice ale tineretului muncitoresc, s-a ridicat un val de împotrivire, care s-a manifestat în mod concret prin acţiuni, campanii, întruniri şi mitinguri împotriva legii meseriilor, pentru respectarea repausului duminical, împotriva barbariilor patronale, pentru solidaritatea activă faţă de grevişti şi faţă de cei supuşi maltratărilor.

Tocmai în legătură cu aceste fapte au avut loc la Congresul P.S.D. din 1910, ciocniri de păreri în legătură cu viitorul organizaţiei de tineret şi al relaţiilor acesteia cu P.S.D. Proiectul Statutului General al P.S.D., publicat în preajma Congresului de către conducerea oportunistă a mişcării muncitoreşti, prevedea la art. 9 că : „Deosebit de cluburi, ca organizaţii centrale, tovarăşii vor mai putea forma cercuri, de studii, de propagandă, cercuri pentru tineret, organizaţii femeieşti etc., *care vor face parte din partid*" [3] (sublinierea noastră. — *S. C.*).

La dezbaterile Congresului, unul din reprezentanţii curentului revoluţionar — Dumitru Marinescu — s-a ridicat împotriva acestei prevederi şi a obţinut să se indice ca respectivele cercuri să nu facă parte din partid, ci să fie numai „afiliate la partid" [4].

Fără îndoială că nici această concepţie nu era justă, şi nici nu se putea ajunge, atunci, la o concepţie justă, ţinînd seama că poziţia curentului revoluţionar din Partidul social-democrat nu era puternică, nu numai din punctul de vedere al capacităţii de luptă, dar mai ales din punctul de vedere al pregătirii teoretice. Reprezentanţii curentului revoluţionar nu puteau să se ridice pînă la conştiinţa necesităţii independenţei organizatorice a organizaţiei de tineret, pentru că ei încă nu ajunseseră atunci la conştiinţa necesităţii existenţei unui partid proletar de clasă, care să îndrume din punct de vedere ideologic şi politic toate celelalte organizaţii de masă ale clasei muncitoare. Ei nu-şi dădeau încă seama că „fără independenţă

[1] *Romînia muncitoare*, din 24 iunie, 1910, p. 4.
[2] *Foaia tînărului*, nr. 3, din iunie 1910.
[3] *Romînia muncitoare*, nr. 96, din 24 ianuarie 1910.
[4] *Ibidem*.

www.dacoromanica.ro

completă (organizatorică — *S.C.*) tineretul nu va putea nici să formeze din rîndurile sale buni socialişti, nici să se pregătească pentru a duce socialismul înainte" [1] şi nu va deveni deci un reazim al luptei clasei muncitoare [2].

Pînă în 1912—1913, rolul coordonator al cercurilor şi l-a asumat, în mod firesc, Comitetul Cercului din Bucureşti. În 1912, Congresul P.S.D. hotărăşte „unificarea cercurilor". Aceasta însă nu trebuia să se facă prin crearea unei organizaţii a tineretului pe întreaga ţară, ci numai prin crearea unui comitet central al Mişcării Tineretului Muncitoresc (M.T.M.) care să se „îngrijească" de Cercurile din provincie.

În realitate, însă, Comitetul Cercului din Bucureşti îşi va păstra şi după 1912 rolul său de coordonator în Mişcarea Tineretului Muncitoresc.

Pentru ca subordonarea organizatorică şi politică a organizaţiei de tineret faţă de partidul socialist să fie deplină, Congresul din 1912 însărcinează Comitetul executiv al P.S.D. „să aleagă un C.C. care să îngrijească de Mişcarea Tineretului Muncitoresc din Romînia" [3]. Mai mult chiar, de la început, partidul social-democrat a însărcinat Sindicatele cu sprijinirea organizaţiei Mişcării Tineretului Muncitoresc. Congresul a obligat pe fiecare sindicalist să contribuie la Casa Cercurilor „Tineretului Muncitor", cu o cotă de cel puţin trei lei lunar. În localităţile unde nu era format un asemenea cerc, suma urma să fie vărsată la Comisia Locală a sindicatelor în vederea formării eventuale a unui cerc pentru tineretul muncitor [4]. Că acest sprijin era, în majoritatea oraşelor, doar pe hîrtie, ne-o dovedesc bilanţurile Cercurilor „Tineretului Muncitor" şi mai ales al Cercurilor din Brăila — în care plata „subvenţiei" era cea mai frecventă şi care, totuşi, rareori depăşea pe lună 15 lei (adică „subvenţia" era vărsată de 3—4 sindicate din circa 12—15 cîte erau atunci la Brăila [5]).

Este foarte adevărat că, în dorinţa de a atrage pe tinerii muncitori în cercuri, conducătorii mişcării Tineretului Muncitoresc au iniţiat unele acţiuni cultural-educative sau chiar „politice", care însă n-au reuşit să atragă masele de tineri muncitori. Drept model de activităţi culturale „politice" ale M.T.M. se pot considera acţiunile anchetelor cu privire la

---

[1] *Lenin şi Stalin despre construcţia de partid*, E.S.P.L.P., 1953, vol. II, p. 669.

[2] Poate fi menţionată şi poziţia de mai tîrziu a P.S.D. faţă de legăturile cu mişcarea tineretului. O circulară trimisă de C.E. al P.S.D. comitetului cercurilor „Tineretului Muncitor", delegaţiilor Secţiunilor P.S.D. şi Comisiilor Locale ale Sindicatului, în 1916, arată clar că *„scopul final al C.T.M. e acelaş cu al partidului din care ele fac parte integrantă"* (sublinierea noastră. — *S.C.*), că Cercurile şi Secţiunile sînt în fond *„organele aceluiaşi partid"* (subliniat de noi.—*S.C.*) (*Foaia tînărului*, nr. 67 din iulie 1915, p. 4).

[3] *Romînia muncitoare*, nr. 56, din 26 august 1912, p. 4.

[4] *Ibidem*, din 8 iulie 1912.

[5] Poziţia aceasta de a trata organizaţia de tineret „şcoala mişcării noastre", cum le plăcea s-o numească conducătorii oportunişti ai P.S.D. — ca pe un copil orfan, incapabil de muncă şi mai ales de luptă şi căruia îi arunci 3 lei pe lună ca să aibă din ce să se întreţină, a fost definitiv concretizată în Statutul P.S.D. votat la Congresul din 6—8 aprilie, 1914 şi modificat la Congresul din octombrie 1915 (art. 33), care prevedea că „Cercurile tineretului n-au voie să întreprindă acţiuni politice în afară de cele întreprinse de Secţiunea locală (a P.S.D. — *S.C.*)".

www.dacoromanica.ro

situația tinerilor și a strîngerii de adrese de la tinerii muncitori simpatizanți pentru a li se trimite ziarul *Foaia tînărului* și alte materiale de agitație și propagandă [1].

Dar în același timp, așa cum s-a arătat și pînă acum, trebuie să subliniem că împotriva acestor concepții și a unor astfel de „activități" se ridica masa membrilor cercurilor „Tineretului muncitor", pe măsură ce creștea conștiința lor de clasă.

Astfel, încă în preajma așa-zisei „unificări" ce a avut loc în 1912, atitudinea elementelor revoluționare, față de problemele vitale ale organizației de tineret a scos la iveală o serie de manifestări deosebit de importante pentru situația de atunci.

De pildă, într-un articol din *Romînia muncitoare*, se arăta în legătură cu sarcinile organizației de tineret, că „Cultura socialistă trebuie să pregătească înainte de toate pe tînărul muncitor pentru lupta de clasă" [2].

Mai departe, articolul se situează pe o poziție relativ justă în alte probleme vitale pentru organizația de tineret. Se ia atitudine împotriva subordonării organizatorice a organizației de tineret față de organizațiile P.S.D. De asemenea, se arată ineficacitatea totală a organizațiilor pur culturale, care nu reușesc să canalizeze energia revoluționară a tineretului muncitoresc.

„Tineretul muncitor vrea să hotărască și să lupte singur (cuvîntul «singur» este în sensul de a nu mai depinde din punct de vedere organizatoric de P.S.D. — *S.C.*). Dacă s-ar reduce organizațiile tineretului numai la cercuri culturale care să fie conduse de tovarăși mai în vîrstă, atunci ele pierd toată puterea de atracție pentru tinerii muncitori" [3].

Referindu-se la mijloacele strict culturale de educație, pe care le utilizau organizațiile tineretului, articolul ia poziție împotriva politicii care urmărea numai „de a pregăti" pe tinerii muncitori pentru lupta împotriva burgheziei, fără a utiliza, în însăși această luptă, uriașele rezerve de energie revoluționară ale tineretului.

---

[1] Acțiunea anchetelor consta în strîngerea, pe baza unui formular ce cuprindea circa 35 de probleme, a datelor în legătură cu condițiile de viață ale tinerilor muncitori. Aceste anchete trebuiau să aibă drept scop final întocmirea unui memoriu către parlament, în care să se ceară îmbunătățirea acestor condiții. Ne putem închipui ce ușor era de răspuns la o asemenea anchetă, dacă avem în vedere numărul enorm de analfabeți din rîndurile tinerilor muncitori.

Acțiunea adreselor consta în a antrena pe membrii C.T.M. în desemnarea unor tineri muncitori care ar putea intra în mișcare și ale căror adrese să fie trimise la Comitetul Central pentru a li se trimite *Foaia tînărului* sau alte materiale tipărite de Comitetul Central, în scopul atragerii lor în mișcare. Acțiunile, deși lăturalnice, neesențiale, *ar fi fost utile în alte condiții*. În condițiile de atunci, obiective și subiective, ele erau sortite eșecului. Acest lucru este recunoscut de către însișii conducătorii M.T.M. „... toate stăruințele depuse de Comitetul Central ca să se facă cercetările asupra vieții tineretului prin foile de anchetă, cît și rugămințile făcute ... ca să se strîngă adrese, spre a se trimite apoi publicațiile noastre, n-au nici pînă acum vreun rezultat. Tinerii ... nu le-au pus în lucru, fiindcă probabil nu le consideră activitate.

Care să fie pricina?

Socotim că e un anumit sistem de a se lucra ... de cel mai retrograd conservatorism. Acest sistem ... este vorbăria". (*Foaia tînărului*, nr. 2, iunie 1914. p. 2—3).

[2] *Romînia muncitoare*, din 6 și 9 mai 1912.

[3] *Ibidem*.

www.dacoromanica.ro

„Nu trebuie să ne mărginim numai la pregătirea pentru luptă pînă cînd tînărul muncitor prin educaţia pur culturală ar fi gata pregătit şi marmat pentru luptă.

Lupta singură este plină de învăţături, ea este de multe ori un mijloc mai bun de educaţie decît toată propaganda prin presă şi broşuri...". (sublinierea noastră — *S.C.*).

Aceste fapte ilustrează existenţa unei conştiinţe crescînde despre necesitatea vitală a unei organizaţii de clasă a tineretului muncitoresc, pusă în slujba intereselor de clasă ale proletariatului din Romînia.

★

Primele cercuri ale tineretului muncitoresc au marcat un pas înainte pe linia organizării clasei muncitoare. Ele însă nu au putut canaliza întreaga energie revoluţionară a tineretului, datorită influenţelor concepţiilor oportuniste.

În ciuda influenţelor ideologiei şi politicii oportuniste şi reformiste a apărut şi s-a manifestat în sînul Mişcării Tineretului Muncitoresc un curent revoluţionar al elementelor combative, devotate cauzei clasei muncitoare.

Poziţia elementelor revoluţionare nu era, însă, totdeauna clară, consecventă, şi mai ales nu avea o platformă ideologică şi politică comună. Dar, însuşi faptul existenţei unui curent revoluţionar care a dus o luptă continuă împotriva oportunismului dovedeşte că în sînul cercurilor „Tineretului Muncitor", ca şi în masele largi ale tineretului muncitoresc din Romînia, existau energii revoluţionare, pe care numai politica şi ideologia reformistă şi oportunistă le zăgăzuiau.

Aceste energii au fost trezite în perioada avîntului revoluţionar care a luat naştere în urma victoriei Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. În aceste condiţii, masele cele mai conştiente ale tineretului au purtat mai departe şi au ridicat tot mai sus steagul luptelor duse de curentul revoluţionar şi de masele de tineri muncitori cinstiţi din cercurile „Tineretului Muncitor" şi din „Mişcarea Tineretului Muncitoresc" împotriva oportunismului şi reformismului. Cele de mai sus au contribuit ca, după crearea partidului marxist-leninist al clasei muncitoare — în 1921 — acesta să poată transforma vechea Uniune a Tineretului Socialist în Uniunea Tineretului Comunist — vlăstarul şi rezerva partidului revoluţionar al clasei muncitoare din Romînia.

www.dacoromanica.ro

ŞEDINŢA DE CONSTITUIRE A NOULUI COLEGIU DE REDACŢIE AL REVISTEI *STUDII*

Date fiind serioasele greşeli de orientare ştiinţifică şi ideologică constatate în ultimul timp în unele publicaţii de istorie, dintre care şi revista „Studii", pentru asigurarea unei juste orientări în viitor, la propunerea Subsecţiei de ştiinţe istorice, Prezidiul Academiei R.P.R. a numit un nou colegiu de redacţie al revistei „Studii". Noul colegiu de redacţie este constituit astfel: acad. P. Constantinescu-Iaşi (directorul colegiului de redacţie), Eugen Stănescu (redactor şef adjunct), acad. A. Oţetea, T. Bugnariu, membru corespondent al Academiei R.P.R., B. Bălteanu, L. Bányai, M. Berza, B. Cîmpina, V. Cheresteşiu, V. Maciu, Gh. Matei.

În ziua de 13 septembrie a.c. a avut loc şedinţa de constituire a noului colegiu de redacţie prezidată de acad. P. Constantinescu-Iaşi, director al Colegiului de Redacţie, care în expunerea sa a precizat sarcinile de mare importanţă ce stau în faţa membrilor colegiului în vederea asigurării unei orientări juste revistei. D-sa a arătat că numai prin necontenita întărire a spiritului de răspundere de care trebuie să dea dovadă membrii colegiului, prin ajutorul concret şi operativ pe care aceştia trebuie să-l acorde redacţiei revistei, prin conlucrare activă şi grijă fără răgaz pentru nivelul ştiinţific şi ideologic al revistei, se va ajunge ca revista „Studii" să răspundă cerinţelor formulate de lucrătorii din domeniul istoriei, de toţi iubitorii de istorie.

Pe baza acestei expuneri introductive de principii, redactorul şef adjunct Eugen Stănescu a expus un plan de măsuri necesare pentru îmbunătăţirea revistei în viitor. Acest plan cuprinde măsurile de a căror rezolvare depinde buna îndeplinire a sarcinilor care stau în faţa revistei „Studii". Pentru aceasta va fi necesară simplificarea structurii revistei, care trebuie să ajungă o publicaţie închegată, sistematizată, cu rubrici permanente, clar delimitate. Asigurarea unui profil fiecărui număr în care un număr de articole să fie axate pe o anumită problemă este, de asemenea, o problemă importantă.

Problema structurii revistei şi cea a profilului fiecărui număr — prin rezolvarea lor — vor avea menirea să întărească şi să dezvolte caracterul ideologic combativ al materialelor care apar în revistă. Nu e însă destul ca revista să publice lucrări ştiinţifice (la rubrica „Studii" şi „Note şi Comunicări") de înalt nivel ideologic, ci trebuie să publice cît mai multe materiale ideologice. În acest scop, revista va acorda un loc important problemelor de filozofie materialistă a istoriei (cu aplicare directă la ţara noastră) reconsiderării critice a lucrărilor istorice romîne din trecut, analizelor ample şi critice a diferitelor şcoli istorice burgheze, tratării

www.dacoromanica.ro

chestiunilor ideologice pe care le pun unele probleme cheie din istoria țării noastre, care trebuie să fie rezolvate în cadrul realizării Tratatului.

La discuții au luat parte acad. P. Constantinescu-Iași, acad. A. Oțetea, L. Bányai, T. Bugnariu, M. Berza, E. Stănescu care au adus o serie de propuneri noi privind orientarea revistei în viitor, organizarea muncii colegiului de redacție și a aparatului redacțional, constituirea activului de colaboratori.

SESIUNEA COMUNĂ A ISTORICILOR ROMÎNI ȘI SOVIETICI

Între 9—12 iunie a.c. a avut loc la București Consfătuirea istoricilor romîni și sovietici specialiști în problemele privind trecutul popoarelor noastre și istoria legăturilor dintre poporul romîn și popoarele Uniunii Sovietice. Această consfătuire comună a fost organizată de Institutul de studii romîno-sovietic al Academiei R.P.R. și face parte dintr-un plan mai mare a institutului, de lărgire a activității sale pe linia legăturilor de colaborare dintre oamenii de știință romîni și sovietici. Existența unei vechi tradiții de studii în domeniul istoriei relațiilor romîno-ruse, interesul deosebit pe care istoricii romîni și cei sovietici îl manifestă istoriei țărilor și popoarelor noastre au făcut necesară organizarea acestei sesiuni.

La invitația institutului au răspuns din Moscova: L. V. Cerepnin, profesor la Universitatea „Lomonosov" și M. G. Sazina, candidat în studii istorice; din Kiev: F. P. Șevcenko, redactor șef al revistei „Ukrainski istoricinîi jurnal"; din Chișinău: N. A. Mohov, director adjunct al Institutului de istorie al filialei moldovenești a Academiei de științe a U.R.S.S. și S.I. Afteniuk, șef de secție la același institut.

Din partea romînă, Institutul romîno-sovietic a avut colaborarea Institutului de istorie al Academiei R.P.R., a Institutului de istorie a partidului și a Universității „C. I. Parhon" din București.

Tematica, materialul, metodele folosite în comunicările prezentate și discuțiile purtate pe marginea lor au făcut ca această primă sesiune comună să fie deosebit de rodnică. S-a mai adăugat apoi contactul direct pe care istoricii sovietici l-au avut cu colegii romîni și în afara sesiunii, la Institutul de istorie al Academiei R.P.R., la Institutul de istorie a partidului, la Facultatea de istorie etc.

O serie de comunicări au avut un caracter general, de orientare sau de metodă; altele, un caracter mai special. Ședința de deschidere a avut loc la 9 iunie în Aula Academiei R.P.R., sub președinția acad. Iorgu Iordan.

În comunicarea de deschidere a acad. P. Constantinescu-Iași, se schițează un scurt istoric al studierii relațiilor romîno-ruse trecîndu-se în revistă momentele principale și operele celor mai de seamă istorici și filologi care s-au ocupat de trecutul comun și stăruindu-se îndeosebi asupra condițiilor și caracterului cu totul nou al acestor studii după 23 August 1944.

Mult interes a stîrnit comunicarea prof. L. V. Cerepnin: *„Sobornoe ulojenie" din 1649 și „Pravilele lui Vasile Lupu" ca izvoare pentru istoria aservirii țăranilor în Rusia și Moldova*; folosind metoda comparată, a analizat două momente ale dreptului feudal-civil rus și altul moldovean — de la mijlocul secolului al XVII-lea. Studierea comparată a acestor două coduri de legi dovedește că existența unor condiții social-economice asemănătoare generează fenomene asemănătoare în suprastructură. Amîndouă aceste momente ale dreptului feudal oglindesc procesul de aservire a țărănimii.

www.dacoromanica.ro

Acad. Andrei Oțetea în comunicarea „Problema editării textelor vechi" s-a ocupat de probleme de metodologie în legătură cu editarea documentelor. Stabilirea unor norme identice în publicarea de documente prezintă astăzi un deosebit interes, deoarece istoricii sovietici și cei romîni sînt angajați în momentul de față într-o operă comună e vorba de strîngerea și publicarea documentelor relative la relațiile romîno-ruse din timpurile cele mai vechi pînă în secolul al XVII-lea.

Ședința continuă după amiază în sala Institutului de istorie, sub președinția prof. L. V. Cerepnin. Prof. Manea Mănescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., și-a dezvoltat comunicarea sa asupra relațiilor economice și culturale romîno-sovietice de la eliberarea țării noastre și pînă astăzi, precum și perspectivele de dezvoltare ale acestor relații.

Prof. N. A. Mohov din Chișinău s-a ocupat, în comunicarea „Relațiile politice dintre Rusia și Moldova în al doilea pătrar al veacului al XVII-lea", de unele evenimente în general cunoscute istoricilor romîni, dar puse într-o lumină nouă prin folosirea unor documente inedite din arhiva actelor vechi din Moscova.

Tot în această ședință, Damian Bogdan a prezentat comunicarea: „Legături între onomastica actelor moldovenești și ucrainene pînă la jumătatea secolului al XV-lea". Utilizînd metoda comparată pe baza documentelor slavo-romîne și a celor ucrainene din colecția prof. Vladimir Rozov, autorul arată, pe baza unei analize lingvistice, legăturile între numele de persoane care apar în cele mai vechi acte moldovenești și ucrainene. Ședința se încheie după discuții la comunicările prezentate.

Marți 10 iunie d.a., în sala Institutului de istorie, sînt prezentate comunicările participanților romîni.

Conf. univ. Valeria Costăchel a vorbit despre „Contribuții la tălmăcirea termenului „proșcenniki" pe bază de documente slavo-romîne". Folosind metoda comparată, autoarea încearcă să aducă o contribuție la lămurirea unui termen din documentele medievale ruse a cărui semnificație nu a putut fi încă lămurită pe baza numai a acestor izvoare și se adresează în acest scop documentelor slavo-romîne, ajungînd la concluzia că prin acest termen se înțeleg, atît în Rusia cît și în țările romîne, robii eliberați.

Relațiile comerciale romîno-ruse pînă în secolul al XIX-lea sînt slab cunoscute, nu îndeajuns de studiate din cauza izvoarelor foarte sărace privind acest subiect. De aceea, a fost cu interes ascultată comunicarea lui. Al. Vianu „Relațiile comerciale romîno-ruse la sfîrșitul veacului al XVII-lea". Autorul a folosit tabelele întocmite de consulatul Rusiei, intitulate „Tabele de mărfuri aduse în Țara Romînească și Moldova și transportate în Turcia" și „Tabele de mărfuri importate din Moldova, Țara Romînească și Turcia". Aceste tabele au fost aflate de autor în arhivele din Moscova. Pe baza lor se pot stabili trăsăturile esențiale ale relațiilor comerciale, volumul schimbului de mărfuri, natura și prețul lor etc.

Profesorul N. Corivan, din Iași, în comunicarea „Relațiile franco-ruse din 1859 cu privire la unirea Principatelor", pe baza unor documente în parte inedite, a analizat lupta diplomatică dusă în jurul anului 1859 între marile puteri în problema Unirii Principatelor, din care reiese atitudinea Rusiei, consecvent favorabilă Unirii.

Probleme ale istoriei contemporane au fost destul de bine reprezentate la această sesiune comună. Deosebit interes și multe fapte inedite a adus comunicarea lui F. P. Șevcenko „Despre participarea romînilor la mișcarea de partizani din Ucraina în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei" în care, pe baza documentelor de arhivă și a amintirilor participanților la lupta de partizani, sînt date exemple de trecere a soldaților și chiar a unor ofițeri romîni de partea partizanilor în Ucraina și Crimeea.

Ultima ședință de la 11 iunie a fost, în întregime, consacrată unor comunicări de istorie contemporană.

www.dacoromanica.ro

Titu Georgescu în comunicarea „Din activitatea unor organizații de masă legale pentru pace trainică și prietenie cu Uniunea Sovietică", a arătat lupta desfășurată de P.C.R. pentru atragerea maselor largi în vederea preîntîmpinării războiului. Autorul s-a oprit în special asupra activității a patru asociații din țara noastră: Comitetul antirăzboinic, Comitetul antifascist, Asociația Amicii U.R.S.S. și Societatea pentru întreținerea legăturilor culturale dintre Romînia și Uniunea Sovietică — amintind cu această ocazie pe cei mai de seamă fruntași ai vieții culturale și științifice din țara noastră care au participat la acțiunile organizate de aceste asociații.

B. Bălteanu în comunicarea „Relațiile romîno-sovietice, 23 August 1944 — decembrie 1945" a dezvoltat o serie de probleme din primul an și jumătate al eliberării țării noastre și în special ajutorul economic și diplomatic acordat de U.R.S.S. țării noastre în lupta împotriva reacțiunii interne și internaționale.

Comunicarea cercetătoarei sovietice M. G. Sazina „Lupta delegației sovietice la conferința de pace de la Paris din 1946" pentru un tratat de pace democratic cu Romînia, a analizat pe baza materialelor din arhivele din Uniunea Sovietică și Romînia lupta dusă de delegația sovietică în cursul pregătirii tratatului de pace cu Romînia împotriva încercărilor blocului anglo-american de a impune Romîniei un tratat de pace înrobitor din punct de vedere economic și politic. Poziția hotărîtă a Uniunii Sovietice atît în problemele propriu-zis politice privind restabilirea hotarelor din vest prin anularea dictatului de la Viena, problema internaționalizării Dunării, cît și a clauzelor economice privind cuantumul și modul de plată al reparațiilor, toate au avut o deosebită importanță în refacerea economică și în democratizarea Romîniei, și au creat condițiile de dezvoltare ulterioară a țării noastre.

★

Interesul pe care l-au prezentat cele 12 comunicări prezentate la această sesiune a fost oglindit și prin discuțiile vii care s-au purtat pe marginea lor. La aceste discuții care au avut loc la sfîrșitul fiecărei serii de comunicări au participat peste 25 de persoane. Materialul prezentat și modul de abordare a temelor tratate a stîrnit o serie de întrebări în legătură cu subiecte care interesau pe istoricii romîni și sovietici. Astfel cu privire la primele comunicări, istoricii romîni au putut afla de noi ediții ale monumentelor dreptului rus care sînt în pregătire la Institutul de istorie al Academiei de științe a U.R.S.S., de unele cercetări sovietice privind pravila lui Vasile Lupu. Istoricii sovietici au aflat de pregătirea unei ediții critice a pravilei lui Vasile Lupu.

Noutatea materialului de arhivă prezentat de N. A. Mohov a stîrnit o serie de întrebări în legătură cu unele probleme ce interesau pe cercetătorii romîni, după cum tov. Mohov și Șevcenko au arătat un deosebit interes comunicării tov. Vianu. Cu această ocazie, istoricii romîni au aflat de o cercetare similară privind relațiile comerciale pe baza altor izvoare inedite, întreprinsă la Chișinău.

Foarte utile au fost precizările tov. L. V. Cerepnin, în legătură cu lucrările privind comunicarea sa, și a altor comunicări care au folosit metoda comparativă, insuficient folosită în cercetările romînești de pînă acum.

Cunoașterea reciprocă a materialului documentar și a bibliografiei este indispensabilă, și din această cauză contactele dintre istoricii romîni și sovietici sînt foarte utile. Așa cum a arătat tov. Cerepnin, aplicarea metodei comparativ-istorice pe lîngă că este foarte rodnică, oferind posibilități de generalizări, ea poate închega din punct de vedere organizatoric forțele istoricilor din diferite țări, canalizînd eforturile lor spre un singur scop: dezvăluirea legilor comune obiectve și a condițiilor specifice ale vieții istorice a diferitelor popoare.

Interesante au fost și explicațiile date la discuții de tov. Cerepnin privind aplicarea și izvoarele celor două monumente ale dreptului feudal analizate în comunicarea sa.

www.dacoromanica.ro

Discuțiil ample au prilejuit și comunicările de istorie contemporană. Ele au încheiat această sesiune. S-au adus o serie de noi precizări și indicații, de izvoare noi care să întregească materialul prezentat. S-a subliniat în special importanța și a materialului din comunicarea tov. F. P. Șevcenko și M. G. Sazina.

Prețuind tradiția și însemnătatea vechilor legături ruso-române, vorbitorii au scos în evidență caracterul cu totul nou și cu totul deosebit al noilor relații de tip socialist stabilite după 23 August 1944 între țara noastră și U.R.S.S. Unele din aspectele acestui tip de relații au fost scoase în relief de comunicările tov. Manea Mănescu, B. Bălteanu, M. G. Sazina.

★

Istoricii sovietici, în afara discuțiilor din timpul sesiunii comune, au mai luat contact cu istoricii și cercetătorii români în timpul vizitelor făcute la Institutul de istorie al Academiei R.P.R., Institutul de istorie a Partidului, Universitatea „C I. Parhon" (Facultatea de istorie), Arhivele Statului etc.

Această sesiune comună, comunicările și discuțiile purtate au arătat importanța contactelor directe între istoricii români și sovietici. Studierea istoriei țării noastre pe baza studierii istoriei legăturilor cu popoarele U.R.S.S. și pe baza bogatelor izvoare aflate în arhivele din U.R.S.S. este necesară și deosebit de folositoare. Sesiunea poate constitui un îndemn pentru continuarea unor forme asemănătoare de legături directe între istoricii români și sovietici.

Ioan Matei

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ A CADRELOR DIDACTICE DE LA FACULTATEA DE ISTORIE DIN BUCUREȘTI DIN APRILIE 1958

A intrat în tradiția Universității „C. I. Parhon" din București, ca în fiecare an să se organizeze cîte o sesiune științifică a cadrelor didactice. Astfel, în cursul lunii aprilie a. c., s-a desfășurat cea de-a VI-a sesiune științifică.

Sesiunea s-a deschis printr-o ședință festivă pe întreaga Universitate în cadrul căreia după cuvîntul de deschidere al rectorului Universității, acad. prof. Iorgu Iordan, a fost prezentat de către prof. dr. Eugen Angelescu, prorector al Universității, raportul privind activitatea științifică a Universității „C. I. Parhon" pe anul 1957.

În continuare, lucrările sesiunii au avut loc pe facultăți. În zilele de 23, 24 și 26 aprilie a.c. s-au desfășurat lucrările sesiunii științifice de la Facultatea de istorie.

Această sesiune a însemnat un nou prilej de apreciere a rezultatelor muncii științifice a unora dintre cadrele didactice de la Facultatea de istorie. Credem necesar de precizat încă de la început că sesiunea a fost folositoare pentru lucrătorii din domeniul istoriei cu atît mai mult cu cît o parte dintre comunicările prezentate, prin tematica lor, au fost legate de sarcina trasată istoricilor de cel de-al II-lea Congres al P.M.R., aceea de a pregăti un tratat de istoria României.

O principală lipsă a sesiunii a constat în numărul mic al comunicărilor din domeniul istoriei moderne și contemporane a țării noastre, domeniu care așteaptă rezolvarea a numeroase probleme.

www.dacoromanica.ro

Dintre comunicările prezentate în ziua de 23 aprilie, menționăm următoarele:

Unele probleme referitoare la secolul V pe teritoriul R.P.R., de prof. I. Nestor. Problemele tratate în această comunicare s-au bazat pe un interesant material arheologic și au avut menirea să umple unele lacune ale istoriei patriei noastre din secolul V, despre care izvoarele scrise ne dau prea puține informații. Comunicarea are meritul de a aduce un aport în rezolvarea problemei formării poporului român.

Rezultatele acestei comunicări ar fi fost cu mult mai rodnice dacă problemele puse în discuție ar fi avut un caracter mai puțin tehnic și mai mult de generalizare teoretică și dacă specialiștii de istorie veche și arheologie ar fi contribuit prin discuțiile lor la aprecierea concluziilor la care a ajuns prof. I. Nestor.

O altă comunicare intitulată *N. Iorga istoric al țărănimii române în evul mediu* a fost prezentată de conf. Valeria Costăchel. Această comunicare, prin încercarea de a reconsidera o parte din opera istoricului N. Iorga, a căutat să răspundă sarcinei importante care stă în fața istoricilor noștri: aceea de a trece la o reconsiderare adîncă și critică a activității istoricilor din trecut. Așa cum au arătat participanții la discuții, autoarea a avut de întîmpinat unele dificultăți în tratarea acestei probleme, dat fiind numărul mare de lucrări scrise de N. Iorga, fie chiar numai în problema țărănească. Dar așa cum a fost prezentată, este departe de a corespunde principiilor unei juste reconsiderări.

În această comunicare o gravă greșeală constă în faptul că autoarea, depărtîndu-se de principiul marxist-leninist în problema reconsiderărilor, s-a ferit să înfățișeze evoluția gîndirii social-politice a lui N. Iorga și modul în care a influențat această gîndire (strîns legată de evenimentele istorice din prima jumătate a veacului nostru) poziția lui N. Iorga în lucrările referitoare la istoria țărănimii române în trecut. În cadrul discuțiilor, conf. B. Cîmpina a arătat concret că autoarea n-a înfățișat felul în care au evoluat ideile lui N. Iorga în problema țărănească. Astfel autoarea a trecut peste faptul că imaginea patriarhală pe care o are N. Iorga despre țărănimea română din secolul al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea în lucrarea *Geschichte des rumänisches Volkes* apare atenuată în lucrarea sa *Istoria armatei românești* pe care autoarea ar fi trebuit s-o analizeze mai în amănunt.

Dar autoarea n-a făcut acest lucru deoarece în întreaga sa comunicare n-are nici un fel de apreciere critică asupra imaginii greșite — depărtate de adevărul istoric — cu privire la țărănimea medievală caracteristice pentru N. Iorga în multe din lucrările sale.

Dată fiind necesitatea dezbaterii problemelor privind periodizarea istoriei patriei noastre, comunicarea *Cu privire la periodizarea istoriografiei medievale din Moldova și Țara Românească* a conf. Eugen Stănescu este o contribuție la rezolvarea uneia din sarcinile care stau astăzi în fața istoricilor noștri în vederea pregătirii *Tratatului* de istorie a României.

Participarea la discuții a tov. acad. prof. A. Oțetea, conf. V. Maciu, prof. M. Berza, prof. I. Ionașcu, conf. B. Cîmpina a adus unele lămuriri și complectări.

În fixarea periodizării istoriografiei medievale, autorul a folosit metoda explicării gîndirii istorice pornind de la situația economico-socială și politică a epocii. În cadrul discuțiilor Prof. M. Berza a arătat că în studierea acestei probleme este necesar ca metoda folosită de autor să fie completată și prin cercetarea altor factori ca: evoluția ideii de cauzalitate istorică, legătura cu istoriografia străină — lărgindu-se astfel posibilitățile de informare istorică. Tot prof. M. Berza a subliniat efortul autorului de a găsi o legătură organică între istoriografia Moldovei și cea a Țării Românești în evul mediu.

Autorul a făcut și unele referiri la istoriografia transilvană din secolul XVIII (Școala Ardeleană). În legătură cu această problemă conf. V. Maciu a arătat că școala ardeleană nu poate fi integrată în istoriografia medievală, deoarece ea constituie începutul istoriografiei

www.dacoromanica.ro

moderne. Tot pe marginea acestei lucrări, conf. B. Cîmpina socotește că nu trebuie pusă pe același plan cronica vremii lui Vlad Țepeș cu cronicile lui Ștefan cel Mare.

În a doua zi a sesiunii, potrivit programului, au fost prezentate următoarele comunicări:

Reforma monetară a lui Polycrate de acad. prof. E. Condurachi. Interesul acestei comunicări constă mai ales în aceea că se analizează rolul istoric al reformei monetare a lui Polycrate din Samos. Această temă este importantă cu atît mai mult cu cît pînă azi, toți cei care s-au ocupat de această problemă s-au limitat numai la studii cu caracter numismatic. Totodată trebuie subliniat faptul că comunicarea abordează o problemă cu caracter social din antichitate.

Politica fiscală a lui Ioan Vodă Caragea a fost titlul comunicării prof. I. Ionașcu. Bazîndu-și comunicarea pe studierea unor documente inedite, în bună parte culese din Arhivele de Stat din Moscova, autorul a încercat să înfățișeze într-o lumină nouă domnia lui Ioan Vodă Caragea. Așa cum a reieșit și din discuțiile purtate, lucrarea prezintă un mare interes pentru cercetătorii de istorie, prin bogăția informațiilor noi ce le oferă. Conf. S. Vianu a arătat însă că întrucît comunicarea bazîndu-se mai ales pe informații scoase din fondul Manuc, unele concluzii ale autorului sînt unilaterale. De aceea s-a considerat că ar fi trebuit să se facă apel și la alte materiale informative care ar fi dat posibilitatea să se constate rolul mai complex pe care l-a jucat Ioan Vodă Caragea în politica fiscală din acel timp, și în acest sens conf. S. Vianu sugerează autorului necesitatea confruntării fondului Filipescu și Samurcaș cu fondul Pini. Tot la discuții s-a mai arătat că o consecință a politicii fiscale de jaf a lui Caragea a fost stînjenirea procesului de acumulare primitivă a capitalului — opinie pe care autorul a socotit-o întemeiată. Principala lipsă a acestei comunicări este generalizarea insuficientă a materialului faptic.

Prof. M. Berza a prezentat în continuare comunicarea intitulată *Trei manuscrise moldovenești din veacul al XV-lea în muzeul istoric de la Moscova.* Ca și comunicarea prof. I. Ionașcu, și aceasta ne arată cît de importante sînt explorările din Arhivele de Stat din U.R.S.S. pentru elucidarea unor importante probleme din istoria țării noastre. Comunicarea a avut meritul de a fi ilustrat o interesantă problemă de istoria artei — fiind de fapt mai mult o lucrare de istoria artei decît de istorie propriu-zisă.

Ultima comunicare din această zi a fost *Aspecte din activitatea Blocului muncitoresc-țărănesc în timpul campaniei electorale (1926—1932)* prezentată de conf. V. Hurmuz. În cadrul discuțiilor purtate s-a arătat că ea va ajuta pe cercetători la înțelegerea mai deplină a unuia din aspectele muncii legale a Partidului Comunist din Romînia în perioada stabilizării vremelnice și parțiale a capitalismului și a crizei economice din țara noastră.

Sesiunea de la Facultatea de istorie și-a încheiat lucrările prin cea de-a treia ședință de lucru ținută în ziua de 26 aprilie. Cu acest prilej au fost susținute ultimele comunicări.

Prof. A. Sacerdoțeanu a prezentat lucrarea *Condițiile istorice în care a fost obținută „Bula de aur" a sașilor la 1224.* Tema tratată prezintă interes pentru rezolvarea unora dintre problemele principale ale secolului al XIII-lea din istoria Transilvaniei.

În comunicarea amintită au fost folosiți în mod anacronic unii termeni ca: muncitori agricoli sau națiunea sașilor, termeni care nu există pentru perioada respectivă, și a căror folosire arată poziția străină a autorului față de periodizarea marxistă a istoriei.

Comunicarea susținută de conf. D. Berciu *Cu privire la protoneoliticul Europei sud-estice,* a stîrnit un viu interes printre participanții la sesiune, atît prin noutate cît și prin încercarea de utilizare a unor rezultate ale săpăturilor arheologice din țara noastră. Discuțiile au exprimat însă unele nedumeriri în legătură cu periodizarea prea complicată propusă de autor în ceea ce privește începuturile neoliticului: o perioadă a protoneoliticului fără ceramică și o perioadă a protoneoliticului cu ceramică.

www.dacoromanica.ro

Conf. Mauriciu Kandel a dezvoltat comunicarea *Fosta raia a Giurgiului între 1829—1832*, care a adus o serie de noi probleme ca de pildă: Giurgiul a fost o piață și pentru județele din afara raialei, fiind o adevărată poartă de ieșire pentru ținuturile învecinate. Cu o documentare mai completă, comunicarea ar putea aduce unele lămuriri în problema comerțului Țării Românești în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Sesiunea s-a încheiat prin comunicarea asistentei Florentina Cazan *Prețul maximal al produselor din Țara Românească la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*. Trebuie relevat că Fl. Cazan a fost singurul reprezentant al cadrelor tinere. Ea a reușit să susțină o comunicare cu o temă dificilă și de mult interes. Comunicarea a confirmat existența unei piețe interne în perioada de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Prezentînd primul capitol al unei lucrări mai mari și nu un rezumat al întregii lucrări, autoarea nu a reușit îndeajuns să arate rezultatele proprii sale cercetări. Unii termeni nu sînt suficient de bine folosiți ca de pildă acela de „fabrică".

★

Comunicările prezentate au stîrnit interes prin datele noi și interpretarea lor și au dat naștere la discuții.

Trebuie însă arătat că și anul acesta problemele de istorie contemporană nu au fost în suficientă măsură în atenția cadrelor didactice de la Facultatea de istorie, cele mai multe din comunicări ocupîndu-se mai ales cu probleme de istorie a evului mediu. Se impune o mai mare atenție acestui deosebit de important sector din istoria României. Un aspect negativ stă în faptul că în cadrul acestei sesiuni, cadrele tinere nu s-au prezentat într-un număr satisfăcător, lucru ce se poate realiza cu atît mai mult cu cît în cadrul sesiunilor din anii trecuți numărul acestora a fost destul de mare. De asemenea o lipsă importantă a acestei sesiuni stă în faptul că unele comunicări care au formulat teze greșite sau care n-au generalizat materialul faptic analizat n-au fost îndestul criticate în cadrul discuțiilor.

www.dacoromanica.ro

R E C E N Z I I

VÁCLAW KRÁL, *A csehszlovák burzsoázia intervencios háboruja a Magyar Tanácsköztársaság ellen 1919-ben.* (Războiul de intervenţie a burgheziei cehoslovace împotriva Republicii Sovietice Ungare în 1919) (trad. întocmită după ediţia cehă din 1954). *Szépirodalmi könyvkiadó.*

Slovencké vydatel'stvo Krasnoi Literatúry, 1956, 285 p.

Václaw Král, printr-o argumentare ştiinţifică bazată pe o vastă documentaţie, scoate la iveală adevărul istoric de nezdruncinat despre agresiunea imperialistă organizată de Cehoslovacia burgheză împotriva revoluţiei socialiste din Ungaria.

V. Král insistă în special asupra faptului că fără mişcarea revoluţionară a maselor, care a luat avînt sub influenţa Marii Revoluţii din Octombrie, nu s-ar fi realizat revoluţia naţională şi democratică şi eliberarea naţionalităţilor asuprite (p.28). Autorul accentuează rolul predominant al luptelor revoluţionare a naţionalităţilor în crearea statelor rezultate prin dezmembrarea imperiului austro-ungar.

Cartea e împărţită în 12 capitole. Autorul analizează sistematic condiţiile şi motivele pregătirii şi desfăşurării intervenţiei armate împotriva proletariatului din Ungaria.

Perioada noiembrie 1918 — februarie 1919 cînd armata cehoslovacă ocupă Slovacia, formează tema primului capitol care începe cu cuvintele „Ocuparea Slovaciei de către armata Cehoslovacă între noiembrie 1918 şi februarie 1919 nu înseamnă numai un eveniment care a premers în timp războiul de intervenţie împotriva Republicii Sovietice Ungare. El este, dimpotrivă, un eveniment care prin caracterul său a influenţat întreaga desfăşurare a războiului de intervenţie din Slovacia şi de aceea formează o parte integrală a problematicei noastre" (p. 11).

Programul naţionalist al burgheziei cehe a fost susţinut de social-democraţia trădătoare a intereselor maselor care a reuşit să atragă sub influenţa sa masele mai puţin conştiente. Drept rezultat al acestei influenţe nefaste, desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice şi trecerea la revoluţia socialistă n-a avut loc. „Oportunismul social-democraţiei a făcut posibil ca burghezia cehă, pe dărîmăturile vechii monarhii să clădească Cehoslovacia ca stat imperialist" (p. 12). Iar scopul acestui nou stat imperialist a fost să acapareze hegemonia politică şi economică în locul fostei Austro-Ungarii.

În noiembrie 1918 Beneş a şi încercat să demonstreze puterilor Antantei importanţa hotărîtoare a Cehoslovaciei care deschide drum aliaţilor spre întreaga Europă centrală şi „pot exercita influenţa lor directă asupra Austriei, Ungariei, Galiţiei şi Poloniei şi prin aceasta şi asupra Rominiei şi Ucrainei" (p.24). În continuare V. Král scrie că „imperialiştii francezi au înţeles prea bine (avantajele aşezării strategice a Cehoslovaciei) şi din motivele de mai sus au considerat Cehoslovacia drept unul din principalele piloane ale sistemului lor de dominaţie din Europa centrală şi răsăriteană.

În capitolul II intitulat „Dictatura proletariatului în Ungaria şi atragerea Cehoslovaciei în planurile intervenţioniste ale imperialiştilor apuseni," după o scurtă schiţare a fazelor revoluţiei şi a situaţiei interne din Ungaria, se trece la problema politicii externe. Aici precum şi în paginile următoare găsim numeroase referiri asupra rolului jucat de Romînia în pregătirea şi desfăşurarea intervenţiei armate

www.dacoromanica.ro

Politica externă cehoslovacă a fost condusă de Masarik şi Beneş, care în tot timpul războiului au colaborat cu toţi imperialiştii Antantei. Cu toate acestea din momentul conturării statului independent cehoslovac, Masarik şi-a schimbat orientarea, alăturîndu-se Franţei. Relaţiile strînse cu Statele Unite susţinute de către Masarik s-au schimbat datorită politicii de simpatie dusă de Wilson faţă de Germania. Noua politică cehoslovacă a necesitat relaţii amicale cu duşmanii Germaniei. Această orientare a convenit şi Franţei care din ultima perioadă a războiului începu să făurească planuri de hegemonie europeană.

Condusă de aceste interese Franţa a sprijinit în tot cursul conferinţei de pace toate pretenţiile teritoriale ale statelor mici rezultate din dezmembrarea Austro-Ungariei. Iar Statele Unite pozau drept apărătorii naţiunilor învinse (Germania, Austria şi Ungaria).

Orientarea Cehoslovaciei către Franţa este legată de persoana lui Beneş care la 16 decembrie 1918 a cerut în scris lui Clémenceau ca mareşalul Foch să preia comanda supremă a armatei cehoslovace şi în cazul acceptării acestei dorinţe „mareşalul Foch va dispune de forţe considerabile în Cehoslovacia şi în caz de nevoie, le va putea folosi eventual pentru menţinerea ordinei, sau pentru stăvilirea valului bolşevic din ţările vecine" (p. 65).

Nu este o întîmplare că tocmai Foch a elaborat un plan de atac împotriva Rusiei Sovietice, în care conta pe statele limitrofe la vest: Polonia, Finlanda. Rominia, Cehoslovacia, Iugoslavia şi eventual Grecia.

Cehoslovacia ar fi fost dispusă să sprijine organizarea unei armate formate din foşti prizonieri ruşi, pe propriul ei teritoriu. Spiritul revoluţionar al proletariatului i-a impus însă precauţie; prizonierii în cauză au respins unanim acest proiect.

Referitor la rolul Rominiei în planurile intervenţioniste, V. Král scrie: „Pentru a înlesni participarea armatei boierimii române prin intervenţie, mareşalul Foch a realizat în Consiliul celor Zece ţinut la 19 februarie 1919, ca Rominia să primească noi teritorii în dauna Ungariei. Rominia a pretins însă, ca armata ungară să se retragă cu încă 50—70 km spre apus. Ocuparea acestui teritoriu i s-a interzis formal: de fapt urma să fie inclus teritoriului statului român. Linia de demarcaţie urma să coincidă cu cea asigurată drept graniţă română în tratatul secret al Antantei din 1916. Cu satisfacerea rapidă a pretenţiilor teritoriale române au vrut să înlesnească eliberarea forţelor militare române de pe frontiera apuseană în vederea campaniei de intervenţie în răsărit" (p. 74). Hotărîrea luată de Consiliul celor Zece în absenţa lui Wilson a fost predată de Vyx la 20 martie, Ungariei. Efectul acestei note a fost însă contrar dorinţelor din care a izvorît: s-a mai format o a doua dictatură a proletariatului în plin centrul Europei. Plănuita intervenţie antisovietică era de realizat abia după nimicirea Republicii Sovietice Ungare.

Pregătirile intervenţioniste ale burgheziei cehoslovace împotriva Republicii Sovietice Ungare sînt tratate în capitolul III al cărţii.

Profitînd de pregătirile intervenţioniste, imperialismul cehoslovac a năzuit să anexeze noi teritorii ungureşti, legînd interesele Antantei cu interesele proprii. Beneş cere lui Clémenceau (25 martie 1919) sprijinul Franţei pentru realizarea anexiunilor dorite, bazîndu-se pe accentuarea importanţei Cehoslovaciei în înfruntarea bolşevismului ungar, care urma conform descrierii lui Beneş să aprindă văpaia revoluţiei în întreaga Europă centrală. Ocuparea Ucrainei Subcarpatice a făcut parte din manevra de izolare a Republicii Sovietice Ungare de Rusia Sovietică. În continuare, Beneş cere în mod deschis includerea Cehoslovaciei în planurile intervenţioniste ale Antantei. Aceasta nu-l împiedică pe Beneş ca pentru ştergerea oricărei urme a pregătirii intervenţei. să declare unor şefi ai social-democraţiei de dreapta, — care-l ajutau în dezorientarea maselor — că „toate acţiunile noastre comune cu vecinii (în primul rînd Rominia — *nn.*) nu aveau decît un caracter defensiv, adică dacă ne atacă Ungaria" (p.87). Iar începînd cu 7 aprilie, cînd Klofaci a dat ordin armatei cehoslovace pentru începerea ofensivei împotriva Ungariei Sovietice împreună cu trupele române şi sîrbe, presa cehoslovacă abunda de ştiri false despre „pregătirile de război ale Ungariei împotriva Cehoslovaciei" (p. 96).

V. Král aduce cîteva documente care arată că în spatele imperialismului cehoslovac se găseau cercurile monopolului financiar cehoslovac, care la sfîrşitul lunii aprilie cereau cu hotărîre guvernului să ia în posesie anumite regiuni industriale şi miniere (p. 113).

Planurile intervenţioniste cehoslovace n-au întrunit însă aprobarea unanimă a puterilor Antantei. Anglia şi în special Statele Unite, adversarii planurilor de hegemonie europeană a Franţei s-au manifestat împotriva intervenţiei militare sprijinite de Franţa. Contradicţiile existente în sînul Antantei sînt tratate în capitolul IV al cărţii. Deşi V. Král îşi dă seama că opunerea Statelor Unite faţă de planurile intervenţiei armate a Cehoslovaciei Rominiei şi Iugoslaviei este un rezultat al contradicţiilor imperialiste — părere pe care o şi expune în mai multe locuri din cap. II şi

www.dacoromanica.ro

IV — el este totuşi dispus să repete drept valabile argumentele diplomaţiei Statelor Unite. Toată claritatea cu care autorul tratează problema, nu-l împiedică să reproducă fără comentarii şi fără să le combată unele teze susţinute de imperialiştii anglo-americani. De ex. Statele Unite se opun intervenţiei armate romîne şi cehoslovace pe de o parte pentru că aceste state urmăreau scopuri anexioniste, pe de altă parte pentru că o astfel de acţiune armată ar fărîmiţa forţele militare care trebuiau concentrate împotriva Rusiei Sovietice. În realitate, anglo-americanii au vrut să împiedice ca Franţa prin aliaţii ei subordonaţi să cîştige teren în spaţiul carpato-dunărean, ceea ce însemna un pas decisiv spre hegemonie.

V. Král descrie pe larg acţiunile duşmănoase ale diplomaţiei americane îndreptate împotriva dictaturii proletare ungare. În acest scop americanii contau pe sprijinul fără rezerve al social-democraţiei de dreapta din Ungaria, care era gata să-şi dea concursul la „îndepărtarea Ungariei de pe calea bolşevismului" şi să restabilească regimul burghez prin înlăturarea comuniştilor de la putere.

Capitolul V este consacrat descrierii atacării Republicii Sovietice Ungare de către burghezia cehoslovacă, imediat după pornirea înaintării trupelor reacţiunii romîne. Documentele dovedesc fără echivoc că agresorul a fost Cehoslovacia, fără ca Ungaria să fi dat vreun prilej la aceasta. O dată săvîrşită agresiunea, Cehoslovacia se străduia să păstreze aspectul unor acţiuni de pură menţinere a ordinii pe teritoriile „eliberate". Mînată de această dorinţă, încearcă să profite şi de succesele armatei romîne ca să evite eforturi proprii. De fapt nici starea armatei cehoslovace n-a fost bună, dar mai cu seamă frica de opinia publică a determinat această manevră.

Rezistenţa soldaţilor cehoslovaci faţă de războiul de intervenţie a fost generală, ceea ce a contribuit în cea mai mare măsură la nereuşita acestei acţiuni a imperialiştilor cehoslovaci. Dezertarea, împrăştierea soldaţilor a fost un fenomen de masă şi în special soldaţii slovaci au refuzat să lupte şi au fost consideraţi de „neîncredere", pentrucă a treia parte a lor „înclina spre bolşevism" (p. 171—172). Nici cea mai cruntă teroare, introducerea pedepsei cu moartea în caz de acţiuni de nesupunere, n-a reuşit să schimbe atitudinea spontană a maselor proletare şi ţărăneşti în fruntea cărora încă nu stătea un partid comunist. Comunişti cehoslovaci existau doar între prizonierii din Rusia, care au organizat în 1918 o secţiune a comuniştilor cehoslovaci, cît şi în Ungaria, care şi ei formau o secţiune aparte la Budapesta. Agitaţia desfăşurată de aceştia s-a răsfrînt în cea mai mare parte asupra foştilor soldaţi ai armatei austro-ungare „aflători pe teritoriile respective şi asupra soldaţilor cehi din Slovacia". Foaia săptămînală „Armáda proletaru", ce se distribuia în rîndurile soldaţilor din Slovacia (apărută începînd din mai 1919), cere în cuvinte convingătoare ca soldaţii armatelor romîne, sîrbe şi cehe să nu omoare pe fraţii lor care au luat puterea în mîinile lor, pentrucă omorîndu-i, omoară şi ideile revoluţionare din Romînia, Serbia şi Cehoslovacia; învingînd pe soldaţii revoluţiei, învinge pe muncitorii romîni, sîrbi şi cehi şi sprijină restabilirea domniei burgheziei şi a magnaţilor unguri (p. 219).

În analiza rolului social-democraţiei W. Král face unele generalizări greşite. Privitor la caracterul spontan al rezistenţei maselor în războiul intervenţionist, autorul scrie: „în legătură cu aceasta se pune în mod firesc întrebarea, dacă social-democraţia, în calitatea ei de partid muncitoresc a avut oare vreo parte şi vreun merit în manifestarea solidarităţii muncitoreşti faţă de Republica Sovietică Ungară. Răspunsul nostru nu poate fi decît negativ" (p. 182). În pasajul citat se pune în mod nefericit semnul de egalitate între social-democraţie, şi liderii de dreapta. Social-democraţii de dreapta au luptat umăr la umăr cu burghezia pentru a ascunde caracterul de clasă proletar al Republicii Sovietice Ungare şi au încercat să convingă muncitorimea că această republică sovietică este doar manevra vicleană a burgheziei naţionaliste maghiare. Toate aceste manevre aveau menirea să atîţe naţionalismul şi şovinismul în mase. Oare nu s-a găsit însă nimeni în rîndul social-democraticei care să lupte împotriva acestei diversiuni? Oare de unde se recrutau masele potrivnice intervenţiei despre care vorbeşte elogios autorul? Însuşi autorul ne arată cu cîteva pagini mai încolo, că pe lîngă comuniştii despre care am mai vorbit a mai existat o aripă de stînga în sînul social-democraţiei, care a contribuit la această luptă. Aripa marxistă de stînga s-a conturat ca poziţie împotriva oportunismului abia în anul 1919. scrie Král, fără să precizeze cînd, în decursul acelui an. În timp foarte scurt această fracţiune a cîştigat masele muncitorilor „cu conştiinţă de clasă".

Cu toate că aripa de stînga marxistă a acceptat din punct de vedere ideologic programul Marii Revoluţii din Octombrie, ea nu a avut o viziune clară asupra statului cehoslovac. Ea n-a acceptat nici teza pentru care a militat mai tîrziu în cadrul partidului lui Clement Gottwald, susţinînd că Cehoslovacia este un stat pronunţat imperialist, în care domneşte oligarhia financiară legată cu mii

www.dacoromanica.ro

de fire de imperialismul apusean (p. 191). În continuare, se arată că stînga n-a văzut nici soluția revoluționară în sprijinirea sovietului ungar, prin terminarea războiului de intervenție, prin trecerea la război revoluționar și răsturnarea regimului burghez. W. Král trage concluzia că, „din punct de vedere ideologic și organizatoric social-democrația precum și aripa de stînga marxistă a rămas în urma mișcării spontane a maselor" (p. 201).

În luna mai au izbucnit o serie întreagă de răscoale muncitorești pe teritoriul Slovaciei iar la 16 iunie s-a proclamat la Prešov Republica Sovietică Slovacă, imediat după sosirea eliberatoarei armate roșii ungare. Această republică s-a menținut doar trei săptămîni. Cu toată durata scurtă, puterea sovietică a lăsat urme adînci în mișcarea muncitorească din Slovacia.

Concluziile acestui capitol (cap. IX) se bazează precum arată autorul, pe lucrarea lui M. Gosoryovski despre mișcarea muncitorească din Slovacia.

În capitolul XI se arată că încercările neizbutite ale Statelor Unite pentru nimicirea sovietului ungar pe calea diversiunii cu ajutorul trădătorilor social-democrați au determinat în a doua jumătate a lunii mai ca și delegațiile anglo-americane să se ocupe de pregătirea unei intervenții militare. Nu s-a trecut însă la realizarea acesteia, în primul rînd din cauza înfrîngerii crunte suferită de intervenționiștii cehoslovaci.

Înfrîngerea militară suferită l-a determinat pe Masarik să nutrească speranța de a profita tocmai de acest eșec prin accentuarea situației de „victimă". Însă bazele colaborării politice anglo-americane făurite în lupta împotriva hegemoniei franceze în Europa de răsărit nu s-au schimbat nici în cazul Cehoslovaciei. Politicienii imperialiști englezi și americani au recunoscut foarte repede esența noului plan rafinat al burgheziei cehoslovace. Argumentele cu care Cehoslovacia voia să susțină pretențiile ei teritoriale din valea Dunării, nu s-au putut răsturna decît în cazul găsirii „adevăratului agresor din Slovacia" (p. 256).

Necesitată de interesele anglo-americane, desvăluirea adevăratei stări de fapt a fost făcută de generalul englez Wilson care a declarat că „ofensiva a fost începută de cehoslovaci, care au trecut granița". „Pentru pornirea intervenției din proprie inițiativă și fără consimțămîntul Antantei, Lloyd George a propus tragerea la răspundere și admonestarea Romîniei și a Cehoslovaciei, care i-a urmat exemplul. Reprezentanții Romîniei și Cehoslovaciei au fost invitați în acest scop în fața consiliului celor patru, nu din cauză că marile puteri ar fi fost potrivnice intervenției, dar țineau să fie respectați de țările mici care trebuiau să simtă starea lor de dependență și subordonare. Astfel au apărut Kramar și Beneș pe de o parte și Brătianu și Mișu pe de altă parte, ca să li se reproșeze că au atacat Ungaria tocmai în momentul cînd răsturnarea guvernului lui Bela Kun era posibilă prin „revoluția internă". Agresiunea a provocat însă o întărire a orientării revoluționare, Președintele Wilson a lăsat să se înțeleagă că planul intervenției împotriva bolșevismului va fi făcut de însăși Antanta, iar Romînia și Cehoslovacia vor trebui să i se supună.

În stîngacea sa apărare, Brătianu a spus mai mult decît voia poate chiar el, arătînd că ordinul de atac provine de la comandamentul trupelor franceze și nu din inițiativa proprie a Romîniei (p. 259). Astfel Brătianu și Beneș mărturiseau că alcătuiseră împreună cu Franța planul de atac împotriva R. S. Ungare corespunzător atît intereselor burgheziei franceze cît și celei romîne și cehe. Totuși agresorii n-au avut parte de nici o apărare din partea lui Clémenceau, care după încercarea nereușită nu s-a angajat pentru aceștia. Motivul trebuie căutat în afară de spinoasa problemă a hegemoniei la care se referă W. Král, și mai mult în manevrele pe care autorul le descrie în alt loc al cărții sale, anume că imperialismul francez făcea un dublu joc: la masa verde trata și discuta cu anglo-americanii mai tari ca el, dar în același timp a procedat la acțiuni militare direct prin generalii statului major francez. Din acesta făcea parte și obiectul „disciplinării" delegaților romîni și cehoslovaci.

Armistițiul s-a ordonat la 10 iunie și s-a întărit la 15 iunie printr-o telegramă a lui Clémenceau care de fapt a fost o amenințare cu intervenția armată la adresa R. S. Ungare în caz de neacceptare a condițiilor ultimative privind retragerea trupelor la linia de demarcație stabilită. La 16 iunie a pornit ofensiva generală cehoslovacă, urmată de un eșec cumplit, pentru ca la 24 iunie luptele să fie din nou oprite de la Paris.

Hotărîrea de principiu asupra intervenției militare împotriva Ungariei Sovietice a fost adusă de Consiliul celor Zece în ședința din 9 iulie cînd s-a hotărît și invitarea delegaților romîni, cehi și iugoslavi pentru discutarea acestei probleme. În cîteva zile s-a căzut de acord în toate problemele; lipsea doar pretextul pentru încălcarea armistițiului și redeschiderea intervenției. O dată stabilit concursul anglo-american pentru declanșarea luptei pe viață și pe moarte față de avantpostul european al celor două sisteme ce stăteau față în față, diplomat a americană și-a pus din nou în mișcare aparatul

www.dacoromanica.ro

său de spionaj şi trădătorii şi spionii din Ungaria care s-au strecurat în aparatul de stat şi militar al republicii sovietice — au servit cu pretextul aşteptat de Antantă: au început războiul împotriva Rominiei. Precum a reieşit mai tîrziu această ofensivă a fost pregătită în comun de ofiţerii de stat major contrarevoluţionari, de centre contrarevoluţionare de emigranţi şi de lideri social-democraţi de dreapta, pentru a descompune republica sovietică şi de a i cauza sfîrşitul.

Meritul deosebit al lucrării lui W. Král, este demascarea consecventă şi foarte documentată a caracterului imperialist al republicii burgheze cehoslovace chiar în momentul formării ei.

(*M. Kertész*).

A. F. MILLER, Мустафа Паша Байрактар,

Moscova-Leningrad, 1947, 507 p.

Opera cunoscutului specialist în istoria Turciei, A. F. Miller, intitulată *Mustafa paşa Bairactar*, ne dă o adevărată frescă majoră a imperiului otoman la începutul secolului al XIX-lea. Autorul, iscusit în folosirea amănuntului care ilustrează diversele laturi ale vieţii otomane, descrie evenimentele epocii cu un remarcabil talent literar, dînd impresia că el însuşi ar fi trăit în păienjenişul acestora.

Lucrarea captivează de la prima şi pînă la ultima pagină; ea este consacrată reformelor concepute de paşa Mustafa Bairactar (1807—1808). Autorul se ocupă şi de activitatea lui Selim III (1789—1807). El stabileşte cauzele care au provocat mişcarea reformatoare turcă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea; descrie întreaga complexitate a situaţiei interne şi externe din acea vreme; analizează esenţa măsurilor luate, contradicţiile lor inerente, păturile sociale care au sprijinit politica de înnoire şi pe cele care s-au împotrivit acestei politici; arată deosebirile principiale dintre reformele lui Selim III şi cele ale paşei Mustafa Bairactar, iar la sfîrşit, cauzele nereuşitei lor.

Lucrarea se bazează pe o analiză profundă şi multilaterală a numeroase izvoare: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe a U.R.S.S. — corespondenţa Ministerului de Externe, a ambasadei ruse de la Constantinopol, a consulatului general rus din ţările romîne, a consulilor şi ofiţerilor ruşi aflaţi în Imperiul Otoman etc.; cronici, memorii şi documente turceşti, îndeosebi *Istoria lui Dgevdet* şi memoriul lui Abdulah Efendi privitor la organizarea statală sub Selim III.

În afară de izvoarele de primă mînă ruse şi turceşti, autorul a studiat mai toată literatura principală asupra epocii (numai dintre lucrările turceşti sînt citate peste 160 de titluri). După cum se vede din succinta înşirare a izvoarelor şi a literaturii, autorul a coroborat datele arhivelor ruse care sînt inedite, cu cele ale izvoarelor turceşti şi cu cele furnizate de vasta literatură asupra epocii. Aceasta i-a dat posibilitatea să dezvăluie noi aspecte, să corecteze multe erori faptice care intraseră în circuitul ştiinţific, să restabilească tabloul real al evenimentelor şi, conducîndu-se de metodologia marxist-leninistă, să îmbogăţească ştiinţa istorică cu concluzii noi, valoroase.

Cartea cuprinde patru părţi: „Imperiul Otoman în ajunul revoluţiei burgheze franceze din 1789", „Noul sistem (reformele lui Selim III)", „Sultanatul lui Mustafa IV" şi „Prietenii din Rusciuc la putere". Prima parte în care se analizează criza sistemului feudalo-militar otoman (ruinarea satelor şi oraşelor, descompunerea clasei stăpînitoare, dezorganizarea armatei şi decăderea culturii) constituie o introducere la studiul propriu-zis. A. F. Miller prezintă succint caracterul şi căile de dezvoltare ale feudalismului turc şi arată că decăderea imperiului otoman se datoreşte mai multor factori, printre care situează în primul rînd ruinarea agriculturii. Concluziile autorului se pot reduce la următoarele:

Jefuirea maselor ţărăneşti de către feudalii turci a subminat baza economică a imperiului otoman — gospodăria ţărănească. Insuccesele militare ale turcilor (începînd cu înfrîngerea suferită la porţile Vienei în 1683 şi îndeosebi în războaiele cu Rusia din sec. XVIII) care decurgeau din însăşi decăderea internă a imperiului, au agravat la rîndul lor criza organizaţiei feudalo-militare otomane.

Descompunerea feudalismului turcesc n-a fost însoţită de intensiva dezvoltare a relaţiilor burghezo-capitaliste. Capitalul cămătăresc pătrunzînd în satul turc n-a adus „nimic nou în afară de decădere economică

www.dacoromanica.ro

și corupție"[1]. Economia Turciei a căpătat un caracter stagnant. La toate acestea se adaugă particularitatea deosebit de importantă pentru soarta Turciei, anume că procesul de desmembrare a imperiului otoman începuse mult înainte ca turcii înșiși să devină o națiune. Din această cauză dominația turcă asupra altor popoare din cadrul imperiului, dintre care multe se dezvoltau incomparabil mai repede decît turcii, a devenit anacronică. Mișcarea națională de eliberare a populației creștine din Balcani, care a apărut la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, a creat cea mai serioasă amenințare pentru dominația turcilor în Europa. Finalul logic al acestui proces de desmembrare a feudalismului turcesc ar fi putut fi numai formarea consecventă de state naționale inclusiv și a statului național turc. Amestecul puterilor europene și rivalitatea dintre ele pentru „moștenirea otomană" a dus la faptul că această cale s-a arătat deosebit de îndelungată, complexă și dureroasă. În sprijinul acestor concluzii, autorul aduce un imens material ilustrativ, selecționat cu scrupuloasă acuratețe și profundă cunoaștere a faptelor.

În a doua parte a cărții, autorul analizează amănunțit reformele lui Selim III, folosind printre altele ca materiale de bază memoriul lui Tatardgin Abdull Molla efendi, kazaschir de Rumelia, înaintat în 1791 sultanului. În perioada revoluției franceze, după înfrîngerea în războiul cu Rusia și Austria din 1787—1791, Turcia se afla la un pas de catastrofă. Această situație a determinat partea mai luminată a clasei feudale turce să caute căi pentru renașterea *puterii militare* și centralizarea imperiului. Sultanul Selim III a decretat și în parte a și aplicat o serie de reforme cunoscute sub numele de „noul sistem".

Reformele urmăreau să înlăture abuzurile, să reglementeze finanțele și administrația și îndeosebi să creeze o armată regulată după modelul european, subordonată guvernului central și independentă față de feudalii locali. Fără a se atinge de bazele orînduirii feudale, Selim III tindea să centralizeze imperiul și să creeze un stat puternic feudal-absolutist.

În istoriografia burgheză, reformele erau prezentate fie ca un produs al inițiativei particulare a sultanului, fie ca rezultatul influenței unor „iluminiști" străini care se străduiau să orienteze Turcia pe calea progresului. După cum arată autorul, aceste păreri nu rezistă însă în fața faptelor istorice. Reformele au fost inițiate și aplicate de un grup reprezentativ al aristocrației înaintate turce care a acționat în numele sultanului. Selim III a înțeles necesitatea și însemnătatea reformelor, ceea ce constituie meritul său indiscutabil. Ele au fost sprijinite de parte dintre slujbași și ofițeri—reprezentanți ai intelectualității turce — și de unii mari feudali, dar pasiv și inconsecvent, astfel că baza socială a acestor reforme era îngustă și nesigură.

Reacționarii au anulat, cu ajutorul ienicerilor, „noul sistem", l-au detronat pe Selim III (1807) și apoi l-au și ucis (1808). După A. F. Miller, cauzele principale ale eșecului reformelor sînt:

1. contradicția de neîmpăcat dintre tendințele progresiste, pentru acel timp, ale lui Selim III, de centralizare a statului, și creșterea mișcărilor naționale de eliberare și separatiste dintre care multe aveau de asemenea un caracter progresist; 2. slăbiciunea bazei sociale pe care s-a sprijinit Selim III; 3. împotrivirea elementelor reacționare la care s-a alăturat majoritatea clasei feudale și influența acestora asupra maselor populare; 4. complicațiile în politica externă, dependența crescîndă a imperiului otoman de puterile europene și amestecul lor permanent în treburile interne ale Turciei și îndeosebi intrigile diplomației franceze.

Autorul arată că și după detronarea lui Selim III, partizanii „noului sistem" n-au depus armele.

În partea a treia a cărții, A. F. Miller descrie atmosfera reacționară care a domnit în Turcia și îndeosebi în Constantinopol, după înlăturarea lui Selim III. Interesantă și tratată mai pe larg este complexitatea situației interne și externe a imperiului otoman din acea vreme. Excesele reacțiunii au slăbit aparatul statal și armata turcă, care ducea război împotriva Rusiei (război în care Turcia fusese împinsă de Napoleon, în dauna propriilor ei interese). Elementele patriotice din cadrul armatei și-au dat seama de catastrofa care plana asupra Turciei; înțelegerea de la Tilsit și tratativele franco-ruse pentru împărțirea imperiului otoman au accentuat nemulțumirea feudalilor turci care sprijiniseră reformele lui Selim III. În acel moment critic pentru istoria Turciei (1807—1808) s-a făcut o nouă încercare de a se introduce o serie de reforme pentru a salva imperiul de la dezmembrare și prăbușire. Militanții progresiști au format în taină o organizație politică — cercul „prietenii din Rusciuc" în frunte cu pașa Mustafa Bairactar. Ei au reușit să pună mîna pe conducerea armatei, au îndreptat-o apoi spre Constantinopol unde au înăbușit

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere*, ed. rusă, vol. 9, p. 371.

www.dacoromanica.ro

reacțiunea și au preluat puterea detronînd pe Mustafa al IV-lea. Această lovitură de stat din iulie 1808 a fost pregătită pînă în cele mai mici amănunte și îndeplinită cu iscusință. În toiul luptei care a avut loc la Constantinopol, reacționarii l-au ucis pe Selim III. În locul său a fost urcat pe tron Mahmud II, un tînăr molatec, lipsit de caracter și fără vreo influență asupra treburilor statului. Întreaga putere era în mîinile pașei Mustafa Bairactar și a „prietenilor din Rusciuc".

În ultima parte a cărții sînt analizate reformele lui Mustafa Bairactar, cauzele insuccesului acestor reforme și urmările suferite de Imperiul Otoman.

Autorul redă portretul lui Mustafa Bairactar: un moșier analfabet, provincial dar plin de energie și bărbăție, patriot clarvăzător, om de bună credință și de nădejde care a încercat să-și salveze patria de la prăbușire.

Continuînd acțiunea lui Selim III, pașa Mustafa Bairactar și „prietenii din Rusciuc" s-au condus în activitatea lor reformatoare de principii noi, deosebite de cele ale lui Selim III.

Autorul arată că în timp ce Selim III urmărea centralizarea imperiului pe calea subordonării prin violență a feudalilor față de guvernul sultanului, Mustafa Bairactar, ținînd seama de slăbiciunea puterii centrale și tinzînd să împletească interesele generale ale statului cu interesele feudalilor din provincii, a încercat să învingă fărîmițarea feudală a imperiului prin crearea unei federații sui generis a feudalilor din Rumelia și Anatolia. În acest scop a luat o măsură neobișnuită pentru acel timp: a convocat la Constantinopol un congres al feudalilor în care s-a dezbătut planul de reforme și apoi s-a încheiat între guvern și feudali un „pact de alianță". Mustafa pașa a încercat totodată să cîștige simpatia burgheziei comerciale creștine acordîndu-i unele privilegii.

După părerea autorului, Mustafa Bairactar și prietenii săi tindeau să deschidă calea spre o dezvoltare burgheză a țării, deși ei înșiși nu erau conștienți de aceasta. Marii feudali, datorită situației pe teatrul de război, s-au declarat de acord să sprijine reforma militară proiectată de Mustafa pașa, dar au luat atitudine împotriva întăririi puterii centrale și a reformelor privitoare la impozite și la stăpînirea asupra pămîntului. Datorită acestor contradicții, blocul dintre puterea centrală și feudală s-a scindat, feudalii și-au retras trupele din capitală, armata s-a reîntors pe front și Mustafa Bairactar, rămas fără suficiente forțe militare, a căzut jertfă răzmeriței ienicerilor (noiembrie 1808).

Mustafa pașa și „prietenii din Rusciuc" „n-au reușit să înfrîngă îngustimea intereselor acelei clase în slujba căreia s-au pus — clasa feudală" (p. 319). Ei n-au priceput că „rădăcina răului se află nu în... aspectele exterioare de putreziciune a organismului statal turc, ci în distrugerea bazei economice a țării — agricultura ei — și în contradicția de nerezolvat dintre structura teocratico-feudală a statului și mișcarea națională de eliberare, în creștere, a popoarelor neturce. Slaba încercare de a atenua această contradicție — pactul de alianță — s-a dovedit, în momentul critic, neoperant, iar față de popoarele neturce din imperiu, în genere, fără sens" (p. 320). Masele populare, cărora reformele nu le aduceau o ușurare reală, n-au sprijinit pe reformatori. Mustafa pașa Bairactar și „prietenii din Rusciuc" au fost înfrînți ca și Selim III de către reacțiunea feudală.

Toate acestea nu micșorează meritul istoric al pașei Mustafa Bairactar și al „prietenilor din Rusciuc". Reacționarii s-au dovedit mai puternici, dar Bairactar și „prietenii" au dat o serioasă lovitură reacțiunii. Însuși faptul că în noiembrie 1808 palatul a trecut la acțiune armată deschisă împotriva ienicerilor mărturisea că forța politică și prestigiul ienicerilor erau subminate. După 18 ani, cînd Mahmud II a repetat aceeași acțiune, el a reușit să înfrîngă pe ieniceri.

Se cuvine să menționăm că lucrarea este prevăzută cu un aparat critic remarcabil (note, listă de izvoare și literatură, indicator de nume și geografic, glosar, hărți, ilustrații etc.).

Opera lui A. F. Miller — contribuție de seamă în știința istorică — aduce date valoroase și pentru unele probleme ale istoriei țării noastre la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începul secolului al XIX-lea.

Al. Vianu

Иоасафовская Летопись

Academia de științe a U.R.S.S., Moscova, 1957, 200 p.

Problemele de genealogie comparată a cronicilor rusești s-au bucurat în trecut de o deosebită atenție, atît din partea cercetătorilor ruși, cît și a celor străini. Încă de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea (Scherer), dar mai ales, la începutul secolului trecut, Schlözer,

www.dacoromanica.ro

specializat în probleme de istorie universală, subliniia importanța istorică a Cronicii lui Nestor.[1] Aproape în același timp, Hans Müller dădea la lumină o lucrare asupra vechii istorii ruse, după aceeași cronică[2]. Pe la 1860 Fr. Miklosič, care a atacat cu o mare competență numeroase și grele probleme din domeniul filologiei slave, a publicat și el o ediție „Nestor"[3]. Numai după patru ani în *Monumenta Poloniae*,[4] ocupa un loc remarcabil și letopisețul lui Nestor, text rus și traducere poloneză. Dincolo, în Cehia, Karel Jaromir Erben, al cărui interes pentru istoria și producțiunile populare ale popoarelor slave era foarte pronunțat, traducea și el în limba cehă aceeași cronică[5]. Ceva mai înainte, în Franța, un interes asemănător manifesta și Louis Paris, care, între 1834—35, dădea la iveală o ediție franceză în două volume[6]. Păstrînd împărțirea capitolelor făcute de Miklosič, cunoscutul slavofil Louis Léger a publicat și el o ediție în limba franceză, la care a lucrat aproape douăzeci de ani[7].

În ceea ce privește edițiile interne ale izvoarelor istorice, ele au format obiectul preocupărilor multor învățați ruși care, pe lîngă numeroase studii de interpretare și analiză, au dat la iveală ediții îngrijite și comentate, care fac cinste istoriografiei ruse. Încă din 1819, în tipografia sinodală de la Moscova[8], începea să apară, pe o hîrtie de calitate ieftină însă trainică, o serie de izvoare narative pentru lectura și uzul cadrelor didactice din acea vreme. Activitatea comisiei arheologice de la Petersburg care, în 1846, dădea la iveală două tomuri mari de izvoare istorice[9], a continuat, trecînd de la o generație la alta, pînă în preajma primului război mondial. Ea a salvat de la pieire și a pus la dispoziția istoricilor ruși o mare bogăție de materiale istorice, creînd în același timp și o puternică tradiție a publicării izvoarelor narative.

Pe acest drum lung, croit de un interes deosebit față de cronicile rusești, se situează și istoriografia sovietică, care a publicat o serie de texte vechi în ediții ireproșabile ca tehnică și metodă. Am putea aminti printre altele, cronica lui Nestor, publicată după ultimile reguli de tehnică editorială, în redacția lui V. P. Adrianovoi-Peretz[10] sau alte două letopisețe, comentate de M. D. Priselkov[11], A. N. Nasonov[12], ca și monumentala „Pravda Russkaia", apărută sub îngrijirea unui colectiv, în frunte cu B. D. Grekov[13].

Letopisețul lui Ioasaf, denumit astfel după mitropolitul cu același nume (în. în 1555—1556), căruia i-a aparținut singura redacție existentă, se situează de acum pe linia tradițională a istoriografiei sovietice. Lucrarea e rezultatul muncii unui colectiv, din care fac parte A. A. Zimin, S. A. Levin și acad. M. N. Tihomirov.

Întrucît cercetările de pînă acum n-au lămurit pe deplin problema filiațiilor și înrudirii cu alte cronici contemporane, și nici aceea a locului și timpului aproximativ în care a fost scrisă această cronică, autorii caută să le rezolve în introducerea din fruntea volumului. După o analiză a cercetărilor anterioare (A. A. Șahmatov, C. F. Platonov, A. E. Presniakov ș.a.), în care se urmărește configurația argumentelor de fond și de formă, autorii ajung la concluzia că cronica lui Ioasaf constitue unul din izvoarele de bază ale cunoscutului letopiseț al lui Nikon, — grandios monument al cronicilor rusești din sec. al XVI-lea.

În ceea ce privește data și locul alcătuirii acestei cronici, autorii susțin că ea a fost scrisă într-o cancelarie mitropolitană și anume imediat după înscăunarea lui Daniil ca mitropolit al Moscovei (1522—1539). Preferințele analistului față de o serie întreagă de întîmplări, legate de viața religioasă ca, de pildă, sfințiri de biserici, rugăciuni pentru ploaie, strămutări de icoane, amănunte despre activitatea mitropoliților ș.a., pledează pentru această ipoteză.

Letopisețul lui Ioasaf cuprinde evenimentele din cuprinsul statului moscovit, începînd de la duminica luminată de după paști, din anul 6945 (1437), — deci cu douăzeci

[1] Aug. Ludwig Schlözer. *Nestor. Russische Annalen in ihrer slovenischen Grundsprache*, I — V, 1802—1809.

[2] H. Müller. *Altrussische Geschichte nach Nestor*. Berlin, 1812.

[3] Fr. Miklosič. *Cronica Nestoris. Textum russico-slavonicum*. Vindobona, 1860.

[4] *Monumenta Poloniae historica*. Liov, 1864. I, p. 522 886.

[5] *Nestoruv letopis ruskv*. tr. de K. J. Eben, Praga, 1867.

[6] L. Paris. *La Chronique de Nestor*. Paris. I. 1834. II. 1835.

[7] *Chronique dite de Nestor*. Paris, 1884.

[8] Începutul s-a făcut cu Летописець Новгородскій, Moscova, 1819.

[9] Полное собраніе русскихъ летописей, St. P. I-II, 1846.

[10] Повесть временныхъ лет, de D. S. Lihacev și B. A. Roman. M.-L., I-II, 1950.

[11] M. D. Priselkov. Троицкая летопись. Moscova, 1055.

[12] A. N. Nosonov. Псковскіе летописи, Moscova, 1955.

[13] Правда Русская, Moscova, I, 1940, II, 1947.

www.dacoromanica.ro

de ani înainte de suirea pe tron a lui Ştefan cel Mare — şi pînă la 16 februarie 7028 (1520), pe cînd în ţara Moldovei domnea Ştefăniţă. O mare parte din întîmplările povestite în această cronică coincid cu evoluţia statului rus centralizat. Cronica descrie într-un chip cu totul viu rolul pe care l-a jucat Moscova în desfăşurarea acestui proces. O mare atenţie se dă şi ţărilor din jurul Moscovei. În această privinţă, letopiseţul povesteşte pe larg lupta Moscovei pentru încorporarea republicii feudale a Novgorodului (1456—1476). Se mai vorbeşte apoi de confiscarea pămînturilor de la feudalii laici şi bisericeşti din Novgorod, pe care apoi au fost aşezaţi ostaşi. În felul acesta, se întărea stăpînirea feudală asupra pămîntului, adică baza relaţiilor feudale.

În multe locuri din cuprinsul cronicii e vorba de lupta marilor cnezi ai Moscovei cu nobilii încărcaţi de privilegii şi de războaiele feudale din al doilea sfert al veacului al XV-lea. Există apoi în acest letopiseţ ştiri bogate în legătură cu rolul jucat de Rusia în politica internaţională, mai ales de la sfîrşitul sec. al XV-lea şi începutul celui de-al XVI-lea. Aici e vorba şi de luptele cu tătarii şi cu marele cnezat al Lituaniei pentru eliberarea ţărilor ruseşti, maloruse şi bieloruse. Pe lîngă însemnarea fenomenelor cosmice, cutremure, eclipse de soare, de lună şi alte „minuni" de felul acesta, letopiseţul menţionează ca pe un război toate soliile sosite din ţările de apus şi răsărit la curtea ţarilor moscoviţi.

Printre altele, analistul n-a uitat să însemne pentru posteritate şi cîteva date referitoare la istoria Moldovei. Unele din aceste ştiri sînt publicate, altele inedite. Astfel, se vorbeşte despre luarea Cetăţii Albe, de către sultanul turcilor, de la Ştefan voievodul Moldovei, în anul 6990 (p. 123), iar în anul următor (6991) la 12 februarie, cnezul Ivan Ivanovici a luat de soţie pe domniţa „Olena", fiica lui Ştefan cel Mare (p. 123—124). Peste 13 ani, adică în anul 7004, luna iunie, marele cneaz trimite la Ştefan al Moldovei pe Ivan Oscearin şi pe Luka Voloşanin care, la întoarcere, au fost prădaţi de tătari. Cronica spune că solii ruşi s-au întors la Ştefan, căruia i s-au plîns de această nelegiuire. Domnul Moldovei intervine pe lîngă hanul de la Crîm să cerceteze şi să dea înapoi prada. Însă, nu s-a mai putut găsi nimic. La 5 august, solii s-au întors la Moscova şi împreună cu trimisul lui Ştefan cel Mare, Ivan pitar. O dată cu ei, au mai sosit acolo, la marele cneaz, egumenul Paisie şi trei stareţi de la Sf. Munte, pentru mînăstenie (p. 133).

O ştire cunoscută, însă relatată cu alte amănunte, se referă la campania regelui Albert în Moldova (1497). Cronicarul vorbeşte pe larg de această expediţie la care trebuia să ia parte şi marele cneaz Alexandru al Lituaniei, ginerele lui Ivan al III-lea. Deşi solii marelui cneaz al Moscovei, Loban Zabaloţki şi diacul Volk Kuriţin, îl conving pe Alexandru să nu ia parte la expediţia pusă la cale de Albert, totuşi el „a săvîrşit o viclenie: Alexandru s-a întors din drum, însă a trimis cu sila pe cnezii ruşi în ajutorul fratelui său Albert" (p. 134). Cronica relatează înfrîngerea ruşinoasă a craiului Albert care „a scăpat cu fuga la cnezii ruşi, deoarece ei în această luptă n-au fost" (p. 134).

Înainte de această campanie, adică în ultimul deceniu al sec. al XV-lea, au mai avut loc schimburi de solii între Ştefan al Moldovei şi marele cneaz al Moscovei. Ştirile sînt cuprinse într-un fragment din letopiseţul lui Nikon, al cărui conţinut completează textul omis din cronica lui Ioasaf şi adăugat aci ca supliment. Se spune acolo că în iulie (lipseşte anul, însă este foarte probabil 1491), marele cneaz a dat drumul lui Steţko solul lui Ştefan cel Mare, să se ducă la stăpînul său şi o-dată cu el a trimis în Moldova pe Scurat Zinovievici (p. 182). Anul următor (1492), în februarie, Zinovievici se întoarce la Moscova, împreună cu Muşat, trimisul lui Ştefan (p. 183). Peste două luni, Muşat capătă învoirea să se întoarcă acasă (p. 184). In septembrie 1493, marele cneaz trimite la Crîm pe Costiantin Zabolotki, iar în Moldova pe Ivan Andreevici Pleşceev (p. 184), care se întoarce la Moscova în toamna anului următor (p. 187). După aceea, abia în primăvara anului 1500 se mai vorbeşte despre sosirea la Moscova a unui sol trimis de Ştefan cel Mare. E vorba de Feodor Isaia, „namestnicul Hotinului" (p. 139).

★

Textul letopiseţului e urmat de trei fragmente de cronici. Primul este un fragment din letopiseţul lui Nikon, de care am amintit mai sus; în al doilea, desprins din cronica lui Ioasaf, e vorba de expediţiile lui Vasilie al III-lea asupra Smolenskului, şi celalalt, un fragment din aşa-zisa cronică a lui Ermolin, din sec. al XV-lea, care a stat la baza letopiseţului lui Ioasaf. Editată în condiţii tehnice optime şi însoţită de indici toponimici şi onomastici, precum şi de unul pe materii, care înlesnesc orientarea cititorului, cronica lui Ioasaf constituie o ediţie model.

Tr. Ionescu-Nişcov

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Studii și materiale de istorie medie,
vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1957, 540 p.

Deși numai în al doilea an al apariției sale, culegerea „Studii și materiale de istorie medie", prin conținutul ei bogat și variat, prin nivelul științific ridicat al cercetărilor pe care le cuprinde, atrage tot mai mult atenția opiniei publice.

Seria studiilor din volumul al II-lea este deschisă de cel al lui M. Berza, „Haraciul Moldovei și Țării Românești în secolul XV-XIX (p. 7-48)". Pentru prima dată în istoriografia românească se încearcă stabilirea evoluției cantitative a haraciului plătit de Țara Românească și Moldova pînă la 1822. Astfel, M. Berza prezintă creșterea haraciului etapă cu etapă și ajunge la concluzia că punctul maxim al curbei haraciului a fost atins, atît într-o țară, cît și în cealaltă la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Tributul înregistrează după aceea o linie staționară sau descendentă din cauza devalorizării monedei de argint. Această teză despre ușurarea treptată a haraciului reprezintă un punct de vedere nou în istoriografia noastră. Totuși, atîta vreme cît lipsește o istorie a prețurilor și a venitului național, teza respectivă nu poate fi demonstrată sub toate aspectele ei.

De asemenea, o preliminară definire a haraciului în complexul tuturor obligațiilor față de Poarta otomană ar fi ușurat înțelegerea justă a tezei autorului, căci dacă haraciul, putea să descrească, nu tot același lucru se putea întîmpla cu peșcheșurile și cu obligațiile în natură, care au continuat să crească în decursul vremurilor, devenind tot mai împovărătoare pentru producătorii de bunuri materiale. Totodată s-ar fi exclus și problema daca obligațiile în natură erau socotite sau nu drept tribut, ca de ex. cele 15 000 oca de miere, sau 8000 oca de ceară impuse lui Matei Basarab[1]. Din unele informațiuni documentare reiese că parte din contribuții era recunoscută de sultan drept haraci. Așa rezultă din firmanul din martie 1699[2]. Boierii care prezentau împăratului Carol al VI-lea în august-octombrie 1718 doleanțele lor spun și ei că din suma totală a haraciului, se reduceau contribuțiile în natură[3].

Studierea circumstanțelor politice care au determinat creșterea sau descreșterea haraciului ar fi înlesnit de asemenea înțelegerea justeței tezei autorului; dar autorul nu-și propune să studieze aici aceste circumstanțe politice care fac parte din ansamblul relațiilor țărilor noastre cu turcii.

Dincolo de aceste observații, trebuie să remarcăm grija autorului pentru analiza atentă a izvoarelor, efortul de a elucida contradicțiile știrilor cuprinse în ele, străduința de a stabili în acest scop echivalențe monetare și de a lămuri tema propusă pe baza coroborării știrilor din izvoare.

Un studiu *Despre modul de impunere și percepere a birului în Țara Românească pînă la 1632* (p. 49—116) publică D. Mioc. Autorul vorbește mai întîi despre recensămintele fiscale ale populației dajnice și a pămînturilor cultivate. El arată că la început catagrafiile (recensămintele) erau neregulate. Cu timpul, din cauza transformărilor continui ale masei impozabile, ele devin periodice, de durată scurtă, făcîndu-se din trei în trei ani. Cu ocazia lor se alcătuiau registrele fiscale, numite

[1] Ricaut, *Hi toire de l'état present de l'empire ottoman*, Ed. Amsterdam, 1671, p. 158.

[2] Hurmuzaki, XIV, p. 319.

[3] C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austriaci*, I, 1716 1725, Buc., 1913, p. 334.

www.dacoromanica.ro

în acte catastișe. Este meritul lui D. Mioc de a fi remarcat cel dintîi această practică. Menținerea situațiilor așa cum fuseseră ele înregistrate era atît de strictă, încît schimbările survenite nu erau decît extrem de rar ținute în seamă la vistieria țării. Neplata birului pe trei ani atrăgea după sine atribuirea ocinei neplatnicului celui care răspundea pentru ea în fața fiscului.

Abuzurile birarilor, organe care pînă la mijlocul veacului al XVI-lea impuneau și percepeau în același timp, au atras necesitatea de a-i diferenția în răbojari — organe de impunere și birari — organe de percepere a birului. Aceștia din urmă erau împărțiți, la rîndul lor, în birari de curte, birari de roșii, fumari. Lor li se adăugau alte organe ale puterii domnești cu atribuții generale, care în organizarea fiscală îndeplineau rolul de organe de constrîngere (aprozi).

Pe măsură ce instituția domniei se întărește, acești slujbași pătrund și pe domeniile feudale.

Uneori domnul conceda unor boieri, ca o favoare, încasarea birurilor dintr-un județ, creîndu-se așa numitele județe de bir. Din banii adunați, boierii respectivi opreau 10%. Autorul stabilește că obiectul pasibil de impunere era ocina și vitele mari și în general întreaga avere. Numai cei săraci erau impuși pe cap. Repartizarea sumei la sate se făcea de către pîrcălabii satului. Pentru asigurarea încasării regulate și totale a birului s-a introdus răspunderea solidară la plata lui pe un întreg grup social și fiscal. Această obligativitate a plății birului, pe baza principiului răspunderii solidare, poartă numele de *năpastă*. Năpasta a fost în mîna clasei dominante un mijloc de cotropire a satelor libere.

Studiind mecanismul organizării fiscale a statului în evul mediu, D. Mioc deosebește diferite etape în evoluția acestei organizări, insistă asupra trăsăturilor caracteristice fiecărei etape, caută explicațiile științifice a schimbărilor care se produc în organizarea fiscală a statului, de la o etapă la alta. Totuși, el lasă nelămurită chestiunea birului direct și în legătură cu aceasta impunerea „la trei biruri" (p. 106). Încheierea studiului cu anul 1632 pare artificială, fiindcă această dată nu înseamnă totodată încheierea unei anumite etape în evoluția birului. Studiul său are meritul de a fi clarificat multe probleme din domeniul organizării fiscale a statului în evul mediu.

Studiul lui Radu Manolescu, *Schimbul de mărfuri dintre Țara Românească și Brașov în prima jumătate a veacului al XVI-lea* (p. 117—204) prezintă un deosebit interes pentru dezvoltarea economică a Țării Românești în perioada amintită. Folosind datele pe care le cuprind registrele vamale ale Brașovului din prima jumătate a secolului al XVI-lea, Radu Manolescu caută să stabilească pe bază statistică volumul și valoarea schimbului de mărfuri între Țara Românească și Brașov, urmărește activitatea negustorilor munteni în cadrul acestui schimb. Sistematizarea atentă a datelor documentare, aplicarea în cercetarea pe care o întreprinde a metodei statisticei — puțin folosită de istorici — permite autorului să înfățișeze în chip sugestiv, prin cifre, evoluția schimbului de mărfuri între Țara Românească și Brașov în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Calculele întocmite în acest sens de Radu Manolescu, desigur destul de aproximative, vin să arate că în perioada mai sus menționată, exportul Țării Românești la Brașov crește. Autorul consideră, pe bună dreptate, că această creștere a exportului nu se poate concepe fără o creștere corespunzătoare a producției muntene în general și mai ales a producției unor bunuri naturale, marfă, care se exportau la Brașov (pește, vite, piei, ceară, vin etc.) (p. 153). Se remarcă în mod just că această creștere a producției avea loc în Țara Românească în condiții în care factorii interni și externi frînau de fapt mersul normal de dezvoltare economică a țării (p. 153). Interesante sînt observațiile autorului cu privire la rolul negustorilor munteni în schimbul de mărfuri între Țara Românească și Brașov. Deosebit de importantă și plină de sugestii este observația că negustorii mici aveau rolul precumpănitor în acest schimb, în timp ce marii negustori erau antrenați aproape exclusiv în comerțul de import sau de tranzit de produse orientale (p. 168). Ni se pare justă prezentarea cauzelor care au dus la scăderea valorii importului Țării Românești din Brașov (p. 167—177). Vorbind de creșterea numărului de negustori reprezentanți ai intereselor turcești în Țara Românească în secolul al XVI-lea, Radu Manolescu subliniază că aceștia constituiau o frînă în dezvoltarea economică a țării și a ridicării negustorimii locale (p. 170).

Observațiile critice principale care se pot face studiului recenzat sînt, credem, cele de natură metodologică. Radu Manolescu nu valorifică suficient și cum trebuie munca sa migăloasă de sistematizare a datelor documentare. Concluziile sale nu depășesc de multe ori concluziile cercetătorilor dinaintea sa. El nu subliniază suficient elementul nou pe care îl aduce.

De asemenea, deși multe idei din studiul recenzat se întîlnesc și în lucrarea lui

www.dacoromanica.ro

Şt. Meteş, *Relaţiile comerciale ale Ţării Romînești cu Ardealul pînă în veacul al XVIII-lea*, Sighişoara, 1920, se fac trimiteri la această lucrare numai atunci cînd nu se împărtăşeşte punctul de vedere al lui Şt. Meteş. Nu punem la îndoială justeţea observaţiilor lui Radu Manolescu, că anumite calcule privind schimbul de mărfuri între Ţara Romînească şi Braşov sînt greşite la Şt. Meteş (vezi R. Manolescu. *op. cit.*, p. 152, n. 8); ni se pare neloial, însă, a nu se remarca faptul că, dacă în anumite probleme speciale, de care nu totdeauna se ocupă în mod deosebit Şt. Meteş, punctul de vedere al acestuia e greşit. observaţiile sale privind în general evoluţia şi natura comerţului dintre Ţara Romînească şi Ardeal, şi pe care R. Manolescu le foloseşte, sînt în cea mai mare parte juste. Valorificarea critică a istoriografiei din trecut prespune un efort susţinut de analiză atentă a operelor lor, de deosebire a ceea ce este pozitiv în această operă. de ceea ce este negativ, de recunoaşterea meritelor acestora în cazurile în care le au.

Uneori, R. Manolescu foloseşte în studiul său, în mod necritic, rezultatul cercetărilor altor istorici. Vorbind de o negustorime mică provenită din mediul rural şi atribuindu-i acesteia denumirea de „siromahi". autorul face trimiteri la lucrarea Valeriei Costăchel, *Dezagregarea obştei săteşti în ţările romîne în evul mediu* (Studii şi referate privind istoria Romîniei, partea I, 1954, p. 753—799) fără a-şi da seama că autoarea a urmărit sensul termenului „siromah" în legătură cu o anume problemă specială, că s-a folosit în interpretarea sensului termenului „siromah" mai ales de documentele interne, că face uneori şi observaţii cu privire la sensul acestui termen în documentele externe, care nu pot fi, neapărat, împrumutate mecanic. Dacă R. Manolescu s-ar fi străduit să urmărească sensul termenului „siromah" în documentele externe pe care el le foloseşte (p. 181) fără ideea preconceputâ că aceştia sînt membrii săraci ai obştei, el ar fi văzut, ceea ce de fapt nu este un lucru nou, că termenul respectiv are în documentele externe un dublu înţeles: a) înţelesul general de supus al domniei şi b) de negustor (mare sau mic).

Radu Manolescu recunoaşte de altfel că în cadrul denumirii de „sărac" se cuprind uneori oameni care fac afaceri comerciale de mii de florini, iar uneori oameni care fac un negoţ mărunt (p. 181). Dacă sînt oameni „săraci" care fac comerţ cu mii de florini, cum se poate admite că aceştia sînt membrii săraci ai obştei?

Comerţul cu peşte ocupă în studiu un loc mult mai mare în raport cu alte probleme discutate. Ar fi fost bine dacă autorul ar fi încercat să fixeze pe hartă oraşele, tîrgurile, satele care făceau comerţ, ceea ce i-ar fi permis să urmărească în ce parte a ţării sînt ele concentrate.

Uneori se întîlnesc contradicţii, precum şi formulări improprii (p. 126, 133 ş.a.).

Cu toate aceste lipsuri, ţinînd seama de varietatea problemelor abordate, şi cele mai multe dintre ele just rezolvate de autor, de faptul că el aduce în discuţie un material documentar bogat, pe care îl înfăţişează în mod sistematic, socotim studiul lui R. Manolescu ca o interesantă prezentare a raporturilor economice între Ţara Romînească şi Braşov în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Sub titlul, *Ştiri privitoare la istoria ţărilor romîne în cronicele ucrainene* (p. 205—288), Mihail Dan publică în traducere şi comentează o serie de mărturii despre ţările noastre, aflate în unele cronici ucrainene din sec. XVII-XVIII. În cea mai mare parte necunoscute în istoriografia noastră, ştirile la care se referă Mihail Dan confirmă sau completează pe cele din izvoarele noastre interne. privind o serie întreagă de evenimente, mai ales de istorie politică din secolele XVI-XVII. Ele sînt deosebit de pretioase şi pentru cunoaşterea legăturilor de prietenie romîno-ucraineană.

În prima parte a studiului său, Mihail Dan prezintă cronicele ucrainene şi pe autorii lor, din care el a extras ştirile privitoare la istoria ţărilor noastre. Este vorba de Летопись Самовидца (*Cronica martorului ocular*), Краткое описание Малороссии (*Scurtă descriere a Rusiei mici*) şi Собрание историческое (*Culegere istorică*), a lui Ştefan Vasilevici Lukomski. În a doua parte a studiului, autorul caută să încadreze ştirile din aceste izvoare despre ţările noastre în evenimentele de istorie politică rusă, ucraineană şi polonă ale sec. XVI şi XVII. Se subliniază, ca o concluzie a acestei părţi, că prezentarea ştirilor cronicilor ucrainene, în cadrul general de istorie politică est-europeană a epocii studiate, este străbătută ca de un fir roşu, pe de o parte, de lupta moldovenilor şi cazacilor pentru independenţă, iar pe de altă parte, de îndreptarea consecventă şi a unora şi a altora către Rusia, spre a fi susţinuţi în lupta lor de eliberare.

Partea a treia a studiului, pe care o socotim ca cea mai importantă, cuprinde o verificare a autenticităţii ştirilor furnizate de analele căzăceşti, prin confruntarea lor cu izvoarele documentare şi narative romîneşti.

Principala obiecţie care o ridică studiul lui Mihail Dan este tratarea inegală a diferitelor sale părţi. Ultima, care alături de ştirile

www.dacoromanica.ro

noi documentare publicate *in extenso* constituie adevărata contribuție a lucrării, este mult prea restrînsă față de primele două părți, foarte bune ca lecție a unui curs universitar, dar care puteau fi mult reduse în cazul subiectului pe care îl tratează autorul.

Bujor Surdu reia într-un studiu special o problemă care a constituit obiect de cercetare și în trecut, dar care a fost prezentată în mod denaturat. Este vorba de *Răscoala populară antihabsburgică din Banat* (1737—1739), (p. 289—344). Luînd atitudine împotriva tezei susținute de unii istorici străini că la baza acestei răscoale ar fi stat instinctele de „tîlhărie" ale poporului romîn, Bujor Surdu arată în mod elocvent că lupta maselor populare, în special românești, din anii 1737—1739 împotriva stăpînirii habsburgice a fost determinată de situația grea în care ele se aflau. Țăranii iobagi romîni trebuiau să suporte toate sarcinile publice și să întrețină un aparat de stat peste măsură de abuziv. Acestor sarcini li s-au adăugat cele izvorîte din războiul cu turcii, provocînd astfel izbucnirea imediată a răscoalei.

Deși înnăbușită, răscoala țăranilor din 1737—1739 a contribuit la înfrîngerea militară a austriecilor în războiul cu turcii, la slăbirea stăpînirii feudale habsburgice din Banat.

D. P. Bogdan, pe baza a 25 de documente inedite în limba rusă aflate la secția rusă a bibliotecii Academiei R.P.R. și a episoadelor din cronicile lui I. Neculce și pseudo Enache Kogălniceanu, discută *Legăturile serdarului Lupu Anastase cu rușii (1721—1751)* (p. 345—390). Autorul încadrează activitatea serdarului Lupu Anastase în evenimentele vremii pentru a-i desprinde semnificația. Văzînd în statul rus un sprijin puternic pentru înlăturarea regimului otoman, serdarul Lupu Anastase își oferă serviciul țarilor. El ajunge astfel reprezentantul partidei rusofile. Acest fapt, ca de altfel și încercarea lui de a înlătura abuzurile turcilor din țară l-au adus de două ori în pericolul de a-și pierde viața. Intervențiile domniei l-au salvat însă. În 1742, Const. Mavrocordat recurge la mărturia unor boieri mari, boieri mazili, clerici, negustători, chiar negustători evrei pentru a dovedi nevinovăția lui Lupu, dar probabil, tot cele 100 de pungi de bani plătite de acesta au fost mai grăitoare pentru salvarea lui. Autorul socotește această mărturie drept un jurămînt strîmb, un jurămînt strîmb al țării. Cronicarul I. Neculce care relatează faptul, nu spune că mărturia a fost depusă sub jurămînt. La ea nu participă reprezentanți recunoscuți ai țării: clerul înalt și divanul. Unii dintre apărătorii lui Lupu nici nu cunoșteau probabil, legăturile lui cu rușii, care erau secrete.

Pentru citarea textului din cronica lui I. Neculce, autorul folosește ediția veche a lui M. Kogălniceanu sau manuscrisele 112, 274, 3456 de la Biblioteca Academiei, care nu sînt la îndemîna cititorilor. Ar fi fost mai simplu citarea după ediția acad. Iorgu Iordan (Buc. 1955), care reprezintă ultimul cuvînt în această materie.

În nota *Contribuții la problema locurilor de adeverire din Transilvania medievală (sec. XIII-XV)*, (p. 391—406), Fr. Pall caută să lămurească cîteva probleme în legătură cu instituția puțin cunoscută, a locurilor de adeverire (*loca credibilia, loca testimoniaria*). El arată mai întîi ce sînt locurile de adeverire. În al doilea rînd, cînd au apărut și de ce? Urmărește apoi competința lor teritorială. trece în revistă locurile de adeverire care se aflau pe teritoriul Transilvaniei, subliniază importanța ca izvoare istorice a documentelor emise pe locurile de adeverire.

Pe baza unui document puțin inteligibil, publicat în *Documenta Valahorum*, M. Holban face, într-o notă, interesante observații cu privire la condițiile de viață ale satelor administrate de cneji, situate pe marile domenii nobiliare din Banat. Nota de care este vorba, intitulată *Mărturii asupra rolului cnejilor de pe marile domenii din Banat în a doua jumătate a secolului al XIV-lea* (p. 407—420), este un model de analiză migăloasă, pătrunzătoare a unui izvor istoric.

Iosif Pataki, în nota *Ceva despre relațiile Țării Românești cu Ungaria la sfîrșitul veacului al XIV-lea* (p. 421) caută să reconstituie, folosind unele știri puțin cunoscute, legăturile și, mai ales, lupta comună a poporului romîn și maghiar împotriva turcilor la sfîrșitul veacului al XIV-lea. Pe baza documentului din 23 ianuarie 1399, necunoscut pînă acum și care se află în Arhiva Statului din R.P. Ungară, se arată că Mircea cel Bătrîn avea în Ardeal, pe lîngă posesiunile îndeobște cunoscute în istoriografie, și parte din domeniul cetății Bologa în mijlocul Transilvaniei, nu departe de Cluj, numită și Sebeșwar sau Hunyadwar sau Kalathateg. Autorul consideră că Mircea cel Bătrîn ar fi căpătat această cetate sub presiunea pericolului turcesc și ca urmare a legăturilor pe care el le avea prin soția sa, probabil Mara, cu familia Banffy de Losonc, care a stăpînit cîtva timp această cetate.

Dacă într-adevăr Mircea cel Bătrîn avea legături prin soția sa cu familia Bánffy de Losonc — și toată discuția pe care o face I.

www.dacoromanica.ro

Pataki în jurul acestei chestiuni ni se pare convingătoare — înțelegem de ce în special banul Ștefan de Losonc l-a sprijinit pe Mircea cel Bătrîn în luptele din 1395 pentru recîștigarea tronului.

M. Glück, G. Covacs și E. Dörner (Arad) în nota *Contribuții noi cu privire la răscoala poporului din 1514* (p. 431—448), pe baza unor documente inedite găsite în Arhiva din Arad, lămuresc unele aspecte ale răscoalei populare conduse de Gheorghe Doja, scot în relief atitudinea față de răscoală a diferitelor clase și categorii sociale din comitatele Arad și Zarand. Autorii analizează de asemenea cauzele care au dus la înfrîngerea răscoalei.

În cîteva pagini, C. Șerban prezintă *Un episod al campaniei de la Prut: cucerirea Brăilei, 1711* (p. 449—456), de către Corpul expediționar rus comandat de generalul Rönne. Vorbind de însemnătatea acestei acțiuni militare, autorul consideră că ea a contribuit la încheierea păcii de la Vadul Hușilor, la ridicarea maselor populare din raiaua Brăila împotriva turcilor, la stabilirea unui contact mai strîns între domnul Țării Românești, Const. Brîncoveanu, și guvernul rus reprezentat de generalul Rönne.

În articolul *Despre poema patriotică antiotomană „Trîmbița Românească"*, (p. 457—474) Ariadna Cioran-Camariano, arătînd că sînt neîntemeiate părerile expuse în trecut în legătură cu data apariției și cu autorul acestei poeme, considerat de unii a fi Enăchiță Văcărescu, de alții Naum Rîmniceanu, Paris Momuleanu sau Iancu Văcărescu, socotește — pornind de la analiza poemei — că ea s-ar datora unui anonim și că este o adaptare românească a marșului lui Goray, *Trîmbițare salvatoare a grecilor*, apărut în 1821.

O satiră în versuri din Moldova anului 1821 este titlul articolului semnat de Emil Vîrtosu și închinat cercetării poemei în versuri *Vedenie ce au văzut un schipnic Varlaam de la mănăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumii 7329, iar de la întruparea mîntuitorului nostru Iisus Hristos 1821...* Studierea atentă a cuprinsului poemei, compararea lui cu cel din textele de versuri publicate pînă acum asupra evenimentelor de la 1821, în Moldova, îi permite lui Emil Vîrtosu să atribuie această *Vedenie* lui Vasile Pogor, tatăl. Vorbindu-se de valoarea, ca izvor istoric a poemei *Vedenie*, se arată că ea reprezintă un document contemporan deosebit de prețios pentru cunoașterea stării social-economice, dar mai ales a stării de spirit din Moldova anului 1821—1824.

★

Încheind trecerea în revistă a cercetărilor cuprinse în volumul II al colecției *Studii și materiale de istorie medie*, considerăm că prin problemele abordate, prin materialele documentare noi aduse în discuție, prin analiza științifică a izvoarelor, prin concluzii, ele contribuie la dezvoltarea marxistă a medievisticii noastre.

Șt. Ștefănescu și *H. Chircă*

www.dacoromanica.ro

ÎNSEMNĂRI BIBLIOGRAFICE

ISTORIA ROMÎNIEI

I. IONAŞCU, *Lupta vrîncenilor pentru apărarea munţilor de cotropirea habsburgică în secolul XVIII* (în *Analele Univ. „C. I. Parhon" Bucureşti*, 1957, nr 9, p. 61—120).

Pe baza unei serioase documentări, folosind material nou, din arhivele şi muzeele transilvănene (în special cele din Sibiu şi Sf. Gheorghe), autorul aduce lumină în problema graniţelor dintre Moldova şi Transilvania, scoţînd în evidenţă momentele de luptă ale locuitorilor Vrancei pentru apărarea teritoriilor lor de cotropirea habsburgică din secolul al XVIII-lea.

În prima parte a lucrării se arată că litigiile de graniţă între vrînceni şi transilvăneni sînt anterioare secolului al XVIII-lea, şi că nu o dată în decursul secolului al XVII-lea, unii dintre domnii Moldovei au încercat reglementarea lor. Se rectifică astfel opinia unor cercetători din trecut care susţineau că numai din anul 1873 încep conflictele de graniţă între moldoveni şi ardeleni (p. 99). Către sfîrşitul secolului al XVII-lea şi mai ales după ocuparea Transilvaniei de către habsburgi, conflictele se înmulţesc luînd forma unor tulburări îngrijorătoare. Aceste lucruri se datoresc faptului că habsburgii vor căuta să-şi realizeze scopurile lor politice prin continua împingere a graniţelor pe pămînt moldovenesc, nesocotind vechiul principiu al cumpenei apelor şi vîrfurilor munţilor. Ei uzurpă drepturile teritoriale ale moldovenilor prin feudalii şi satele secuieşti, în ciuda documentelor scrise din secolul al XVIII-lea, care afirmă că posesiunile uzurpate făceau parte din teritoriul Moldovei. Este meritul autorului că printr-o amplă documentare, folosind documente inedite, a dovedit că munţii uzurpaţi erau o veche proprietate moldovenească şi că din secolul al XVII-lea au început să fie daţi în folosinţă păstorilor ardeleni în schimbul unei plăţi obligatorii anuale.

În a doua parte a lucrării, autorul stăruie mai mult asupra momentelor de luptă ale vrîncenilor, răzeşi săraci care au pornit să-şi facă singuri dreptate, dînd adevărate bătălii cu nemeşii şi vătafii unor magnaţi şi latifundiari de măsura lui Bethlen şi Teleki. Din conţinutul documentelor utilizate de autor, reiese că lupta tenace a vrîncenilor a găsit un sprijin la domnii moldoveni mai ales la Const. Mavrocordat, Grigore Ghica, Const. Racoviţă şi Grigore Callimachi.

ŞT. O.

Răscoala ţăranilor din 1907 în regiunea Ploeşti, Acte inedite, Ploeşti (1958), 154 p.

Este o broşură prezentată în frumoase condiţii tehnice, închinată celei de-a 50-a aniversări a răscoalelor ţărăneşti din 1907, care conţine materiale documentare privind desfăşurarea lor pe teritoriul regiunii Ploeşti.

După o prefaţă sumară semnată de Stan Gh. (p.3—5) urmează o expunere a răscoalelor din regiunea Ploeşti de prof. N. I. Simache. În cap. I intitulat *De ce s-au răsculat ţăranii în 1907* sînt prezentate cauzele generale, situaţia economică, socială şi politică a ţărănimii în ajunul răscoalelor (p.7—16). Capitolul II este intitulat: *Situaţia economică, socială şi politică a ţărănimii din Regiunea Ploeşti în preajma răscoalei* (p. 17—23); capitolul III: *Desfăşurarea răscoalelor în Regiunea Ploeşti. În fostul judeţ Rîmnicul Sărat* (p. 24—27); capitolul IV: *În fostul judeţ Buzău* (p. 28—37), pe baza materialelor culese de prof. Gh. Ceauşel; capitolul V: *În fostul judeţ Prahova* (p. 38—51); capitolul VI: *În fostul judeţ Dîmboviţa* (p. 53—56), pe baza materialului cules de

www.dacoromanica.ro

prof. Mircea Georgescu din Tîrgoviște; capitolul VII: *Concluzii* (p. 57—62).

În anexă sînt publicate documente privitoare la răscoalele țărănești din 1907 din regiunea Ploești (p.63—194). O parte din aceste documente (17 piese) privesc frămîntările și răscoalele țăranilor din perioada 1848—1907.

C. Ș.

GOLDENBERG S. și ing. KOVÁCS Șt., *Contribuție la istoria elaborării și prelucrării oțelului în Transilvania în perioada evului mediu*, în *Metalurgia și construcția de mașini*, 1957, nr. 11, p. 2—7 și nr. 12, p. 13—18.

Autorii își propun studierea unui aspect al culturii materiale din Transilvania și încearcă să stabilească cu mijloace științifice moderne care a fost — cu tot ritmul lent de dezvoltare a tehnicei — progresul realizat în metalurgia medievală din Transilvania între secolele X și XVII.

În vederea scopului urmărit, autorii au recurs la o serie de analize chimice, analize metalografice de micro- și macrostructură și la diverse probe mecanice al căror rezultat însumat poate oglindi gradul de pregătire și tehnica folosită de fierarii ardeleni în evul mediu.

Piesele analizate aparțin Muzeului istoric din Cluj și provin din diferite părți ale Transilvaniei. După natura lor ele sînt foarte variate — obiecte de harnașament sau de uz casnic, arme și unelte — și sînt studiate pe secole. Rezultatele analizelor aruncă o lumină și asupra tehnicii extragerii fierului din minereu, calitatea lui fiind apreciată după procentul de carbon și diverse impurități găsite în metal. Astfel, o scăriță de șa găsită la Cluj și datată de arheologi ca provenind din secolul al X-lea este confecționată rudimentar dintr-un material de calitate inferioară. Spre deosebire de aceasta, un cuțitaș de la Morești datat din secolele XI-XII este fabricat dintr-un material de o mai bună calitate (0,5 % carbon) și prelucrat de un fierar iscusit care a știut să călească astfel metalul încît tăișul să fie cît mai rezistent.

Amănunte de natură tehnică explică procedeul prin care se asigura unei săbii elasticitatea, cu toată inferioritatea calitativă a materialului din care a fost prelucrată. Același lucru iese în evidență și din descrierea unui lăcăt cilindric confecționat la Cluj (sec. XIV—XVI) unde îndemînarea meșterului lăcătuș a învins calitatea mediocră a oțelului. Uneltele agricole (un cosor din sec. XVI și un brăzdar de plug din același veac), care se presupune că au fost fabricate de fierari de la țară — autorii nu o precizează — denota aceeași iscusință. Un topor de dulgher din ținutul Rodnei (sec. XV—XVI) este făcut dintr-un oțel de calitate mai bună.

Ar fi interesant de stabilit, dacă bine-înțeles metodele moderne de analiză permit aceasta, și locul de extracție a fierului folosit, știut fiind de exemplu, că există documente care vorbesc de exploatarea fierului la Hunedoara încă la sfîrșitul veacului XV. Un început în această privință este făcut chiar de Kovacs și Goldenberg care analizează și structura unei halebarde de import, confecționată dintr-un metal de bună calitate.

În încheiere este explicată tehnica elaborării fierului în stare plastică și fabricarea oțelului (fierul forjabil), în vremea cînd topirea fierului nu era cunoscută.

Din articol reiese însă iscusința meșterilor fierari din Transilvania care realizau un mare număr de piese trainice în ciuda materialului de calitate inferioară pe care-l aveau la îndemînă.

Contribuția celor doi autori este un început demn de toată lauda care deschide perspectiva pentru o colaborare viitoare între tehnicieni și istorici, în vederea cunoașterii elementelor de cultură materială din trecut, ca și pentru o mai precisă datare a lor, cu ajutorul metodelor științifice moderne.

O. V.

ISTORIA U. R. S. S.

Борьба за победу социалистической революции в Молдавии (сборник статьей), Chișinău, 1954.

Cea de a 40-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a fost pentru istoricii sovietici un bun prilej de împrospătare și adîncire a cercetărilor cu privire la lupta gigantică pe care au dus-o masele populare de pe întreg cuprinsul Rusiei împotriva vechii orînduiri sociale.

Culegerea de articole intitulată „Lupta pentru victoria revoluției socialiste în Moldova", apărută în 1957 la Chișinău, reprezintă rezultatul cercetărilor istoricilor din R.S.S. Moldovenească în problema anilor 1917—1918.

www.dacoromanica.ro

Comunicate inițial în cadrul sesiunii Institutului de istorie, limbă și literatură (sesiune care s-a desfășurat între 14—16 martie 1957) studiile axate pe tema mișcării naționale din Moldova sovietică și a instaurării puterii sovietice în această republică au provocat discuții însuflețite.

Culegerea este precedată de o prefață a Direcției Institutului și de cuvîntul de deschidere rostit la sesiune de prof. I. S. Grosul („Sarcinile de bază în legătură cu cercetarea istoriei Revoluției din Octombrie în Moldova").

Dintre articole, remarcăm în primul rînd pe cel semnat de A. V. Simonov și intitulat „Oglindirea problemei luptei pentru instaurarea puterii sovietice în Moldova în literatura istorică", unde autorul face o succintă trecere în revistă a principalelor lucrări care au tratat istoria constituirii și dezvoltării R.S.S. Moldovenești.

Celelalte articole tratează despre: „Problema creării organizației bolșevice în Basarabia" (I. Dovgopolți); „Problema restaurării puterii sovietice în Basarabia" (N. Berezniakov); „Mișcarea națională de eliberare din Moldova în 1917—1918" (S. Afteniuk); „Din istoria sindicatelor Moldovei" (Z. Ivanova); ș.a.

După cum se vede, toate articolele tratează probleme legate în special de istoria anilor 1917—1918, singura excepție reprezentînd-o articolul „Din istoria sărbătoririi lui Octombrie în Basarabia în anii 1929—1934" (I. M. Kopanski).

Culegerea, în ansamblu, reprezintă o contribuție de seamă la elucidarea unor probleme controversate din istoria anilor 1917—1918, iar prin faptul că multe dintre aceste probleme au o atingere directă cu preocupările istoricilor noștri privind participarea imperialistă a Rominiei în primul război mondial, ea merită să fie cunoscută mai îndeaproape.

N. C.

Борьба за власть Советов в Молдавии (Март 1917—Март 1918 гг.) Сборник документов и материалов.

Culegerea cuprinde materiale și documente care reflectă lupta muncitorilor din Basarabia pentru puterea sovietică, activitatea organizațiilor muncitorești, mișcarea de eliberare națională și entuziasmul revoluționar pe care l-a produs în rîndurile muncitorilor din Romînia victoria Marii Revoluții din Octombrie. (Doc. nr. 301, 313 ș.a.).

Această culegere reprezintă totodată o replică convingătoare dată istoricilor burghezi romîni care au înfățișat evenimentele din Moldova din anii 1917—1918 cu totul denaturat. Istoricii marxiști din țara noastră pot găsi în această culegere mai multe documente și materiale care, de pildă, infirmă categoric teza istoricilor burghezi potrivit căreia Marea Revoluție Socialistă din Octombrie nu ar fi avut un ecou prea puternic în rîndurile soldaților romîni.

Printre numeroasele amintiri ale soldaților de pe frontul romîn se găsește una — a lui L. S. Degtiarev — care povestește despre acțiunile revoluționare ale marinarilor romîni de la Ismail din ianuarie-februarie 1918, care au ridicat pe catargele vaselor lor steagul revoluției (p. 308—309).

Alte documente ilustrează politica imperialistă hrăpăreață și profund dușmănoasă a guvernului romîn față de Revoluția din Octombrie.

Întrucît în anul 1917, peste un milion de ruși se găseau pe teritoriul țării noastre, este necesar să fie cunoscut în adevărata lui lumină procesul de bolșevizare care a cuprins această uriașă armată. Din acest punct de vedere culegerea de documente și materiale editată anul trecut la Chișinău este tot atît de utilă pentru cercetătorul romîn ca și pentru cel sovietic. *N. C.*

ISTORIE UNIVERSALĂ

GASTONE MANACORDA, *Il movimento operaio italiano attraverso i suoi congressi* (1853—1892), Biblioteca del movimento operaio, nr. 5, Roma, Ed. Rinascita, 402 p.

Lucrarea înfățișează istoria mișcării muncitorești italiene dintre anii 1852—1892, studiată pe baza analizei congreselor care au avut loc în perioada respectivă. Informațiile documentare ale autorului sînt extrase din actele oficiale ale congreselor, din presa socialistă a vremii, precum și din materiale de arhivă.

Relevînd rolul politic al Piemontului, regiunea unde s-au închegat primele nuclee revoluționare, autorul cercetează activitatea și însemnătatea desfășurată în cadrul socie-

www.dacoromanica.ro

tăților de ajutor mutual. Socotite ca forme tipice de organizație muncitorească modernă, ele aveau drept scop să dezvolte spiritul de solidaritate, să exercite o influență morală, educativă și culturală asupra oamenilor muncii. Societățile de ajutor mutual, înființate mai ales în Piemont, derivă direct din corporațiile dizolvate în 1848—1849, dar se deosebesc de acestea mai întîi prin caracterul lor asociativ, în care se afirmă principiul că muncitorii pot să-și ridice condițiile materiale și morale bizuindu-se pe propriile lor forțe, și apoi, prin caracterul lor absolut laic. Încă de la începutul secolului al XIX-lea, ajutorul mutual era larg răspîndit în diferite state italiene, dar mai ales în Lombardia și Toscana: după 1849 el se extinde în Piemont și Torino, unde, în 1850, se înființează Societatea generală a muncitorilor.

După ce arată condițiile care au determinat congresele, precum și necesitatea unei organizări politice interioare, stabilite prin *Regulamentul congreselor Societății muncitorești*, G. Manacorda analizează din complexitatea problemelor lumii muncitorești din acea perioadă, evoluția primelor congrese, proiectele, greutățile și realizările obținute, destul de puține de altfel. Apoi, prezentînd evoluția ideologică a mișcării muncitorești, rolul presei muncitorești, raportul dintre intelectuali și muncitori, autorul subliniază acțiunea lui Mazzini și importanța acestuia în păstrarea legăturilor cu mișcarea muncitorească mondială. Ulterior însă, Mazzini se îndepărtează de Internaționala I, evoluînd pe poziții greșite. Poziția lui Mazzini față de Internaționala I, precum și venirea lui Bakunin în Italia în 1861, au contribuit la sciziunea mișcării muncitorești italiene în internaționaliști și adepți ai lui Mazzini, la intensificarea fricțiunilor dintre cele două grupuri, aducînd în cele din urmă victoria internaționaliștilor în sînul mișcării. Toate acestea au demonstrat necesitatea luptei politice și a constituirii unui partid socialist revoluționar. Acesta s-a format pentru prima dată în Romagna, iar cu timpul, prin sprijinul lui Andrea Costa, va tinde să devină un partid al întregii Italii.

Autorul urmărește dezvoltarea mișcării muncitorești în Lombardia, analizînd diferitele teme discutate la congresele confederale, care aveau ca scop determinarea orientării mișcării muncitorești lombarde. Constituirea confederației declanșează formarea a două curente politice: cel radical — de dreapta — și cel muncitoresc — de stînga —, iar după nenumărate disensiuni între ele, se ajunge la formarea Partidului Muncitoresc Italian. Un spațiu larg este acordat acțiunii propagandistice a lui Andrea Costa și Arturo Labriola, precum și încercării de unificare a partidului socialist revoluționar cu partidul muncitoresc, ceea ce marchează începutul unei noi perioade în istoria socialismului italian.

A. I.

DOCUMENTS DIPLOMATIQUES FRANÇAIS (1871—1914). 1ère série (1871—1900). Tome XIV (4 janvier — 30 decembre 1898). Paris, Alfred Costes, 1957, LX—957 p. (Ministère des affaires Etrangères. Commission de publication des documents relatifs aux origines de la gueree de 1914).

Volumele de documente privitoare la originile primului război mondial publicate de Ministerul de Externe francez au fost organizate inițial în trei serii, cronologic. Prima serie se referă la perioada 1871—1900 (vol. I—XIV); a doua serie determină perioada 1901—1911 (vol. I—XIV); iar a treia organizează materialul pentru perioada 1911—1914 (vol. I—XI). Volumul XIV al seriei întîi, publicat recent, completează cu interesante date din arhiva ministerului, informațiile privind perioada 4 ianuarie — 30 decembrie 1898. Lucrarea, consacrată în întregime anului 1898, este rezervată mai ales problemelor extra-europeene, probleme ce s-au impus relațiilor Franței cu marile puteri în perioada respectivă și care au format centrul determinant al politicii externe. În acest sens, chestiunea autonomiei insulei Creta, rivalitatea dintre Franța și Anglia, precum și războiul americano-spaniol, ocupă o bună parte din spațiul rezervat acestei perioade. Se evidențiează în același timp, pe baza documentelor publicate, interesul pe care marile puteri îl manifestau față de China. Fiecare putere în parte încerca să obțină concesii economice și politice cît mai înrobitoare, determinînd adevărate zone de influență pe teritoriul Chinei.

În prima parte a lucrării, se prezintă în mod rezumativ principalele probleme cuprinse în documentele volumului, cu trimiterile respective la numărul de ordine al documentelor. Aceste indicații rezumative se referă la: data, provenința și destinația documentului, obiectul, natura lui (scrisoare notă, telegramă) și numărul de ordine. Problemele la rîndul lor sînt grupate după natura subiectului. (Ex. Relațiile generale între marile puteri: *a*) Relațiile între Franța și Anglia; *b*) Relațiile între Franța și Rusia etc.). Volumul prezintă în ultimul capitol un indice

www.dacoromanica.ro

alfabetic de persoane, metodic întocmit, cu inserarea numerelor de documente la care se referă indicaţia respectivă.

P. S,

J. BLUM, *The Rise of Serfdom in Eastern Europe*, în *The American Historical Review*, vol. LXII$_4$, 1957, p. 807—836.

Problema servajului în Europa orientală a mai fost abordată în trecut de unii istorici ca : Rutkowski, Tymieniecki şi alţii. Utilizînd un material bibliografic bogat, autorul caută să redea un tablou al situaţiei ţăranilor din Germania de la est de Elba, Polonia şi Lituania, Boemia, Ungaria şi Rusia în sec. XVI—XVII.

Europa sud-estică este intenţionat lăsată în afară, fără a se indica motivele. S-ar părea că aceasta se datoreşte unei evoluţii aparte a situaţiei ţăranilor din ţările romîne şi ţările balcanice şi în genere a teritoriilor de sub dominaţia otomană.

Agravarea situaţiei ţăranilor din regiunile de la est de Elba, în cursul sec. al XVI-lea, cărora li se suprimă treptat libertatea de strămutare şi de mişcare şi li se măreşte renta în muncă, este explicată de autor ca avînd patru cauze : 1. creşterea puterii politice a nobilimii şi în special a nobilimii inferioare ; 2. creşterea puterii jurisdicţionale senoriale asupra ţăranilor aflaţi pe domenii ; 3. transformarea stăpînilor din primitori de rente în producători pentru piaţă ; 4. declinul oraşelor şi păturii mijlocii a orăşenilor.

Teza referitoare la transformarea nobililor din militari în producători pentru piaţa internă şi externă a mai fost susţinută şi de istorici polonezi (Malovist). Şi J. Blum subliniază importanţa fenomenului, dar spune că ea nu trebuie exagerată. În ceea ce priveşte Polonia, fenomenul se verifică şi autorul dă unele cifre pentru traficul de cereale prin Danzig între 1550—1600 ; se verifică însă mai puţin pentru Ungaria şi Rusia, în aceeaşi perioadă de timp.

În secolul al XVI-lea preţurile pe cereale cresc continuu. Pentru a se putea face faţă cererii tot mai mari de grîne, se continuă defrişările şi se repopulează aşezările. Astfel creşterea obligaţiilor de muncă şi fixarea ţăranilor apare ca un corolar inevitabil al dezvoltării rezervei. Se dau detalii cu privire la situaţia ţăranilor din Polonia, Mecklenburg, Brandenburg, Pomerania, Boemia, Silezia, Lituania în cursul sec. al XVI-lea. Exploatarea crescîndă a populaţiei duce la manifestări ale luptei de clasă ca : fuga şi revolta, asupra cărora însă autorul nu insistă. Ţăranii îşi pierd tot mai mult libertatea şi spre sfîrşitul sec. al XVII-lea puteau fi vînduţi de stăpîni pe baze „legale".

Pentru situaţia din Ungaria, J. Blum n-a utilizat sau nu se referă la importantul studiu al lui Szabo Istvan[1]. Pentru Rusia citează, între altele, şi volumul lui B.D. Grekov. O completare importantă a acestuia este articolul recent publicat de V. I. Koreţki, care vine cu precizări asupra politicii statului rus de aservire a ţăranilor la sfîrşitul sec. al XVI-lea şi începutul sec. al XVII-lea, de urmărire şi readucere la stăpînii lor. În agravarea situaţiei ţăranilor din Rusia, V. I. Koreţki atribuie importanţă şi crizei economice şi foametei de la sfîrşitul sec. al XVI-lea şi începutul sec. al XVII-lea.

D. C.

---

[1] *Les grands domaines en Hongrie au début des temps modernes*, în *Revue d'Histoire Comparée*, an XXV, (1947), t. V$_2$, p. 167—192.

BIZANTINOLOGIE

FRANZ DÖLGER şi A. M. SCHNEIDER : *Byzanz*. Berna, A. Franck Verlag, 1952, 328 p. (Wissenschaftliche Forschungsberichte, B 5).

Lucrarea bizantinologilor F. Dölger şi A. M. Schneider, acesta decedat la puţin timp după apariţia cărţii, este, în primul rînd, un preţios instrument de lucru pentru cercetătorii din domeniul bizantinologiei, cărora le furnizează nu numai o orientare precisă, dar şi criterii utile în activitatea lor. Lucrarea apare pe urmele unui indice bibliografic, publicat sub îngrijirea cunoscutei „Association internationale des Études byzantines" din Paris, anume : *Dix années d'études byzantines. Bibliographie internationale 1939—1948*, grupînd aproape 2800 de titluri.

Cartea este, însă, mai mult decît o bibliografie. Împărţită în două mari secţiuni : *Cercetări în domeniul istoriei, literaturii şi limbii*, redactată de prof. F. Dölger şi *Cercetări privitoare la arta veche creştină şi bizantină*, întocmită de A. M. Schneider, lucrarea

www.dacoromanica.ro

prezintă, în cadrul unei adevărate expuneri, starea actuală a cunoştinţelor din aceste două domenii. În felul acesta *Byzanz* este o punere la punct a rezultatelor tuturor cercetărilor în bizantinologie.

În prefaţă, Dölger arată criteriile după care s-a condus în selecţionarea materialului: numai perioada 1938—1950, numai studiile referitoare la răstimpul 325—1453, numai literatura străină tradusă din greceşte şi nu cea originală scrisă sub influenţă bizantină, ocolindu-se toate discuţiile care nu ar fi adus vreo contribuţie la clarificarea unei probleme. În acest fel, autorul a fost silit să facă o selecţie care, dacă i-a permis să aleagă esenţialul, a dus la sacrificarea unor studii minore, dar importante în cadrul problematicei lor.

Prima secţiune conţine trei mari capitole: Izvoare, Cercetări istorice şi Cercetări literare şi lingvistice, subîmpărţite la rîndul lor astfel: capitolul II în studii generale, istorie politică, istorie internă (istoria culturii), viaţa privată zilnică a bizantinilor, istoria religiei şi bisericii; capitolul III în literatură teologică, literatură profană, limbă, paleografie şi manuscrisele. După prezentarea generică a istoriografiei bizantine, este înfăţişată istoria intelectuală a Bizanţului, de care sînt legate teoriile politice relaţiile, dintre biserică şi stat, sistemul administrativ, viaţa socială şi comerţul. În felul acesta prima secţiune nu este numai o dare de seamă, ci şi o prezentare critică, cu o valoare independentă.

Secţia a doua, scrisă de A.M.Schneider, nu dispune decît de cca 60 pagini şi este subîmpărţită în patru capitole: studii generale, arhitectură, pictură şi plastică. Proporţiile mărite ale primei părţi se datoresc bogăţiei de studii axate pe preocupări istorice şi culturale.

În ceea ce priveşte contribuţia românească în domeniul bizantinologiei cartea citează 18 nume şi 37 titluri de lucrări în prima parte şi nouă nume şi 16 titluri în cea de-a doua.

În această privinţă ni se pare justificată observaţia acad. G. Ostrogorsky, care solicită o notă suplimentară explicativă la *Byzanz* în care să fie menţionate, fie şi pe scurt, lucrările neanalizate în volum (vezi recenzia din *Historische Zeitschrift*, 178 (1954), p. 146—148).

Scrisă cu multă competenţă, de două autorităţi recunoscute în bizantinologie, volumul datorit prof. Dölger - Schneider. ridică problema continuării lui pe anii următori perioadei 1938—1950, analizate. În această privinţă, s-a sugerat ca lucrarea să fie însuşită de U.N.E.S.C.O., care ar putea organiza o colaborare internaţională.

Al. D.

H. DITTEN, *Laonikos Chalkokondyles und die Sprache der Rumänen*, în *Aus der byzantinistischen Arbeit der Deutschen Demokratischen Republik*, vol. I, Berlin, Akademie Verlag, 1957, p. 93—105.

Înainte de a face prezentarea acestui articol, important pentru istoriografia noastră, este cazul să ne referim la colecţia în care a fost publicat şi care va continua să apară şi în viitor.

În cuvîntul introductiv al volumului, editorul seriei, Johannes Irmscher, arată cum s-a constituit colectivul de bizantinologi în cadrul Institutului de arheologie greco-romană, al Academiei de Ştiinţe din Berlin, înfiinţată în octombrie 1955. Volumul publică contribuţiile prezentate şi citite în conferinţa de lucru, din mai 1955, a bizantinologilor, organizată de Comisia pentru istoria religiei antice tîrzii (Kommission für spätantike Religionsgeschichte). Conţinutul primului volum este variat şi cuprinde studii de limbă, literatură, istorie, teologie şi istoria bisericii.

Semnalăm, între altele, următoarele: Joseph Schütz, Κομνηνός, în *Serbokroatischen Namenschatz*; Peter Rankow, *Zur Geschichte der byzantinisch-bulgarischen Beziehungen*; Eduard Winter. *Die Christianisierung der Rus in der Diplomatie des Papsttums und Byzanz*; Alexander Böhling. *Armenien und Byzanz* etc.

Se anunţă şi cuprinsul volumului al doilea, probabil în curs de tipărire, care este mai variat. Studiile sînt grupate pe următoarele cicluri: istoria artei, ştiinţă şi tehnică, istoria bizantinisticei.

Se caută, astfel, a se valorifica întreg patrimoniul istoric al Bizanţului, care apare ca inepuizabil. Un studiu va trata despre esenţa artei iustiniane, altul despre conţinutul religios al icoanei ruseşti, altul despre elementele bizantine în arta secolului al XVI-lea. Ne va interesa, în mod deosebit, studiul *Influenţa bizantină asupra monedelor Europei centrale* (Arthur Suhle).

În studiul său, H. Ditten porneşte de la constatarea că L. Chalkokondylas nu foloseşte pentru români, termenul obişnuit la scriitorii bizantini, Βλάχοι ci preferă, într-o măsură arhaizantă pe vechiul Δάκες. La fel contemporanul său, istoricul Kritobulos, pe Γέται depăşind pe L. Ch. în arhaizare, deoarece acest termen apare deja la Herodot, pe cînd Δάκες datează din epoca romană.

Că românii sînt un popor romanic o arată încă în secolul al XII-lea istoricul bizantin Johanes Kinnamos, dar abia în secolul al XV-lea, prin L. Ch., se dau indicaţii mai precise.

www.dacoromanica.ro

În expunerea sa, referitoare la campania sultanului Baiazid II contra lui Mircea, L. Ch. inserează un excurs etnografic, în genul modelului lui Herodot. Compară limba română cu cea italiană şi se referă la extinderea primei în Ardeal, peste Dunăre şi Bogdania (Moldova). Ţara Românească este considerată de L. Ch. ca ţara proprie a „dacilor".

L. Ch. numeşte, în schimb, βλάχοι populaţia romanică din Peninsula Balcanică, de care aminteşte în două locuri în opera sa. Este interesantă — după remarca autorului — paralela pe care L. Ch. o face între români şi slavi. Şi aceştia din urmă sînt extinşi pe o mare suprafaţă în Europa, pînă în Peloponez şi vorbesc aceeaşi limbă tribali (sîrbi), misi (bulgari), iliri (bosnieci) şi sarmaţi (croaţi, poloni şi ruşi). Este meritul lui L. Ch. de a fi arătat, primul dintre istoricii bizantini, romanitatea limbii şi existenţa unei anumite asemănări cu italiana. Umaniştii italieni au făcut-o în acelaşi timp şi asupra acestei probleme s-a insistat mult în trecut.

D. C.

BIBLIOTECONOMIF, MUZEOGRAFIE, ŞTIINŢE AUXILIARE ALE ISTORIEI

MARTA ANINEANU: *Catalogul corespondenţei lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1957.

Reluînd firul editării unor îndrumătoare în tezaurul ei arhivistic, Biblioteca Academiei R.P.R. deschide „seria" unor repertorii prin *Catalogul corespondenţei lui Vasile Alecsandri*. Iniţiativa este binevenită, principala deficienţă a secţiei de manuscrise fiind tocmai raritatea acestui fel de mijloace ajutătoare ale muncii cercetătorilor. Nădăjduim că, totodată conducerea acestei însemnate instituţii de cultură este preocupată de continuarea publicării cataloagelor de manuscrise, întreruptă în 1931 la numărul 1061. Miile de manuscrise aflate în posesia Bibliotecii Academiei R.P.R. se cer cunoscute de către cercetătorii din întreaga ţară.

Lucrarea întocmită de Marta Anineanu este mai mult decît un catalog. Ea nu reprezintă o simplă inventariere a corespondenţei lui Vasile Alecsandri, de la Biblioteca Academiei R.P.R., ci ea cuprinde, în acelaşi timp, o efectivă evidenţă bibliografică a acestei corespondenţe, cuprinzînd anii 1831—1890. Pe de altă parte, în afara celor 1802 piese documentare aflate în depozitele Bibliotecii, autoarea mai prezintă în catalog un număr de 355 documente din fonduri arhivistice exterioare Academiei R.P.R. sau găsite pe calea detectării lor în publicaţii. Pentru fiecare scrisoare se dă un rezumat şi în subsolul acestuia indicaţiile bibliografice — în cazul editării respectivului document. Se oferă uneori cîteva indicaţii, în note, asupra destinatarului; acestea fiind destul de sumare, ar fi fost mai potrivit să figureze în indice. Materialul este grupat alfabetic, după destinatari. În-auntrul fiecărui grup de scrisori clasarea este cronologică. Trimiterile din indice, la pagini şi nu la numerele documentelor, îngreuiază, într-o oarecare măsură, cercetarea. Aceasta mai este stînjenită de lipsa unui inventar general cronologic al documentelor, care ar fi putut uşura cu mult utilizarea acestui preţios auxiliar în muncă al cercetătorilor.

D. B.

BIBLIOTECA BATTHYÁNEUM DIN ALBA IULIA, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1957, 57 p. + 13 fig.

Această scurtă monografie, prezentînd unul din cele mai de seamă tezaure culturale ale patriei noastre, este editată de Biblioteca centrală de stat a R.P.R. Lucrarea este întocmită de un colectiv de bibliotecari de la Biblioteca Batthyáneum. După o introducere — în care se expun, sumar, istoricul oraşului şi biografia episcopului Ignat Batthyáni, creatorul bibliotecii, cel dintîi capitol este consacrat evoluţiei istorice a instituţiei şi creşterii fondului de cărţi. Întemeiată în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, biblioteca număra, în 1824, 18 201 volume, pentru ca în 1957 inventarul ei să depăşească cifra de 56 000 volume. Instalată în fosta construcţie a bisericii trinitare — datînd din 1719 — biblioteca Batthyáneum a fost amplificată în mai multe rînduri.

Cel de-al doilea capitol — şi ultimul cuprinde prezentarea pe scurt — a colecţiilor bibliotecii. Dintre cele 1230 manuscrise se menţionează, în primul rînd aşa-numitul *Codex aureus* (sec. IX). Se relevă, de asemenea, cele 530 incunabule, între care biblia din 1465. Se trece apoi la semnalarea celor mai preţioase cărţi din secolele XVI-XVII din domeniile medicinei, chimiei, fizicii, matematicii, geografiei, astronomiei, ştiinţelor

www.dacoromanica.ro

naturii, arhitecturii, filozofiei etc. Biblioteca posedă, între altele, 600 biblii în numeroase limbi ale globului — una din cele mai bogate colecţii de acest fel din lume.

Un subcapitol este consacrat cărţilor vechi româneşti sau celor referitoare la istoria României. Dintre primele, se poate aminti *Palia de la Orăştie* din 1582, iar dintre celelalte, tipăritura *Curiöse Beschreibung von der Moldau und Wallachey* (1699). Ultimul subcapitol prezintă fondurile arhivistice ale bibliotecii dintre care trebuie amintite arhiva capitlului romano-catolic din Alba Iulia (circa 17 000 documente) şi cea a conventului Cluj-Mănăştur semnalînd apoi obiectele de muzeu. Lucrarea este dotată cu ilustraţii, înfăţişînd cele mai importante piese ale bibliotecii şi cu rezumate în limbile rusă şi franceză. Ar fi de dorit ca această scurtă monografie — ca şi numeroase alte lucrări editate de Ministerul Învăţămîntului şi Culturii, care nu sînt cunoscute de public şi nici cel puţin de cercetători, nefiind răspîndite prin centrul de difuzare a cărţii — să fie puse la îndemîna celor interesaţi prin reţeaua de librării.

D. B.

BIBLIOTECA MUZEULUI BRUKENTHAL DIN SIBIU, Ed. de Stat Didactică şi Pedagogică, 39 + 12 facsimile.

Muzeul Brukenthal, una dintre cele mai vechi instituţii de cultură din Sibiu, poartă ca şi Biblioteca, numele întemeietorului ei baronul Brukenthal, guvernator al Transilvaniei între anii 1777—1787. Biblioteca a fost deschisă în 1817 cu un fond de 15 972 cărţi, cuprinzînd operele cele mai cunoscute din secolul al XVIII-lea, în limba latină, germană, franceză, italiană. În decursul anilor a primit numeroase donaţii particulare. Astfel, în 1879 s-a mărit cu Biblioteca Capelei înfiinţată la începutul secolului al XIV-lea şi cu Biblioteca capitlului evanghelic, alcătuite dintr-un mare număr de incunabule, manuscrise şi cărţi de teologie specifice veacului respectiv. Din anul 1948, cînd Biblioteca şi Muzeul intră în proprietatea statului, preocuparea asigurării fondului de cărţi revine Ministerului Învăţămîntului şi Culturii, iar fondul actual este de 170 000 de titluri.

Una dintre colecţiile mai importante ale bibliotecii este aceea a manuscriselor, care pot fi grupate după conţinutul lor în: colecţia de manuscrise rare şi preţioase pentru bibliofili şi colecţia de documente cu caracter particular referitoare la personalităţile de seamă din Transilvania.

O altă categorie de manuscrise care merită să fie relevate este colecţia de missale şi psaltiri care datează din secolele XIV—XV.

Se păstrează numeroase documente cu caractere cirilice provenite de la domnitorii munteni, care privesc legăturile lor politice şi comerciale cu cetatea Sibiului. De pildă, documentul din anul 1223 referitor la donaţia făcută de comuna Cisnădioara către abaţia din Cîrţa.

Colecţia de incunabule a Bibliotecii Muzeului Brukenthal (cca 360) conţine cărţi rare şi preţioase de istorie, geografie, literatură, medicină, filozofie, matematică etc, tipărite în prima epocă a tiparului (1450—1500), dintre care: *Opus praeclarum quarti scripti*, de Thomas de Aquino, tipărită în 1469 la Mainz; *Catholiconul* de Johannes de Ianua, tipărită în 1470 la Strassburg; *Landrechtbuch* sau *Schwabenspiegel*, care conţine cea mai veche tradiţie juridică, tipărită tot în 1470, este prima carte în limba germană cu litere romane de tipul numit „antiqua"; *Breviarum croaticum*, tipărită în 1493 în litere glagolitice, precursoarele literelor chirilice.

O altă colecţie importantă prin valoare şi număr este aceea a cărţilor imprimate de tipografii — artişti ai secolelor XVI-XVIII. Amintim pe Aldus Manutius a cărei activitate a început înainte de 1500; tipografia familiei *Giunta* din Florenţa unde s-a tipărit *Decameronul* lui Boccacio în 1527; tipografia lui *Robert Estienne* (Robertus Stephanus) din care biblioteca reţine printre altele o Biblie din 1545, un Xenofon şi un Sophocles din 1581 etc. Tot în această colecţie se află cea mai veche lucrare cartografică a lui Ioan Blaeu, *Atlas Magnus* din 1650.

Colecţia cărţilor româneşti vechi conţine o parte din primele tipărituri realizate în ţara noastră, printre care: *Cazania lui Varlaam* sau *Carte de învăţătură*, Iaşi 1643; *Noul Testament de la Bălgrad*—Alba Iulia, 1648; *Biblia lui Şerban*, Bucureşti, 1688 etc. În privinţa cărţilor româneşti din secolul al XVIII-lea numărul lor este mult mai mare şi conţinutul mai variat.

Biblioteca posedă o colecţie de cărţi cu caracter specific transilvănean. Astfel: *Augustinus Haeresean catalogus*, tipărită în 1539 de Johannes Honterus din Braşov, primul tipograf al Transilvaniei; *Rudimenta Cosmographica*, cu cea mai veche ilustrare cartografică a ţărilor române din 1542.

Aceeaşi varietate şi bogăţie caracterizează şi colecţiile de periodice, calendare, afişe de teatru şi concert care prezintă un

www.dacoromanica.ro

deosebit interes atît pentru istoria presei, cît și pentru mișcarea culturală din Transilvania.

A. I.

BIBLIOTECA BETHLEN DIN AIUD. Ed. de Stat. Didact. și Pedag., 48 p., + 13 facs.

Înființată pe lîngă Colegiul din Alba Iulia în 1622 de către principele Transilvaniei Gábor Bethlen, biblioteca a fost socotită în epoca respectivă, cea mai bogată instituție de acest fel din Ardeal. În timpul celor 325 de ani de existență, datorită nenumăratelor războaie, a suferit pierderi substanțiale care au fost totuși refăcute prin donațiile ulterioare. După luptele purtate cu trupele turco-tătare care au devastat și incendiat Alba Iulia (1658, 1661), colegiul și biblioteca au fost mutate la Aiud. Astăzi, are un fond de 64 300 volume, aproape 1 200 manuscrise și 20 incunabule.

Deosebit de prețioasă este colecția de cărți vechi din secolul al XVI-lea, provenită din tipografiile venețiene, franceze, olandeze și germane.

Colecțiile bibliotecii prezintă mai ales o importantă valoare documentară și de informare științifică pentru cercetătorii care studiază viața social-culturală a popoarelor din Transilvania și problemele Europei centrale. Majoritatea manuscriselor reflectă influența filozofiei lui Descartes; ele cuprind disputele studenților din Aiud din secolele XVII-XVIII, precum și cîteva antifonare aparținînd secolelor XIII-XIV.

O apreciabilă sursă de informare constă și în bogata colecție de periodice.

A. I.

PROBLEME DE MUZEOGRAFIE, 1—4 (1955—1957), Cluj.

Muzeografii din Regiunea Cluj și-au concretizat o parte din activitatea lor în cele patru volume apărute pînă acum, ale publicației patronate de Secția de învățămînt și cultură a Sfatului Popular al Regiunii Cluj.

Primele două volume: *Din activitatea muzeelor noastre* (1955) și *Activitatea muzeelor* (1956) cuprind probleme interesante și variate; primele articole tratează teme generale, privind rolul muzeelor în opera de culturalizare a maselor și în dezvoltarea științei istorice.

La rubrica Viața muzeelor, cele două volume înfățișează o serie de aspecte ale muncii pe teren și se descriu unele din monumentele și instituțiile în cadrul cărora se desfășoară activitatea muzeografilor din regiune.

Se face istoricul celor mai importante muzee (Muzeul etnografic al Transilvaniei, Muzeul de artă din Cluj, Muzeul din Năsăud, Muzeul din Aiud și Muzeul memorial Avram Iancu); se vorbește despre casele memoriale „Emil Isac", „George Coșbuc", „Ion Pop Reteganul".

Rubrica Studii și cercetări pe teren cuprinde cîteva cercetări și descoperiri de materiale arheologice din epoca veche a patriei noastre.

Volumele 3 și 4, apărute în 1957, marchează un progres evident față de primele două; publicația își reprofilează materialul din punct de vedere tematic și intră pe făgașul specificului său propriu-zis.

Ultimele două volume cuprind articole în care se dezbat mai adîncit probleme teoretice mai însemnate ca: „Secția construirea socialismului" la muzeele din întreaga regiune, oglindirea principiilor științelor contemporane ale naturii în muzeele regiunii, oglindirea noului prin materialele etnografice. Volumul 4 este consacrat monumentelor memoriale din regiune ale unor personalități ca: Liviu Rebreanu, George Coșbuc, Avram Iancu, Ion Pop Reteganul, Emil Isac.

Autorii studiilor prezintă materiale și informații interesante, unele inedite, ilustrate cu fotografii ce reprezintă obiecte, interioare și facsimile.

Cele patru volume ale publicației fac cunoscută, pe această cale, bogăția tezaurului popular din regiunea Cluj și activitatea muzeelor — instrumente de educație politică și cultural-artistică a maselor — și în același timp — izvoare nemijlocite pentru studierea societății omenești de pe cuprinsul patriei noastre.

C. V.

www.dacoromanica.ro

MIHAIL ROLLER

La 21 iunie 1958 a încetat din viață tovarășul Mihail Roller, vechi membru al Partidului Muncitoresc Romîn, luptător devotat pentru cauza clasei muncitoare și a poporului, directorul adjunct al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C al P.M.R., membru al Academei Republicii Populare Romîne.

Mihail Roller s-a născut la 6 mai 1908 la Buhuși. El a intrat din fragedă tinerețe în rîndurile mișcării revoluționare din țara noastră. La vîrsta de 18 ani el a devenit membru al Partidului Comunist din Romînia.

În anii grei de luptă ilegală a partidului, Mihail Roller a îndeplinit diferite sarcini de partid, la București și în alte regiuni ale țării, în presa ilegală a partidului și în organizațiile de masă create și conduse de partid. Încă de pe atunci el a început să studieze istoria mișcării muncitorești din Romînia, publicînd lucrări din acest domeniu în țară și peste hotare.

Pentru activitatea sa revoluționară, el a fost în repetate rînduri arestat de organele represive ale regimului burghezo-moșieresc.

După eliberarea țării, tov. Mihail Roller a îndeplinit sarcini de răspundere în aparatul Comitetului Central al partidului. Din anul 1955 a lucrat ca prim adjunct al directorului Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.

Mihail Roller a dat o contribuție activă la dezvoltarea cercetărilor în domeniu științelor istorice, a publicat numeroase lucrări privind istoria patriei și mai ales a mișcării muncitorești din țara noastră. Sub îngrijirea lui a fost publicată o bogată colecție de documente din istoria poporului romîn.

În 1949 Academia R.P. Romîne l-a ales membru titular activ.

Ca recunoaștere a activității sale pe tărîmul istoriei, Mihail Roller a fost distins cu titlul de laureat al Premiului de stat.

În repetate rînduri el a fost decorat cu ordine și medalii ale Republicii Populare Romîne.

Deși grav bolnav de mai multă vreme, Mihail Roller a muncit neobosit la postul său pînă în ultima clipă a vieții sale.

Amintirea tovarășului Mihail Roller va rămîne nestearsă în inimile noastre.

Un grup de tovarăși

www.dacoromanica.ro

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

ОЧЕРКИ

Б. БЭЛТЯНУ, Начало деятельности демократического правительства (6 марта 1945—9 мая 1945) 5

110-ЛЕТИЕ РЕВОЛЮЦИИ 1848 ГОДА

ДАН БЕРИНДЕЙ, Классовые противоречия в ходе революции 1848 года в Мунтении 27

Г. УНГУРЯНУ (Яссы), Социально-политические брожения перед революционным движением 1848 года в Молдове 51

ЗАМЕТКИ И СООБЩЕНИЯ

А. ОЦЕТЯ, Документальное значение мемуаров И. П. Липранди . . . 77

ИЗ ИСТОРИИ МОЛОДЕЖИ В НАШЕЙ СТРАНЕ

ИЛЯНА БОЗАК (Клуж), Эксплуатация детского труда в государственных шахтах в Трансильвании во второй половине XVIII века 93

СИЛЬВИАН КОСТИН, К вопросу об истории молодежных рабочих организаций в Румынии (1908—1912) 111

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Учредительное заседание новой редакционной коллегии журнала *Studii*. Общая сессия румынских и советских историков. — Научная сессия преподавательских кадров Факультета истории в Бухаресте в апреле 1958 года 125

SOMMAIRE

Page

ÉTUDES

B. BĂLTEANU, Les débuts de l'activité du gouvernement démocrate (6 mars 1945 9 mai 1945) 5

À 110 ANS DE LA RÉVOLUTION DE 1848

DAN. BERINDEI, Les contradictions de classe et la marche de la révolution de 1848 en Valachie 27

GH. UNGUREANU (Jassy), A propos de certains troubles sociaux et politiques, prédécesseurs du mouvement révolutionnaire de 1848 en Moldavie . . . 51

www.dacoromanica.ro

NOTES ET COMMUNICATIONS

A. OŢETEA, Les mémoires de I. P. Liprandi et leur valeur en tant que documents 77

APERÇUS DE L'HISTOIRE DE LA JEUNESSE DE NOTRE PAYS

ILEANA BOZAC (Cluj), L'exploitation du travail des enfants dans les mines de l'Etat de Transylvanie, au cours de la seconde moitié du XVIIIe siècle 93
SILVIAN COSTIN, Contribution à l'histoire des organisations ouvrières de la jeunesse en Roumanie (1908—1912) 111

LA VIE SCIENTIFIQUE

La séance de constitution du nouveau collège de rédaction de la revue *Studii*. — La session scientifique commune des historiens roumains et soviétiques. — La session scientifique des cadres enseignants de la Faculté d'Histoire de Bucarest — avril 1958 125

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POŞTALE
PRIN FACTORII I OŞTALI ŞI DIFUZORII VOLUNTARI
DIN ÎNTREPRINDERI ŞI INSTITUŢII

www.dacoromanica.ro

ÎNTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 8
BUCUREȘTI

Com. 1782

www.dacoromanica.ro

Lei 6.—